

STRUCTURING PRACTICE FOR CHILDREN'S PARTICIPATION

REPORT I FOR THE PARTICIPATION PROJECT: MAPPING AND EVALUATING ORGANIZATIONAL GUIDELINES¹

By

Frøydis Petersen Jensen, Katrin Križ, and Marit Skivenes

July 11th, 2022

Centre for Research on Discretion and Paternalism

University of Bergen

Norway

¹ This project has received funding from the Research Council of Norway under the Research Programme on Welfare, Working Life and Migration (VAM) (grant no. 320149). Principal Investigator is Professor Marit Skivenes. Disclaimer: Publications from the project reflect only the authors' views. The funding agency is not responsible for any use that may be made of the information contained therein. <https://discretion.uib.no/projects/childrens-right-to-participation/>. The report was discussed at a workshop June 29, 2022, with all partners participating in addition to [Associate Professor Asgeir Falck-Eriksen](#) and [Professor Stefan Schnurr](#). The latter had reviewed the report, and presented their feedback on the workshop. We are very much grateful for all input and comments from partners and reviewers.

About the Centre

The Centre for Research on Discretion and Paternalism is an international research centre at the University of Bergen, Norway.

The Centre addresses core themes in the social sciences by examining the government's use of power toward its citizens and the justifications of state interventions into people's lives. Important areas of empirical focus are child welfare and children's rights.

Research at the Centre is comparative between nations, systems and individuals. The Centre is interdisciplinary, with researchers from across the world and from many disciplines – including political science, sociology, law, philosophy, psychology and social work.

We use multilevel data sources in our approach, including interviews with experts, laws and regulations, and court judgements. We apply multiple research methods, including interviews, observation, text analysis, survey vignettes and survey experiments.

The Centre works to communicate research-based knowledge about child welfare, children's rights, the welfare state, discretion and state power. Our researchers regularly participate as lecturers and frequently appear in the media. News and research results are also published on our website, Twitter and in our monthly newsletter. We also host and co-organize guest lectures, seminars and conferences. For more information, visit our webpage: <http://www.discretion.uib.no>

Contents

Executive summary.....	5
1. Introduction.....	10
2. Background.....	11
The United Nations Convention on the Rights of the Child (CRC) and General Comments.....	11
The Norwegian Constitution.....	12
The Norwegian Child Welfare Act (CPS Act 1992).....	12
The European Convention on the Exercise of Children’s Rights (ECR).....	13
The Council of Europe’s Strategy for the Rights of the Child (SRC).....	14
The Council of Europe’s Guidelines on Child-Friendly Justice (GCJ).....	14
The Council of Europe’s Child Participation Tool (CPT).....	15
A Child Equality Perspective (CEP).....	17
3. Operationalization, methods, and data.....	17
Our operationalization.....	17
Inclusive participation.....	17
Informative, transparent, and accountable participation.....	18
Child-centric and child-friendly participation.....	19
Safe participation.....	19
Data collection.....	20
Guidelines and directives analyzed in this report.....	20
Material not analyzed in this report.....	21
Analysis strategy.....	21
4. Findings.....	22
Bergen municipality – BM 2009.....	22
Inclusive participation.....	22
Informative, transparent, and accountable participation.....	23
Child-centric and child-friendly participation.....	24
Safe participation.....	27
Suggestions for Bergen municipality.....	28
County boards – CB 2022.....	29
Inclusive participation.....	29
Informative, transparent, and accountable participation.....	30
Child-centric and child-friendly participation.....	32
Safe participation.....	33
Suggestions for the county boards.....	35
District courts – DC 2021 and DC 2019.....	36
Inclusive participation.....	36

Informative, transparent, and accountable participation	38
Child-centric and child-friendly participation.....	39
Safe participation.....	41
Suggestions for the district courts	42
5. Discussion	43
General points about the guidelines	43
Different views on children and their participation	43
One guideline is sufficient.....	44
Balancing detail and simplicity	44
Inclusive participation.....	45
Cultural sensitivity and cultural humility	45
Socioeconomic background.....	47
Ability.....	47
Sexual Orientation, Gender Identity, and Expression (SOGIE).....	48
Informative, transparent, and accountable participation.....	48
Information is key	48
Transparency and accountability.....	49
Child-centric and child-friendly participation	49
More than just talking.....	49
Widen the focus beyond the instrumental aim of a hearing.....	50
Building relationships and trust takes time and resources	50
Safe participation	51
Power imbalances – inherent but not explicitly addressed.....	51
References.....	52
Appendix.....	56
Overview of guidelines used in the report.....	56
Bergen municipality.....	56
County boards.....	56
District courts	56
Guidelines in full.....	56

Executive summary

Introduction:

This report is the first analysis conducted for the Children's Right to Participation project (PARTICIPATION). PARTICIPATION is a collaborative knowledge project to promote children's right to participation in child protection-related processes in Norway. It is a partnership between researchers at the Centre for Research on Discretion and Paternalism (DIPA) at the University of Bergen and four partners representing the Norwegian child protection system: the Change Factory (experts by experience in the Norwegian child protection system), the county social welfare boards, the Norwegian courts and their administration, and Bergen municipality. PARTICIPATION weaves together different perspectives and experiences to generate new knowledge, develop measures and produce research expertise that enables society to address the challenge of children's participation in child protection-related processes. In six work packages, the project maps and assesses existing child protection structures, studies the factors preventing and promoting children's participation in child protection processes, and develops and tests new programs. The report encompasses the first and second work packages of PARTICIPATION. The report was presented and discussed at a workshop June 29, 2022, with participants from all partner organisations. In addition [Associate Professor Asgeir Falch-Eriksen](#) and [Professor Stefan Schnurr](#), reviewed the report and had prepared comments that they presented at the workshop.

Purpose:

The purpose of the report is to create a basis for strengthening children's participation in three partner organizations of the project: Bergen municipality, the county boards, and district courts. These organizations represent the administrative backbone of the child protection system in Norway. The report analyzes and evaluates some seminal guidelines for frontline child protection practitioners about children's participation in these organizations, including child protection workers, county board members, and judges. It aims to provide the project partners with concrete suggestions about developing their guidelines to promote children's participation in practice. It also lays the foundation for developing new management, practice, and training programs in the future.

Methods:

We approached the analysis of the organizations' guidelines in several steps: We first consulted Bergen municipality, the county boards, and district courts to determine which guidelines about children's participation practitioners and decision-makers currently use. We analyzed four guidelines: the 2009 Bergen municipality guideline about talking with children, the 2022 county board guideline, and the 2019 and 2021 district court guidelines. We focused on the sections discussing children without party rights (children under 15) because the challenges with participation are particularly critical for children in this age range.

At the same time, we gathered international, European, and Norwegian legal and policy instruments and assessment tools related to children's participation. We then applied a theoretical framework called a Child Equality Perspective (CEP) to synthesize the normative frameworks of these documents. We developed four criteria to evaluate children's participation in the organizational guidelines. A CEP views children as moral equals to adults in administrative decision-making processes. It focuses on how the law, organizations, culture, and a focus on the individual child can promote children's equality in administrative decisions in child protection. The legal and policy instruments and assessment tools we utilized to operationalize children's participation included the following: the United Nations Convention on the Rights of the Child; the European Convention on the Exercise of Children's Rights; the Council of Europe's Strategy for the Rights of the Child; the Council of Europe's Guidelines on Child-friendly Justice; the Council of Europe's Child Participation Tool; the Norwegian Constitution, and the 1992 Norwegian Child Welfare Act.

We developed four criteria based on this operationalization process that we used as a standard for assessing the guidelines:

- *Inclusive participation*: non-discrimination and cultural sensitivity, special attention to children in vulnerable situations, and practical assistance and accommodations to achieve inclusivity
- *Informative, transparent, and accountable participation*: the right to information about rights, support and participation processes and outcomes, and child's visibility in documentation
- *Child-centric and child-friendly participation*: child focus and child-friendly communication and settings, caring and respectful relationships, and adult support in proceedings
- *Safe participation*: safety from harm, power imbalances, unnecessary pressure, and privacy intrusions

These were the data analysis steps: First, we read the guidelines and selected the text corresponding to each of the four criteria. Second, we collated and commented on the text in each measure. In a third step, we compared the contents of each guideline's four criteria and what was missing or could be developed further per the criteria. The three researchers checked the reliability of our analysis by cross-checking each other's work. We wrote this report in English because the project aims to reach an international readership and reviewers. We provided the Norwegian text in footnotes to ensure transparency.

Findings and specific recommendations:

Our findings show that each guideline contain strengths and that the strengths differ by guideline. There is also room for improvement. These are the strengths and weaknesses of each guideline (we provide detailed recommendations in tables 5, 6, and 7 of the report).

The Bergen municipality guideline (BM 2009)

Among other guidelines, Bergen municipality uses a national guideline on talking with children (2009), which the Norwegian Ministry of Children and Families has developed. We analyze this as the guideline for Bergen Municipality as it is a very good guideline and complementary to the guidelines from the two other partners. The guideline targets child protection front line workers and responds to workers' demands for concrete guidance about how they can conduct conversations with children.

- *Inclusive participation*:

BM 2009 provides suggestions about speaking with children in different age groups. It does not provide concrete practice recommendations about conversations depending on a child's abilities, gender identity, sexual orientation, ethnic or cultural background, language, religion, political opinion, or socioeconomic background. The guideline provides concrete age-appropriate examples of questions that practitioners could ask children and where to meet young children. It could give instructions on how to conduct conversations with children with disabilities, children from ethnic, cultural, and religious minority backgrounds, and how to be aware of a child's gender identity in conversations. The document could include visual representations of a diverse group of children, including ethnic minority children, children with a disability, and children with various gender expressions.

- *Informative, transparent, and accountable participation*:

BM 2009 is clear about the importance of practitioners providing information to children and gives instructions about keeping records, recording minutes, and quoting children verbatim in reports. However, BM 2009 says little about how children may review or change meeting minutes. It could suggest how professionals should give weight to children's opinions and the information they provide and follow up with children after a conversation.

➤ *Child-centric and child-friendly participation:*

BM 2009 is impressive in its efforts to achieve child-centric and child-friendly participation. The guideline is complementary in its focus on the child's interests and how the child, not the child protection worker, benefits from being heard. The guideline offers clear and detailed instructions to child protection workers about focusing on the child, ensuring child-friendly settings and communication styles, and providing adult support in proceedings. It communicates the importance of professionals establishing respectful, caring, and trustful relationships and emphasizes that it is helpful for children to have a support person when talking with professionals.

➤ *Safe participation:*

BM 2009 provides robust direction on how to communicate safely with children. Its strengths lie in instructing child protection workers on keeping children safe from power imbalances and explaining how to encourage children to participate in child protection proceedings by offering alternative ways of participating while remaining mindful of pressure on the child. The guideline could offer more explicit instructions about safeguarding children from privacy intrusions.

The 2022 county board guideline (CB 2022)

CB 2022 includes information about approving emergency placements, participation for children with and without party rights, the county board's conversation with children, participation through spokespersons or experts, and children's participation in dialogues. CB 2022 provides guidance on the visibility and weighting of children's involvement in decisions and informing children about case decisions.

➤ *Inclusive participation:*

When considering opportunities for children to participate, the guideline focuses on young children and children with special needs. It could provide direction on how practitioners might consider how children's gender, sexual orientation, ethnic background, religion, and political opinion, could factor into their participation. The guideline considers practical assistance in the form of travel and economic concerns. It could also address specific accommodations for children with disabilities and language-related aid, such as translation and interpretation.

➤ *Informative, transparent, and accountable participation:*

The guideline informs children about their rights, the case contents, and the proceedings. The guideline provides instructions about transparent and accountable participation in the judgments, such as including the child's statements, using the child's direct quotes, and stating how the county board has given weight to the child's opinion.

➤ *Child-centric and child-friendly participation:*

The guideline is robust when providing direction about child-centric and child-friendly participation. It encourages a focus on the child and creates a child-friendly setting and approach to communication. The instructions about communicating with the child are especially rich with details and examples. It emphasizes respect, care, and trust in the child's relationship with the board, spokesperson, and support person. It encourages the child to bring a support person to meetings.

➤ *Safe participation:*

The guideline ensures the child's safety from harm, pressure, power imbalances, and privacy intrusions. We suggest minor improvements, such as making explicit the board's implicit intention to prevent harm to the

child, introducing options to limiting the number of adults in the room, and ensuring the child's safety in remote meetings.

The 2019 and 2021 district court guidelines (DC 2021 and DC 2019)

The courts have two guidelines: DC 2021 and DC 2019. DC 2019 offers practical recommendations about who should hear the child in district courts and court of appeals, where and how judges should conduct the hearing, how the minutes should be written and used, and how feedback to the child should be given and documented. DC 2021 takes a general approach and targets all aspects of a child protection case. It addresses children's participation as one aspect among several. We have focused on section 9, which describes "how to hear children," and sections 6, 8, 13, and 14, which are also relevant.

➤ *Inclusive participation:*

The 2021 guideline is attuned to a child's ethnic, cultural, religious, and linguistic backgrounds, clarifying these backgrounds and whether an interpreter or translation of documents is needed in relation to planning meetings. DC 2019 and DC 2021 do not mention gender identity, sexual orientation, political opinion, or socioeconomic background. DC 2019 considers how a child's special needs and age might affect their communication with judges. It could be more specific about communicating with children of different age groups and include instructions for providing practical assistance to children who live far from the court.

➤ *Informative, transparent, and accountable participation:*

Overall, the guidelines are court- and rule-centered in discussing the provision of information to the child. The tone and tenor of the guidelines focus on providing instructions for the judges and little on the child's perspective and needs. DC 2021 underscores a child's right to be heard and offers relevant case law. It provides little encouragement to judges to inform the child about the case and accommodate solutions to how the child may be heard and what the child can expect in the meeting with the court. The 2019 guideline is very clear about the contents of written statements, making the child's statements and actions visible, focusing on the child's (not the adults') interpretations, and giving the child the opportunity to correct the meeting minutes. DC 2021 specifies that the judgment should contain the child's views, the weight given to the child's opinions, and participation.

The guidelines could ensure that decision-makers provide information to the child about all aspects of the case and the proceedings. It should instruct decision-makers to ensure that children receive support, have options in how they respond to questions, and inform about how they will use the child's information in decision-making. They could direct decision-makers to inform the child about what happens after the meeting, prior to the decision.

➤ *Child-centric and child-friendly participation:*

DC 2019 has the child more clearly in focus than DC 2021 when offering instructions about child-friendly settings and communication styles. The guidelines could be more explicit about representation in proceedings and focusing on the child when informing the child about the case outcome. DC 2019 provides clear instructions about communicating in a child-friendly way by using simple and direct language. The guidelines could give instructions on other forms of communicating with children than talking and could be more explicit about building respect, care, and trust, especially for children who mistrust authorities. The guidelines should acknowledge situations suitable for hearing a child with the help of a spokesperson.

➤ *Safe participation:*

DC 2021 is overall weaker than DC 2019, which provides concrete instructions about ensuring safety from harm and pressure and ensuring a child's privacy but is less attentive to power imbalances. The guidelines

could instruct decision-makers on how to elicit information from a child without undue pressure when a child says they do not want to be heard in a meeting, for example, with the help of alternative forms of expression, such as a letter or video clip to the court. The guidelines should be explicit about their implicit intention to safeguard children from harm concerning distributing minutes and the number of adults in the room.

General recommendations:

Based on our analysis, we provide some general recommendations:

- If several guidelines exist, consolidate them into one guideline and develop a set of clear instructions that balance detail and simplicity.
- Provide instructions about how professionals can promote inclusive participation, especially regarding a child's ability, gender identity, sexual orientation, and socioeconomic background.
- Increase professionals' awareness around information provision and remind them to not make assumptions about what information a child may or may not have.
- Clarify in the guidelines how decision-makers should weigh the child's opinions and how to document this process.
- Embrace an approach to children's participation that goes beyond talking by promoting diverse methods of communicating with children.
- Widen the focus of children's participation beyond hearing the child to transformative participation.
- Acknowledge that building relationships and trust takes time and resources.
- Explicitly address how professionals can reduce power imbalances between children and adults.

1. Introduction

A core insight from public administration research is that organizational arrangements will affect decision-making quality and case outcomes (March, 1988; March & Olsen, 1989; March & Simon, 1993). Therefore, it is essential to map and evaluate these arrangements. This report analyzes the structural frame for children's participation in the Norwegian child protection system focusing on guidelines for practitioners. The report's primary focus is to identify whether and how three critical organizations in the system facilitate and design structures to advise, guide, and direct how decision-makers should understand and implement the legislation on children's participatory rights. A secondary focus is on making recommendations based on our operationalization of children's right to participation. The Convention on the Rights of the Child of 1989 (CRC) promotes this right in Article 12:

1. States Parties shall assure to the child who is capable of forming his or her own views the right to express those views freely in all matters affecting the child, the views of the child being given due weight in accordance with the age and maturity of the child.
2. For this purpose, the child shall in particular be provided the opportunity to be heard in any judicial and administrative proceedings affecting the child, either directly, or through a representative or an appropriate body, in a manner consistent with the procedural rules of national law.

This mapping analysis will focus on three partners in the research project: Bergen municipality, the county social welfare boards, and the district courts. In this report, we concentrate on analyzing the **guidelines or directives in place in these three organizations** because they are organizational tools to guide the implementation of children's participation rights. We assume that guidelines and directives are some of several tools out of a toolkit available to organizations to encourage, direct, guide, and inform their employees about how to undertake their work. We examine formal guidelines to learn whether they adhere to the standards of children's rights as proposed by the CRC, directives proposed by the Council of Europe, the Constitution and national legislation, and a Child Equality Perspective (CEP) developed by Križ, Krutzinna, Pösö, and Skivenes (in preparation).

This report focuses on involving and communicating with children in child protection processes and proceedings. Our focus is on children that do not have party rights, that is, children under 15. In Norway, children have party rights at age 15. However, all children have party rights in specific situations, such as involuntary placements in residential units. The county boards may also grant a child party rights in some cases if they consider it necessary. Our primary focus in this report is on children under the age of 15 because research has shown that younger children are more likely to be excluded from participation (Oppedal, 1999; Vis & Thomas, 2009; Berrick, Dickens, Pösö & Skivenes, 2015; Magnussen & Skivenes, 2015; Skivenes, 2015; Paulsen, 2016; Križ, 2020).

The empirical material for our analysis consists of selected organizational guidelines (see Table 4 for Norwegian titles). For Bergen municipality, we made the choice to only examine one guideline: *Talk with me! A guideline for talking with children in child protection* (2009) (BM 2009 in short). We chose one guideline because the municipality has a range of guidelines, and it is uncertain which of them are actually used by frontline workers. We chose BM 2009, although it is a national guideline from the Ministry of Children and Families, because in our opinion is a very good guideline that also serves as an important supplement to the guidelines of the county boards and courts. For the county boards, we assess the *Guideline – Children's participation* (2022) (CB 2022 in short). For the district courts, we analyze the *National guideline on processing child protection cases* (2021) (DC 2021 in short) and the relevant parts of *Practical recommendations for court proceedings in the best interests of the child in cases under the Child Welfare Act* (2019) (DC 2019 in short).

The report's structure is as follows: The first section presents existing participation principles and rights for children, including those established by the CRC, General Comments on the CRC, the Council of Europe, national legislation on child protection, and the CEP framework. From this, we move on to our methods section, where we suggest an operationalization of criteria for children to participate in child protection processes and proceedings and describe how we arrived at our findings. We then evaluate the guidelines and templates currently in place and discuss our findings.

2. Background

This section first describes the principles established by the 1989 United Nations Convention on the Rights of the Child (CRC) before discussing the Norwegian Constitution and national child protection legislation (including existing law from 1992 and new law pending implementation). It will describe the European Convention on the Exercise of Children's Rights (ECR) and three Council of Europe documents: the Strategy for the Rights of the Child (SRC), the Guidelines on Child-friendly Justice (GCJ), and the Child Participation Tool (CPT). These documents establish the rights framework for this report.

The United Nations Convention on the Rights of the Child (CRC) and General Comments

The CRC is the international legal instrument establishing children's right to participate in matters affecting them. It provides the overarching normative framework for children's participation in child protection underlying the analysis in this report. Administrative processes such as child protection are governed by Article 12 of the CRC, which instituted children's participation right in judicial and administrative proceedings as a policy goal.

Article 12 needs to be viewed in concert with Articles 2, 3, 5, 13, and 19 and the non-binding but supportive General Comments by the United Nations Committee on the Rights of the Child (UNC) (Lundy, 2007). General Comment 5 elaborates on the parameters for implementing Article 12, "including the development of special structures and monitoring, training and other activities in government, parliament and the judiciary at all levels" (2003, p. 2). This comment highlights the accessibility of documents and processes as a condition for implementing Article 12. It also notes the importance of giving children's views due weight as a change mechanism to further children's rights as well as the importance of data collection, analysis, and development of indicators to evaluate states' progress (UNC, 2003).

General Comment 7 discusses the implications of the CRC on young children, which it defines as children "at birth and throughout infancy; during the preschool years; as well as during the transition to school" (UNC, 2005, p. 1). It affirms that young children are rights holders and voices concerns about insufficient attention among member states in implementing the rights of this group of children. Furthermore, "the Committee reaffirms that the Convention on the Rights of the Child is to be applied holistically in early childhood, taking account of the principle of the universality, indivisibility and interdependence of all human rights" (UNC, 2005, p. 2). General Comment No. 7 further discusses what is required of professionals to ensure young children's participation. Specifically, adults are required "to adopt a child-centred attitude, listening to young children and respecting their dignity and their individual points of view" as well as "to show patience and creativity by adapting their expectations to a young child's interests, levels of understanding and preferred ways of communicating" (UNC, 2005, para. 11(c), 7).

General Comment 12 states that children's views are relevant to and should be considered both in decision-making, policymaking, preparation and evaluation of laws and measures (UNC, 2009, p. 5). It goes on to explain the scope of children's participation:

The concept of participation emphasizes that including children should not only be a momentary act, but the starting point for an intense exchange between children and adults on the development of policies, programmes and measures in all relevant contexts of children's lives (UNC, 2009, p. 5).

According to Article 2 of the CRC, states must protect children's rights and prevent discrimination. No child should be discriminated against or excluded based on their or their "parent's or legal guardian's race, color, sex, language, religion, political or other opinion, national, ethnic or social origin, property, disability, birth or other status" (CRC, 1989, p. 2). Article 3 cements the standard of the child's best interests as a principle in state actions. Article 5 establishes that children have the right to guidance from adults (CRC, 1989), and Article 13 the right to information: "this right shall include freedom to seek, receive and impart information and ideas of all kinds, regardless of frontiers, either orally, in writing or in print, in the form of art, or through any other media of the child's choice" (CRC, 1989, p. 4). Finally, Article 19 establishes the child's right to be safe "from all forms of physical or mental violence, injury or abuse, neglect or negligent treatment, maltreatment or exploitation, including sexual abuse, while in the care of parent(s), legal guardian(s) or any other person who has the care of the child" (CRC, 1989, p. 5).

In summary, the value framework established by the CRC and the UNC has laid a strong foundation for children's participation rights. This foundation embraces the principles of children's participation alongside protection from maltreatment, the child's best interests, non-discrimination and inclusion, the right to information, and guidance from adults who approach children with a child-centric attitude.

The Norwegian Constitution

The Norwegian Constitution of 1814 includes a specific provision about children's right to participation since its comprehensive reform in 2014 (Nylund, 2020). Although they possess general human rights in line with adults, the separate constitutional provision about children has been included as they form a particularly vulnerable group with some specific rights, such as the right to participation (Haugli, 2020, pp. 42-43). The Constitution explicitly mentions children, saying "they have the right to be heard in questions that concern them, and due weight shall be attached to their views in accordance with their age and development" (1814, § 104-1). In the Constitution, children's participatory right is not limited to specific areas but to questions concerning the individual child, and no age limit to children's participation is posed (Haugli, 2020, p. 47).

However, the Constitution has received criticism for utilizing a narrow concept of participation, as it uses the term 'right to be heard.' This wording could mean that the child is allowed only to express their views and not to be actively involved in decision-making (Nylund, 2020, p. 206). According to Nylund (2020),

section 104, subsection 1 of the Norwegian Constitution is a paradox. It refers to the innate human dignity of children, yet the preparatory works reflect an ambiguous understanding of participatory rights. It could be interpreted to encompass instrumental participation only or to advocate empowering participation (p. 208).

Thus, the participation of children risks being tokenistic, and "the question is whether the wording impacts on the interpretation of the Constitution and consequently children's right to participation in Norway" (Nylund, 2020, p. 206).

The Norwegian Child Welfare Act (CPS Act 1992)

The Norwegian Child Welfare Act (1992), which constitutes the main national legislation on child protection services, states the right of children to participate in child protection processes and proceedings. From 2022 to 2023, a new Child Welfare Act will replace the 1992 law – we refer to it as "New CPS Act". However, since the new act has not yet been (fully) implemented, this report mainly discusses the Child Welfare Act of 1992 (CPS Act 1992).

The CPS Act is very clear on children's participation. There is a rule in the introductory chapter of the Act titled "Section 1-6. The child's right to participation." The wording of this rule is as follows:

All children who are able to form their own views have the right to participate in all matters concerning the child under this Act. The child shall receive adequate and adapted information and has the right to freely express his or her views. The child must be listened to, and the child's views must be emphasized in accordance with the child's age and maturity. Children in the care of of the child protective services may be granted the right to bring a person in whom they have a special trust. The ministry may issue regulations that provide further details on the tasks and function of this trusted person (Section 1-6).

Furthermore, the chapter on procedures states that:

a child who has reached the age of 7, and a younger child who is capable of forming his or her own opinions, shall receive information and be given an opportunity to state his or her opinion before a decision is made in a case affecting him or her (Section 6-3).

The preparation of the New CPS Act started with the appointment of a public commission in late 2014, with explicit goals of improving the legal security of the child and putting the child's best interests first (Ministry of Children and Families, 2014). The Child Welfare Act Commission finalized its report in 2016. After organizations such as the Change Factory and the county boards provided input, the Norwegian government presented its proposal for the New CPS Act to the parliament in April 2021.

Some significant changes have been made in the most recent national legislation regarding children's participatory rights and, perhaps most importantly, the New CPS Act has removed the previous mention of age. The law now states that "a child who is capable of forming own opinions has the right to participate in all matters concerning the child under this law" (Section 1-4). Removing the age formulation is in line with General Comment No. 12 (UNC, 2009, p. 9), which emphasizes that children's right to participation should not be age-restricted, encouraging decision-makers to make individual assessments.

Furthermore, the New CPS Act is more comprehensive in treating children's participatory rights and further tilts the power balance towards children. It asserts children's right to "express themselves to the child protection service regardless of the parents' consent, and without the parents being informed of the conversation in advance" (Section 1-4). This change eases children's participation and increases their power by decoupling children from parents' consent and reducing their fear of repercussions from their parents if they express themselves to child protection services. The New CPS Act also contains details about informing the child about case information, giving children more power to determine how organizations use their information:

Children shall be informed about what information from the child can be used for and who can gain access to this information. The child has the right to express herself or himself before it is decided that the information is to be shared (Section 1-4).

The European Convention on the Exercise of Children's Rights (ECR)

The 1996 European Convention on the Exercise of Children's Rights (ECR), which Norway has neither signed nor ratified, provides important and interesting information for this report. The ECR ensures that the member states of the Council of Europe comply with the CRC, especially Article 4, by granting children procedural rights and ensuring that children are "themselves or through other persons or bodies, informed and allowed to participate in proceedings affecting them before a judicial authority" (ECR, 1996, p. 2). The Convention establishes, for example, children's right to be informed and express their opinions during proceedings, to apply for assistance from a person of their choice to help express themselves, and to apply for the appointment of a special representative, also self-selected (ECR, 1996, p. 3).

This is how ECR's Article 6 (1996, p. 3) establishes the norms of judicial decision-making:

In proceedings affecting a child, the judicial authority, before taking a decision, shall:

- a consider whether it has sufficient information at its disposal in order to take a decision in the best interests of the child and, where necessary, it shall obtain further information, in particular from the holders of parental responsibilities;
- b in a case where the child is considered by internal law as having sufficient understanding:
 - ensure that the child has received all relevant information;
 - consult the child in person in appropriate cases, if necessary privately, itself or through other persons or bodies, in a manner appropriate to his or her understanding, unless this would be manifestly contrary to the best interests of the child;
 - allow the child to express his or her views;
- c give due weight to the views expressed by the child.

Article 7 establishes the duty of the judicial authority to act speedily. Article 9 specifies that the judiciary authority can appoint a special representative for the child in cases of conflicts of interest between the child and the parents. Article 10 lists the responsibilities of the representative, including providing information to the child, determining the child’s views and presenting them to the judicial authority (ECR, 1996, pp. 3-4).

The Council of Europe’s Strategy for the Rights of the Child (SRC)

In this document, the Council of Europe identifies five priority areas and strategies for meeting continuing challenges for the rights of the child in Europe. “Participation of all children,” “a life free from violence for all children,” and “child-friendly justice for all children” (Council of Europe, 2016b, p. 4) are among the five priority areas. One of the measures related to children’s participation is the Council’s support of member states using the Council of Europe’s Child Participation Assessment Tool as a means to evaluate the progress of children’s participation rights established by Article 12 of the CRC. We will discuss this assessment tool below. The SRC states that the Council seeks to involve children, especially children in vulnerable situations, such as children in care, children affected by migration, and children from minorities, in the assessment of the development, implementation, and evaluation of its child-related standards and policies.

To promote child-friendly justice, the Council of Europe will promote *The Council of Europe Guidelines on Child-friendly Justice* “by supporting member States in strengthening access to, treatment in and participation of children in civil, administrative and criminal justice proceedings” (Council of Europe, 2016b, p. 18). The outcome of this strategy is that European member states and other target groups use the Guidelines to change their laws and policies (Council of Europe, 2016b). The document mentions “data collection on selected aspects of child-friendly justice” and “training of legal professionals on child-friendly justice” (Council of Europe, 2016b, p. 19) as some of the outputs of this priority area.

The Council of Europe’s Guidelines on Child-Friendly Justice (GCJ)

The Guidelines on Child-friendly Justice describe the fundamental principles underlying child-friendly proceedings in administrative, civil, and criminal law (Council of Europe, 2010). The principles comprise participation, the child’s best interests, dignity, protection from discrimination, and the rule of law. Providing children with information is an essential cornerstone of GCJ. So are children’s right to be consulted, the child’s safety, child-friendliness, and an awareness of potential communication challenges. The GCJ describe the right to participation like this (2010, pp. 17-18):

1. The right of all children to be informed about their rights, to be given appropriate ways to access justice and to be consulted and heard in proceedings involving or affecting them should be

respected. This includes giving due weight to the children's views bearing in mind their maturity and any communication difficulties they may have in order to make this participation meaningful.

2. Children should be considered and treated as full bearers of rights and should be entitled to exercise all their rights in a manner that takes into account their capacity to form their own views and the circumstances of the case.

The Guidelines provide specific suggestions for what a child-friendly justice looks like before, during, and after judicial proceedings. The general elements of a child-friendly justice include (1) providing information and advice to children and their parents, (2) ensuring the protection of the child's private and family life, (3) ensuring children's safety by implementing safety measures, (4) training of professionals, (5) taking a multidisciplinary, collaborative approach between professionals, and (6) rules regarding the deprivation of a child's liberty. Children and their parents should be informed about their rights, systems and procedures, existing support mechanisms, possible consequences, logistical information about the proceedings' time and place, and the outcomes' progress. They should also be informed about the support measures available, the review mechanisms of the decisions affecting the child, and the availability of services. Information and advice should be age-appropriate and culturally sensitive (Council of Europe, 2010).

During judicial proceedings, children should have (1) access to court and remedies to protect their rights, (2) access to their own legal counsel and presentation, and (3) the right to be heard and express their views; (4) Undue delay and adverse consequences on family relations should be avoided; (5) The proceedings should be organized in a child-friendly way with the help of a child-friendly environment, and child-friendly language; (6) and interviews and gathering of evidence from the child should be done by professionals in a manner that is developmentally appropriate and take into consideration any communication difficulties

After the judicial proceedings, child-friendly justice means that the child is informed about the outcome of the decision. When decisions are not enforced, children should be informed about available remedies. Victims of abuse, neglect, and violence should be offered support services, ideally free of charge (Council of Europe, 2010).

The Council of Europe's Child Participation Tool (CPT)

The Child Participation Tool is one of the measures proposed by the Committee of Ministers' Recommendation CM/Rec (2012) to evaluate member states' progress in promoting children's rights to participation in matters affecting them (Council of Europe, 2016a; 2016b). It contains ten basic requirements for effective and ethical participation and reflects measures to protect and promote children's right to participate and create spaces for participation (Council of Europe, 2016a). As stated by the Council of Ministers (2016a), one of the aims of the tool is that:

States will share the Tool across government ministries, throughout local authority administrations, with the courts and judicial systems, with relevant professionals working with children and young people, with academic and civil society partners, and with organisations of and working for children and young people. The greater the transparency and openness in disseminating the Tool, the greater will be its effectiveness in creating a transformation in the right of children to be heard. (p. 5)

The Council of Europe (2016a) recommends that member states disaggregate data to highlight the participation of children who are particularly vulnerable to being excluded from participation and encourages states to analyze whether measures directly or indirectly exclude the rights of children in vulnerable circumstances to participate equally. This applies, for example, to "younger children, children with disabilities, Roma children and those from ethnic minority communities, poorer children, children from rural communities, and children in institutions" (p. 6). Table 1 provides an overview of the tool.

Table 1. Overview of the Council of Europe's Participation Tool*

Protecting the right to participate

1	Legal protection for children and young people's right to participate in decision-making is reflected in the national Constitution and legislation
2	Explicit inclusion of children and young people's right to participate in decision-making in a cross-sectorial national strategy to implement children's rights
3	An independent children's rights institution is in place and protected by law
4	Existence of mechanisms to enable children to exercise their right to participate safely in judicial and administrative proceedings
5	Child friendly complaints procedures are in place

Promoting awareness of the right to participate

6	Children's right to participate in decision-making is embedded in pre-service training programmes for professionals working with and for children
7	Children are provided with information about their right to participate

Creating spaces for participation

8	Children are represented in forums, including through their own organisations, at school, local, regional and national governance levels
9	Child-targeted feedback mechanisms on local services are in place
10	Children are supported to participate in the monitoring of the UNCRC (including in CRC shadow reporting) and relevant Council of Europe instruments and conventions

*Source: Council of Europe, 2016a, p. 7

The Council of Europe proposes nine basic requirements and associated benchmarks to achieve effective and ethical participation. These requirements constitute one part of the platform for the operationalization of children's participation used in this report (described in the methods section below). Table 2 lists the nine requirements.

Table 2. Council of Europe's Requirements for Effective and Ethical Participation*

1	Participation is transparent and informative
2	Participation is voluntary
3	Participation is respectful
4	Participation is relevant
5	Participation is child-friendly
6	Participation is inclusive
7	Participation is supported by training for adults
8	Participation is safe and sensitive to risk
9	Participation is accountable

*Source: Council of Europe, 2016a, pp. 28-30

A Child Equality Perspective (CEP)

A Child Equality Perspective provides a conceptual framework for children's position in societies based on the CRC that seeks to change how adults view and treat children in decision-making in public administration (Križ et al., in preparation). Its underlying tenet is that decision-makers must view children as moral subjects with the same moral status as adults (Archard, 2006). A CEP is a comprehensive paradigm that aims at children's social inclusion by encouraging decision-makers in public administrations to view children as equals in public decisions in the child's best interests, offering guideposts related to four components.

The components of a CEP include the law, culture, organizations, and the child. The legal lens focuses on country legislation with the CRC as its basis and follows the CRC. The law covers the characteristics of individual children, groups of children, and children in general. It ensures the monitoring of compliance and breaches of the law and provides recourse to justice and effective remedies for infractions. The cultural component of a CEP keeps the lens on a culture that views children as equals. This culture values and accepts children's rights and views children as subjects or agents. This culture sees children in their individuality, accommodates their individual and collective needs, and focuses on what is important to them. The cultural component highlights that children are informed of their rights and involved as participants.

The organizational component focuses on public administrations that implement the CRC and provide audits of its implementation. This lens involves public administrations creating processes and procedures with children's individual and collective needs in mind, involving children as participants, and training professionals in children's rights. Per the child-lens of a CEP, children are viewed as moral equals to adults. They are considered in their individuality, viewed as capable, and are participants in decisions and visible in the reports about the decisions. Furthermore, decisions focus on what is important to children.

3. Operationalization, methods, and data

Based on the comprehensive information provided in section 2, we begin this section by suggesting an operationalization of a set of criteria that must be in place for children to participate in decision-making in the child protection system. Our operationalization builds particularly on the nine basic requirements for effective and ethical participation developed by the Council of Europe (CPT), the Child Equality Perspective (CEP), as well as the insights of experts by experience (particularly the publications from the Change Factory). We then move on to describe our data collection and analysis strategy.

Our operationalization

To assess the organizational guidelines and directives, we have developed four main criteria that should be fulfilled to ensure children's participation in the child protection system (summarized in Table 3 below). We argue that guidelines should give directions to decision-makers on children's participation being (1) inclusive, (2) informative, transparent, and accountable, (3) child-centric and child-friendly, as well as (4) safe. We also propose dimensions to assess whether these criteria about children's participation in child protection are met in the written guidelines.

Inclusive participation

Inclusive participation is characterized by non-discrimination, cultural sensitivity, and removal of barriers to opportunities to participate. Guidelines should ensure inclusive participation of children by providing opportunities for all children to be involved regardless of their background and by challenging discrimination against children on different grounds.

This is the original formulation of the Child Participation Tool: "Children's participation must provide opportunities for vulnerable children to be involved and should challenge existing patterns of

discrimination. Staff must be sensitive to the cultures of all children participating” (Council of Europe, 2016a, p. 29). We elaborate on our understanding of inclusive participation here:

- *Non-discrimination*: Guidelines are clear that children should not be discriminated against on grounds such as their age, sex, sexual orientation, gender identity, ethnic or cultural background, language, religion, political opinion, socio-economic background, physical or mental abilities, etc. Fostering inclusion in participation means creating an environment in which all children, regardless of their background, have opportunities to participate, and be free of harassment, discriminatory treatment, and intimidating language. Decision-makers meet all children with dignity and respect regardless of their background. Inclusive participation is characterized by trust and safety for all children – characteristics that we describe in more detail below.² The Howard Hughes Medical Institute (2021) describes inclusion like this: “To be inclusive is to create an environment in which all are inspired to interact through mutual respect, support, and appreciation of difference. An inclusive environment deliberately fosters a culture of safety and trust” (p. 3).
- *Cultural sensitivity*: Guidelines encourage cultural sensitivity in participation. Cultural sensitivity refers to decision-makers’ awareness and appreciation of children’s ethnicity, language, religion, nationality, or migrant background. This involves understanding how a child’s culture(s) may influence their approach to participation and communication. It consists of an appreciation of and respect for children’s languages and cultures and an interest in and learning about children’s cultural backgrounds.
- *Special attention to children in vulnerable situations*: Guidelines should have a particular focus on how to remove barriers to participation for children who are in vulnerable situations and at a higher risk of not being heard, such as younger children, children with special needs, and minority groups. This may involve practical assistance and accommodations, such as access and language barriers.
- *Practical assistance and accommodations*: Guidelines offer support for children to overcome barriers to participation in meetings, for example, by providing transportation, translation, the opportunity to meet remotely, adapted meeting environments, augmentative communication aids, and non-verbal communication.

Informative, transparent, and accountable participation

Guidelines should make clear that decision-makers are aware and ensure that children are to be informed in different stages of a child protection case. Furthermore, decision-makers are directed to ensure transparency and accountability by informing the child about:

- Their rights
- The matters of the case
- The proceedings that will take place
- The support that is available to them
- How the information they provide will be used and whom it will be shared with, and which information may be kept confidential
- Possibility to withdraw, correct, or amend information
- How the meeting will be: How it is organized, who will attend, and the child’s role in the meeting
- What weight the child’s opinion will have in the decision
- What type of decision that will be made and that decision-makers have a responsibility to make a decision that is in the best interest of the child, short- and long-term
- The outcome of the decision-making process
- The reasons for the decision

² We have adapted some of the definitions of the Howard Hughes Medical Institute (2022) to define and provide concrete examples of “inclusion” and “non-discrimination”.

- What will happen with the child now and onward
- What will happen in proceeding onward, including appeals of a decision

Child-centric and child-friendly participation

Guidelines should encourage settings, processes, practices, and methods that are centering on and friendly to children, to ensure that children are enabled “to contribute meaningfully to activities” (Council of Europe, 2016a, p. 29). To facilitate child-centric and child-friendly participation, we refer to decision-makers focusing on the child and respectful, caring, trustful relationships, adapting settings and communication to the child, as well as encouraging adult support and representation in proceedings:

- *Child in focus*: Guidelines encourage a focus on children’s views, needs, interests, experiences, and lives and gaining an understanding of the child.
- *Child-friendly settings*: The guidelines instruct decision-makers to adjust material settings and processes to the child, as well as to employ creative methods for exploring the child’s views.
- *Communication style*: Guidelines encourage active listening, actively looking, simple/direct language and questions, dialogue, giving positive feedback and children time to understand, establishing ways for children to communicate that they do not want to answer questions, and avoiding harsh questioning.
- *Respectful, caring, trustful relationships*: There is a focus in the guidelines on the importance of professionals building relationships with children based on respect, care, and trust.
- *Adult support and representation in proceedings*: Guidelines are clear that children should be offered support (including a trusted person) and/or representation (including a spokesperson) in child protection proceedings.

Safe participation

In line with the original formulations of the Child Participation Tool, “adults working with children have a duty of care” and “must take every precaution to minimise the risks to children of abuse and exploitation and any other negative consequences of participation” (Council of Europe, 2016a, p. 29). In the organizational guidelines, this may take the form of securing children:

- *From harm*, whether physical, for example, in the form of violence from family members, or psychological in the form of loyalty conflicts between the child and family members, intimidation, fear of reprisal from other adults, etc.
- *From power imbalances*, whether in interactions, physical environment, language, or documentation.
- *From unnecessary pressure* because children have a right to say no to participation. Alternative forms of participation, such as attending and listening, are presented.
- *From privacy intrusions*: Meetings with children should not be audio or video recorded, and distribution of documentation should be limited to those necessary.

Table 3. Our operationalization of children’s participation

Inclusive	Informative, transparent, and accountable	Child-centric and child-friendly	Safe
<ul style="list-style-type: none"> • Non-discrimination by age, sex, sexual orientation, gender identity, ethnic background, language, religion, political opinion, socio-economic 	<ul style="list-style-type: none"> • Right to information about their rights; the matter of the case; support that is available for them; information about the meeting place 	<ul style="list-style-type: none"> • Child in focus • Child-friendly settings (material settings, processes, methods) • Communication style 	<ul style="list-style-type: none"> • From harm • From power-imbalances • From unnecessary pressure

<p>background, abilities, etc.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cultural sensitivity • Special attention to children in vulnerable situations • Practical assistance and accommodations 	<ul style="list-style-type: none"> • Right to participate, options for participating, what to expect (pre-proceedings) • How information children give will be used and with whom the information will be shared with • How decision-makers will weigh children’s opinion • What is happening (during proceedings) • What was decided and how (after proceedings) • What type of decision that will be made, and that decision-makers have a responsibility to make a decision that is in the best interest of the child, both short and long term • Visibility in documentation 	<ul style="list-style-type: none"> • Respectful, caring, trustful relationships • Adult support/representation 	<ul style="list-style-type: none"> • From privacy intrusions
--	---	--	---

Data collection

We selected and collected the guidelines and directives on children’s participation in collaboration with the partners in the project. First, we created a table overview of tools (guidelines, documents, and training) we assumed were in use in Bergen municipality, the county boards, and district courts. Then, in September 2021, we contacted the partner organizations about whether the tools we had mapped were actively used and whether tools were missing from our initial overview. In Spring 2022, we received updated information on some of the documents, for example, from the county boards about their new guideline on children’s participation (CB 2022). For Bergen municipality, a range of guidelines and directives are in place, and preliminary examinations show that it is not straightforward to determine which regulations are used by frontline staff. Thus, we have selected one of the guidelines that many mentioned as important, *Talk with me!* (2009). By our assessment, this national guideline makes an important contribution to the other two organizations’ approaches to children’s participation and might also be in use in other municipalities, making it highly relevant to analyze.

Guidelines and directives analyzed in this report

The guidelines analyzed in this report are summarized in Table 4. The table contains information about the organization, the Norwegian name of the guideline and the English translation, the abbreviation we use in our subsequent analysis, and the year and length of the guideline. The original Norwegian guidelines are located in their entirety in the Appendix.

Table 4. *Guidelines in our analysis*

Organization	Guideline name and year	Length
Bergen municipality	Talk with me! A guideline on talking with children in child protection [In Norwegian: Snakk med meg! En veileder om å snakke med barn i barnevernet] (2009) (BM 2009)	36 pages
County boards	Guideline – Children’s participation [In Norwegian: Veileder – Barns medvirkning] (2022) (CB 2022)	29 pages
District courts	National guideline on processing child protection cases [In Norwegian: Nasjonal veileder for behandling av barnevernssaker] (2021) (DC 2021). ^A	51 pages
	Practical recommendations for court proceedings in the best interests of the child in cases under the Child Welfare Act [In Norwegian: Praktiske anbefalinger for domstolsbehandling til barnets beste i saker etter barnevernloven] (2019) (DC 2019). ^B	12 pages
^A Delineated to the sections on children’s participation, i.e. sections 9, 6, 8, 13, 14.		
^B Delineated to the sections that DC 2021 is referencing, i.e. sections 1, 2, 3, 4, 6, 7.		

Material not analyzed in this report

We use legislative documents such as the CRC, the Norwegian Constitution, the Child Welfare Act of 1992, and the Directive on Participation and Trustee (2014) as our starting point, assuming that all decision-makers are informed and knowledgeable about principles and statutes. They are however not analyzed by us. We also have not included case law from the Supreme Court. Although all decision-makers in child protection must use and interpret these regulations, they typically do not provide detailed instructions to decision-makers about the participation of children and thus have not been included. June 24th, 2022 the government sent a suggestion for a new comprehensive guideline for children’s participation in child protection proceedings for comments and feedback from concerned organizations and interest groups. Deadline for sending feedback is October 2022. We have not had a chance to include this guideline in our analysis as it came just days before we completed our report. The guideline can be found [here](#).

Management strategies and training programs on children’s participation in the three organizations have also not been analyzed in this first round of the mapping analysis. The courts have two additional documents with practical recommendations – one on parental dispute cases and one on criminal cases with minors. These guidelines are considered outside the scope of this mapping report and have thus not been assessed. Furthermore, in the county boards’ *Quality handbook for county board leaders* (2017), there is a chapter on children’s participation, but this has not been included in the analysis as there is a specific guideline from 2022 on children’s participation.

The county boards have established indirect participation through a spokesperson arrangement. This arrangement has been described in Enroos et al. (2017), amongst others. There is also an arrangement for mediation (County Social Welfare Boards, 2019), in which children without legal party rights in a case can participate.

Analysis strategy

In analyzing the directives and guidelines, we have applied our operationalization described in detail above. Each document has been analyzed separately according to the four criteria, where each of the authors have focused on specific dimensions. To ensure reliability, we have tested each other’s analysis of the guidelines

through discussions and cross-checks. Furthermore, to ensure transparency in the analysis, all citations from the Norwegian guidelines are marked with footnotes containing the original Norwegian wording. We have decided to write the report in English because it allows us to reach a wider (international) audience and reviewers. Furthermore, this is a topic of huge interest across countries and child protection systems, and our analysis may provide important insights for other systems.

4. Findings

This section includes the guidelines and directives relevant to each organization. The presentation of each guideline begins with a short description of its content before we assess the guideline and provide suggestions. We start with Bergen municipality, followed by the county boards and district courts.

Bergen municipality – BM 2009

Among other guidelines, Bergen municipality uses a guideline on talking with children (BM 2009), developed by the Norwegian Ministry of Children and Families (2009). The ministry's guideline is directed at child protection workers in the municipalities and a response to these workers' demands for guidance on how conversations with children can, concretely, be carried out (BM 2009, p. 7). The guideline states that "there is [...] an imperative in this guideline – talking to children and young people about their life situation cannot be ruled out by child protection services"³ (p. 9).

BM 2009 consists of three main sections. The first section on children's and young people's right to participation outlines the importance of participation, adults' responsibility, and listening and talking in ways that encourage the child. The second section on a development-supportive dialogue discusses five principles for conversations with children, building on psychologist Haldor Øvreeide's systematization of such principles. Although recommendations are included in the first two sections, the last section explicitly presents recommendations for conducting conversations with children.

Inclusive participation

Non-discrimination and cultural sensitivity. In the preface, the Minister of Children and Equality explicitly mentions equality of opportunity when it comes to children's involvement:

The information must be adapted to the children's age and maturity, and it must be communicated so that it is understood and helps to create security. Everyone who works with children knows it can be challenging to talk to children. The child protection service faces these challenges every day, and many have requested guidance on how such conversations can be carried out in concrete terms. In good child protection practice, children should and must be included, and we must give all children the same opportunity.⁴ (p. 7)

The focus of this statement, as in the guideline, is on a child's age and level of development. The guideline provides suggestions for speaking with children in different age groups. It does not mention non-discrimination or provides concrete practice recommendations in abilities, gender identity, sexual orientation, ethnic or cultural background, language, religion, political opinion, or socio-economic background. The only mention of non-discrimination in these areas can be found on p. 31: "The use of

³ Translated from Norwegian: "Det ligger [...] et imperativ i denne veilederen – å samtale med barn og unge om livssituasjonen deres kan ikke velges bort av barnevernet" (p. 9).

⁴ Translated from Norwegian: "Informasjon må tilpasses barnas alder og modenhet, den må bli formidlet slik at den blir forstått og bidrar til å skape trygghet. Alle som jobber med barn vet det kan være utfordrende å snakke med barn. Barneverntjenesten møter disse utfordringene hver dag, og mange har etterlyst veiledning om hvordan slike samtaler konkret kan gjennomføres. I godt barnevernarbeid bør og skal barna tas med, og vi må gi alle barn den samme muligheten" (p. 7).

analog and parallel stories can also promote the child's willingness and ability to tell. [...] However, there must not be comparisons that stigmatize the child as 'deviating.'"⁵

Special attention to children in vulnerable situations and practical assistance. The guideline focuses on age and young children and how practitioners can communicate with children in a way that corresponds to their development. BM 2009 states:

It follows from section 6–3 of the Act relating to child welfare services that children aged 7 years and younger who can form their own positions shall be informed and given the opportunity to comment before a decision is made in matters affecting him or her⁶ (p. 9).

The guideline provides concrete age-appropriate examples of questions that practitioners could ask children (p. 22) and where to meet young children: "An office can create a neutral framework for the conversation. Especially for young children, it can also help to make child protection services more concrete"⁷ (p. 27).

In the section about preparation and planning, the guideline states:

Review available relevant information related to the case and the child you are going to talk to before the conversation. Think about the purpose of the conversation and what the child can be informed about/needs to get information about the here and now. It can be useful to have acquired knowledge about the child's linguistic skills, social maturity and typical emotional and behavioral reactions⁸ (p. 25).

It cautions practitioners to "Be sure to adapt the pace and amount of information to the child's age and level of function"⁹ (p. 29).

Informative, transparent, and accountable participation

The BM 2009 is clear on the importance of information to children. Informing and being open with the child are premises for the conversations with children, not only for the decision-makers to be able to make a good decision but also to secure the child's best interest and utilize the healing power in talking about difficult things. This is shown with a distinction between information and processing conversations and investigative conversations:

Information and processing conversations should give the child or young person support for a better understanding of their situation and the opportunity to process difficult experiences. Such a conversation should first and foremost give something to the child. The purpose is to expand and process the child's understanding of their experiences and themselves in relation to what happens, has happened, and what will happen next. Through the conversation, the child gets confirmation and validation of their opinions and experiences. *The investigative conversations* primarily occur to give adults information they can use in their assessments¹⁰ (p. 13).

⁵ Translated from Norwegian: "Bruk av analoge og parallelle historier kan også fremme barnets vilje og evne til å fortelle. [...] Det må imidlertid ikke være sammenligninger som stigmatiserer barnet som "avvikler"" (p. 31).

⁶ Translated from Norwegian: "Det følger av Lov om barneverntjenester § 6–3, at barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne standpunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg for det tas avgjørelse i saker som berører ham eller henne" (p. 9).

⁷ Translated from Norwegian: "Særlig for små barn kan det også bidra til å gjøre barnevernet mer konkret" (p. 27).

⁸ Translated from Norwegian: "Gå igjennom tilgjengelig relevant informasjon som gjelder saken og barnet du skal snakke med for samtalen. Tenk igjennom hva som er formålet med samtalen og hva barnet kan informeres om/har behov for å få informasjon om her og nå. Det kan være nyttig å ha skaffet seg kunnskap om barnets språklige ferdigheter, sosiale modenhet og typiske følelses- og atferdsmessige reaksjoner" (p. 25).

⁹ Translated from Norwegian: "Pass på å tilpasse tempo og mengde informasjon til barnets alder og funksjonsnivå" (p. 29).

¹⁰ Translated from Norwegian: "*Informasjons- og bearbeidingsamtaler* skal gi barnet eller ungdommen støtte til bedre forståelse av egen situasjon og mulighet til å bearbeide vanskelige opplevelser. En slik samtale skal først og fremst gi noe til barnet. Hensikten er å

BM 2009 requires decision-makers to meet children with honesty and intention to engage in a conversation that can be transformative for the child and provides a detailed explanation about how to meet and interact with the child based on relations and trust. For example, about how to be a good listener:

Listening is something else and more than “hearing.” It means being aware not only of the words, but also of the intentions and feelings behind them. To achieve this, we must concentrate on the moment. The conversation partner must have our attention, and the urge to yourself tell or plan your answer must wait. Listening also means being quiet, waiting, and following the other. This means being aware of both verbal and nonverbal communication¹¹ (p. 13).

Furthermore, it is clear that the professional or the decision-maker has a responsibility to help and assist the child in the conversation:

Often the child needs us to actively help them find words, complete sentences, make summaries, and we directly try to “mind-read” the child about thoughts and feelings that they, for various reasons, have difficulty expressing themselves. The conversation should be active and participatory but not demanding and overriding¹² (p. 14).

An important distinction between children’s perspectives and the child’s perspective is made clear and explained in BM 2009 (p. 12). The first includes the ambition that decision-makers aim to understand the child’s thoughts, opinions, and attitudes. The adult “translates” what the child states for the purpose of making decisions or choices. The second is the child’s perspective as to how the child themselves see the world, and their feelings and understandings. This is equally important for decision-makers and professionals to be aware of, as it is the child’s experience of the situation and its lived experiences. This distinction makes it evident that a conversation with a child must include both perspectives.

Finally, in terms of accountability, BM 2009, also provides advice and is child-centered in its approach:

When keeping records or writing minutes, it is of great importance that descriptions of specific situations and reactions are written down first, and then separate assessments of the conversation. If the purpose of the conversation is to make decisions, the stories forwarded by the child should be written as verbatim as possible to how the child formulated himself/herself. Remember: it is the child’s voice and perspective that should emerge and be emphasized in the further casework process¹³ (p. 32).

However, BM 2009 does not say much about how children may review or make changes in a minute etc.

Child-centric and child-friendly participation

Overall, BM 2009 is impressive in its efforts to secure child-centric and child-friendly participation. The guideline gives clear and detailed directions to child protection workers both on having the child in focus,

utvide og bearbeide barnets forståelse av erfaringene sine og seg selv, i forhold til det som skjer, har skjedd, og det som skal skje videre. Barnet får gjennom samtalen bekreftet og gyldiggjort opplevelsene og erfaringene sine. *De undersøkende samtalen* gjøres først og fremst for at voksne skal få informasjon de kan bruke i vurderingene sine” (p. 13).

¹¹ Translated from Norwegian: “Å lytte er noe annet og mer enn “å høre”. Det innebærer å være oppmerksom, ikke bare på ordene, men også på intensjonene og følelsene bak. For å få det til, må vi konsentrere oss om øyeblikket. Samtalepartneren skal ha oppmerksomheten vår, og trangen til å fortelle selv eller planlegge eget svar må bero. Å lytte innebærer også å være stille, vente og følge med den andre. Det innebærer å få med seg både den verbale, og den nonverbale kommunikasjonen” (p. 13).

¹² Translated from Norwegian: “Ofte trenger barnet at vi aktivt hjelper til med å finne ord, fullfører setninger, lager oppsummeringer, og at vi direkte prøver å “tankelese” barnet om tanker og følelser det av ulike grunner har vansker med å uttrykke selv. Samtalen skal være aktiv og deltakende, men ikke krevende og overstyrende” (p. 14).

¹³ Translated from Norwegian: “Ved journalføring eller referatskriving er det av stor betydning at konkrete situasjons- og reaksjonsbeskrivelser nedtegnes først, og deretter egne vurderinger av samtalen. Dersom formålet med samtalen er å ta beslutninger, bør fortellingene barnet har kommet med, skrives så ordrett som mulig slik barnet selv formulerte seg. Husk: det er barnets stemme og perspektiv som skal komme frem og legges vekt på i den videre saksbehandlingsprosessen” (p. 32).

ensuring child-friendly settings, communication style, and adult support in proceedings, as well as establishing respectful, caring, trustful relationships.

Child in focus. Throughout BM 2009, there is a focus on the child's views, needs, interests, experiences, and lives, and gaining an understanding of the child is encouraged. In its first section on children's and young people's rights to be heard, the guideline explicitly says that it wants to remind child protection workers that "the child – as the owner of own thoughts, opinions, experiences, perceptions, feelings, and needs – is an expert on their own situation"¹⁴, and that it is the adults' responsibility to understand the child's message (p. 10). In this way, BM 2009 clearly puts focus on the child's views, experiences, and needs. The guideline furthermore directs child protection workers in centering on the child's feelings (e.g., pp. 29-30), thus encouraging a deeper understanding of the child.

The guideline is complementary in its reoccurring focus on the child's interests and what the *child*, not the child protection worker, gets out of being heard. BM 2009 conveys that the conversation is not mainly a way for professionals to gain information, as it describes how the conversation, for example, can make a challenging situation better for the child, send the signal that the child is important, and thus strengthen their self-worth and self-respect as well as give the child a better understanding of their own feelings, reactions, and needs (p. 10). BM 2009 in a way encourages child protection workers to have a focus on the child also outside of the concrete conversation, as it, for example, notes that the conversation can give the child energy to meet challenges in everyday life (p. 10).

Child-friendly settings. Under the section with recommendations, BM 2009 (p. 27) has a subsection on how to create good frames for the conversation, in detail outlining what constitutes child-friendly material settings and processes. Here, BM 2009 encourages conducting conversations in a neutral space such as an office; however, adjusted to conversations with children (with, e.g., adjusted tables and chairs) and not too cramped (p. 27). Furthermore, the guideline says that the room should be organized so that the child has the opportunity to regulate the distance to the child protection worker, continuing with detailed instructions on where the professional should sit in relation to the child (pp. 27-28). Additionally, BM 2009 emphasizes the need for the conversation to be uninterrupted by, for example, telephones (p. 28).

Positively, BM 2009 also encourages child protection workers to use more creative and unconventional ways than talking to involve the child. Specifically, the guideline directs professionals in having drawing materials, games, and flip-overs available, noting that activities and play can be used to help the child and adult create a dialogue and make the conversation less demanding of the child (p. 27). The importance of alternative ways to engage the child is also mentioned later in BM 2009 (pp. 31-32) when saying that dolls or simple figures, dollhouses, images, or books can be used as starting points for children to tell their own stories.

Communication style. Employing a child-friendly communication style is addressed in several sections of BM 2009. In the first section on children's and youth's right to participation, BM 2009 (pp. 13-14) describes what "listening" to the child entails and how it will contribute to the child's participation. It gives child protection workers concrete recommendations such as being aware of intentions and feelings behind statements by concentrating on the moment, not commenting too fast but being patient, as well as not being completely silent but actively helping children express themselves, etc. In addition to emphasizing how to listen to make children talk, BM 2009 also highlights how to talk to make children listen. Child protection workers are encouraged to add to the dialogue, with BM 2009 (p. 14) stating that the child may find it relieving not to have to answer questions but instead listen.

Child protection workers are also given directions on child-friendly communication in the second section of the guideline when outlining five principles for a development-supportive dialogue (pp. 18-21). BM 2009

¹⁴ Translated from Norwegian: "barnet – som eier av egne tanker, meninger, opplevelser, erfaringer, forestillinger, følelser og behov – er ekspert på sin egen situasjon" (p. 10).

encourages professionals to follow the child's initiative and attention and take that as their starting point. The guideline even states:

If the child's response to the adult's follow-up fails, or the child starts talking about something else, this can indicate that the adult has not understood where the child has its focus. Then we must try again to understand what the child is concerned with and direct the gaze the way the child does.¹⁵ (p. 18)

Furthermore, child protection workers are encouraged to add perspectives relevant and useful to the child, giving a concrete example to illustrate (p. 19). They are also directed in giving children space to organize themselves (pp. 19-20) by giving children time to express themselves in their own tempo. Creating rhythm and turn-taking in the conversation (p. 20) is encouraged, with concrete recommendations to the child protection worker, e.g. slowing down, using shorter sentences, not filling pauses with small talk but allowing the child to respond. BM 2009 (p. 21) furthermore directs professionals in taking leadership, giving a concrete example of how to open the conversation with the child.

Additionally, instructions on child-friendly communication are addressed in the third section on recommendations for conducting the conversation. Regarding the initial phase of the conversation, BM 2009 (pp. 28-29) directs the child protection worker to invite dialogue and interaction with the child, introducing themselves and the topic of the hearing. Importantly, the guideline presents specific questions the professional can ask relating to what is described as different levels of the conversation (pp. 29-31). Overall, BM 2009 gives clear direction when it comes to child-friendly communication, instructing the worker to, for example, repeat the child's expressions, ask open questions, use generalizing/normalizing statements and parallel stories about other children. The guideline even presents examples of different questions of add-ins the worker may have to support the child in telling their story, depending on the individual child (p. 31), giving the worker communication tools to use in different circumstances.

Respectful, caring, trustful relationships. Through BM 2009, the importance of trustful relationships is clearly communicated. The guideline states that the initial phase of the conversation is important for establishing contact and trust, but also that "The exchange between the child and you [the child protection worker] in this first phase will characterize the conversation further, but the conversation leader must work for contact and trust throughout the whole process"¹⁶ (p. 28). Creating a good conversation is emphasized as a central contribution to building a trustful relationship between the child and adult (p. 10). BM 2009 further describes how professionals can build trust by adding to the dialogue and validating the child's reactions and experiences. The guideline states that creating trust will again encourage the child's participation (p. 14).

Although more implicit than mentioning trust, BM 2009 also directs child protection workers on the importance of respect and care in their relationship with the child. Being caring for the child is emphasized, for example, as BM 2009 states:

Our task is to be sensitive to the child's needs here and now [...]. No one can do anything about what has happened. The help we can provide is to make the difficult events understandable and manageable so that everyday life becomes as meaningful as possible and the future safer.¹⁷ (p. 12)

¹⁵ Translated from Norwegian: "Hvis barnets respons på den voksnes oppfølging uteblir, eller barnet begynner å snakke om noe annet, kan dette indikere at den voksne ikke har forstått hvor barnet har sitt fokus. Da må vi prøve på nytt å forstå hva barnet er opptatt av, og rette blikket den veien barnet gjør det" (p. 18).

¹⁶ Translated from Norwegian: "Utvexslingen mellom barnet og deg i denne første fasen vil prege samtalen videre, men kontakt og tillit må samtaleleder fortsatt jobbe for gjennom hele prosessen" (p. 28).

¹⁷ Translated from Norwegian: "Vår oppgave er å være sensitiv overfor barnets behov her og nå [...]. Det som har hendt, kan ingen gjøre noe med. Den hjelp vi kan gi er å gjøre de vanskelige hendelsene forståelige og håndterbare slik at hverdagen blir mest mulig meningsfull, og fremtiden tryggere" (p. 12).

Furthermore, the professional is encouraged to ensure the child's need for calm by being prepared for the conversation and thus transfer the feeling of calm onto the child (p. 25), as well as to respect their need for overview and control by avoiding abrupt endings to the conversation (p. 32). There is also a powerful message in the guideline that child protection workers should have great respect for the child's perspective: "the child's experience of reality, and also the strains they live under, are usually different than we think. If we do not bring out the child's understanding, feelings, and thoughts, we can risk doing it wrong"¹⁸ (p. 12).

Adult support and representation in proceedings. BM 2009 explicitly says that in most conversations with children, and sometimes also with youth, it is helpful to have an adult support person present to help the child, the process, and the subsequent follow-up (p. 26). The guideline describes different ways the person may support the child. For some children, the best support is listening to the child and obtaining information about the child. For other children, support may also take the form of adults talking and the child listening and thus gaining an understanding of their own situation (p. 27).

In addition to the support person, BM 2009, throughout the guideline, encourages the child protection worker to lead the conversation to support the child. This is evident, for example, when the guideline states that "In conversations with children and young people, it is the adult who is responsible for leading the conversation and directing it so that the child or young person feels taken care of and as safe as possible"¹⁹ (p. 21).

Safe participation

BM 2009 provides strong instructions to child protection workers on securing children from power imbalances and gently applying some pressure on children to participate in child protection proceedings by offering alternative ways of participating while being aware of what constitutes too much pressure. However, the guideline could be more straightforward on safety from privacy intrusions.

From harm. In a subsection on who should be present when conducting the conversation with the child, BM 2009 (p. 26) recommends carefully considering who should be included. The guideline also says that:

Where parents or others are directly involved as perpetrators of, for example, episodes of violence, abuse, or substance abuse, they should, as a general rule, not be involved. The same applies if the other parent has been passive and/or has not tried to protect the child from violence and other abuse²⁰ (p. 26).

BM 2009 encourages talking to the child outside the home (p. 27). Although this is not commented on in BM 2009, being careful about who else is present during the conversation between the child and child protection workers and where to conduct the conversation are ways to reduce the risk of harm to the child. The guideline also addresses that confidentiality must be clarified when a support person is present in the conversation between child protection services and the child (p. 26).

From power imbalances. Overall, BM 2009 directs child protection workers in reducing power imbalances through various means. Concerning interactions, the guideline shifts power from professionals to children by explicitly encouraging the adults to bring out the child's perspective – its understanding, feelings, and thoughts – to not make decisions that are "wrong" for the child (p. 12). Child protection workers are furthermore encouraged to reduce power imbalances in interaction and physical environment by avoiding

¹⁸ Translated from Norwegian: "barnets opplevelse av virkeligheten, og også de belastninger de lever under, er som oftest annerledes enn vi tror. Får vi ikke frem barnets forståelse, følelser og tanker, kan vi risikere å gjøre det urett" (p. 12).

¹⁹ Translated from Norwegian: "I samtaler med barn og unge er det den voksne som er ansvarlig for å lede samtalen, og styre den slik at barnet eller ungdommen føler seg ivaretatt og så trygg som mulig" (p. 21).

²⁰ Translated from Norwegian: "Der foreldre eller andre er direkte involvert som utøver i for eksempel voldsepisoder, overgrep eller rusmisbruk, bør disse som hovedregel ikke være med. Det samme gjelder om den andre forelder har vært passiv og/eller ikke prøvd å beskytte barnet mot vold og andre overgrep" (p. 26).

making the child feel trapped. For example, they are recommended to position themselves so that the child can choose when to make eye contact and position the child's chair so that they have free access to the door (pp. 27-28).

The guideline encourages the child protection worker to lead the conversation and to take notes before and after the conversation, not during it (p. 28). Although it could be more explicit, one intention of avoiding notetaking seems to be to make the child feel safer and reduce power imbalances: "To the extent that the meeting leader still chooses to take notes along the way, he or she should tell the child what is noted. This avoids the child becoming unnecessarily insecure"²¹ (p. 28).

From unnecessary pressure. BM 2009 states that "it is up to the child to decide for themselves whether they want to express their opinion. The child should not feel pressured to speak"²² (p. 9). Thus, professionals are directed not to apply unnecessary pressure on the child. This is specified later in the guideline, for example, when active listening rather than silence is encouraged during the conversation, as silence can put pressure on the other person (here: the child) to provide an answer (p. 14). Open questions and encouragement are also recommended in BM 2009, as "Children often cannot answer our direct questions. They have no words for the answers but will still try to satisfy us to the best of their ability and become more concerned with our wishes and needs than their own"²³ (p. 30).

The guideline furthermore presents alternative forms of participation, such as attending and listening, and it explicitly comments that "Children can experience relief from not having to answer questions, and rather listen to our thoughts, reflections and guessing attempts to describe how it could possibly be "being me"²⁴ (p. 14).

From privacy intrusions. BM 2009 (p. 28) recommends that the child protection worker takes notes before and immediately after the conversation with the child and not during the meeting. Despite not addressing this directly in the guideline, it seems implicit that the conversation should not be recorded.

Suggestions for Bergen municipality

Table 5. Reflections on BM 2009 – summarized according to themes

<i>Inclusive participation</i>	
1.1	Clarify what practitioners should be aware of when conversing with children with hearing and speech impairments and emotional, physical, or intellectual disabilities, including anxiety and depression.
1.2	Consider discussing how practitioners could communicate with very young children. How could they be involved in conversations?
1.3	Provide advice about how to communicate with children who are newcomers to Norway. Include guidance about how to have conversations with an interpreter in the room.
1.4	In terms of gender identity, instruct how to communicate with gender identity awareness.
1.5	Include images of a visibly diverse group of children in the guidelines, such as children with a visible disability and children of color.
<i>Informative, transparent, and accountable participation</i>	

²¹ Translated from Norwegian: "I den grad samtaleleder likevel velger å notere underveis bør han eller hun fortelle barnet hva som noteres. Slik unngås at barnet blir unødvendig usikker" (p. 28).

²² Translated from Norwegian: "det er opp til barnet selv å avgjøre om det vil si sin mening. Barnet skal ikke føle seg presset til å uttale seg" (p. 9).

²³ Translated from Norwegian: "Barn kan ofte ikke svare på våre direkte spørsmål. De har ikke ord for svarene, men vil allikevel forsøke å tilfredsstille oss etter beste evne, og bli mer opptatt av våre ønsker og behov enn sine egne" (p. 30).

²⁴ Translated from Norwegian: "Barn kan oppleve lettelse over å slippe å skulle svare på spørsmål, og heller lytte til våre tanker, refleksjoner og gjettende forsøk på å beskrive hvordan det muligens kan være "å være meg"" (p. 14).

2.1	BM 2009 could include recommendations that the child should review written minutes.
2.2	BM 2009 could include suggestions on how decision-makers should give weight to children's opinions and the information they provide.
2.3	BM 2009 could be more robust on how decision-makers or professionals should follow up on children after a conversation.
<i>Child-centric and child-friendly participation</i>	
3.1	Although BM 2009 has a section specific to recommendations for conducting the conversation, there are recommendations scattered around different parts of the guideline, especially on how to communicate with children. This could make the guideline more challenging for child protection workers, and we advise having a clearer guideline structure.
3.2	Using generalizing statements could be leading the child, as child protection workers express what they expect the child to feel. Although it is explicitly mentioned in BM 2009 (p. 30) that questions should not be perceived as demanding specific answers from the child, the guideline could be clearer on the need to be careful about generalizations potentially being leading.
3.3	Repeating the child's statements, as encouraged on p. 31, could be tiring for the child and work opposite of the intention by making the child stop talking (Change Factory, 2020, p. 19). BM 2009 (p. 25) mentions that each conversation is unique but could remind the child protection worker that the communication style needs to be adjusted based on how the child responds.
<i>Safe participation</i>	
4.1	BM 2009 should give explicit instructions to child protection workers that meetings with children should not be audio or video recorded.

County boards – CB 2022

The county board guideline (CB 2022) has recently been finalized (February 2022). It replaces the 2019 guideline on speaking with children, offering what we assess as nuanced, detailed instructions to decision-makers in the county board. CB 2022 includes information about approving emergency placements, participation for children with and without party rights, the board's conversation with children, participation through spokespersons or experts, and children's participation in dialogue processes. In addition, CB provides guidance on the visibility and weighting of children's participation in decisions and on orienting children about case decisions.

CB 2022 distinguishes between proceedings in which the child is 15 years or older and a party in the case and proceedings in which the child is under 15 years old. Our primary focus in this report is on children under the age of 15.

Inclusive participation

Non-discrimination and cultural sensitivity. CB 2022 provides recommendations about opportunities for children to be involved, especially for young children and children with special needs. The guideline offers specificity about participation regarding children's young age, thus challenging age discrimination. It offers less specificity about children with special needs than saying that an expert may be appointed to hear the child. It does not mention children's gender, sexual orientation, gender identity, ethnic background, religion, political opinion, socioeconomic background, or sensitivity to the cultures of children who are participants.

CB 2022 emphasizes that children should not be discriminated against in their right to participate based on their age and maturity. CB 2022 cites the Supreme Court as saying that a child's right to participation stands firm and that exceptions can only be made in extraordinary circumstances (p. 23). The stated starting point

of children's right to participation is that "The right of participation applies regardless of age"²⁵ (p. 5). This value statement is expressed strongly about how the county board assesses *how* to consult the child (p. 5) and the question of whether the county board should reject a case based on not having the necessary local competence (p. 27).

CB 2022 states that the decisive factor in participation is a child's ability to form their own opinion, which must be assessed given the concrete situation (p. 5 and p. 22):

A specific assessment must therefore be made in each individual case as to whether the child is able to form their own views on the matter. At the same time, the Committee on the Rights of the Child has emphasized that the child does not need to have a complete understanding of the entire case to say something of significance to the case²⁶ (p. 22).

Referencing the Child Welfare Act, CB 2022 states that the county board must justify if the child has not been informed of the case and been able to express their view in cases where their age and maturity dictate participation (p. 19) – a measure of accountability supporting children's right to participate regardless of age and maturity.

Special attention to children in vulnerable situations. CB 2022 acknowledges that a child's vulnerabilities will affect how a conversation with the child will be conducted. It mentions that "an expert with a limited mandate to hear the child"²⁷ (p. 6) may be appointed to have the conversation with the child in the case of young children and children "who have disabilities or are otherwise vulnerable, or who have difficulty expressing themselves verbally"²⁸ (p. 6 and p. 15), which may apply especially to children under seven and children with special needs (p. 15).

The recommendations in section 5.1 ask the county board to "consider whether there are special circumstances that must be taken into account when conducting the conversation [with the child]"²⁹ (p. 8), including when conducting a hearing remotely. It notes that conversations with the child should preferably be conducted in a face-to-face meeting (p. 8). CB 2022 mentions that information should be adapted to the child's age and maturity (p. 10) and suggests how to deal with younger children's attention span.

Practical assistance. CB 2022 states that travel and economic concerns should not hinder the child from meeting physically on the county board premises if the child wishes to do so (p. 7). Here the guideline hints at the board assisting in practical manners relating to children's participation, but without going into detail. Assistance for the child in the form of having an interpreter in the meeting and documents translated is not included in the county board guideline.

Informative, transparent, and accountable participation

CB 2022 is overall very strong in promoting every aspect of information to the child. There are only a few areas in which we believe it would be necessary to suggest improvements. In terms of ensuring that the child is informed, the CB 2022 has explicitly addressed that the children should receive information that is adjusted to their competency level. They should be informed about their rights, the content of the case, and the proceedings. CB 2022 makes the responsibility for involving children explicit: "The board is responsible

²⁵ Translated from Norwegian: "Medvirkningsretten gjelder uavhengig av alder" (p. 5).

²⁶ Translated from Norwegian: "Det må derfor foretas en konkret vurdering i hver enkelt sak om barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter om det saken gjelder. Barnekomiteen har samtidig fremhevet at barnet ikke trenger å ha full forståelse av hele sakskomplekset for å kunne mene noe av betydning for saken" (p. 22).

²⁷ Translated from Norwegian: "en sakkyndig med et begrenset mandat til å høre barnet" (p. 6).

²⁸ Translated from Norwegian: "som har funksjonsnedsettelse eller på annen måte er sårbare, eller som har vansker med å uttrykke seg verbalt" (p. 6).

²⁹ Translated from Norwegian: "Vurder om det er særlige forhold som det må tas hensyn til ved gjennomføring av samtalen [med barnet]" (p. 8).

for facilitating that the child receives the necessary information through the assignment given to the child protection service or the spokesperson”³⁰ (p. 6).

With regard to how the meeting will be, how it will be organized, who will attend, and the child’s role in this, CB 2022 has a section on how the county board shall prepare and handle the actual conversation with a child. It states that the best interests of the child are the decisive factor for conducting the hearing and that the county board chair is responsible for preparations. CB 2022 expands on the various practical themes that may occur and seem to be highly child-centric in its approach. It is also an outline of how to think about the setting of the conversation with the child, questions to be asked, who shall take notes etc.:

The conversation with the child is led by the chair of the board or the expert member. If the conversation is to be led by the expert, this should be clarified in a reasonable time before the conversation is to take place so that the expert has sufficient time to prepare. During the discussion, the other members of the board should be given the opportunity to ask supplementary questions. The chair of the board must inform the board’s members about the framework for the conversation and what significance this has for the conversation and questions that must/can be asked, a plan for the content and implementation of the conversation itself, who takes notes etc. It can be an advantage for someone other than the person leading the conversation to take notes³¹ (p. 9).

CB 2022 contains a section on the form and format of the report/minutes from the conversation with the child, including giving a description of non-verbal communication (laughter, tears, etc.). It underscores that the report/minutes must make sure to contextualize the child’s statements and opinions:

The summary must reflect the main points of the conversation. Refer especially key statements from the child. The summary should be designed so that it is possible for others to see the child’s answers in connection with the questions that were asked³² (p. 12).

The guideline is clear about accountability and transparency in the sense that decision-makers are encouraged to use direct quotes from the child, which should be in focus in the documentation rather than the decision-makers’ interpretations of the child’s statements and actions/behavior (p. 10 and p. 12). Furthermore, it is clear that the child’s opinion and statements shall be referenced in the judgment and that it should be mentioned if the child decides not to be a part of the proceeding.

CB 2022 includes a section that states that the child’s involvement and how their opinion has been given weight shall be documented in the written judgment (p. 18).

Weighting of the child’s opinion in the decision: The child’s opinion is central in deciding what is in the child’s best interests. The weight of the child’s opinion in the overall assessment will depend on its age and maturity. The child’s opinion should be made visible in the decision and weighed against other considerations, in order to clarify what is in the child’s best interests. If the board’s

³⁰ Translated from Norwegian: “Nemnda har ansvar for å legge til rette for at barnet får nødvendig informasjon gjennom oppdraget som gis til barneverntjenesten eller talspersonen” (p. 6).

³¹ Translated from Norwegian: “Samtalen med barnet ledes av nemndleder eller det fagkyndige medlemmet. Dersom samtalen skal ledes av den fagkyndige bør dette avklares i rimelig tid før samtalen skal gjennomføres, slik at den fagkyndige får tilstrekkelig tid til forberedelse. Under samtalen bør nemndas øvrige medlemmer gis anledning til å komme med supplerende spørsmål. Nemndleder må orientere nemndas medlemmer om rammene for samtalen og hvilken betydning dette har for samtalen og spørsmål som skal/kan stilles, plan for innhold og gjennomføring av selve samtalen, hvem som tar notater mv. Det kan være en fordel at andre enn den som leder samtalen tar notater” (p. 9).

³² Translated from Norwegian: “Referatet må gjengi hovedpunktene fra samtalen. Referer særlig sentrale uttalelser fra barnet. Referatet bør utformes slik at det er mulig for andre å se barnets svar i sammenheng med de spørsmål som ble stilt” (p. 12).

decision goes against the child's view, it should be clear from the decision why the child's opinion is not given decisive weight³³ (p. 19).

CB 2022 discusses who is to convey the result of the process to the child. It underscores that if it has been mentioned that one specific person should inform the child about the result, this must be adhered to. Although it does not explicitly mention that the child also should be given a justification for the decision, it seems to be the anticipation that this will happen. What is emphasized is that the child should be informed about how their views have been taken into account and given weight (pp. 20-21).

Child-centric and child-friendly participation

Overall, CB 2022 is strong on each of the dimensions of child-centric and child-friendly participation. The guideline encourages having the child in focus and employing settings and communication styles that are friendly to the child, and it furthermore centers on the importance of respectful, caring, trustful relationships and adult support/representation in proceedings.

Child in focus. There is much focus in CB 2022 on different ways to hear the child, and professionals are encouraged to assess the need for adjustments based on the child's wishes (e.g., p. 5). CB 2022 encourages identifying what is important for the child to feel safe in the conversation (e.g., p. 6), putting the child's needs in focus, and professionals are given specific instructions on, for example, how to act and move forward to engage the child to talk about opinions on different outcomes, centering on the child's views (p. 11). In several sections, CB 2022 mentions the need for professionals to say to the child that their opinion is important and what they want to hear (e.g., p. 10). However, professionals should also make the child aware that the county board decides the case. Concerning this point, CB 2022 could encourage more child-friendliness and be more specific on how to communicate this to the child in a non-confusing and non-discouraging way.

Child-friendly settings. Although opening for remote meetings, for example, when the child wishes to, CB 2022 encourages physical meetings to be the norm as this is believed to be better in terms of establishing good contact and communication between the decision-makers and the child (p. 8). The guideline recommends that the meeting is conducted in a room adapted for children and mentions specific factors that are important in making the room child-friendly, as well as advising decision-makers to not use too formal clothing (p. 8).

Communication style. CB 2022 includes a rich outline – over two full pages – of the board's conversation with the child (section 5.2, pp. 10-12), where the decision-makers are given detailed instructions on communicating with the child. The guideline emphasizes that informing and talking to the child should be a dialogue and not a monologue or questioning (p. 10 and p. 11). It provides concrete examples of how to make the child feel comfortable communicating to the board that it does not want to answer questions (p. 11). CB 2022 (p. 11) also gives detailed instructions on how to interact with the child, including examples of open questions the decision-maker could ask, and it encourages showing natural interest and using simple but direct language. The communication encouraged is focused on the child's perspective and is on the child's premises. For example, when the guideline states, "Be flexible and "follow" the child in what the child is talking about. The child's thought process does not necessarily follow the chronology the county board has envisioned"³⁴ (p. 11). CB 2022 further describes how the board can check with the child if it has

³³ Translated from Norwegian: "Vekting av barnets mening i vedtaket: Barnets mening er sentral i avgjørelsen av hva som er til barnets beste. Hvilken vekt barnets mening skal ha i den samlede vurderingen, vil være avhengig av dets alder og modenhet. Barnets mening bør synliggjøres i vedtaket og veies opp mot andre hensyn, for å klarlegge hva som er til barnets beste. Dersom nemndas avgjørelse går imot barnets syn, bør det komme frem av vedtaket hvorfor barnets mening ikke er tillagt avgjørende vekt" (p. 19).

³⁴ Translated from Norwegian: "Vær fleksibel og "følg" barnet i det barnet forteller om. Barnets tankerekker følger ikke nødvendigvis den kronologien nemnda har sett for seg" (p. 11).

understood the child correctly, which functions as a way for decision-makers to show active listening (p. 11). When ending the hearing, the guideline also encourages giving the child positive feedback (p. 12).

Respectful, caring, trustful relationships. CB 2022 emphasizes the need for respect, care, and trust both in the child's relation to the board, spokesperson, and support person. Regarding finding out if and how the child wants to be heard, the guideline states that a spokesperson could be appointed and that "this can be a suitable solution if the child or parents have a great distrust of the child protection service"³⁵ (p. 6). Thus, the guideline hints at the importance of trustful relationships. In relation to spokespersons, CB 2022 opens for using someone the child has particular trust in (p. 13), encouraging asking the child about this when appointing a spokesperson (p. 7). Furthermore, CB 2022 instructs the board on trust-building in conversations: establishing good contact, showing natural interest, and giving adjusted information are emphasized (p. 10). For the follow-up after the decision-making, this is described as important for children to be taken seriously, hinting to respect and care for children in follow-up (p. 20).

Adult representation and support in proceedings. In several places, CB 2022 (pp. 6-7, p. 9, and p. 18) encourages giving the child an opportunity to bring a support person when speaking to the board, the spokesperson, or when attending a dialogue meeting. As explicitly addressed in relation to the county board hearing of the child, "The support person can be an important support for the child and the child's opportunity to freely express their views"³⁶ (p. 9). When being informed about the case outcome, having a trusted support person present to take care of the child is also encouraged by CB 2022 (p. 20). The opportunity of the child to be represented by an impartial spokesperson, if the child wishes, is mentioned several times in CB 2022 (e.g., p. 5 and p. 6) in addition to the section on participation through spokespersons (section 6, pp. 13 ff.). Thus, much emphasis is placed on the importance of adult support and representation in child protection proceedings.

Safe participation

Overall, instructions in CB 2022 ensure the child's safety from harm, pressure, power imbalances, and privacy intrusions. However, on all dimensions except for privacy intrusions, we would suggest some smaller improvements to strengthen the guideline's intention of securing the child from harm.

From harm. CB 2022 (p. 4) encourages the decision-maker to consider possible "negative consequences" for the child if an emergency placement is not approved, thus giving instructions on being aware of the risk of harm. Concerning the outcome of the case, the guideline clearly states that it should be emphasized to the child that a decision in line with the child's wishes does not put the responsibility of the case outcome on the child, as it is the board that has made a decision. This could reduce the child's fear of reprisal etc., but it could furthermore be communicated to the child that also the *parents* are informed that the decision is not the child's responsibility.

Regarding special arrangements when conducting the conversation, CB 2022 (p. 9) mentions that the child may not want to meet their parents on the county board's premises and that biological or foster parents should not be present during the conversation between the board and child. However, the guideline does not mention that there could be a possible risk of physical or psychological harm if the child were to meet their parents on the county board premises or during the hearing, and the guideline could be clearer on this. CB 2022 clearly informs the child about the distribution of meeting minutes to parents and the child protection services, which we see as a way of reducing the risk of harm to the child. This is not commented on explicitly in the guideline, however, as it simply says that:

³⁵ Translated from Norwegian: "Dette kan være en egnet løsning dersom barnet eller foreldrene har stor mistillit til barneverntjenesten" (p. 6).

³⁶ Translated from Norwegian: "Trygghetspersonen kan være en viktig støtte for barnet og barnets mulighet til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter" (p. 9).

The child must be made aware that a report of the conversation will be written, and that the report will be given to the parents and the child protection service. It is important to be clear on this premise of the conversation.³⁷ (p. 11)

From unnecessary pressure. CB 2022 emphasizes that the county boards need to ensure that the child understands it has a real opportunity not to voice its views (p. 6). The guideline also offers instructions on how the county board can establish alternative ways for the child not to answer questions, for example, by shaking or nodding their head (p. 11).

Although physical meetings are the norm, the child could, under some circumstances, participate remotely (p. 8). If the child participates from home, this could potentially put pressure on the child or expose it to harm, and CB 2022 could be more specific on *how* to ensure safety for the child when the meeting is remote. It is not clear from the guideline what it means that “If the conversation is conducted remotely, the board chair must be particularly aware that the conversation takes place in a responsible manner, where the child is free to express his or her views”³⁸ (p. 8).

From power imbalances. Although CB 2022 recommends that all county board members are physically present when the child is heard, it is stated that “It can be overwhelming for the child to have a conversation with the entire board, and thus place restrictions on the child’s ability and willingness to express his or her views”³⁹ (p. 9). Introductions/role clarifications and one person leading the conversation are mentioned as important to make the situation less intimidating. CB 2022 also emphasizes that the child may bring a support person, which could function to reduce some of the power imbalance in the meeting, although this is not described as a purpose. The conversation will likely be characterized by strong power imbalances, especially if the board is extended. As an improvement, the guideline could include ways to reduce power imbalance by, for example, presenting it as an option to the child that some board members follow the meeting through streaming from another room. Hearing the child through an expert is also described as a way to reduce the number of adults the child is in contact with (p. 16) and could thus be a more power-balanced hearing of the child.

Regarding the meeting minutes, CB 2022 directs decision-makers to read them to the child (p. 11). Reading/summarizing the minutes could help reduce power imbalance in documentation, especially if the professional stops to summarize during the meeting, as CB 2022 (p. 11) encourages.

From privacy intrusions. On the county board’s conversation with the child, CB 2022 clearly states that “The purpose of the conversation is to realize the child’s right to participate in their own case. Therefore, audio and video recordings of the conversation should not be taken”⁴⁰ (p. 9). The guideline discourages recording the meeting also on the basis that this raises questions around privacy concerns, instructing the board on securing children from privacy intrusions. When the child is heard by a spokesperson, it is specified that “the spokesperson shall shred the report when the assignment is completed”⁴¹ (p. 14) – again of importance to securing the child from privacy intrusions.

³⁷ Translated from Norwegian: “Barnet må gjøres kjent med at det vil bli skrevet et referat av samtalen, og at referatet vil bli gitt til foreldrene og barneverntjenesten. Det er viktig at man er tydelig på dette premisset for samtalen” (p. 11).

³⁸ Translated from Norwegian: “Dersom samtalen gjennomføres ved fjernmøte, må nemndleder være spesielt oppmerksom på at samtalen foregår på en forsvarlig måte, hvor barnet fritt får gitt uttrykk for sitt syn” (p. 8).

³⁹ Translated from Norwegian: “Det kan samtidig oppleves overveldende for barnet å ha samtale med hele nemnda, og dermed legge begrensninger på barnets evne og vilje til å gi uttrykk for sine synspunkter” (p. 9).

⁴⁰ Translated from Norwegian: “Formålet med samtalen er å realisere barnets rett til å medvirke i egen sak. Den er ikke et bevisopptak eller avhør. Det bør derfor ikke tas lyd- og bildeopptak av samtalen” (p. 9).

⁴¹ Translated from Norwegian: “Talspersonen skal makulere rapporten når oppdraget er fullført” (p. 14).

Suggestions for the county boards

Table 6. Reflections on CB 2022 – summarized according to themes

<i>Inclusive participation</i>	
1.1	CB 2022 could specify the particular circumstances of a child's disability or vulnerability that could facilitate conversations (with or without an expert). These accommodations could include avoiding bright lights or noises for children with sensory hypersensitivity and specific accommodations for deaf children, autistic children, or children who express themselves in a language other than Norwegian. It is important to consider emotional or practical assistance when the child has a physical disability, mental health-related diagnoses, or speaks a language other than Norwegian.
1.2	The guideline mentions that an expert can be appointed to communicate with children in vulnerable situations, including children who have difficulty expressing themselves verbally, young children, and children with special needs. The guideline could clarify the threshold for expert involvement and who supervises the expert.
1.3	It might be important to consider how professionals should adapt the information in circumstances where children's disabilities or language issues require adaptation, so the information is accessible.
1.4	The guideline could consider how the county board should consider how a child's and the county board members' gender, sexual orientation, and ethnicity might affect the conversations and participation dynamics. Professionals could ask children about their preferred pronouns so as not to misgender a child in conversation or consider how a child's minority ethnic background might affect the conversation dynamics in a room with county board members who are non-minorities.
<i>Informative, transparent, and accountable participation</i>	
2.1	The discussion of the weighting of the child's opinion against other interests could be expanded. It is notoriously difficult to explain and display in a transparent way how an opinion has been given weight, either a child's or an adult's opinion. Often it is easier to regard the weighting process as an either-or situation, with the decision-makers concurring with the opinion (that is, giving it weight) or not concurring, and thus the opinion is not given weight.
2.2	There could also be mention about what will happen with the child now and onward; for example, the period between the hearing and the decision being made, but it is possible that this is the child protection agency's responsibility.
2.3	The guidelines could be more robust in explaining to the child what type of decision will be made, and that decision-makers have a responsibility to make a decision that is in the child's best interest, both short and long term.
<i>Child-centric and child-friendly participation</i>	
3.1	Drawing materials are mentioned as a method to make the county board meeting room more child-friendly but using more unconventional or creative ways to explore the child's views, for example, through drawing or storytelling, should be included in the guideline.
3.2	Overall, CB 2022 could be clearer on meeting distrustful children by including a separate section on this or incorporating it into existing sections, such as on the conversation with the child (section 5.2) and conveying the outcome (section 10).
3.3	Regarding the child's orientation of the case outcome (section 10, p. 20), the guideline could include information about how to communicate the outcome to the child in a friendly and gentle way, especially when the outcome is not in line with the child's wishes.
<i>Safe participation</i>	

4.1	The implicit intention of preventing or securing children from harm, for example, in relation to parents not being present during hearings and distribution of minutes, should be explicit.
4.2	Options to reduce the number of decision-makers in the physical room during the conversation with the child should be included.
4.3	The guideline discusses challenges related to remote meetings and information about the child. It could also discuss <i>how</i> to ensure safety for the child in remote meetings.

District courts – DC 2021 and DC 2019

The courts have two guidelines: DC 2021 and DC 2019. DC 2019 offers practical recommendations for the courts on how children should be cared for throughout the court process. The guidelines cover who should hear the child in district court and court of appeals, where and how the hearing should be conducted, how the minutes should be written and used, and how feedback to the child should be given and documented. It is the result of an interdisciplinary working group that has received input and recommendations from children from the Change Factory with experience in the legal system (DC 2019). According to DC 2019,

The main message from the pros [the children from the Change Factory who provided recommendations] to the implementation of child protection cases is largely about creating safe frameworks in the legal process by allowing the children to get involved in the process; about getting sufficient information to understand what is going on and at what point; about being allowed to bring a trusted person in the conversations with the judge and expert, and allowing children to speak directly to those who will decide the case (the judges) when the children wish to do so.⁴² (p. 2)

The 2019 document emphasizes that the recommendations are meant to be a tool used at the discretion of the judges, and the primary consideration is the child's best interests. It highlights the need for increased resources for the courts because implementing the recommendations may require additional time on the part of the judges.

In 2021, a working group of judges and court administration representatives developed a new national guideline because of the many judgments on Norwegian child protection cases in the European Court of Human Rights. DC 2021 takes a general approach and targets all aspects of a child protection case and thus only addresses children's participation as one aspect amongst several in handling a case. In DC 2021, section 9 describes "how to hear children," and sections 6, 8, 13, and 14 are also relevant in relation to hearing children. We have reviewed the guideline in full but analyzed in detail the mentioned sections. It is clearly stated in the introduction to DC 2021 (p. 3), that the national guideline should be seen in connection with the practical recommendations in DC 2019. DC 2021 references six sections from DC 2019 (sections 1, 2, 3, 4, 6, and 7), and they are therefore selected to be included as a basis for our analysis. In the following, we will merge the analysis of these two court guidelines and focus on children without party rights.

Inclusive participation

Non-discrimination and cultural sensitivity. DC 2021 is attuned to children's cultural and linguistic backgrounds. The guideline provides specific advice to speak with the child about their culture, ethnicity, religion, and language:

⁴² Translated from Norwegian: "Hovedbudskapet fra proffene til gjennomføringen av barnevernssakene, handler i stor grad om å skape trygge rammer i rettsprosessen ved å la barna bli involvert i prosessen, at de får tilstrekkelig informasjon til at de forstår hva som foregår og til hvilket tidspunkt, at de får ha med seg en tillitsperson i samtaler med dommer / sakkyndig, samt å la barna få snakke direkte med de som skal avgjøre saken (dommerne) når barna ønsker det" (p. 2).

If the child is heard, they should be given the opportunity to comment on the significance of their cultural/ethnic/religious/linguistic background in deciding the issue. This applies both in matters of care orders, revocation of care orders, choice of a foster home, determination of visitation, and adoption. Children and parents may have different views on this topic⁴³ (p. 11).

Assessing the need for an interpreter or translation of documents is not addressed other than in DC 2021 in relation to the planning meeting and thus in cases where children have party rights. Neither DC 2021 nor DC 2019 include language about gender identity, sexual orientation, political opinion, or socio-economic background.

Section 14 of DC 2021 states that “children with party rights and children who have spoken out shall be provided with adapted information about the result of the case [...]. The child should also be given a justification for the result”⁴⁴ (p. 17). This appears to discriminate against children who could understand information about the result of the case but have not spoken because of language impairment, mental health issues, etc.

Special attention to children in vulnerable situations. DC 2019 considers a child’s special needs in the planning meeting in the district court and court of appeals. It states:

Clarify in the planning meeting whether the child wants to talk directly to the judges, whether they have special needs, or if there are reasons why the child should not be heard by the judges, but rather talk to a pediatric expert.⁴⁵ (p. 4)

DC 2019 discusses the child’s age a few times. Section 3.1 of DC 2019 on how the judges should conduct their conversations with children mentions that judges should tailor their language to the child’s age and development. Other than “speak simply and concretely”⁴⁶ (p. 8) and mentioning younger children’s shorter attention span, DC 2019 does not provide specificity about how to speak with children in different age groups. With regard to age, DC 2021 states in section 9 that:

Children who are seven years of age and younger children who can form their views on the case in question [...] shall be given the opportunity to comment on issues affecting them [...]. In this assessment, consideration must be given to the child’s age, development, situation, and any special needs, when the child was last heard, and whether the child wishes to speak⁴⁷ (pp. 11-12).

Practical assistance. In DC 2021 (p. 5), there is explicit mentioning of practical assistance in the form of a translator and translation of documents in relation to children speaking a language other than Norwegian, but only in relation to the planning meeting. Assistance in the form of transportation to children who live at a distance from the court’s premises is addressed in neither DC 2021 nor DC 2019.

⁴³ Translated from Norwegian: “Hvis barnet høres, bør det få anledning til å uttale seg om hvilken betydning dets kulturelle/etniske/religiøse/språklige bakgrunn bør ha for avgjørelsen av sakens spørsmål. Dette gjelder både i spørsmål om omsorgsovertakelse, tilbakeføring, valg av fosterhjem, fastsettelse av samvær og adopsjon. Barn og foreldre kan ha ulike oppfatninger om dette temaet” (p. 11).

⁴⁴ Translated from Norwegian: “Barn med partsrettigheter og barn som har uttalt seg, skal få tilpasset informasjon om resultatet i saken, jf. barnevernloven § 1-6. Barnet bør også få en begrunnelse for resultatet.” (p. 17).

⁴⁵ Translated from Norwegian: “Avklar på planmøtet om barnet ønsker å snakke direkte med dommerne, om det har spesielle behov, eller om det er årsaker til at barnet ikke bør høres av dommerne, men heller snakke med en barnefaglig sakkyndig” (p. 4).

⁴⁶ Translated from Norwegian: “Snakk enkelt og konkret” (p. 8).

⁴⁷ Translated from Norwegian: “Barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter om det saken gjelder, jf. HR-2021-763-F, skal gis anledning til å uttale seg om spørsmål som berører dem, jf. Grunnloven § 104 første ledd, FNs barnekonvensjon artikkel 12 jf. FNs barnekomites generelle kommentarer nr. 12, og barnevernloven § 6-3 første ledd. I denne vurderingen må det blant annet tas hensyn til barnets alder, utvikling, situasjon og eventuelle særlige behov, når barnet er hørt sist, og om barnet ønsker å uttale seg” (p. 11).

Informative, transparent, and accountable participation

Examining DC 2021 and DC 2019, the tone and approach are centered around providing instructions for the judges, the court's requirements, and the legal platform, and little on the perspective of the child and what the child would need. An example of a court- and rule-centered focus in the guidelines is evident in relation to informing the child and how it is underscored that the court must not give the child any information about the facts in the case – which seem to be a harsh approach to a child that requests information or is interested in the case:

The judge should examine what kind of information the child has received about the case. If the child requests specific information, e.g. the content of an expert's statement, the judge should inform the child that they will convey this request for information to the child protection service. The judge must not provide information about the fact(s) to the child⁴⁸ (DC 2019, p. 7).

An alternative, we think, might be to inform judges about how to approach this in a child-friendly manner, and perhaps a suggestion is that they can inform the child about some but not all parts of the case.

The DC 2021 guideline informs decision-makers about children's rights to be heard and includes case law with direct links to various cases raising different issues concerning children's participation. However, it provides little encouragement to inform the child about the case; to accommodate solutions to how the child may be heard, what to expect in the meeting with the court; and so forth. Primarily, the court is concerned with how to organize themselves, as is illustrated in the following quote:

If the child is to speak directly to the court, all the judges who are to decide the case should be present. This can be done in various ways, including the use of remote meeting technology may be appropriate, so that not all judges need to be present in the same room as the child. If the child participates in the conversation via remote meeting technology from a place other than the court premises, the court should ensure that the circumstances surrounding the child are justifiable and suitable for such conversation⁴⁹ (DC 2021, p. 12).

However, there is more focus on the child's perspective in these matters in the DC 2019 guideline. For example, the child should know that three judges will listen in or be present when the child provides their information and input.

Decision-makers are informed about the legal right of children in care and how to bring a support person, and the document includes some considerations for whom the child may bring (DC 2019, p. 4).

Section 3 in DC 2019 provides advice on whom should meet the child and what type of information the child should receive. Concerning the latter, the recommendations state: "The expert judge must initially give a brief account of what the case is about, the background to the conversation, that the child has the right, but not the obligation, to express himself/herself in the case, and make sure that the child has understood the information"⁵⁰ (p. 7).

⁴⁸ Translated from Norwegian: "Dommeren bør undersøke hva slags informasjon barnet har fått om saken. Dersom barnet etterspør konkrete opplysninger, f.eks. innholdet i en sakkyndigerklæring, bør dommeren opplyse barnet om at han / hun vil formidle dette ønsket om informasjon videre til barneverntjenesten. Dommeren må ikke gi informasjon om faktum til barnet" (p. 7).

⁴⁹ Translated from Norwegian: "Dersom barnet skal uttale seg direkte til retten, bør alle dommerne som skal avgjøre saken, være til stede. Dette kan gjennomføres på ulike måter, blant annet kan bruk av fjernmøteteknologi være hensiktsmessig, slik at ikke alle dommerne behøver å være til stede i samme rom som barnet. Dersom barnet deltar i samtalen via fjernmøteteknologi fra annet sted enn domstolens lokaler, bør retten forsikre seg om at omstendighetene rundt barnet er forsvarlige og egnet for slik samtale" (p. 12).

⁵⁰ Translated from Norwegian: "Fagdommeren må innledningsvis kort redegjøre for hva saken gjelder, bakgrunnen for samtalen, at barnet har rett, men ikke plikt til å uttale seg i saken, samt forsikre seg om at barnet har forstått informasjonen" (p. 7).

The DC 2019 guideline advises decision-makers to read aloud their notes from the meeting to the child so that the child can correct and confirm that this is what they have meant and said, continuing with an encouragement:

Take enough time and make sure that the nuances of the child's formulations are reproduced correctly. It can be very important for the child if you replace one word with another. It is important that the child is given a real opportunity to correct or add information to the report⁵¹ (p. 9).

There is also a detailed section on the written statement and what information it should include (DC 2019, pp. 9-10), and it is suggested that the same template should be used for all these written summaries, whether the statement is written by an expert or a judge (p. 10). Concerning the minutes, the decision-maker is instructed to make the child's statements and actions/behavior visible and center the documentation on the child, not professionals' interpretations (p. 9). DC 2019 (p. 8) also instructs the decision-maker to inform the child about the reading of minutes at the end of the hearing. Such a reading is important for the child's (real) views to be in focus in the documentation, but DC 2019 could encourage repeating this information during the conversation and giving the child opportunity to correct statements underway, as this could be important to ensure a *real* chance for the child to correct information. Furthermore, the referent is instructed to document corrections/additional information from the child to the minutes and the child's wishes about being informed about the case decision (DC 2019, p. 9).

Decision-makers are advised to explain to the child what status the child's opinion and participation have in the proceedings, underscoring that the child does not have a responsibility or is to be blamed for there being a case or to find solutions:

The expert judge must also explain to the child that it is not the child who decides the result, but that the judges will emphasize the child's view together with the other information in the case when they are to decide it. It is important to emphasize that it is not the child who is responsible for the fact that there has been a case or the solution to this⁵² (DC 2019, p. 7).

DC 2021, section 14, is about informing the child about the court's decision and giving the child a justification. It should be documented that this information has been given to the child. It is not mentioned that the child should be asked about whom the child wishes should inform the child, but it is mentioned that the court may ask the expert whom they think should inform the child.

The court is instructed to include, in the written judgment, information about the child's views, the weight given, and the child's participation: "The child's opinion and the weight given to this should be stated. If the child is not heard, the reason for this should be stated"⁵³ (DC 2021, p. 15).

Child-centric and child-friendly participation

Concerning participation being child-centric and child-friendly, the court's national guideline, DC 2021, is overall weaker in its instructions than the practical recommendations in DC 2019. The latter guideline is relatively strong on having the child in focus, child-friendly settings, and communication style, but less so

⁵¹ Translated from Norwegian: "Bruk god tid, og sørg for at nyansene i barnets formuleringer blir riktig gjengitt. Det kan ha stor betydning for barnet om man bytter ut et ord med et annet. Det er viktig at barnet gis en reell mulighet til å korrigere eller legge til opplysninger til referatet" (p. 9).

⁵² Translated from Norwegian: "Fagdommeren må dessuten forklare barnet at det ikke er barnet som bestemmer resultatet, men at dommerne vil vektlegge barnets syn sammen med de andre opplysningene i saken når de skal avgjøre den. Det er viktig å understreke at det ikke er barnet som har ansvaret for at det er blitt en sak, eller løsningen på denne" (p. 7).

⁵³ Translated from Norwegian: "Barnets mening og hvilken vekt dette er tillagt, bør fremgå. Hvis barnet ikke er hørt, bør årsaken til det fremgå" (p. 15).

on the importance of respectful, caring, trusting relationships and adult support/representation in proceedings.

Child in focus. Having the child in focus is emphasized by the court guidelines only to some degree. DC 2021 does instruct decision-makers in having a focus on the child's culture, ethnicity, language, and religion and how the child sees this in relation to the case (p. 12). It also specifically mentions the child's wishes in relation to being heard directly (p. 11) and that the child's situation and interests should be described in court decisions (p. 15). Concerning the possible appointment of an expert, relevant factors to consider are listed, such as whether the appointment is needed to fulfill the child's right to be heard (p. 9). However, the child's views and wishes are not listed as a relevant factor. The guideline furthermore lacks instructions on having the child in focus when informing the child about the case outcome: DC 2021 states that the expert can be asked about who they think should inform the child, with no mention of establishing or respecting the *child's* wishes concerning this question.

DC 2019 puts more emphasis on decision-makers having the child in focus. They are instructed and encouraged to establish the child's needs and wishes in different processes, for example, concerning how children want to be heard in court (p. 4), sharing meeting minutes (p. 8), and receiving information about the case decision (p. 9). In contrast to the national guideline, DC 2019 clearly instructs decision-makers to ask the child who they want to tell them about the case outcome, encouraging focus on the child.

Child-friendly settings. If the child is participating remotely from somewhere else than the court premises, ensuring justifiable and suitable surroundings is encouraged in DC 2021 (p. 12). However, the national guideline could be more specific about what aspects are important in this assessment and how the court should ensure it. DC 2021 does not put direct emphasis on child-friendly material settings but does in the section on hearing the child (DC 2021, section 9, p. 11) refer to some selected sections in DC 2019 – including one on where to hear the child (DC 2019, section 2). For material settings, DC 2019 mentions that the child's court hearing may occur in a child-customized room. However, besides stating that the conversation with younger children could benefit from an adjusted room and that, when being heard by experts, a neutral place could make it easier for children to express their views freely (p. 7), the section on material settings is primarily a description of where the hearing is usually conducted rather than a set of recommendations.

Communication style. DC 2021 does not give instructions on child-friendly communication but refers on p. 11 to DC 2019, where this is covered in section 3.2 on how to conduct the hearing of the child. DC 2019 gives the court professionals detailed instructions on using a child-friendly communication style. Specifically, DC 2019 offers direction concerning greeting the child (p. 7), establishing contact, initiating the hearing, and asking open and follow-up questions about case-related matters (p. 8). Furthermore, the DC 2019 guideline encourages decision-makers to use simple and direct language as well as be explorative rather than confrontational and aggressive in their communication with the child (p. 8).

Respectful, caring, trustful relationships. While the relational aspect and focus on respect, care, and trust are missing in DC 2021, DC 2019 communicates that it is important to show respect, care, and trust in relation to the child. However, the focus on respect, care, and trust is more implicit than explicit and covered in a few different sections of DC 2019. For example, judges are encouraged to respect the child's need for control over the process of distributing court meeting minutes (DC 2019, p. 8). It emphasizes that giving a thorough explanation of the case outcome is of particular importance when the outcome is contrary to the child's wishes (p. 10). As an improvement, DC 2019 could explicitly state the need to show extra care when informing the child of the decision made contrary to its wishes. Furthermore, both court guidelines lack a focus on how to meet distrustful children, which could be a point of improvement.

Adult support/representation in proceedings. DC 2021 and DC 2019 mention the option for the child to bring a support person in proceedings (DC 2021, p. 12; DC 2019, p. 4, p. 7, and p. 10). The instructions in DC 2019 are more explicit and persistent; for example, it encourages a trusted adult to be present when the child is informed of the case decision: “When giving feedback to the child, the child should bring an adult they are confident in, for example, the trustee”⁵⁴ (p. 10). However, we do believe that the intention and importance of providing support and a safer environment for the child could be explicitly commented on in the guideline so that the offering of a support person is not a box to tick off but a way to make court proceedings more supportive of children and their participation. Concerning representation in proceedings, DC 2019 mentions that spokespersons should not be used because the quality of the arrangement has been uneven and because it is not required in court proceedings (p. 4).

Safe participation

Concerning safety, DC 2021 is generally weaker than DC 2019, which is strong on safety from harm and pressure but less attentive to power imbalance.

From harm. There is little emphasis on securing children from harm in DC 2021, but more so in DC 2019. The attention on securing children from harm is made explicit when DC 2019 instructs the court not to place the responsibility of a decision on the child (p. 10). In addition, DC 2019 directs the judge to assess confidentiality issues and loyalty conflicts if the child wishes to bring a support person who is not the appointed trustee (p. 5). In this context, it also mentions that biological and foster parents should not normally be present in the conversation between the court and child, implying that this may also impose loyalty and confidentiality issues (DC 2019, p. 5 and p. 10). DC 2019 furthermore instructs court professionals to inform the child about the distribution of meeting minutes (p. 8), which could function to secure children from harm. However, this is not commented on explicitly in the guideline.⁵⁵

From power imbalances. Both in DC 2021 and DC 2019, different options are presented on who should talk to the child. DC 2021 mentions that remote meetings could be an alternative for reducing the number of adult professionals physically in the room with the child (p. 12). This could reduce power imbalances, although this is not mentioned directly. Furthermore, if an expert is appointed in a parallel parental dispute, DC 2021 recommends using the same expert in the child protection case to reduce the number of people the family is in contact with (p. 6). In DC 2019, more concrete examples of different options are presented on who should talk to the child in district court meetings. The link to reducing power imbalance is more clearly stated, as it says that “A concrete assessment of the procedure must be made so that the conversation is least stressful as possible for the child”⁵⁶ (p. 4).

From unnecessary pressure. While DC 2021 mentions that the child is not obliged to voice its views (p. 11), DC 2019 goes one step further and instructs the court professionals to not apply pressure if the child does not want to be heard: “It is important to be clear that if the child does not want to talk to the judges, that is perfectly fine. The conversation can then be ended”⁵⁷ (p. 7).

⁵⁴ Translated from Norwegian: “Når det gis tilbakemelding til barnet, bør barnet ha med seg en voksen det er trygg på, f.eks. tillitspersonen” (p. 10).

⁵⁵ Not regarding the meeting with the child specifically but the court process in general, both guidelines direct the court to be careful in cases where the child lives at a hidden address. While DC 2021 (section 1 on case preparations) instructs the court to check if documents should be sealed, DC 2019 (section 9 on hidden address) is more persistent and urges the court to exercise great care not to reveal the child’s whereabouts or new identity.

⁵⁶ Translated from Norwegian: “Det må gjøres en konkret vurdering av fremgangsmåten slik at samtalen blir minst mulig belastende for barnet” (p. 4).

⁵⁷ Translated from Norwegian: “Det er viktig å være tydelig på at dersom barnet ikke ønsker å snakke med dommerne, så er det helt i orden. Samtalen kan da avsluttes” (p. 7).

From privacy intrusions. Of the two court guidelines, only DC 2019 directs the decision-makers not to videotape the hearing, as the hearing is not an obtaining of evidence (DC 2019, p. 4; overall section is referenced in DC 2021, p. 11).

Suggestions for the district courts

Table 7. Reflections on the DC 2021 & 2019 – summarized according to themes

<i>Inclusive participation</i>	
1.1	The guidelines could mention allowing children to comment on the significance of their ethnic background on the decision. In this context, they could also include gender identity (or whether the child is in gender transition and therefore has related health care needs). This would be important in the choice of a foster home or a decision about moving back home.
1.2	The guidelines could provide more specificity about how to speak and connect with children in different age groups and clarify the attention span of children of different ages. Concerning young children, they should be clearer on how the courts could hear their opinion independently from the child protection services, for example, as using spokespersons is discouraged in DC 2019 (p. 4).
1.3	The guidelines could clarify that even children who do not speak (because of language impairment, shyness, or mental health issues) should have the opportunity to receive an adapted version of the court's decision and the justification for the decision.
<i>Informative, transparent, and accountable participation</i>	
2.1	The guidelines could ensure the decision-makers provide information about all aspects of the case and the proceedings to children.
2.2	The guidelines could ensure that decision-makers see to it so that children may have support and options in how they may respond to questions and how the information will be used.
2.3	The guidelines could clarify how a child's testimony and information will be used in decision-making.
2.4	The guidelines could tell decision-makers to inform the child about what will happen after the meeting and until a decision is made and presented to the child.
<i>Child-centric and child-friendly participation</i>	
3.1	There is no mention of using other ways to engage the child than talking, and the court guidelines should present alternative, more creative ways of facilitating or supporting children's participation (e.g., drawing or storytelling). DC 2019 could frame the section on material settings as clear instructions to decision-makers on the importance of child-friendly material settings and provide details about what constitutes a child-customized room.
3.2	The guidelines could make the focus on respect, care, and trust more explicit and clearly state the need to show extra care when informing the child of a decision made contrary to their wishes.
3.3	Both court guidelines lack a focus on how to meet distrustful children.
3.4	The guidelines should acknowledge situations suitable for hearing the child through a spokesperson, and DC 2019 should not be so firm in its recommendation not to appoint spokespersons. For example, suppose the child has previously been heard by a spokesperson in the county board and achieved good contact with this person. In that case, exploring the child's wish to be heard by the same spokesperson in court proceedings could be beneficial.
<i>Safe participation</i>	
4.1	In a gentle way, the guidelines could encourage professionals to explore the child's reason for not wanting to be heard and seek resolutions without applying unnecessary pressure on the child.

	They could also consider alternative forms of “conversations,” including a note, letter, or short video.
4.2	The implicit intention of preventing or securing children from harm, for example, in the distribution of minutes and reducing the number of adult decision-makers in the room, should be explicit in the guidelines.

5. Discussion

In this section, we discuss the findings of our analysis of guidelines on children’s participation used in Bergen municipality, the county social welfare boards, and the district courts. We start by advancing some general points about the guidelines. Then, we circle back to how the organizational guidelines could promote inclusive, informative, transparent, accountable, child-centric, child-friendly, and safe participation.

General points about the guidelines

Different views on children and their participation

The guidelines embrace different views on children and children’s participation. The CB 2022 highlights that children’s involvement is the way to go and the norm for all proceedings. It emphasized that if there are any obstacles, they can be solved. Quite exemplary in our view is that CB 2022 and BM 2009 state that the emphasis must be on how the child can participate, rather than if the child wishes to participate: “Especially for small or particularly vulnerable children, there should be a focus on **how** participation can take place in a caring/gentle way, rather than **whether** the child should participate”⁵⁸ (CB 2022 p. 5). Overall, CB 2022 and BM 2009 strongly express that children must be involved and participate. BM 2009 puts the child in the center and assigns professionals the role of facilitators for children’s participation. The document frames participation as positive and essential for the child. It does not focus on the professionals ensuring children’s legal rights because legislation says so, but on empowering children and ensuring that the child also benefits from the participation.

When we analyzed DC 2021 and DC 2019, we found that the tone and approach are centered around the court’s requirements and the legal platform. The documents pay little attention to the perspective of the child and what the child would need. An illustration is the description of the purpose of the meeting with the child. DC 2019 states that it is an opportunity for the child to convey their meaning, whereas it does not express that it is crucial for the court because they can be informed and improve their basis for making decisions: “The conversation with the child shall not be an admission of evidence or interrogation. The conversation is only intended as an opportunity for the child to express his opinion in the case if they have any”⁵⁹ (DC 2019, p. 8).

Overall, the DC 2021 is a rather formalistic document that addresses and reflects the law and the judges’ needs. It focuses less on the individual children and how they may be encouraged to act in certain ways. The child appears as an object in this document but could be said to be treated in the same way as adults or other parties in the case. DC 2019 is different in its approach, as the focus is much more on the particularities of a child and their needs and feelings.

Comparing the guidelines included in this mapping report, BM 2009 is the one we believe puts the most emphasis on children’s rights with a strong focus on both participation (CRC Art. 12) and best interests (CRC Art. 3). For example, if the child protection workers adhere to the five principles of a development-supportive conversation outlined in the guideline, “The conversation has then contributed to a feeling of

⁵⁸ Translated from Norwegian: “Særlig for små eller spesielt sårbare barn bør det heller være søkelys på **hvordan** medvirkning kan skje på en ivaretakende/skånsom måte, enn **om** barnet bør medvirke” (p. 5).

⁵⁹ Translated from Norwegian: “Samtalen med barnet skal ikke være et bevisopptak eller avhør. Samtalen er kun ment som en mulighet for barnet til å gi uttrykk for sin oppfatning i saken dersom det har noen” (p. 8).

dignity, the experience of greater coherence in life, and most likely also to a better experience of oneself. These factors strengthen mental health and prepare for better development”⁶⁰ (p. 21). With the help of sentences such as “Children see, experience and know a lot”⁶¹ (p. 10), BM 2009 paints a picture of children as competent and knowledgeable and on equal footing as adults as service users.

One guideline is sufficient

While working on this report, we found that some partner organizations have several guidelines on children’s participation. Especially for frontline workers in Bergen municipality, multiple guidelines exist and are in use. There is also uncertainty about which of the two district court guidelines is the main document for instructing court professionals about children’s participation and how they can be combined in an appropriate and effective way.

The management in each partner organization must ensure clarity to decision-makers about which guideline(s) prevails within the organization. We strongly recommend that organizations limit themselves to one defined guideline. If multiple guidelines are used, the management needs to be explicit about how they differ in, for example, purpose and recommended use. The existence of several guidelines can namely present challenges for decision-makers and the fulfillment of children’s participatory rights.

We assume that the circulation of multiple guidelines within an organization creates confusion among decision-makers about their starting point. Furthermore, it is particularly problematic that guidelines used within the same organization may guide decision-makers in different directions by simply giving different advice or using different formulations. For example, the two court guidelines provide somewhat different instructions on who should hear the child. In DC 2021, the general recommendation seems to be to hear the child directly if that is possible, as it is said that “Children who are to be heard should be given the opportunity to speak directly in court if they so wish, as long as the best interests of the child do not speak against it”⁶² (DC 2021, p. 4). However, in DC 2019, there is more focus on the child’s wishes: “Clarify at the planning meeting whether the child wants to talk directly to the judges, whether they have special needs, or whether there are reasons why the child should not be heard by the judges, but rather talk to a pediatric expert”⁶³ (p. 4).

Balancing detail and simplicity

When a written guideline is created or further developed, the management within the organization should focus on formulating a set of instructions that balance detail and simplicity. Guidelines need to be of sufficient detail to give meaningful directions to decision-makers, but without being so comprehensive that the guidelines are challenging to use in practice and take up too much of decision-makers’ limited time.

In terms of details, guidelines should (and some do) make explicit what decision-makers may take for granted, such as not wearing too formal clothes when meeting with and talking to children. Particularly BM 2009, is detailed in its instructions, making explicit, for example, how child protection workers should sit concerning the child and the need to put away phones during the conversation. However, although several of the elements of the guideline are exceptionally good, seen in isolation, our overall impression is that part of BM 2009 should be used as material for basic training of decision-makers, and as an operative guideline

⁶⁰ Translated from Norwegian: “Samtalen har da bidratt til en følelse av verdighet, opplevelse av større sammenheng i livet, og med stor sannsynlighet også til en bedre erfaring med seg selv. Disse faktorene styrker psykisk helse og ruster for en bedret utvikling” (p. 21).

⁶¹ Translated from Norwegian: “Barn ser, opplever og vet mye” (p. 10).

⁶² Translated from Norwegian: “Barn som skal høres, bør gis anledning til å uttale seg direkte til retten dersom det ønsker det, så fremt ikke hensynet til barnets beste taler imot det”.

⁶³ Translated from Norwegian: “Avklar på planmøtet om barnet ønsker å snakke direkte med dommerne, om det har spesielle behov, eller om det er årsaker til at barnet ikke bør høres av dommerne, men heller snakke med en barnefaglig sakkyndig” (p. 4).

could be too detailed in some of the instructions. It is also structured in a way that may make it challenging for decision-makers to use by scattering instructions in different sections.

There is no single solution to how detailed or comprehensive a guideline should be, but based on our analysis, we find that the county board, with their guideline on children's participation (CB 2022), has managed to achieve a good balance between detail and simplicity. Overall, decision-makers are given clear but concise instructions on what they should do to ensure inclusive, informative, accountable, transparent, child-centric/-friendly, and safe participation. The instructions are placed in clearly defined sections, making it presumably easy for decision-makers to use the guideline on children's participation.

Inclusive participation

We found that DC 2019 is powerful in promoting non-discrimination regarding culture and language. Overall, the guidelines could provide more concrete advice and instructions for how professionals can promote inclusive participation, especially regarding ability, gender identity, sexual orientation, and socioeconomic background. Non-discriminatory, inclusive participation requires cultural sensitivity, humility, and learning on the part of professionals. It also demands awareness of a child's socioeconomic background, disability-competency, and SOGIE-competency (sexual orientation, gender identity and expression). The guidelines could provide instructions on how professionals could apply these competencies to promote children's participation. The following section offers food for thought about how organizational guidelines could promote inclusive participation.

Cultural sensitivity and cultural humility

In their report on minorities, the Change Factory (2013) puts forward an explicit request: "We ask those of you who know little to learn about the cultures we come from"⁶⁴ (p. 11). Change Factory (2013) advocates for practitioners' awareness of communication patterns in other cultures, including an ability to interpret facial displays and gestures and showing interest in the child's family's culture, and how a child's culture may influence their choice of out of home care, for example. They emphasize that language is an integral part of a child's cultural identity and that professionals need to ask children about it, for example, when removing them from home and taking them into care (Change Factory, 2013). This quote by the Change Factory (2013) shows the importance of non-discrimination to children from an ethnic minority background in Norway who encounter the child protection system:

Children and young people have the right to be treated as equals and as very important informants about their own lives. Our description of life up to now, our experience of life now, and our thoughts and wishes for the future must be requested, listened to, and taken seriously. All parts of the child protection service must take this responsibility. Our thoughts and advice must then be the starting point for plans and decisions⁶⁵ (pp. 33-34).

The Change Factory wants practitioners to listen to children's opinions about foster care, contact with siblings and extended family, etc.

⁶⁴ Translated from Norwegian: "Vi ber de av dere som kan lite, lære om kulturene vi kommer fra" (p. 11).

⁶⁵ Translated from Norwegian: "Barn og unge har rett til å bli møtt som likeverdige mennesker og som svært viktige informanter om eget liv. Vår beskrivelse av livet fram til nå, vår opplevelse av livet nå og våre tanker og ønsker for framtida må etterspørres, lyttes til og tas på alvor. Alle deler av barnevernet må ta dette ansvaret. Våre tanker og råd må deretter være utgangspunkt for planer og beslutninger" (pp. 33-34).

The minority children and youth of the Change Factory (2013) write that it is intimidating when child protection caseworkers arrive at the family's door with uniformed police officers at the point of removal because of prior experiences with the police:⁶⁶

If we need to be moved urgently, we're not asking you to bring people in police uniforms. This has to end. If it has to be with the police, we ask that they dress in plain clothes. It can be very frightening that there are people in uniform at the door, and it can also be very scary to see parents' reactions to this. Remember that many of us carry stories and bad memories from contact with the police⁶⁷ (p. 21).

The Change Factory (2013) emphasizes the importance of non-discrimination of children with a migrant background and children who are Muslim:

Some of us have experienced that the child protection service discriminates. Some of you have prejudices against us from countries you know little about and against our families. Some of us young Muslims believe that Norwegian child protection services differ in relation to Muslims. We believe that they take children from foreign families faster than if the children came from ethnic Norwegian families⁶⁸ (p. 11).

Organizations may harbor unwritten rules that disadvantage children from migrant backgrounds by expecting competency in the majority language (see, for example, Free & Križ (2022) about the education system). Križ and Skivenes's (2010) research has shown the saliency of professionals' attention to interpretation and translation because child protection workers can lose information, time, trust, and rapport-building when working with interpreters. These are "ingredients" essential to promoting children's participation (see, for example, Duncan, 2019, Križ, 2020).

The Change Factory (2013) recommends increasing the diversity of practitioners because it is important for minority children to be able to interact with practitioners of the same cultural background: "It is a good idea if, in all institutions, there work people who are confident of meeting people with different languages and religions – and with different thoughts and traditions"⁶⁹ (p. 28). They advocate for practitioners who actively listen, take them seriously, and care for them: "It is nice if you are a bit like a father or mother to us"⁷⁰ (Change Factory, 2013, p. 35). Other demands of the Change Factory related to participation are transparency of decision-making, access to information promptly, and practical support for participation, including meetings outside of school hours, so appointments do not interfere with children's education. The Change Factory's advice relates to the intersectional cultural humility perspective described by Ortega and

⁶⁶ In authoritarian countries, the police can be part of the infrastructure of oppressive regimes, and encounters with the police may result in incarceration, torture, and death. In addition to their fear involved in being removed from their families, migrant children may fear child protection services as a potentially repressive government agency, or they may fear that involvement might lead to the family's detention and removal from the country. Migrant children's fears may result in significant barriers to building rapport with professionals, which hampers participation (Slayter & Križ, 2015). A migrant family's documentation status may also create participation barriers (Križ & Skivenes, 2012). Practitioners will need to minimize minority migrant children's fears to promote participation with the help of "fear management" (Križ, Slayter, Iannicelli, & Lourie, 2012). One of the ways they can do so is by providing information and knowledge, brokering services, promoting children's dignity, and learning about their culture (Križ, Slayter, Iannicelli, & Lourie, 2012).

⁶⁷ Translated from Norwegian: "Om vi må flyttes akutt, ber vi dere ikke ha med folk i politidrakter. Dette må det bli helt slutt på. Om det må være med politi, ber vi om at de er kledd i vanlig tøy. Det kan oppleves veldig skremmende at det står uniformerte folk på døra og det kan også være veldig skremmende å se foreldrenes reaksjon på dette. Husk at mange av oss har med oss historier og dårlige minner fra kontakt med politi." (p. 21).

⁶⁸ Translated from Norwegian: "Noen av oss har opplevd at barnevernet forskjellsbehandler. Noen av dere har fordommer mot oss som kommer fra land dere kjenner lite til og mot familiene våre. Noen av oss unge muslimer mener norsk barnevern forskjellsbehandler i forhold til muslimer. Vi mener at de tar barn fra utenlandske familier fortere enn om barna kom fra etnisk norske familier" (p. 11).

⁶⁹ Translated from Norwegian: "Det er lurt om det på alle institusjoner jobber folk som er trygge på å møte folk med ulikt språk og religion – og med ulike tanker og tradisjoner." (p. 28).

⁷⁰ Translated from Norwegian: "Det er fint om du er litt som en mor eller en far for oss" (p. 35).

Coulborn Faller (2011). The researchers have described “cultural humility” like this: “a cultural humility perspective encourages workers to take into account an individual’s multiple identities and how their social experiences impact their worldview, particularly as it relates to their expression of their culture” (Ortega & Coulborn Faller, 2011, p. 33).

Socioeconomic background

Guidelines should highlight the intersectionality between a child’s minority and socio-economic backgrounds and disability and socio-economic position. Almonte Nucico (2019) emphasizes the latter type of intersectionality in the context of the welfare regime in the United States:

A strong indicator of the co-occurrence of poverty and family economic distress is the fact that families caring for a person with a disability have a greater dependence on means-tested benefits. Low-income families of children with disabilities are more likely to experience severe stress due to low socioeconomic status and limited access to services for both children and parents (p. 17).

Non-discrimination and cultural sensitivity might involve considering how a child’s socio-economic background may impede participation, for example, by creating practical problems to access meetings and creating feelings of constraint or a lack of entitlement in interactions with professionals. Lareau’s (2002; 2015) research on poor/working-class and upper/middle-class families in the United States has shown how the “cultural knowledge” of children from different socio-economic backgrounds differs. Her research illustrates how their social class constrains poor and working-class children when communicating with (upper) middle-class professionals (Lareau 2002; 2015). The guidelines could pay explicit instructions about how professionals can narrow social class gaps between children and professionals in communications and meetings to promote participation.

Ability

Inclusive participation requires disability competency from professionals when promoting children’s participation. Lightfoot (2014) writes about the United States:

There is a growing body of evidence that shows that children and youth with disabilities are not only quite prevalent within the child welfare system, but also that they receive lesser quality services and have poorer outcomes. It is imperative that those working within the child welfare system have a firm understanding of their unique needs and concerns (p. 40).

Disability competency remains a challenge according to international literature. In a recent literature review about children’s participation in assessment in child protection in Ireland, Flynn (2021) notes: “despite practical tools and conceptual frameworks, it remains the case that capturing the voice of disabled children in social work assessment, is a formidable challenge” (p. 340). Flynn discusses augmentative communication aids, non-verbal communication, and triangulation in the assessment process. Taylor et al.’s (2016) study of practitioner experiences practicing with disabled children in Scotland noted:

Overall, there was a strong commitment by practitioners to the principles of child centredness, yet in practice, significant barriers were identified to ensuring that disabled children were consulted, informed and had the opportunity to give their views about decisions affecting them (p. 69).

How can practitioners ensure the participation of children with disabilities? Almonte Nucico’s (2019) resource guide provides case examples and concrete suggestions about how to involve children with disabilities that would be useful for further developing the current guidelines.⁷¹ For instance, Nucico (2019, p. 15) mentions that professionals might assume that children with language impairments might have

⁷¹ Another good source is Vanderminden, J., Cameron, A., Fry, D., & Lannen, P. (2017).

intellectual delays or be unsure how to communicate with them. Children who do not speak may have other ways of communicating, for example, with the help of sign language or gestures. Guidelines should point out these forms of communication (p. 16).

Sexual Orientation, Gender Identity, and Expression (SOGIE)

Professionals' SOGIE (Sexual Orientation, Gender Identity, and Expression)-competency is a prerequisite for inclusive participation. SOGIE-competency in promoting LGBTQ+ children's involvement is vital in finding safe and affirming placement options for children and youth (Human Rights Campaign Foundation, n. d.). Guidelines should be explicit about how professionals can promote the participation of children and youth who identify as LGBTQ+ and gender-variant individuals. They could recognize the impact of language practitioners use in interactions, using gender-neutral and inclusive terms and expressions, and avoiding misgendering individuals (County of Santa Clara, n. d.). The latter can be more easily achieved by documenting a child's gender identity and expression and keeping this information current. It is essential that practitioners actively involve children in disclosing this information (Center for the Study of Social Policy (CSPP), 2013). CSPP states that "child welfare agencies should have written policies and procedures governing the management of information related to the sexual orientation, gender identity and gender expression of children and youth under their care" (2013, p. 20).

Matarese, Greeno, and Betsinger (2017) underline the importance of safe and supportive relationships for LGBTQ+ children and youth and diversity training for child welfare professionals to decrease biases and stereotypes. They mention using respectful, appropriate, and inclusive language and letting LGBTQ+ children and youth know that their information will be kept confidential and that they will be supported. One of Matarese et al.'s (2017) suggestions is: "Refer to youth using their preferred name and pronoun and allow them to express their gender identity through clothing, hairstyles, and mannerisms at a point in time where they are comfortable to do so" (p. 27).

Organizational structures should reflect an LGBTQ+-affirming environment. According to Matarese et al. (2017):

Child welfare agencies should take concrete steps such as including visual reminders throughout the organization and the community that support the messaging that the agency is LGBTQ2S-affirming, not just LGBTQ2S-accepting. This may include displaying rainbow pride flags, posting anti-discrimination policies, using LGBTQ2S-affirming messaging, announcing upcoming LGBTQ events or media, and posting agency assurance statements in key locations across the organization (p. 26).

According to the Children's Bureau (2016), child protection agencies aiming to be culturally inclusive should:

provide children, youth, and families with the opportunity to see themselves mirrored in the agency's art and photos; feel visible instead of invisible; fill out forms inclusive of sexual orientation and gender identity; and receive respectful treatment from support staff, frontline staff, training staff, and supervisory staff (p. 6).

Informative, transparent, and accountable participation

Information is key

A basic premise for everyone that is going to participate in a decision-making situation or proceedings, is to have information about all aspects of the situation. Otherwise, it is not possible to form an opinion about what can and should be done, and neither what is in an individual's interests. For adults, it is assumed that they have an understanding and a knowledge about society, systems and their own situation. For children, this cannot be assumed, and it requires special attention to informing children so that they can exercise

informed participation. In addition, for children in the child protection system, it must be assumed that they need a particular awareness around their support and the information provided to them, because of the circumstance of neglect and abuse. Thus, professionals must have knowledge about how this impacts a child, and we know for example from experts by experience that trusting adults is difficult.

The guidelines analyzed in this report, all have focus on information that should be provided to the child, although to a varying degree. BM 2009 is clearly exemplary on this issue. The recommendation for all organizations that are involved in decision-making that involves children, is to heighten the awareness around information provision and to not take anything for granted in terms of assumptions on what is known or not known for the child. Information is a prerequisite to make solid decisions and to ensure participation, but it also has the added value of inclusiveness and showing a person respect.

Transparency and accountability

Transparency in decision-making is a continuation of being informative, with the intent of securing predictability and openness about whom, what, and when in a proceeding. All three partner organizations are, as public institutions, transparent with informative web pages and available information for the general public and concerned families. Transparency also bears with it an opportunity for accountability, as other entities than those involved and/or part of a system can review and control what is going on – this is relevant both for the system in general but also for the specific case. For the latter, we see that for all three organizations at least two accountability mechanisms are in place. First, there are minutes included from the conversations with the child, and the child is offered, at least to a certain degree, an opportunity to review and correct/withdraw information. Second, the mechanism is in place in terms of the written decision/judgment, in which decision-makers can display both how the child's opinion and wishes have been weighted but also in how the child is described and portrayed in the written records. Admittedly, for all three guidelines examined for this report, the instructions on how to weigh the child's opinion and to document this, is vague and could be expressed much clearer. In terms of written decisions, there is a growing base of research that documents that the child is often to a little degree visible in the county boards' decisions (Krutzinna et al., submitted; Križ et al., accepted; McEwan-Strand & Skivenes, 2020; Krutzinna & Skivenes, 2021; Magnussen & Skivenes, 2015), and this also seem to be the case for district courts (Magnussen & Skivenes, 2015).

We know that there is an increased awareness around presenting the child's views in county boards and courts, which is also reflected in the electronic templates for written decisions/judgments. A clear advice is to ensure that there are rich descriptions of the child, and their circumstances, as well as a presentation of their opinion (when an opinion has been given), and how the opinion and situation of the child have been considered and have impacted the outcome.

Child-centric and child-friendly participation

Several of the guidelines in this report embrace a somewhat narrow view of child-centric and child-friendly participation, focusing on children expressing themselves through talking and emphasizing the concrete hearing or meeting and the relationship between the decision-maker and child in this specific meeting. However, BM 2009, the guideline used by Bergen municipality, stands out with its broader perspective on what constitutes child-centric and child-friendly participation, which could inspire managers in the other partner organizations.

More than just talking

Professionals in the child protection system have a toolbox of various creative or child-friendly methods to engage children. Playful techniques such as drawings can effectively tease out these children's views, especially for younger children (Archard & Skivenes, 2009). Music has the potential to encourage

participation by, for example, letting children express their thoughts and feelings through songwriting (see, e.g., Krüger, 2018). Furthermore, it may be easier for some children to express themselves in more unorthodox circumstances, such as on a walk or car ride (Archard & Skivenes, 2009).

Of the guidelines we analyzed, BM 2009 is the only one exploring the potential of using creative or child-friendly methods such as drawings or storytelling to facilitate children's participation. Overall, we believe there is potential to include more children if guidelines encourage decision-makers to think outside the box and explore other, more creative ways of engaging children than just through talking.

Widen the focus beyond the instrumental aim of a hearing

Guidelines tend to focus specifically on children's experiences and needs relating to the conversation without making connections to their lives outside of the concrete hearing or meeting. However, the BM 2009 guideline is noteworthy because it clearly emphasizes the best interest dimension for children, and how the child can be empowered, through the conversation, in their everyday lives. The therapeutic force in information, describing in words what has happened and conversations, is a premise for the BM 2009 guideline and its recommendations. The successful conversation is presented as important, for example, for the child's self-confidence in facing challenges at school. Thus, the concrete conversation is placed in a larger context and points to the transformative aspect of participation: Children learn from, develop opinions and gain self-confidence from positive conversations with professionals. As BM 2009 powerfully states, "Talking about how they [children] feel can be crucial to their continued lives. Everyone, both children, young people, and adults, seek to continuously understand and create meaning in what we experience"⁷² (p. 11). In this way, we believe the guideline gives compelling arguments to decision-makers about the importance of engaging children in their child protection cases.

Building relationships and trust takes time and resources

The relational aspect of participation is important, and research shows that positive, trusting, stable relationships between the child protection worker and child are essential to ensure children's participation (see, e.g., the review of Kennan et al., 2018). Although BM 2009 has more focus on relationships and trust-building being a *process*, this is not sufficiently communicated in the guidelines analyzed in this report. Trust takes time to build, and the Change Factory (2020) highlights how children often need to meet the frontline worker more than once to feel safe telling them what is most important to them. Street-level bureaucrats in the child protection system experience a lack of resources relative to their workload (Lipsky, 2010), resulting in pressure on child protection workers, county board members, and judges to limit their time spent on individual cases. Limited resources are likely to contribute to the lack of focus in the guidelines on building relationships and trust over time, which we in line with the Change Factory (2020) argue will hinder some children from expressing their (honest) opinion.

We believe it is vital that guidelines recognize that relationships and trust are built over time and explore opportunities for continuity. It is positive that several of the guidelines emphasize the importance of children having a support person in meetings, but there is potential for more collaboration between the partner organizations. For example, we would argue that the courts should not write off hearing a child through a spokesperson if the child has positive previous experience with talking to a spokesperson.

⁷² Translated from Norwegian: "Å bli snakket med om hvordan de har det, kan komme til å bli avgjørende for livet videre. Vi søker alle, både barn, unge og voksne, kontinuerlig å forstå og skape mening i det vi opplever" (p. 11).

Safe participation

Power imbalances – inherent but not explicitly addressed

In the guidelines analyzed in this report, there is little explicit mention of reducing and not adding to existing power imbalances, which is puzzling given the inherent imbalance in power between adult decision-makers and children in this particular system. In her book on children's participation in child protection, Duncan (2019) describes how, in hearings and meetings with children, adult decision-makers have the power to intervene and make decisions based on their assessments of the best interests of children, impacting children's lives and often resulting in feelings of powerless. The power imbalance further strengthens as professionals possess an understanding of the system that children do not have, and as children are typically meeting the child protection workers, county board members, and judges on the grounds or in the space of *professionals* (Duncan, 2019). Attempting to theorize children's participation, Duncan builds on Habermas and argues that communication between child protection professionals and children could be seen as mutual attempts to convince the other part of their views, but that communication "is distorted further by the adult's power to judge what the child says" (2019, p. 147). This may again lead to skepticism among children.

An important factor for the power imbalance in the hearing or meeting with the child is how many adults are physically present in the room. In a recent report, the Change Factory (2020) emphasizes that "Often, there are too many adults in the meetings for children to speak honestly"⁷³ (p. 39). In line with Duncan's above argumentation, more adult decision-makers in the room could, from the child's perspective, be perceived as being further outnumbered by professionals who intervene, understand the system, judge the child and, ultimately, make decisions concerning the child's life.

There seems to be little focus in the guidelines in the partner organizations on children having a say in how many and who attends hearings and meetings with the child. For example, in their guideline (CB 2022), the county board acknowledges that it may be overwhelming for the child that all board members are present in the physical meeting. Still, possible objections to this are not raised. To facilitate children's participation and expression of their honest opinions, it is crucial that children have a say in who is present. Furthermore, it is essential that they are asked about this in confidence and not put on the spot, as emphasized by the Change Factory (2020) in this quote:

Many of the children say that it is difficult to say that they do not want to have more [persons] there when there are important conversations or meetings. If they are asked alone in a room, they may be able to object. But then they [children] must know that those concerned are not told that it was the child who said no. If the question of whether they want to talk alone is asked in front of the people concerned, it is almost impossible for the children to object⁷⁴ (p. 29).

⁷³ Translated from Norwegian: "Det er ofte altfor mange voksne i møtene til at barna kan snakke ærlig" (p. 39).

⁷⁴ Translated from Norwegian: "Mange av barna forteller at det er vanskelig å si ifra at de ikke ønsker å ha flere der, når det er viktige prater eller møter. Hvis de blir spurt alene i et rom kan de få til å si det. Men da må de vite at de det gjelder ikke får vite at det var barnet som sa fra. Hvis spørsmål om de vil snakke alene blir stilt foran personene det gjelder, er det nesten umulig for barna å si fra" (p. 29).

References

- Almonte Nucico, P. (2019). Children with disabilities in the child welfare system: A resource guide to enhance service delivery. Retrieved from <https://www.childwelfare.gov/topics/systemwide/service-array/services-disabilities/youth/>
- Archard, D. (2006). The moral and political status of children. *Public Policy Research*, 13(1), 6-12. <https://doi.org/10.1111/j.1070-3535.2006.00415.x>
- Archard, D., & Skivenes, M. (2009). Hearing the child. *Child and Family Social Work*, 14, 391–399. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2008.00606.x>
- Berrick, J., Dickens, J. Pösö, T., & Skivenes, M. (2015). Children’s involvement in care order decision-making: A cross-country analysis. *Child Abuse & Neglect*, 49 (Special Issue), 128-141. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.07.001>
- Center for the Study of Social Policy. (2013). *Guidelines for managing information related to sexual orientation & gender identity and expression of children in child welfare systems*. Retrieved from <https://cssp.org/wp-content/uploads/2018/08/Guidelines-for-Managing-Information-Related-to-the-Sexual-Orientation-Gender-Identity-and-Expression-of-Children-in-Child-Welfare-Systems.pdf>
- Change Factory [In Norwegian: Forandringsfabrikken]. (2020). *Understand the most important* [In Norwegian: *Forstå det viktigste*]. Retrieved from https://forandringsfabrikken.no/wp-content/uploads/2021/03/Forsta_det_viktigste.pdf
- Change Factory [In Norwegian: Forandringsfabrikken]. (2013). *Minority advice from young people in the child protection service to the authorities and the child protection system* [In Norwegian: *Minoritets råd fra unge i barnevernet til myndighetene og barnevernet*]. Retrieved from <https://flyktning.net/media/minoritetsrad-fra-unge-i-barnevernet-til-myndighetene-og-barnevernet.pdf>
- Child Welfare Act [In Norwegian: Barnevernloven]. (1992). *The Act relating to child welfare services* [In Norwegian: *Lov om barnevernstjenester*] – (LOV-1992-07-17-100). Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Child Welfare Act [In Norwegian: Barnevernsloven]. (2022). *The Act relating to child welfare* [In Norwegian: *Lov om barnevern*] - (LOV-2021-06-18-97). Retrieved from Lovdata Pro.
- Children’s Bureau. (2016). *Toolkit to support child welfare agencies in serving LGBTQ children, youth, and families*. Retrieved from https://capacity.childwelfare.gov/sites/default/files/media_pdf/toolkit-serving-lgbtq-cp-00122.pdf
- Constitution [Grunnloven]. (1814). *The Constitution of the Kingdom of Norway* [Kongeriket Norges Grunnlov] (LOV-1814-05-17). Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/1814-05-17>
- Council of Europe. (1996). *European Convention on the exercise of children’s rights* (ETS160). Retrieved from <https://rm.coe.int/168007cdaf>
- Council of Europe. (2010). *Guidelines of the Committee of Ministers on child-friendly justice*. Retrieved from <https://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice>
- Council of Europe. (2016a). *Child participation assessment tool*. Retrieved from <https://www.coe.int/en/web/children/child-participation-assessment-tool>
- Council of Europe. (2016b). *Council of Europe’s strategy for the rights of the child (2016-2021) - Children’s human rights*. Retrieved from <https://edoc.coe.int/en/children-s-rights/7207-council-of-europe-strategy-for-the-rights-of-the-child-2016-2021.html>
- County of Santa Clara. (n. d.). *LGBTQ+ preparedness training*. Retrieved from <https://osh.sccgov.org/sites/g/files/exjcpb671/files/SOGIE%20101.pdf>
- County Social Welfare Boards [In Norwegian: Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker]. (2019). *Guidelines for dialogue process in the county boards* [In Norwegian: *Retningslinjer for samtaleprosess i fylkesnemndene*]. Retrieved from <https://www.fylkesnemndene.no/globalassets/pdfer/samtaleprosess.pdf>

- County social welfare boards [In Norwegian: Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker]. (2022). *Guideline – Children’s participation [In Norwegian: Veileder – Barns medvirkning]*.
- Court administration [In Norwegian: Domstoladministrasjonen]. (2019). *Practical recommendations for court proceedings in the best interests of the child in cases under the Child Welfare Act [In Norwegian: Praktiske anbefalinger for domstolsbehandling til barnets beste i saker etter barnevernloven]*. Retrieved from: <https://www.domstol.no/globalassets/da/veiledere-og-rapporter/barn/praktiske-anbefalinger-barnevernsaker.pdf>
- Directive on Participation and Trustee [In Norwegian: Forskrift om medvirkning og tillitsperson]. (2014). *Directive on participation and trustee [In Norwegian: Forskrift om medvirkning og tillitsperson]* (FOR-2014-06-01-697). Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-06-01-697>
- Duncan, M. (2019). *Participation in child protection. Theorizing children’s perspectives*. Palgrave Macmillan.
- Enroos, R., Helland, H.S., Pösö, T., Skivenes, M., & Tonheim, M. (2017). The role and function of the spokesperson in care order proceedings: a cross-country study in Finland and Norway. *Children and Youth Services Review*, 74(1), 8-16. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.01.017>
- Flynn, S. (2021). Towards parity in protection: Barriers to effective child protection and welfare assessment with disabled children in the Republic of Ireland. *Child Care in Practice*, 27(4), 333-351. <https://doi.org/10.1080/13575279.2019.1701413>
- Free, J., & Križ, K. (2022). The not-so-hidden curriculum: How a public school system in the United States minoritizes migrant students. *Excellence and Equity in Education*. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10665684.2022.2047409>
- Haugli, T. (2020). Constitutional Rights for Children in Norway. In T. Haugli, A. Nylund, R. Sigurdson, & L. R. L. Bendiksen. *Children’s constitutional rights in the Nordic countries* (pp. 39-57). Brill. https://doi.org/10.1163/9789004382817_004
- Howard Hughes Medical Institute (2021). *HHMI’s commitment to diversity, equity, and inclusion*. Retrieved from <https://diversity.hhmi.org/sites/default/files/2021-10/HHMI-Commitment-to-DEI-2021.pdf>
- Howard Hughes Medical Institute. (2018). *Standards of behavior of HHMI meeting attendees undergraduate and graduate programs, science education*. Retrieved from https://www.hhmi.org/sites/default/files/ugp_meetings_harassment_statement.pdf
- Human Rights Campaign Foundation (n. d.). *All children – all families: Core competencies*. Retrieved from <https://www.thehrcfoundation.org/professional-resources/all-children-all-families-core-competencies>
- Kennan, D., Brady, B., & Forkan, C. (2018). Supporting Children’s Participation in Decision Making: A Systematic Literature Review Exploring the Effectiveness of Participatory Processes. *British Journal of Social Work*, 48, 1985-2002. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcx142>
- Križ, K. (2020). *Protecting children, creating citizens: Participatory child protection practice in Norway and the United States*. Policy Press.
- Križ, K., Krutzinna, J., Pösö, T., & Skivenes, M. (Accepted). The invisible child: A comparative study of newborn removal judgments from a Child Equality Perspective (CEP). *International Journal of Children’s Rights*.
- Križ, K., Krutzinna, J., Pösö, T., & Skivenes, M. (In preparation). A Child Equality Perspective (CEP): Towards viewing children as equal in public decisions in the child’s best interests.
- Križ, K., & Skivenes, M. (2012). How child welfare workers view their work with undocumented immigrant families: An explorative study of challenges and coping strategies. *Children & Youth Services Review*, 34(4), 790-797. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.01.004>
- Križ, K., & Skivenes M. (2010). Lost in translation: How child welfare workers in Norway **and** England experience language difficulties when working with minority ethnic families. *British Journal of Social Work*, 40(5), 1353-1367. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcp036>

- Križ, K., Slayter, S., Iannicelli, A., & Lourie, J. (2012). Fear management: How child protection workers engage with non-citizen immigrant families. *Children & Youth Services Review, 34*(1), 316-323. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.11.001>
- Krutzinna, J., Luhamaa, K., Pösö, T., & Skivenes, M. (Submitted). Child's Future. 8 countries on newborn. *International Journal of Children's Rights*.
- Krutzinna, J., & Skivenes, M. (2021). Judging parental competence: A cross-country analysis of judicial decision makers' written assessment of mothers' parenting capacities in newborn removal cases. *Child and Family Social Work, 26*(1), 50-60. <https://doi.org/10.1111/cfs.12788>
- Krüger, V. (2018). Community music therapy as participatory practice in a child welfare setting - a Norwegian case study. *Community Development Journal, 53*(3), 465-481. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsy021>
- Lareau, A. (2002). Invisible inequality: Social class and childrearing in Black families and White families. *American Sociological Review, 67*(5), 747-776. <https://doi.org/10.2307/3088916>
- Lareau, A. (2015). Cultural knowledge and social inequality. *American Sociological Review, 80*(1), 1-27. <https://doi.org/10.1177/0003122414565814>
- Lightfoot, E. (2014). Children and youth with disabilities in the child welfare system. *Child Welfare, 93*(2), 22-46.
- Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy: The dilemmas of individuals in public services*. Russell Stage Foundation.
- Lundy, L. (2007). 'Voice' is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal, 33*(6), 927-942. <https://doi.org/10.1080/01411920701657033>
- Magnussen, A-M., & Skivenes, M. (2015). The child's opinion and position in care order proceedings: An analysis of judicial discretion in the County Boards' decision making. *International Journal of Children's Rights, 23*(4), 705-723. <https://doi.org/10.1163/15718182-02304001>
- March, J. G. (1988). *Decisions and Organizations*. Oxford: Basil Blackwell.
- March, J. G., & Olsen, J. P. (1989). *Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics*. Free Press.
- March, J. G., & Simon, H. (1993). *Organizations*. Blackwell Business.
- Matarese, M., Greeno, E., & Betsinger, A. (2017). *Youth with diverse sexual orientation, gender identity and expression in child welfare: A review of best practices*. Retrieved from <https://theinstitute.umaryland.edu/media/ssw/institute/national-center-documents/samhsa-sponsored-meetings/lgbtqi2-s-workgroup/Youth-with-Diverse-Sexual-Orientation,-Gender-Identity-and-Expression-in-Child-Welfare-A-Review-of-Best-Practices.pdf>
- McEwan-Strand, A., & Skivenes, M. (2020). Children's capacities and role in matters of great significance for them. An analysis of the Norwegian County Boards' decision-making in cases about adoption from care. *International Journal of Children's Rights, 28*(3), 632-665. <https://doi.org/10.1163/15718182-02803006>
- Ministry of Children and Families [In Norwegian: Barne- og familiedepartementet]. (2009). *Talk with me! A guideline on talking with children in child protection [In Norwegian: Snakk med meg! En veileder om å snakke med barn i barnevernet]*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/contentassets/2240b330760646f5a03b254837e73919/snakk-med-meg_web.pdf
- Ministry of Children and Families [In Norwegian: Barne- og familiedepartementet]. (2014). *Public committee appointed [In Norwegian: Lovutvalg nedsatt]*. Retrieved May 09, 2022, from <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/bld/nyheter/2014/Lovutvalg-nedsatt/id2342528/>
- Nylund, A. (2020). Children's right to participate in decision-making in Norway: Paternalism and autonomy. In T. Haugli, A. Nylund, R. Sigurdson & L. R. L. Bendiksen (Eds.), *Children's constitutional rights in the Nordic countries* (pp. 3-18). Brill. https://doi.org/10.1163/9789004382817_002

- Oppedal, M. (1999). *The rule of law in acute decisions under the Child Welfare Act [In Norwegian: Rettsikkerhet ved akutte vedtak etter barnevernloven]*. Universitetsforlaget.
- Ortega, R. M., & Coulbourn Faller, K. (2011). Training child welfare workers from an intersectional cultural humility perspective: A paradigm shift. *Child Welfare, 90*(5), 27-49.
- Paulsen, V. (2016). The experiences of youth with participation in child welfare [In Norwegian: Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet]. *Fontene Forskning, 1*, 4-15.
- Skivenes, M. (2015). The space for children's participation [In Norwegian: Handlingsrommet for barns deltagelse i barnevernssaker]. *Tidsskrift for Velferdsforskning, 1*, 48-60.
- Slayter, E., & Križ, K. (2015). "A lot of my families are scared and won't reach out" - Fear factors and their effects on child protection practice with undocumented immigrant families. *Journal of Public Child Welfare, 9*(3), 299-321. <https://doi.org/10.1080/15548732.2015.1044765>
- Taylor, J., Stalker, K., and Stewart, A. (2016). Disabled children and the child protection system: A cause for concern. *Child Abuse Review, 25*, 60-73. <https://doi.org/10.1002/car.2386>
- United Nations. (1989). *Convention on the rights of the child*. Retrieved from <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf>
- United Nations Committee on the Rights of the Child (UNC). (2003). *General comment no. 5. General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6)*. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/resources/educators/human-rights-education-training/b-general-comment-5-general-measures-implementation-convention-rights-child-articles-4-42-and-44>
- United Nations Committee on the Rights of the Child (UNC). (2005). *General comment no. 7. Implementing child's rights in early childhood*. Retrieved from <https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/GeneralComment7Rev1.pdf>
- United Nations Committee on the Rights of the Child (UNC) (2009). *General comment no. 12. The child's right to be heard*. Retrieved from <https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>
- Vanderminden, J., Cameron, A., Fry, D., & Lannen, P. (2017). *Child protection and disability: Ethical, methodological and practical challenges for research*. Dunedin Academic Press Ltd.
- Vis, S., & Thomas, N. (2009). Beyond talking – children's participation in Norwegian care and protection cases. *European Journal of Social Work, 12*(2), 155-169. <https://doi.org/10.1080/13691450802567465>
- Vogt-Lorentzen, L., Skogvang, T. F., Haugseth, B., Lassen, R., Hopsø, T. & Hekneby, A. J. (2021). *National guideline on processing child protection cases [In Norwegian: Nasjonal veileder for behandling av barnevernssaker]*. Retrieved from <https://www.domstol.no/globalassets/da/veiledere-og-rapporter/barn/nasjonal-veileder-for-behandling-av-barnevernssaker-08.10.21.pdf>

Appendix

Overview of guidelines used in the report

Bergen municipality

Ministry of Children and Families [In Norwegian: Barne- og familiedepartementet]. (2009). *Talk with me! A guideline on talking with children in child protection [In Norwegian: Snakk med meg! En veileder om å snakke med barn i barnevernet]*. Retrieved from: https://www.regjeringen.no/contentassets/2240b330760646f5a03b254837e73919/snakk-med-meg_web.pdf

County boards

County social welfare boards [In Norwegian: Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker]. (2022). *Guideline – Children’s participation [In Norwegian: Veileder – Barns medvirkning]*.

District courts

Vogt-Lorentzen, L., Skogvang, T. F., Haugseth, B., Lassen, R., Hopsø, T., & Hekneby, A. J. (2021). *National guideline on processing child protection cases [In Norwegian: Nasjonal veileder for behandling av barnevernssaker]*. Retrieved from: <https://www.domstol.no/globalassets/da/veiledere-og-rapporter/barn/nasjonal-veileder-for-behandling-av-barnevernssaker-08.10.21.pdf>

Court administration [In Norwegian: Domstoladministrasjonen]. (2019). *Practical recommendations for court proceedings in the best interests of the child in cases under the Child Welfare Act [In Norwegian: Praktiske anbefalinger for domstolsbehandling til barnets beste i saker etter barnevernloven]*. Retrieved from: <https://www.domstol.no/globalassets/da/veiledere-og-rapporter/barn/praktiske-anbefalinger-barnevernssaker.pdf>

Guidelines in full

See below for the original Norwegian guidelines, in full, in the same order as the above overview.

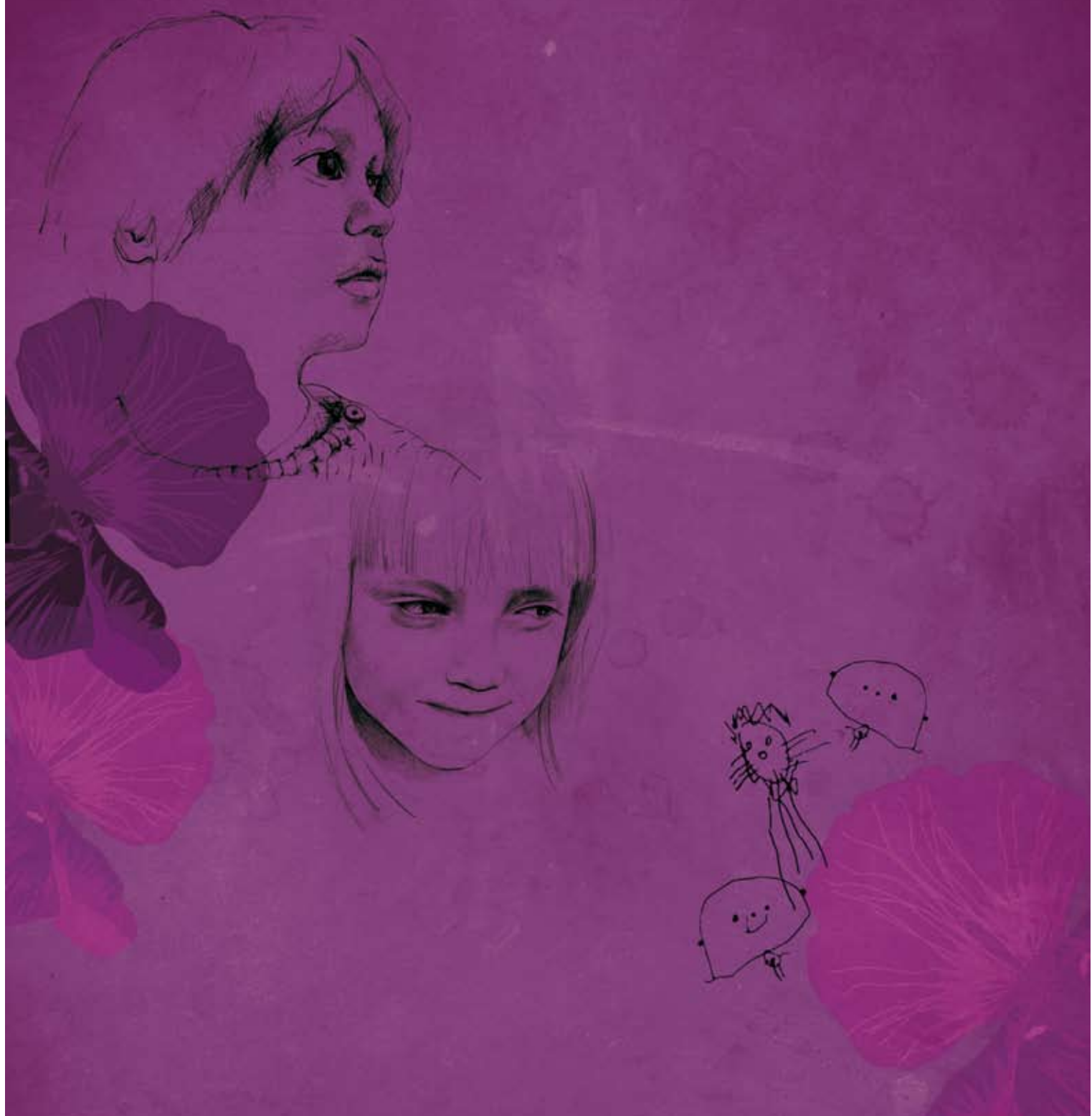

BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET

En veileder om å snakke med barn i barnevernet

Snakk med meg!

En spesiell takk til psykologspesialist Haldor Øvreide for verdifulle faglige innspill til veilederen, og for bidraget i DVD'en. Øvreide har i en årrekke arbeidet med barn, unge og familier, og driver Institutt for familie og relasjonsutvikling i Os utenfor Bergen. Det metodiske grunnlaget som er valgt i denne veilederen bygger på hans systematisering av prinsippene i den utviklingsstøttende dialogen. Hans bok «Samtaler med barn» har nylig (2009) kommet i revidert utgave.

BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET

En veileder om å snakke med barn i barnevernet

Snakk med meg!

INNHOOLD

BARN OG UNGES RETT TIL DELTAGELSE	9
Formålet med veilederen	9
Samtalen som styrkende for utvikling og psykisk helse	10
Voksne er ansvarlige	11
Om barneperspektivet og barns perspektiv	12
Det barn ikke vet har de vondt av	13
Samtalens ulike formål	13
Om å lytte så barn snakker	13
Om å snakke så barn lytter	14
DEN UTVIKLINGSSTØTTENDE DIALOGEN	17
Å følge barnets initiativ og oppmerksomhetstilstand	18
Å tilføre noe relevant og nyttig for barnet	19
Å gi rom for barnet så det kan organisere seg	19
Å skape rytme og turtaking i samtalen	20
Å ta tydelig ledelse	21
Ulik alder – ulike hovedspørsmål	22
NOEN RÅD FOR GJENNOMFØRING AV SAMTALEN	25
Forberedelse og planlegging	25
Hvem skal snakke med barnet?	26
Hvem skal være med i samtalen?	26
Gode rammer for samtalen	27
Faser i samtalen	28
Samtalens flere nivåer	29
Avslutninger	32
Etterarbeid	32
Hvordan komme videre	33
LITTERATURLISTE	34

FORORD

FN sin barnekonvensjon er en del av norsk lov. Barnekonvensjonens paragraf 12 sier at «Barn har rett til å si sin mening og bli hørt. Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.»

Spesielt er det viktig å lytte til barn som har det vanskelig. For barn er det også viktig å vite hva som skjer rundt dem. Informasjon må tilpasses barnas alder og modenhet, den må bli formidlet slik at den blir forstått og bidrar til å skape trygghet.

Alle som jobber med barn vet det kan være utfordrende å snakke med barn. Barneverntjenesten møter disse

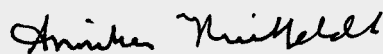
utfordringene hver dag, og mange har etterlyst veiledning om hvordan slike samtaler konkret kan gjennomføres.

I godt barnevernarbeid bør og skal barna tas med, og vi må gi alle barn den samme muligheten. Derfor har vi laget denne veilederen. Sammen med veilederen har vi også laget DVDen «Snakk med meg» som gir eksempel på gode samtaler med barn. Den er egnet for diskusjon og refleksjon omkring egen praksis i samarbeid med kollegaer.

Barnevernet er til for barnas skyld – og de har rett til å involveres i egen sak.

Lykke til i det viktige arbeidet.

Juni 2009

Anniken Huitfeldt
Barne- og likestillingsminister

BARN OG UNGES RETT
TIL DELTAKELSE

Det følger av Lov om barneverntjenester § 6–3, at barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne standpunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i saker som berører ham eller henne. Lovteksten bygger på FN's barnekonvensjon som ble tatt inn i det norske lovverket i 2003. Loven er også en stadfesting av et viktig prinsipp i all offentlig forvaltning; alle skal høres når saken deres behandles, og være aktive deltagere i utformingen av tjenestetilbudet. Slik skal det selvfølgelig være også for barn og unge. Barnet har imidlertid en rett, men ingen plikt til å uttale seg. Dette innebærer at det er opp til barnet selv å avgjøre om det vil si sin mening. Barnet skal ikke føle seg presset til å uttale seg. Barnet må derfor ikke bare informeres om saken, men også om at det står fritt til å uttale seg.

Samtalen er det viktigste verktøyet for å nå dette målet. Den er en forutsetning for å forstå hva andre opplever og mener. Samtalen mellom dem som tar en beslutning og dem beslutningen gjelder, er den viktigste muligheten til innflytelse på beslutninger man berøres av.

Selv om barn og unge har lovfestet rett til å fremme egne meninger og bli hørt, forventer de ikke, – ønsker kanskje heller ikke, og skal ikke bli pålagt ansvaret for – å bestemme alt. I en studie utført av Sven Arild Vis (2007) ble 24 barn i alderen 7 til 12 år spurt om hva som er

viktigst for dem når de skal si hva de mener, og delta i beslutninger i egen barnevernsak. Svarene viser at det viktigste for barna er å få vite hva som skjer, å få si sin mening og bli lyttet til, og at de voksne tar gode avgjørelser. For barn er ikke deltakelse det samme som å få viljen sin. Det viktigste er å få god informasjon og å oppleve at meningene deres er betydningsfulle. Jo bedre vi forstår barnets egne opplevelser, oppfatninger, ønsker og behov, jo bedre beslutninger kan vi fatte. Da legges grunnlag for godt samarbeid med barnet, og barnets bidrag kan bli avgjørende for valg av tiltak.

Formålet med veilederen

Forskning viser at barneverntjenesten i overraskende liten grad snakker med barna sakene gjelder. Dette kan ha mange årsaker. Frykt for å gjøre «feil» og usikkerhet om hvordan samtalen skal gjennomføres, er antagelig to av dem. Men hvis ingen våger å gjennomføre de vanskelige eller «ubehagelige» samtalene, blir barna saken gjelder taperne. Departementets og lovens mål er klart: alle barn som kommer i kontakt med barnevernet skal bli snakket med om livssituasjonen sin og gis anledning til å fortelle sine synspunkter, så fremt barnet selv ønsker det. Det ligger derfor et imperativ i denne veilederen – å samtale med barn og unge om livssituasjonen deres kan ikke velges bort av barnevernet. Men lyst og motivasjon fremmes ikke av formaninger, men av inspirasjon og kunnskap. Derfor er veilederen bygget opp rundt

spørsmålene; hvorfor er samtalen viktig?, og hvordan kan den gjennomføres? Veilederen og dvd'en «Snakk med meg» er ment som hjelpemidler for å bli bedre til å snakke med barn og unge i barnevernet. DVD'en gir inspirasjon til hvordan samtaler kan gjennomføres, veilederen underbygger med teoretisk forståelse og praktiske råd.

Vi ønsker;

- å inspirere og motivere til å gjennomføre samtaler med barn og unge
- å bevisstgjøre samtals betydning som et helt vesentlig grunnlag for beslutninger
- å skape trygghet på hvordan samtaler med barn kan gjennomføres
- å vise at samtalen kan bidra til å gi barnet forståelse, oversikt og sammenheng i livet og på den måten bidra til bedret psykisk helse
- å minne om at barnet – som eier av egne tanker, meninger, opplevelser, erfaringer, forestillinger, følelser og behov – er ekspert på sin egen situasjon.
- å peke på at det er de voksnes ansvar å forstå barnets budskap og behov for informasjon.

Samtalen som styrkende for utvikling og psykisk helse

En god samtale kan bidra til å gjøre en vanskelig situasjon lettere for barnet. Når han eller hun blir involvert i beslutningsprosessene er det et signal om at han eller hun er viktig. Da styrkes både følelsen av egenverdi og barnet eller ungdommens selvrespekt. En god samtale kan bidra til bedre å forstå sammenheng i livet gjennom bedret oversikt, forutsigbarhet og kontroll. Slik blir forholdet til egne følelser, reaksjoner, opplevelser og behov også tydeligere. Da reduseres avmakt, forvirring og resignasjon, og barnet får mer overskudd til å møte utfordringene i hverdagsliv, barnehage, skole og fritid.

Samtidig som den gode samtalen hjelper barnet til å bli tydeligere for seg selv gjennom å dele tanker, følelser og opplevelser med andre, bidrar den til å opparbeide et tillitsforhold mellom barnet og den voksne. Som en av ungdommene på DVD'n sier: *«Tidligere når jeg ikke ble hørt, så var det veldig vondt, fordi det føltes nedverdiggende fordi ingen ville høre på hva jeg hadde å si... Det var overveldende at de ville høre på meg når jeg først snakket med dem. Det var uvant. Når jeg endelig fikk snakke med noen, føltes det veldig godt».*

Barn ser, opplever og vet mye. Mens foreldrene gjerne vil tro at barna sov eller ikke fikk med seg det som skjedde da pappa slo mamma eller da de skrek høyløyt til hverandre,

Marte Meo betyr «av egen kraft»

er sannheten nesten alltid det motsatte. Når tausheten brytes, tas de første skritt til en delt virkelighet. De tabubelagte familiehemmelighetene blir snakket om. Når tabuer brytes, avlastes barnet eller ungdommen for skyld og ansvar som de naturlig tar på seg når noe skjer innen deres egen familie. En delt virkelighet og konkret informasjon skaper oversikt og forståelse, og gir rom for reell sorg eller fortvilelse over det som har skjedd. Blir barn gående alene med tankene og forestillingene sine, vil oppmerksomhet og konsentrasjon bli brukt til «å overleve», og ikke til positiv utfoldelse og læring. Noen blir utagerende, andre trekker seg tilbake. På denne måten rammes utviklingen og barnets psykiske helse belastes.

Voksne er ansvarlige

Barn har ofte ikke forutsetninger til å finne mening og sammenheng i det som har skjedd alene. De kan heller ikke finne ut av og forstå sine egne følelser og reaksjoner på egen hånd. De er prisgitt de voksne. Å bli snakket med om hvordan de har det, kan komme til å bli avgjørende for livet videre. Vi søker alle, både barn, unge og voksne, kontinuerlig å forstå og skape mening i det vi opplever. Der vi ikke forstår, fyller vi på med egne forestillinger. Ofte med fantasier. Barn og unge har færre erfaringer å bygge slike forestillinger på. Barnets oppfatning og forståelse av det som skjer og har skjedd, trenger derfor voksnes nyanseringer og korrigeringer.

I tillegg vil saklig informasjon øke barnets forståelse av hva som faktisk har skjedd, skjer og kommer til å skje. Virkeligheten vil sjelden være mer vanskelig å takle for barnet enn den «filmen» som kan foregå i barnets tanke- og forestillingsverden.

En god samtale må være mer enn en prat hvis den skal hjelpe barnet på denne måten. De utviklingsstøttende prinsippene er en systematisering av hvordan voksne kan støtte barnet eller ungdommen gjennom fortellingen sin, hjelpe frem følelser og forståelse, og bekrefte og anerkjenne det som fortelles. De utviklingsstøttende prinsippene er utledet av psykologisk forståelse av barns utvikling. Flere har bidratt, men Marte Meo metoden, utviklet av nederlandske Maria Artz (2000) nevnes spesielt som inspirasjon. Også nitide studier av samspillet mellom omsorgspersoner og spebarn (Bråten2007), har identifisert naturlige sosiale egenskaper hos barn og foreldre. Dette er samspillsmønstre vi alle, barn og voksne, har i oss, og som nettopp derfor lett kan videreutvikles til profesjonelle samtaler. Her har vi valgt å bygge fremstillingen på en videreføring av dette perspektivet slik Haldor Øvreeide og Reidun Hafstad har systematisert det i 5 prinsipper for utviklingsstøttende kommunikasjon. De 5 prinsippene er grunnleggende prinsipper de fleste kan enes om, og som gir gode holdepunkter for en praktisk metodisk tilnærming. Når noe nytt skal læres, er det en god støtte å bruke systematiske metoder.

«Ord og begreper er forstandens verktøy»

(Raundalen og Schultz 2008)

Det er også nødvendig å forstå hvorfor metoden virker som den gjør. Først da vil den enkelte av oss gjøre metoden til sin, som en integrert ferdighet.

Om barneperspektivet og barnets perspektiv

All kommunikasjon beveger seg på flere nivåer. Her skal vi fremheve to; forskjellen mellom å ha et *barneperspektiv* og å forholde seg til *barnets perspektiv*. Å ha et barneperspektiv betyr at den voksne søker å forstå og sette seg inn i barnets tanker og oppfatninger, og bruker forståelsen til å prøve å gi riktig hjelp og støtte. Den voksne foretar «oversettelser» av det barnet sier og viser, oversettelser som veileder den voksne i valg av tiltak og tilnærming.

Barnets perspektiv er annerledes. Gamst og Langballe (2004) kaller det et innenfra perspektiv, et perspektiv der barnets indre verden hjelpes frem. Det innebærer å «gå til kilden selv», hva er det barnet selv føler, tenker, forestiller seg? For barnets opplevelse av virkeligheten, og også de belastninger de lever under, er som oftest annerledes enn vi tror. Får vi ikke frem barnets forståelse, følelser og tanker, kan vi risikere å gjøre det urett. Det er ikke sikkert at det vi voksne vurderer som barnets beste, oppfattes på samme måte av barnet selv. Barn kan ha andre prioriteringer og andre behov. Og skal samtalen hjelpe barnet i dets videre utvikling, forutsetter det

at barnets perspektiv kommer frem, at det føler seg forstått. Raundalen og Schultz sier det slik:

«Hovedpoenget er nemlig at den eneste som kan roe en hjerne i opprør og kaos, er den som har hjernen på. Det er ikke mine eller dine formuleringer som bringer helse til en traumatisert person. Med våre ord kan vi ikke reparere en skadd internforbindelse mellom følelser og språk. Den voksnes hovedoppgave blir å rydde plass og motivere for og gjøre det trygt nok til at barna kan begynne å åpne opp, for deretter å sette sine egne ord på følelsene og gi sine følelser til ordene» (2008, s. 19).

Barn trenger at voksne loser dem gjennom følelsesmessige påkjenninger og ubehagelige opplevelser. I et slikt samspill må tempoet, taktskiftet, følge barnet. Vår oppgave er å være sensitiv overfor barnets behov her og nå, og samtidig legge til rette for at barnet kan forstå seg selv og det som foregår rundt ham eller henne best mulig. Det som har hendt, kan ingen gjøre noe med. Den hjelp vi kan gi er å gjøre de vanskelige hendelsene forståelige og håndterbare slik at hverdagen blir mest mulig meningsfull, og fremtiden tryggere. Alternativet er at det vanskelige blir liggende som et urørt nederlag fylt av uroskapende og vonde minner (Raundalen og Schultz 2006).

Et gammelt ordtak sier;
«Det to vet er sant»

Det barn ikke vet har de vondt av*

Saklig og konkret informasjon rydder, skaper oversikt og forståelse, og kan gi rom for reell sorg, fortvilelse, protest – og håp. Mange kan når de nå ser tilbake på eget liv, fortelle hvor forvirret de var, hvor lite de forsto, hvor sterkt de hadde ønsket at de voksne hadde snakket åpent med dem om ting som skjedde – om mangelfulle forhold i familien og vansker foreldrene hadde. Jo mindre barn må gruble alene, jo mindre vil de utvikle feilaktige forestillinger knyttet til frykt, skyld og skam. Inviterer vi til samtale og åpenhet, legger vi også til rette for at barnet kan stille de spørsmålene det trenger å få svar på. Barnet avlastes når voksne viser at ingen temaer er forbudt å snakke om. Men det er vi som må invitere til åpenhet, og ofte må vi hjelpe andre viktige voksne til åpenhet. Den kommer ikke av seg selv!

Samtalens ulike formål

En samtale vil naturlig nok arte seg ulikt avhengig av hensikt og situasjon. Noen samtaler er informasjons-givende og bearbeidende, andre er undersøkende (Øvreide 2009). *Informasjons- og bearbeidingsamtaler* skal gi barnet eller ungdommen støtte til bedre forståelse av egen situasjon og mulighet til å bearbeide vanskelige opplevelser. En slik samtale skal først og fremst gi noe *til* barnet. Hensikten er å utvide og bearbeide barnets forståelse av erfaringene sine og seg selv, i forhold til det som skjer, har skjedd, og det som skal skje videre.

Barnet får gjennom samtalen bekreftet og gyldiggjort opplevelsene og erfaringene sine. *De undersøkende samtaler* gjøres først og fremst for at voksne skal få informasjon de kan bruke i vurderingene sine. De gir informasjon *til* de voksne.

Selv om en samtale med et barn eller en ungdom som oftest består av elementer fra begge typer samtale, må du planlegge å gjennomføre den ut fra hovedhensikten. Når barn og unge sier ja til å snakke med barnevernet, må de dessuten bli forklart tydelig hva samtalen gjelder og hva den skal brukes til.

Om å lytte så barn snakker

Å lytte er noe annet og mer enn «å høre». Det innebærer å være oppmerksom, ikke bare på ordene, men også på intensjonene og følelsene bak. For å få det til, må vi konsentrere oss om øyeblikket. Samtalepartneren skal ha oppmerksomheten vår, og trangen til å fortelle selv eller planlegge eget svar må bero. Å lytte innebærer også å være stille, vente og følge med den andre. Det innebærer å få med seg både den verbale, og den nonverbale kommunikasjonen. Dersom vi begynner å kommentere for raskt, kommer med egne vurderinger, egne løsningsforslag og gode råd, vil den andre lukke for videre dialog. Lytting innebærer en åpen avventende holdning, men med en aktiv og skjerpet oppmerksomhet på den andre,

*Overskriften er tittelen på en bok av Karen Glistrup (2004). Se litteraturlisten!

«I et lite sekund har du forrang for meg»

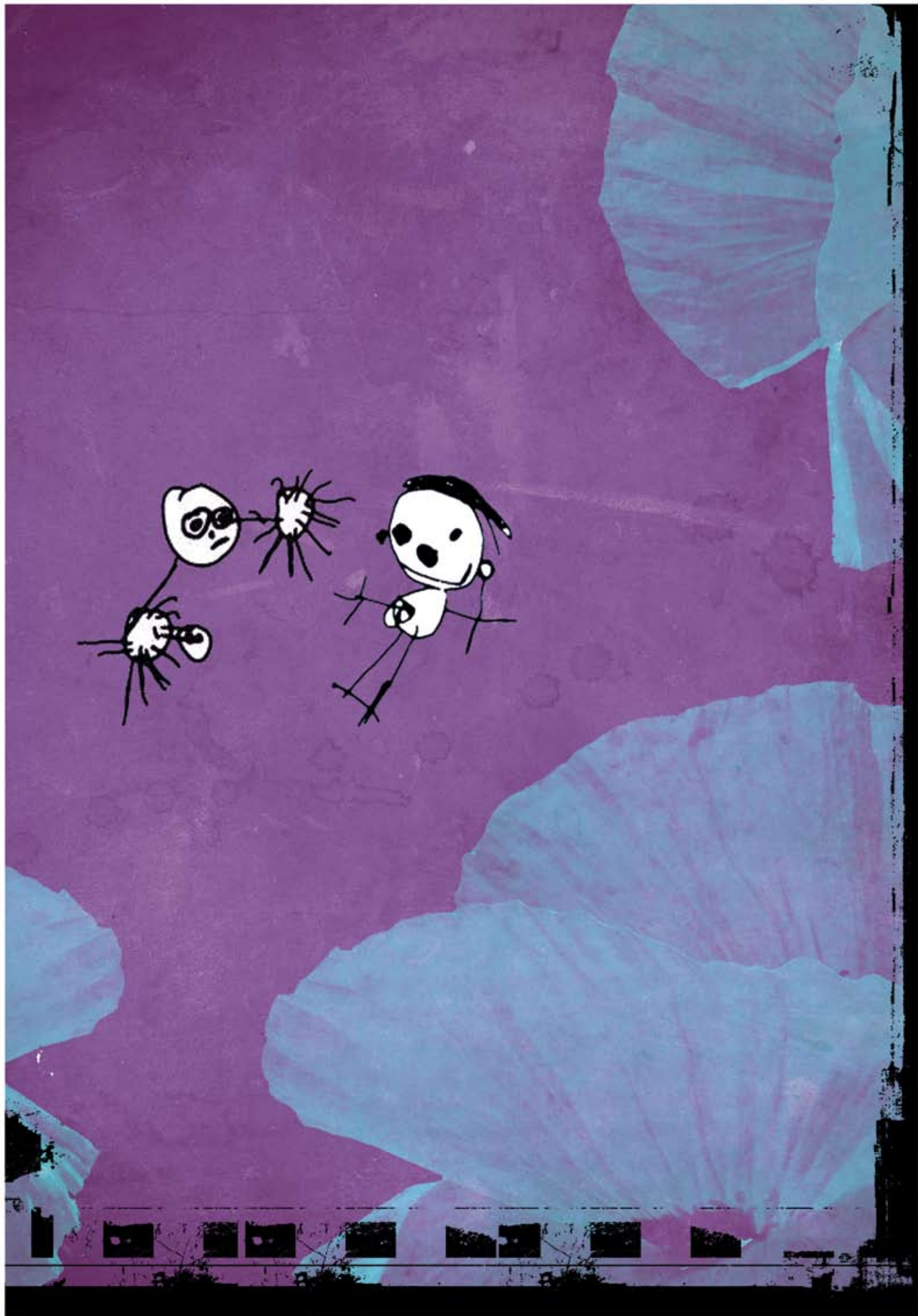
der vi venter til den andre har fått tenkt, og uttrykt seg ferdig før vi kommer med vårt innspill.

En slik lytting er noe annet enn taushet. Taushet kan bremse dialogen, skape utrygghet og gi den andre en følelse av å måtte prestere noe – et svar. Ofte trenger barnet at vi aktivt hjelper til med å finne ord, fullfører setninger, lager oppsummeringer, og at vi direkte prøver å «tankelese» barnet om tanker og følelser det av ulike grunner har vansker med å uttrykke selv. Samtalen skal være aktiv og deltakende, men ikke krevende og overstyrende.

Om å snakke så barn lytter

Like viktig som å kunne lytte så barn snakker er det å kunne snakke så barn lytter. Barn og unge trenger at voksne tilfører dialogen sine egne tanker, betraktninger og prøvende beskrivelser som barnet eventuelt kan kjenne seg igjen i. Barn kan oppleve lettelse over å slippe

å skulle svare på spørsmål, og heller lytte til våre tanker, refleksjoner og gjettende forsøk på å beskrive hvordan det muligens kan være «å være meg». Det å kunne nikke eller riste på hodet til beskrivelser, kan for mange barn gi ro, slik at de kan samle egne tanker om samtalen tema. Spørsmål innebærer krav om å følge det den voksne er opptatt av, og kan hemme mer enn utløse aktiv deltakelse. Ved at vi prøver ut våre forestillinger om hvordan barnet kan ha det, ved å benevne tanker, følelser og forestillinger som barnet muligens gjør seg, bidrar vi til at barnet kan oppleve sin egen situasjonen og sine egne reaksjoner akseptert og forstått. Også slik kan barnets opplevelser bli bekreftet og gjort gyldig. Han eller hun blir mindre tilbøyelig til å føle seg «annerledes» eller som en som reagerer «feil». Utvikler samtalen seg slik, skapes tillit i kontaktforholdet mellom barnet og barnets samtalepartner, noe som igjen kan utløse barnets egen vitalitet og deltakelse.

DEN UTVIKLINGSSTØTTENDE
DIALOGEN

Studier av det tidlige samspillet mellom spebarnet og omsorgsgiver har avdekket elementer de fleste forskere og praktikere i dag ser som sentrale for barns utvikling.

Tenk deg tre måneder gamle Marthe liggende på et teppe i stuen. Hun pludrer fornøyd og ser intenst på ranglene i sterke farger som henger over henne. Far kommer inn, lener seg over og ser hva Marthe konsentrerer seg om. Far tar borti ranglen og utbryter; «Se så fin, ja ser du!». Marthe flytter blikket til fars øyne, de smiler til hverandre og begge blikk søker tilbake til ranglen som far rasler med og han flytter den nærmere så Marthe kan nå den. Far gjentar; «Fin rangle, også rød da!». Far stopper og venter litt. Marthe kommer med noen godlyder, rører nå selv ved ranglen og sparker litt med bena som gjensvar. Øynene møtes igjen, og begge smiler. Før far går videre, stryker han Marthe over kinnene og henleder oppmerksomheten hennes tilbake til ranglene. Hva er det som skjer?

Marthe har i utgangspunktet studert sine rangler alene. Når far viser at han ser hva Marthe holder på med, skaper han et felles fokus på Marthes lek med ranglene, og i stemmeleiet hans vil vi kunne høre et vitalt engasjement som signaliserer deltakelse og medopplevelse. I tillegg bringer han inn noe nytt og legger til rette for samspillet. Han sier noe om hva Marthe gjør, og noe om fargen. Selv om Marthe ikke forstår ordene, er tydelig fars intensjon å gi barnet noe. Mønsteret for senere

direkte og språklig deling av erfaringer og opplevelser legges – en delt opplevelse med ord hun etter hvert skal finne mening i, «se», «rangle» og «rødt», og et smil som befri følelser og vitaliserer samspillet. Når det tidlige samspillet fungerer slik, gir det en umiddelbar følelsesmessig inntoning til den andre, en opplevelse av fellesskap.

På denne måten får barnet utviklingskraft fra to kilder, sin egen motivasjon til å strekke seg og mestre, og omsorgspersonens intensjon om å gi barnet et utvidet perspektiv, en ny og delt erfaring. Disse to kildene utgjør dialogens sentrale elementer, barnets eget fokus og utstrekning, og den forskjellen og utvidelsen den andre bringer inn. Når disse to kildene virker sammen i dialogen, hjelpes barnet til å rette blikket ut fra seg selv og være åpent for nye inntrykk. Da utvikles nye måter å oppfatte på, alt i en delt prosess med en omsorgsperson. Det fremmer både oppmerksomhet, konsentrasjon, åpenhet for den andre og en emosjonell tilhørighet. Barnets indre organisering, måten barnet organiserer sine opplevelser, tanker og følelser, styrkes.

De 5 prinsippene i den utviklingsstøttende dialogen er direkte avledet av samspillet slik det fremkommer i eksempelet om far og Marthe og kan nyttes som grunnstruktur for samtalemotodikk:

- 1) Følg barnets initiativ og oppmerksomhetstilstand
- 2) Tilfør noe relevant og nyttig for barnet
- 3) Gi rom for barnet så det kan organisere seg
- 4) Skap rytme og turtaking i samtalen
- 5) Ta tydelig ledelse og struktur for samtalen

Vi skal gå nærmere inn på punktene, utdype betydningen av dem, og gi beskrivelser av hvordan de hjelper dialogen frem.

Å følge barnets initiativ og oppmerksomhetstilstand

Å følge barnets initiativ er å ta utgangspunkt i hva barnet eller ungdommen er opptatt av eller tar initiativ til. Det kan være noe barnet sier, viser i lek, i en tegning eller uttrykker med følelser. Eller det kan være den tilstanden vi mener å observere hos barnet. Disse initiativene gir den voksne noe å ta utgangspunkt i, når de første skritt tas i tilnærmingen til barnet. I eksempelet med Marthe, er hennes fokus oppmerksomheten på ranglen. Far ser hva Marthe er opptatt av og benevner leken med smil, vitalitet og engasjement. Men det er også noe mer enn

et utgangspunkt for samtale. Vår interesse gjør at barnet ofte vil fortelle mer, og barnet utvider og fyller ut historien. Samtidig styrkes følelsen av å ha betydning og være verdt den andres oppmerksomhet. Når vi viser at vi er opptatt av det barnet er opptatt av øker sannsynligheten for at barnet blir interessert i samtalen med oss.

I samvær mellom voksne og barn, vil barns initiativ arte seg på ulike måter. De kan være tause, med blikk som vandrer rundt i rommet, eller de følger deg i en åpen og avventende nysgjerrighet. Noen kan være direkte og spørrende, andre sinte og avvissende. Felles er at det er deres initiativ, deres stemning, deres fokus, som skal være avgjørende for hvor den voksne har sitt fokus. Øvreide sier det slik:

«Den voksnes oppgave og utfordring er å lete seg fram til hvor barnet har sin oppmerksomhet. Ved å følge barnets oppmerksomhetsflyt vil den voksne få opplysninger om hva barnet trenger av informasjon, støtte og ledelse for å komme videre»

(Øvreide, 2009, s. 86)

Hvis barnets respons på den voksnes oppfølging uteblir, eller barnet begynner å snakke om noe annet, kan dette indikere at den voksne ikke har forstått hvor barnet har sitt fokus. Da må vi prøve på nytt å forstå hva barnet er opptatt av, og rette blikket den veien barnet gjør det.

Barnets prosjekt kan også være å holde avstand til deg i første omgang. Barnets tilsvar forteller om du er på rett vei. Det går også an å sjekke underveis i samtalen: «Er det litt sånn? Eller tar jeg helt feil?».

Å tilføre noe relevant og nyttig for barnet

Samtaler mellom voksne kan motiveres av et formål eller tema. Barn trenger noe mer enn det. De trenger at voksne tilfører samtalen noe som gjør at de blir interessert, noe som er relevant i det livet de lever eller i det fokus de har, for å ønske å fortsette samtalen.

«Opprettholdelse av dialog er kjennetegnet ved at det tilføres noe nytt. Det danner igjen grunnlag for gjensidig følgning og nysgjerrighet»

(Øvreeide, 2009, s. 74)

Dette nye kan være informerende kommentarer, ord og beskrivelser som gjengir barnets erfaringer på nye måter og bidrar til at barnet ser nye sammenhenger. Barnet får noe «å tygge på». Og kanskje like viktig, vil barnet eller ungdommen gjennom den voksnes gjettinger og undringer om hvordan livet er for ham eller henne, få hjelp til å uttrykke vanskelige tanker og følelser. Et eksempel kan illustrere;

Sara er 7 år, og hun og mor samtaler med saksbehandler i barnevernet. Mens de snakker om skoleveien sier hun plutselig: «Jeg tenker på morfar som er død». Saksbehandleren svarer; «Du tenker på morfar som er død... og jeg vet at mamma ble veldig lei seg da han døde.» Sara forteller da i detalj om morfar og hans død. Og at han falt inne i skogen, at hjertet stoppet, at ambulansen kom. Hva forteller hun egentlig? Hun viser at hun er opptatt av død. Saksbehandler vet at barn på 7 år ofte er redd for at foreldrene kan dø. Saksbehandler kommer med et oppfølgende utsagn som er relevant til temaet og til Saras alder; «Og da tenker jeg at du kanskje er redd for at mamman din skal dø? Mange barn er det, og går og tenker på det.. «Sara nikker bekreftende. Mor får verdifull informasjon om jenta si, og barnet lytter interessert når mor etterpå forteller om sine følelser og reaksjoner på tapet av sin far som hadde vært en viktig støtte for den lille familien.

Å gi rom for barnet så det kan organisere seg

Når barn er i samtale med voksne, trenger de tid til å tenke en tanke ferdig, si en setning helt ut og å sjekke ut de voksnes reaksjoner. Kort og godt trenger de ro til å finne sin plass, hvor de kan sette seg, henge tøyet, ta imot drikke, og lignende.

«Han pratet med meg og ikke til meg – det er en stor forskjell»

(Sitat fra en ungdom)

«Hver dialogpartner respekterer den andres selvorganisering, frihet og gyldighet til å utforme sine initiativ og responser»

(Øvreeide 2009, s. 74)

Ideelt beskrevet er en dialog et forhold mellom to likeverdige parter, der begge parter betrakter hverandre som subjekt. Det er viktig at barnet eller ungdommen erfarer at de voksne ikke overtar eller begrenser det som sies eller uttrykkes, men bekrefter barnets eller ungdommens rett til selvstendig å uttrykke seg i sitt tempo. Da kan en naturlig rytme i dialogen utvikle seg.

Å skape rytme og turtaking i samtalen

Når samtalen er kommet inn i en naturlig rytme, kjenntegnes den av gjensidighet, vi venter rett og slett på det neste utspillet fra den andre, før vi selv sier noe tilbake. Det er å ta tur, din tur og min tur, ingen domineres eller korrigeres. Barnet inviteres og understøttes. For å få til en slik turtaking i samtaler med barn og unge, må den voksne innstille seg etter barnets tempo og rytme. Ansvaret vil alltid være den voksnes. Får vi til en slik turtaking, vil samtalen gå videre som en rytme, der initiativ og respons skifter mellom to likeverdige parter. Begge får plass og begge får oppmerksomhet. Slik blir en gjensidig forståelse og mening noe som bygges opp sammen.

Voksne har ofte en tendens til å snakke i for lange sekvenser, de reagerer for raskt på barnets utspill og tåler dårlig pauser. Det kan være nødvendig å legge seg på sinne å roe ned eget tempo, risikere litt snubling i språket, tåle både korte og lengre tenkepauser, og korte ned egen snakketid. Sjekk ut med barnet om du har oppmerksomheten eller om barnet trettes ut med snakk. Når vi *ikke* får respons og går videre med utfyllende småprat, blir plassen for den andre borte. Når vi fyller ut stillheten for fort, formidler vi at vi egentlig ikke *forventer* respons.

En samtale er aldri en perfekt dans. Det er også famling og prøving og feiling, til vi faller inn i rytmen med hverandre. Følges barnet eller ungdommens initiativ og responser, vil de selv vise vei. Og kanskje legger de inn små pausetemaer som bryter opp for en stund, for at vi deretter kan vende tilbake til det vanskelige. Det er helt naturlig at samtalen brytes opp av slike små sidetemaer som hjelper barnet til å bevare selvorganiseringen og gjensidigheten i rytmen. De voksnes utfordring er ofte å følge barnets initiativ, og etter hvert lede tilbake til hovedtemaet med nye, gjerne «tankelesende» og beskrivende utsagn. Den trenede samtaleleder plukker opp reaksjoner og bevarer dem til det er tid for å snakke om dem og til å bevege seg tilbake til det vanskelige temaet. Det er også å ta en tydelig ledelse av samtalen.

Å ta tydelig ledelse

I samtaler med barn og unge er det den voksne som er ansvarlig for å lede samtalen, og styre den slik at barnet eller ungdommen føler seg ivaretatt og så trygg som mulig. Små grep kan hjelpe til trygghet og ivaretagelse. Det er for eksempel alltid lurt å bruke litt tid på å fortelle hvor de forskjellige skal sitte, og forklare hva du selv som samtaleleder gjør. «*Nå skal jeg bare hente kaffe og jus, og så setter jeg meg her og du kan sitte der i den stolen når vi snakker om det som har skjedd i familien din – du kan hjelpe meg å ta inn jusen og glasset, så tar jeg kaffen? – takk.*». Slik får barnet eller ungdommen tid til å sjekke deg litt ut, se hvordan du ter deg og fremstår, og ro til å orientere seg og begynne å delta samtidig som en grunnstruktur for samtalen blir tydelig for barnet. Når alt er på plass, fungerer det best å begynne rett på sak. Å starte samtalen med småprat om andre ting enn hva saken dreier seg om skaper lett usikkerhet og uklarhet. Ved å gå rett på sak, viser samtaleleder hvorfor det skal være en samtale og tar temaet og barnet eller ungdommen på alvor. I eksempelet over benevnes det som en selvfølgelighet, sammen med kaffe og jus. En slik ledelse

av samtalen må samtidig gi rom slik at barnet eller ungdommen kan rette oppmerksomhet mot *egne* følelser, tanker og reaksjoner.

«Den voksne skal lede dialogen, mens både barn og voksen skal kunne regulere og påvirke den»

(Øvreide, 2009, s. 96)

Den voksne skal altså styre samtalen, men ikke kontrollere den. Ledelsen må gjøres fleksibelt, ved å opptre tålmodig lyttede og avventende, og når det er tid for det, være aktivt deltagende med informasjon og eget voksenperspektiv, så vel som tankelesende, hypotetiske innspill om barnets erfaring. Samtaleleder er bevisst sitt ansvar for samtaleprosessen, og på å oppfylle de fire øvrige prinsippene i den utviklingsstøttende dialogen. Gjøres det, er det stor sannsynlighet for at barnet eller ungdommen kommer styrket ut av samtalen. Samtalen har da bidratt til en følelse av verdighet, opplevelse av større sammenheng i livet, og med stor sannsynlighet også til en bedre erfaring med seg selv. Disse faktorene styrker psykisk helse og ruster for en bedret utvikling.

Ulik alder – ulike utviklingsspørsmål

Barn og unge forholder seg til livssituasjonen sin blant annet ut fra eget utviklingstrinn. Hver ny alder bringer inn nye spørsmål. Det en treåring er opptatt av, er noe annet enn hun eller han spør om som syvåring. Nedenfor gjengis noen alderstypiske utviklingsspørsmål. Det

er nyttig å kjenne til disse når samtaler med barn og unge skal planlegges. Det gjør det lettere å tankelese og forestille seg hva det kan antas barnet er opptatt av. De alderstypiske spørsmålene kommer i tillegg til de spørsmål som er nevnt foran.

1-4 ÅR	5-9 ÅR	8-13 ÅR	12 ÅR OG ELDRE
Konkrete spørsmål og beskrivelser	Spørsmål om moral	Spørsmål som knytter seg til forestilling versus realisme	Spørsmål knyttet til egen identitet
Hvorfor skjer dette	Hva er rett/galt – rettferdig/urettferdig?	Hvorfor skjer dette og ikke noe annet som også er tenkbart?	Hvem er jeg i forhold til dette?

NOEN RÅD FOR GJENNOM- FØRING AV SAMTALEN

Under har vi sett på temaer en bør være spesielt oppmerksom på før og etter samtalen. De konkrete rådene er ikke uttømmende. Hver samtale er unik, annerledes alle andre samtaler. Likevel er det mulig å lage noen «huskelister». Det følgende er påminnelser og råd for å planlegge, og gjennomføre målrettede og metodiske samtaler med barn.

Forberedelse og planlegging

Jo vanskeligere du tror samtalen blir – jo viktigere er det å forberede seg. Er du godt forberedt, øker paradoksalt nok evnen til å være fleksibel. Blir du usikker fordi du for eksempel ikke er oppdatert om barnets aktuelle situasjon, blir oppmerksomhet «stjålet» – du prøver å få oversikt over det du ikke vet, men kunne ha fått vite på forhånd.

Planlegg temaer som kan berøres i samtalen:

- Hva er formålet med samtalen?
- Hvilke tema kan antas å være viktige for barnet?
- Hva kan barnet ha forstått av det som skjedde?
- Hvordan har barnet det nå?
- Hvilke forestillinger og forventninger har barnet om hva som skal skje videre?
- Hva kan og bør gis av informasjon?
- Hva trenger du å få informasjon om fra barnet?

Gå igjennom tilgjengelig relevant informasjon som gjelder saken og barnet du skal snakke med før samtalen. Tenk igjennom hva som er formålet med samtalen og hva barnet kan informeres om/har behov for å få informasjon om her og nå. Det kan være nyttig å ha skaffet seg kunnskap om barnets språklige ferdigheter, sosiale modenhet og typiske følelses- og atferdsmessige reaksjoner. Det bør også vurderes om det er ytterligere opplysninger som kan være av betydning for ivaretagelsen av barnet og for gjennomføringen av samtalen. Informasjon om barnets interesser og ferdigheter kan for eksempel gi et godt utgangspunkt for å skape kontakt.

Å være godt forberedt øker samtaleleders trygghet i situasjonen. Roen samtaleleder kan presentere seg med, vil smitte over på barnet og få betydning for kommunikasjonen. Det kan også være nyttig om samtaleleder reflekterer over egne opplevelser og følelser knyttet til barnets situasjon. På hvilken måte blir du som voksen følelsesmessig berørt av barnets historie? Hva vil det bety når du skal snakke med barnet? Påvirker dette hvordan du skal gjennomføre samtalen? I møte med barnet må vi passe på at vi ikke dramatiserer opp barnets historie med egne følelser og reaksjoner. Vi skal vise at vi er åpen for og tåler barnets historie.

Hvem skal snakke med barnet?

Den saksbehandleren som har ansvaret for saken, og for aktuelt tiltak og oppfølging, har vanligvis mest informasjon å gi og trenger mest informasjon. Derfor er det normalt naturlig at hun eller han tar samtalen.

Hvem skal være med i samtalen?

I de fleste samtaler med barn, og noen ganger også med ungdom, er det til hjelp for barnet, prosessen og oppfølgingen at en voksen støtteperson er med. Støttepersonen bør være en person som er viktig for barnet og som har ansvar i barnets dagligliv. Når viktige informasjon, opplevelser eller følelser kommer frem i samtalen, får barnet noen å dele dette med også utenfor samtalerommet, istedenfor å bære det alene. Den som er sammen med barnet i dagliglivet vil også ofte ha viktig informasjon å gi både til oss og barnet. Og kanskje vel så viktig, støttepersonens opplevelse av det som kommer frem kan endre barnets livssituasjon fordi den voksne støttepersonen berøres. Når barnets opplevelser og behov kommer tydeligere frem gjennom samtalen, kan det som fortelles endre atferd og holdninger hos en viktig voksen. Han eller hun får bedre mulighet til å forstå barnets situasjon og behov. Det at en nær person er til stede kan også ofte gjøre det lettere å fortelle en historie som kanskje har vært tabuisert. Barnet kan sjekke ut med et raskt blikk på den andre om dette er «lov» å si eller ikke. Personen kan ved å gi et tillatende

nikk eller blikk gi barnet tillatelse til å uttrykke seg. Er barnet eller ungdommen alene i samtalen, vil den «tredje» allikevel være tilstede i barnets hode. Men vedkommende er ikke tilgjengelig for å gi anerkjennelse eller «tillatelse» til å snakke om de vanskelige temaene. Når en støtteperson er tilstede, må barnevernet avklare taushetsplikt.

Men det må vurderes nøye hvem som skal være med i samtalen. Når barnevernsaken er i undersøkelsesfasen, må det avveies om foreldre skal være med. Der foreldre eller andre er direkte involvert som utøver i for eksempel voldsepisoder, overgrep eller rusmisbruk, bør disse som hovedregel ikke være med. Det samme gjelder om den andre forelder har vært passiv og/eller ikke prøvd å beskytte barnet mot vold og andre overgrep. I slike tilfeller må en velge andre som er viktige for barnet, så fremt dette kan skje uten hinder av taushetsplikt. Er barnet plassert kan beredskaps- eller fosterforeldre være med.

En samtale med en viktig tredje person til stede er uansett ikke en fellessamtale, men en triangulert samtale der foreldre eller andre som er viktige for barnet får hjelp til å lytte til hva barnet sier. På tilsvarende vis får barnet anledning til å lytte og reagere på samtalen mellom støttepersonen og barnevernets saksbehandler. I en triangulert samtale kan to parter i en relasjon, for eksempel barn og foreldre, bli gjensidig informert og

Triangulering skjer når en tredje person som er viktig i barnets liv, blir med i samtalen. Trianguleringen fyller tre hovedfunksjoner;

- Gi barnet aksept til å snakke om vanskelige temaer
- Hjelp barnet i hverdagen
- Gi et endret og utvidet syn på barnet

informere hverandre ut fra at hver av partene vekselvis inngår i dialog med en tredjeperson.

Støttepersonens, så vel som barnets rolle i samtalen kan altså variere. I noen samtaler vil det være mest hensiktsmessig at tredjepersonen først og fremst lytter til samtalen for å få samme informasjon som barnet slik at vedkommende kan hjelpe barnet med å bearbeide informasjonen og opplevelsen i etterkant. I andre situasjoner kan *barnet* ha behov for å lytte mens de voksne snakker om hvordan *de* forstiller seg barnets opplevelser, erfaringer og situasjon. Da kan barnet lytte til andres forståelse av seg selv og sin sammenheng, og slik øke sin forståelse og innsikt. På denne måten kan barnet med støtte fra samtaleleder få gå inn og ut av samtalen og dermed regulere seg selv i tråd med egne behov. I de aller fleste tilfelle vil, som nevnt, også støttepersonens omsorgsevne kunne vekkes når barnets perspektiv kommer frem.

Gode rammer for samtalen

Tenk igjennom hvor det er mest hensiktsmessig å ha samtalen. En del samtaler der bl.a. barnevernets rolle og oppgaver skal presenteres, kan med fordel legges til barneverntjenestens lokaler. Et kontor kan skape en nøytral ramme om samtalen. Særlig for små barn kan det også bidra til å gjøre barnevernet mer konkret. Det anbefales at fokuserte samtaler skjer utenfor hjemmet

og helst i et rom tilrettelagt for barnesamtaler med bord og stoler som passer både barn og voksne.

Rommet bør ikke være for trangt. Ha utstyr som tegnesaker, enkle spill og tavle tilgjengelig. Hvis du gir barnet tegnesaker og oppfordrer barnet til å tegne, gir du barnet en opplevelse av kontroll i en situasjon der det ellers kan føle seg usikker. For barnet kan det gi ro å ha noe å feste blikket på og noe å gjøre med hendene.

Det kan også være nyttig å bruke tavle eller flippover til stikkord og enkle tegninger for å illustrere eller fremheve poenger i samtalen. Avveiningen er å passe på at aktiviteter og lek ikke tar oppmerksomheten bort fra samtalen, men hjelper barnet og den voksne til dialog. Det å ha felles oppmerksomhet på en aktivitet eller tegning samtidig med at man går inn og ut av temaet, kan gjøre samtalen mindre krevende for barnet.

Det er lurt å organisere rommet slik at *du* som samtaleleder har mulighet for kontakt og *barnet* har mulighet til å regulere avstanden. Det er ikke uten betydning hvor en plasserer seg selv i forhold til barnet, og heller ikke hvor barnet er plassert i forhold til en voksen støtteperson. Du som leder samtalen bør sitte skrått overfor barnet slik at hun/han kan se rett frem uten å bli fanget av den voksnes blikk. En skrå plassering gir barnet muligheten til å velge når det skal være øyekontakt og

«Relasjonsbygging er å få til det gode møtet mellom likeverdige»

når det ikke skal være det. Videre bør barnets stol være plassert slik at det er litt luft rundt den, og slik at barnet har fri tilgang til døren så det ikke får følelsen av å være innestengt og fanget. Yngre barn bør dessuten ha mulighet til å bevege seg i rommet. Leker og liknende som tas med inn, må være plassert slik at det er lett for den voksne å involvere seg i barnets aktivitet uten å bli for fysisk nær. Det bør ikke være for mye ekstra lekemateriale i rommet ettersom det vil kunne ta oppmerksomheten bort fra formålet med samtalen.

Å ta ansvar for de fysiske rammene om samtalen, er en del av vårt ansvar for å utøve *ledelse og struktur*, og gode rammer kan gi økt oversikt og ro slik at dialogen kan finne sted.

Det er viktig å sørge for å ha god tid. Samtalen må skje uforstyrret, uten avbrytelser av telefoner og lignende. Samtaleleder bør unngå å notere underveis. Ideelt sett gjøres notater før og etter samtalen. I den grad samtaleleder likevel velger å notere underveis bør han eller hun fortelle barnet hva som noteres. Slik unngås at barnet blir unødvendig usikker. Samtaleleder bør notere viktige observasjoner, refleksjoner, vurderinger og tanker om den videre prosessen så raskt som mulig etter samtalen med barnet.

Til sist – ikke planlegg mange tema inn i hver enkelt samtale. Slik unngår du å bli oppkavet, rastløs og utålmodig. Samtaleprosesser tar tid.

Faser i samtalen

I den første fasen av samtalen etableres kontakten og tilliten. Målet er at barnet kjenner seg så avspent som mulig. Det kan være lurt å invitere til samhandling ved å be barnet om hjelp til å bære noen glass eller lignende. Utvekslingen mellom barnet og deg i denne første fasen vil prege samtalen videre, men kontakt og tillit må samtaleleder fortsatt jobbe for gjennom hele prosessen. Aktiviseringen av barnet må balanseres. Hun eller han må også få mulighet til å være avventende, betraktende og å gjøre seg fortrolig med situasjonen. Små spontane og oppriktig interesserte bemerkninger om forhold ved barnet kan gjøre at barnet blir positivt interessert. Det kan være nyttig å gi barnet tid og rom til å kunne reagere på slike og liknende utspill, «og dermed ta sin tur på det temaet som da er etablert» (Øvreeide, 2009, s. 224). Slike første små utvekslinger bidrar til en regulering av samtalen og skaper den begynnende rytmen som bygger et gjensidig mønster.

Neste steg er introduksjon av deg og din rolle og temaet for samtalen: Hva som er årsak til samtalen, hvem du er, hvor du jobber, hva barnevernet er. Vis til andre erfaringer barnet kan ha hatt med fagfolk involvert i saken og

lignende – beskriv, ikke spør. Ved også å fortelle hvor lenge samtalen skal vare, hva som skal skje underveis, og hva som skjer når dere er ferdige, gir du oversikt og struktur for barnet.: «*Vi skal snakke sammen om — og gjerne tegne litt i en time. Vi kan ta en pause hvis vi trenger det. Etter at vi er ferdige, vet jeg at Petter skal følge deg på fotballtrening.*»

Pass på å tilpasse tempo og mengde informasjon til barnets alder og funksjonsnivå. Som oftest vil barn profitere på korte, konkrete og enkle setninger i denne begynnerfasen. Legg inn pauser så barnet kan komme med egne innspill når han/hun er klar for det. Korte pauser og rolig tempo, er inviterende uten å være krevende. Det gir signaler om at «det er plass til deg når du er klar».

Så sant det ikke er særlige omstendigheter som tilsier noe annet, bør temaet for samtalen også introduseres i innledningen. Da slipper barnet å lure på hva vi vet og hvordan han/hun skal forholde seg til oss og til det vanskelige temaet. Barn lar seg sjelden «varme opp» av de nøytrale og ufarlige temaene i en slik situasjon. Tvert om vil det virke beroligende å gå rett på sak, for så eventuelt å ta andre mer nøytrale, «bli kjent» tema, før en dukker nede i de sentrale spørsmålene. Dette kan vi gjøre ved å benevne det konkret uten at dette bli for detaljert og omfattende i første omgang: «*Politiet hentet*

mamma og pappa i går» – eller – «*Mamma har fått en ny advokat som har skrevet at hun vil at du skal flytte hjem igjen til henne. Dette skal vi snakke om i dag.*»

Samtalens flere nivåer

Når barnet er i gang med sin fortelling, foregår fortellingen på flere nivåer – på et konkret ytre beskrivbart nivå, på et følelsesmessig nivå, og til sist der mestring, utvikling eller håp legges inn i fortellingen. Det konkrete nivået ledes frem av beskrivende utsagn og spørreord som; *I går kveld skjedde det at — ? Fortell? Hva skjedde da? Da var du sammen med —? Og så ble det til? Fortell.*

Det følelsesmessige nivået kan hjelpes frem med utsagn og spørsmål som: *Da kan jeg tenke meg at du ble engstelig – fortell? Hvordan hadde du det da?* Det kan også hjelpes frem av utsagn som generaliserer og normaliserer: *Mange ville bli lei seg når de opplever det du forteller nå, hvordan er det for deg?*

Det siste nivået er barnets mestring. Påpekning av det barnet viser av kompetente reaksjoner i den vanskelige situasjonen gir barnet en bekreftelse på at det er kompetent og til å regne med.

Samtalen kan pendle mellom disse ulike nivåene underveis. Det er ofte lett å henge seg opp i det konkrete og av ulike grunner unngå de mer vanskelige følelsene.

Men prøv å få frem barnet eller ungdommens følelser og opplevelseskvaliteter. Når følelsene kommer frem får historien og medopplevelsen dybde. Da kommer barnet nærmere seg selv. Det er viktig at samtaleleder forstår betydningen av å ivareta barnets behov for å artikulere egne følelser, tanker, forestillinger og reaksjoner knyttet til temaet det snakkes om. Og ikke minst, at det får oppleve seg som verdifull og kvalifisert for omtanke og omsorg.

Bruk benevnelser, gjentakelser av det barnet sier, parallelle historier og åpne setninger og spørsmål. Prøv å unngå krevende eller testende spørsmål. Bruk heller hypoteser og utsagn som kan gi gjenkjennelse. Når voksne spør, kan barnet bli usikker på seg selv og på den voksne. Det er bedre å beskrive mulig atferd og mulige opplevelser, og «tankelese» om forestillinger, følelser og fantasier barnet kanskje har. Slike tankelesende beskrivelser må alltid ha en undrende og spørrende karakter slik at barnet kan bruke dem til å kjenne etter om de er gyldige for seg selv. Barn kan ofte ikke svare på våre direkte spørsmål. De har ikke ord for svarene, men vil allikevel forsøke å tilfredsstille oss etter beste evne, og bli mer opptatt av *våre* ønsker og behov enn sine egne. Åpnende spørsmål og oppfordringer som; «fortell», «hva skjedde så...», «Det vil jeg gjerne høre mer om?» virker bedre.

Å få frem barnets følelser kan være krevende. Barn, og særlig barn som har levd med dårlig omsorg, har liten erfaring med å sette ord på følelser. Derfor må de ofte hjelpes.

«Når mennesker opplever psykologiske vanskeligheter, så er det nettopp noe av problemet at det mangler ord for, eller ikke klarer, å sette ord på den erfaringen som ligger bak opplevelsen»

(Øvreide, 2002, s. 77)

Skal vi stille spørsmål må vi bestrebe oss på at de er gode, åpnende, undrende og reflekterende. Vi må gjerne bruke oppfølgingsspørsmål, spørsmål som kan åpne for flere muligheter, flere svar. Spørsmålene våre skal ikke oppleves som krav om eksakte og «riktige» svar fra barnet.

Også når vi benevner, beskriver og lager hypoteser om barnets opplevelseskvaliteter og tanker, er det utfordrende. For å treffe riktig må hver og en av oss ha kunnskap om hva barn på ulike alderstrinn er opptatt av, hva som er vanlige vansker barn som lever med vold eller foreldre som ruser seg har, eller hva som er vanlige reaksjoner på overgrep og mishandling. Og vi må ha kunnskap om mange andre temaer barn som er i kontakt med barnevernet har behov for å snakke om. Treffer vi ikke riktig, vil barnet eller ungdommen bli uinteressert,

samtalen blir ikke relevant for livet slik det oppleves for dem.

Bruk av gjentakelse av det barnet sier og bekreftelse av barnets utsagn fremmer barnets fortelling. Hyppige små innspill fra samtaleleder i form av benevnelser, beskrivelser, gjetninger og informasjon driver samtalen fremover. Andre ganger er det nok at samtaleleder gir korte ytringer av typen: «Ja?», «Fortell mer», for at barnet føler seg oppmuntret til å gå videre i dialogen. Det som ofte best hjelper barnet fremover i fortellingen, er bare å gjenta barnets siste utsagn eller deler av barnets fortelling. Gjentakelsen gir barnet ro til å forbli i sine egne tanker og følge egne assosiasjoner og følelser uten forstyrrelser av andres innspill. Som:

«Du tenker at....?» «Jeg tenker at det er dumt når mamma og pappa krangler så fælt.» «Du tenker at det er dumt at de krangler?» «Ja, og at pappa blir så sinna». «Han blir så sinna?». «Da gjemmer jeg meg under bordet». «Da gjemmer du deg». Han sa han skulle drepe henne» Da tenker jeg at du var redd». Eller:

Og da tenkte du....

Og da du kom inn i rommet, så.....

(Øvreeide 2009)

Bruk av analoge og parallelle historier kan også fremme barnets vilje og evne til å fortelle. Historier om andre barn, «som kanskje har det litt sånn som du har det nå», erfaringer fra samtaler med barn i liknende situasjoner, kan være en døråpner for barnet. Det kan være godt å høre om andre barn «der ute» som kan «ha det litt som meg». Det kan gi oppmuntring og tillit til å kunne dele av sine egne erfaringer og opplevelser. Gjenkjenning og erkjennelse av at de ikke er alene i verden om å ha det sånn som de har det, kan gi mot til å åpne opp også for de ubehagelige, skambelagte temaene. Det må imidlertid ikke være sammenligninger som stigmatiserer barnet som «avviker».

«Jeg kjenner noen andre barn som har fortalt meg at de trodde det var deres skyld når mamma og pappa kranglet. Det kan ikke være lett å tenke sånne tanker?»

Beskrivelser av denne typen, gir en anledning til å lytte, og kjenne etter, om dette passer med dem selv. Treffer det, kjenner barnet seg igjen, og vil kunne begynne å snakke friere om seg selv. Og når barnet er satt i gang, kan det ofte være nok å si: «Fortell!».

Dukker eller enkle figurer, dukkehus eller ulike typer samtalebilder som illustrerer enkle situasjoner, følelser og lignende kan brukes som utgangspunkt for å fortelle eller dramatisere egen historie (Holmsen 2004). Likeså

kan alders- og situasjonstilpassede bøker kunne gi gjenkjennelse og inspirere til å fortelle sin egen historie.

Avslutninger

Når samtalen nærmer seg slutten, må barnet forberedes på det. Brå og hektiske avslutninger skaper spenninger i barnet, mens en tydelig avslutning vil bidra til at barnet kan oppleve oversikt, kontroll og ro når det forlater samtalen. Som avslutning er det nyttig med oppsummering om det som har vært snakket om. Det kan gjøres som en muntlig oppsummering, eller som et referat gjort i samarbeid og fellesskap. Dette vil styrke barnets forståelse og kan forhindre at det brenner inne med ubesvarte spørsmål.

I avslutningen er det også viktig å være tydelig og konkret på hva som skal skje videre. Hvordan det skal jobbes med å ivareta barnet selv, og barnets nærmeste familie. I beste fall skal en avslutning gi barnet framtidshåp selv om det opplever mange bekymringer i øyeblikket. Men lov ikke barnet noe som ikke, eller bare kanskje, kan holdes for å trøste. Både underveis og som en avslutning kan utsagn som påpeker barnets egenverdi og mestring gi en god følelse etter samtalen:

«I dag har du snakket om ting som er vanskelige for deg. Det er jamen ikke mange barn som klarer å snakke så lenge om slike ting som du har gjort i dag».

Etterarbeid

I etterkant av samtaler er det, som i alt annet faglig arbeid, viktig å sette av tid for å evaluere om formålet ble nådd. Hvilke faktorer fremmet, hvilke hemmet måloppnåelse? Hva kan forbedres? Ved journalføring eller referatskriving er det av stor betydning at konkrete situasjons- og reaksjonsbeskrivelser nedtegnes først, og deretter egne vurderinger av samtalen. Dersom formålet med samtalen er å ta beslutninger, bør fortellingene barnet har kommet med, skrives så ordrett som mulig slik barnet selv formulerte seg. Husk: det er barnets stemme og perspektiv som skal komme frem og legges vekt på i den videre saksbehandlingsprosessen.

Hvordan komme videre

Det kan være mange årsaker til at barnevernets ansatte ikke snakker med barn. Ofte er det usikkerhet. Usikkerhet på egen kompetanse, på om en greier å snakke om ubehagelige temaer med små barn og om hva som er best for barnet. Også redsel for å påføre barnet ytterligere belastninger kan føre til at samtalen ikke blir noe av. Det er i tillegg naturlig å tenke seg at tidspress og prioriteringer gjør at en lett velger bort det en føler seg usikker på.

Denne veilederen er et middel til å komme videre for å oppfylle lovens intensjon om barnets rett til deltagelse i barnevernarbeidet. Vi har, som nevnt tidligere, alle i oss

et naturlig potensial for medopplevende dialog. Utvikling av dette potensialet til faglig metode kan bare skje gjennom reflektert erfaring. Først må samtale med barn og unge inn i arbeidsplanene. Deretter trenger vi teori og opplæring, veiledning og ettertanke sammen med kollegaer. Samtalen er et komplisert, men spennende landskap. Vi trenger å erfare at vi får det til, at terskelen ikke var så høy som usikkerheten fikk oss til å tro. Og husk, en samtale må ikke være perfekt for at den skal oppleves som god og støttende for den andre.

Vi håper og tror at denne veilederen sammen med dvd'en «Snakk med meg» kan bli gode hjelpemidler for å gjøre barnevernets ansatte tryggere i å snakke med barn og unge. De er barnevernsakens hovedpersoner og dem barnevernet er til for.

Lykke til med samtalen med barn og unge!

LITTERATURLISTE

- Arts, Maria (2000): *Marte Meo. Basic Manual*. Harderwijk: Arts Productions.
- Bråten, Stein (2007): *Dialogens speil i barnets og språkets utvikling*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Gamst, K. T. & Langballe, Å. (2004). *Barn som vitner: En empirisk og teoretisk studie av kommunikasjonen mellom avhører og barn i dommeravhør: Utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming*. Doktoravhandling. Institutt for spesialpedagogikk. Universitetet i Oslo.
- Glistrup, K. (2004). *Det barn ikke vet... har de vondt av*. Familiesamtaler med psykisk syke foreldre og deres barn. Oslo: Pedagogisk Forum AS.
- Holmsen, M. (2004). *Samtalebilder og tegninger. En vei til kommunikasjon med barn i vanskelige situasjoner*. Oslo: Damm forlag.
- Raundalen, M. og Schultz, J-H. (2006). *Krisepedagogikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Raundalen, M. og Schultz, J-H. (2008). *Kan vi snakke med barn om alt?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Vis, S.A. (2004). *Samtaler med barn i barnevernet*. Skriftserie 1/2004. BUS Nord-Norge.
- Vis, S. A. (2007). *Sluttrapport prosjekt «Barn og beslutninger»*. Helse og Rehabilitering Prosjektnr: 2005/2/0042. Søkerorganisasjon: Redd Barna.
- Øvreeide, H. & Hafstad, R. (1996). *Marte Meo-metoden: Styrking av foreldres kompetanse*. I S. Reichelt og H. Haavind (red.), *Aktiv psykoterapi. Perspektiver på psykologisk forståelse og behandling*, s. 213–244. Oslo: AdNotam Gyldendal.
- Øvreeide, H. & Hafstad, R. (2007). *Det tredje ansikt i barnets relasjoner*. I H. Haavind og H. Øvreeide (red.), *Barn og unge i psykoterapi. Samspill og utviklingsforståelse*. Bind I, s. 97–136. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Øvreeide, H. (2001). *Barnet som familierapeutisk bruker*. *Fokus på familien*, 29, 22–36.
- Øvreeide, H. (2009). *Samtaler med barn. Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner* (3. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.

TILLEGGSLITTERATUR

- Kinge, E. (2006). *Barnesamtaler – Det anerkjennende samværet og samtalens betydning for barn med samspillsvansker*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Standbu, A og Vis, S.A. (2008). *Barns deltagelse i barnevernssaker*. Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge.
- Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge har laget en veileder med en instruktiv nettabsert video om barn og beslutninger. Den finnes på www.barnogbeslutninger.no

Denne veilederen finnes også som nettgave på
Barne- og likestillingsdepartementets hjemmeside
på www.regjeringen.no

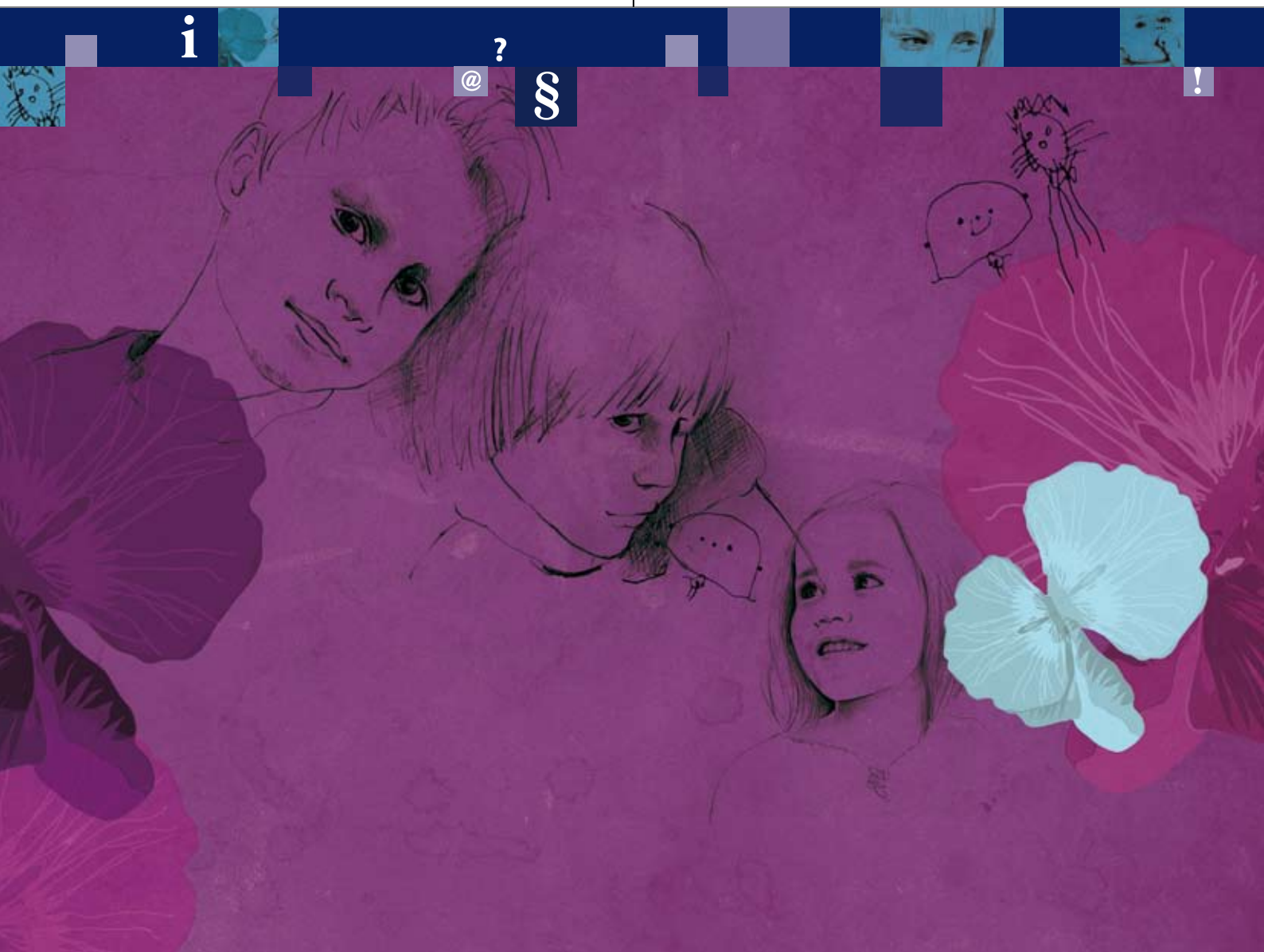

Utgitt av:
Barne- og likestillingsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille
flere eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Faks: 22 24 27 86

Publikasjonskode: Q-1156 B
Trykk: Flisa Trykkeri 06/2009 – opplag 3000
Tekst: Barne- og likestillingsdepartementet
Design og illustrasjon: Grafisk Form as

Fylkesnemndene for
barnevern og sosiale saker

VEILEDER

Barns medvirkning

Oslo, 22.02.2022

Innhold

1. Formål	3
1.1. Kort om veilederens innhold.	3
2. Godkjenning av midlertidige vedtak (akuttvedtak)	3
3. Medvirkning for barn med partsrettigheter	4
4. Medvirkning for barn uten partsrettigheter	5
4.1. Utgangspunkter for medvirkningsretten.....	5
4.2. Praktisk avklaring av barnets syn på om og hvordan det vil uttale seg	6
4.3. Beslutning om valg av høringsform.....	7
5. Nemndas samtale med barn	8
5.1. Rammer og forberedelse.....	8
5.2. Samtalen.....	10
5.3. Referat.....	12
6. Medvirkning gjennom bruk av talsperson	13
7. Medvirkning gjennom sakkyndig	15
8. Barns medvirkning i samtaleprosess	16
8.1. Barn med partsrettigheter	16
8.2. Barn uten partsrettigheter	17
9. Synliggjøring og vektleggingen av barnets medvirkning i nemndas avgjørelser	18
10. Orientering om nemndas avgjørelse	20
VEDLEGG 1.....	21
VEDLEGG 2.....	26

1. Formål

Barns rett til medvirkning følger av Grunnloven § 104, FNs barnekonvensjon artikkel 12, og i barnevernloven § 1-6 og § 6-3. Retten til medvirkning innebærer at barnet har rett til å få tilpasset informasjon og til fritt å kunne gi uttrykk for sitt syn dersom barnet selv ønsker det.

Formålet med veilederen er å sikre en god og likeartet praksis ved realiseringen av barnets rett til medvirkning i saker for fylkesnemndene. Veilederen gir anbefalinger på en rekke områder hvor barnet har mulighet til å utøve sin rett til medvirkning.

1.1. Kort om veilederens innhold.

Veilederen tar for seg hvordan og på hvilken måte barn har rett til å medvirke i fylkesnemnda. Den tar for seg medvirkningsretten generelt og spesielt for en del prosess typer. Hvert kapittel starter med en konkret anbefaling om det kapitlet omhandler.

I kapittel 2 omtales barnets medvirkningsrett i akuttsakene. Kapittel 3 tar for seg medvirkning for barn med partsrettigheter. Kapittel 4 gir anbefalinger for barn uten partsrettigheter og i kapittel 5 gis det råd og tips til nemndas samtale med barn. Kapittel 6 gjelder bruk av talsperson og kapittel 7 gjelder medvirkning ved sakkyndig. I kapittel 8 omtales barnets medvirkning i saker som behandles som samtaleprosess. Kapittel 9 tar for seg synliggjøringen av barnets mening i vedtaket og kapittel 10 gjelder informasjon til barnet om nemndas avgjørelse.

For at veilederen skal fremstå som oversiktlig, er det rettslige rammeverket om barns medvirkning tatt med i vedlegg 1 mens vedlegg 2 tar for seg medvirkningsretten ved ulike avgjørelsestyper.

2. Godkjenning av midlertidige vedtak (akuttvedtak)

Anbefalinger

- *Kontroller om barnet har fått medvirke ved akuttvedtaket*
- *Manglende medvirkning fra barnet bør kommenteres i nemndas godkjennelsesvedtak, og vurderes opp mot forvaltningsloven § 41.*

Ved legalitetskontrollen av barneverntjenestens midlertidige vedtak skal det føres kontroll med om barnets rett til medvirkning er ivarettatt når barneverntjenesten fatter midlertidige vedtak.

Erfaringsmessig kan det forekomme at barneverntjenesten gjengir hva barnet har fortalt om hjemmesituasjonen mv., men ikke hva barnet mener om å bli plassert utenfor hjemmet. Barnets syn på plasseringsspørsmålet bør så langt det lar seg gjøre, være innhentet av barneverntjenesten og omtalt i akuttvedtaket. I den grad forholdet ikke er tilstrekkelig omtalt bør det vurderes å be om supplerende informasjon fra barneverntjenesten.

Dersom det etter undersøkelsen viser seg at det foreligger saksbehandlingsfeil, må det på vanlig måte vurderes konkret om dette kan få betydning for vedtakets gyldighet, jf. forvaltningsloven § 41. Det må i denne vurderingen tas hensyn til at en nektelse av å godkjenne akuttvedtaket kan få negative konsekvenser for barnet.

En eventuell manglende høring av barnet eller manglende omtale av barnets syn, bør kommenteres i nemndas godkjenningsvedtak.

3. Medvirkning for barn med partsrettigheter

Anbefalinger

- *Vurder om det er behov for å tilrettelegge når barnet er part og har rett til å delta og forklare seg i møter i fylkesnemnda. Lytt til barnets ønsker og utvis fleksibilitet.*
- *Formaning må tilpasses barnets alder og modenhet.*

Saksforberedelsen

Under saksforberedelsen bør nemndleder avklare med barnets prosessfullmektig om barnet ønsker å delta i nemndas behandling av saken, og hvordan det i så tilfelle skal skje. Nemndleder bør ha en fleksibel holdning til hvordan barnet kan få uttrykt sin mening.

Når barnet skal forklare seg i møtet, vil relevante spørsmål være om barnet ønsker å være til stede under hele, eller kun deler av møtet, og når det vil være et godt tidspunkt for barnet å avgi forklaring.

Forklaring i møte

Nemndleder bør påse at utspørringen avpasses barnets alder og modenhet. For barn som ikke ønsker å forklare seg i forhandlingsmøtet, se avsnitt om forklaring utenfor forhandlingsmøte.

Formaning

Twistelovens regler om formaning og forsikring av parter kommer ikke direkte til anvendelse for fylkesnemnda. I forarbeidene til barnevernloven er det lagt til grunn at private parter som forklarer seg, skal oppfordres til å forklare seg sannferdig og gjøres kjent med at falsk forklaring er straffbart.¹ Barnet må derfor også formanest før det forklarer seg for nemnda. Formaningen bør tilpasses barnets modenhet og forståelse. Dersom barnet er under den kriminelle lavalder, skal det ikke formanest om straffeansvar.

Forklaring utenfor forhandlingsmøtet

Dersom barnet har motforestillinger mot å forklare seg i møtet, bør alternative løsninger vurderes. Kan situasjonen avhjelpest ved at f.eks. foreldrene eller andre forlater møtet under barnets forklaring, eller kan barnets prosessfullmektig gjengi barnets syn?

¹ [Ot. prp. nr. 76 \(2005-2006\)](#) s. 132.

Et annet alternativ kan være at nemndas medlemmer gjennomfører en egen samtale med barnet, på samme måte som når et barn uten partsrettigheter har samtale med nemnda. Barnets prosessfullmektig bør normalt være til stede i samtalen. En slik samtale er ikke et bevisopptak, men en realisering av barnets rett til å medvirke i egen sak.

For å ivareta hensynet til kontradiksjon bør det utarbeides et referat fra samtalen, se punkt 5.3. Dersom det ikke er tid til å utarbeide et skriftlig referat, kan nemndleder ivareta hensynet til kontradiksjon ved å referere muntlig fra samtalen under møtet, og utarbeide et skriftlig referat i etterkant.

4. Medvirkning for barn uten partsrettigheter

Anbefalinger

- *Barnet må gis en forståelse og en reell opplevelse av at hun/han står fritt til å velge om hun/han vil uttale seg eller ikke.*
- *Barnet må få uttale seg om hvordan det ønsker å uttale seg i saken, og om hvilken støtte barnet har behov for, for fritt å kunne gi uttrykk for sitt syn.*
- *Særlig for små eller spesielt sårbare barn bør det heller være søkelys på **hvordan** medvirkning kan skje på en ivaretakende/skånsom måte, enn **om** barnet bør medvirke.*
- *Sørg for at barnet får god informasjon når det skal ta stilling til om og eventuelt hvordan det ønsker å medvirke.*

4.1. Utgangspunkter for medvirkningsretten

Medvirkningsretten gjelder uavhengig av alder

Det avgjørende for om medvirkningsretten utløses er om barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter om saken. Dette må vurderes konkret. Det er ikke et krav om at barnet har full forståelse av hele saken for at medvirkningsretten skal utløses. Se vedlegg for nærmere omtale av medvirkningsretten i ulike materielle og prosessuelle spørsmål.

Barnets alder og egenart vil kunne spille inn i vurderingen av høringsform. Lav alder og sårbarhet er i seg selv ikke tilstrekkelig grunn til ikke å gi barnet mulighet til å mene noe om høringsform. Eventuelle sårbarhetsfaktorer vil samtidig kunne ha betydning for hvordan en samtale med barnet skal tilrettelegges og gjennomføres.

Ulike måter barnet kan medvirke på

Barn uten partsrettigheter kan medvirke i en sak for fylkesnemnda ved å ha en samtale med nemnda (kap. 5), gjennom talsperson (kap. 6), eller ved bruk av sakkyndig (kap.7).

Barnets beste som det grunnleggende hensyn

Avgjørende ved valg av høringsform bør være hensynet til barnets beste. Barnet bør få uttale seg om hvordan det ønsker å bli hørt og barnets syn på spørsmålet bør normalt tillegges stor vekt. I praksis vil barnet, når det ønsker å uttale seg, kunne velge mellom å snakke med nemda eller å snakke med en talsperson.

For barn som er små, som har funksjonsnedsettelse eller på annen måte er sårbare, eller som har vansker med å uttrykke seg verbalt, kan det oppnevnes en sakkyndig med et begrenset mandat til å høre barnet, se kapittel 7. I slike tilfeller vil det normalt ikke være naturlig å innhente barnets syn på høringsform.

4.2. Praktisk avklaring av barnets syn på om og hvordan det vil uttale seg

Avklaring gjennom barneverntjenesten

Dersom det ikke kommer frem av kommunens begjæring om og hvordan barnet ønsker å bli hørt, må dette avklares så snart som mulig under saksforberedelsen. Praktisk sett kan dette skje ved at barneverntjenesten gis i oppdrag å avklare dette med barnet, gjennom henvendelse til kommunens prosessfullmektig. Mal til en slik e-post ligger under aktørfanen i Prosak («spørsmål om samtale med barn»). Her finner du også en e-postmal for underretning om samtalen til prosessfullmektigene («orientering om samtale med barnet»).

Avklaring gjennom talsperson

Nemnda kan også oppnevne en talsperson som avklarer om og hvordan barnet ønsker å bli hørt. Dette kan være en egnet løsning dersom barnet eller foreldrene har stor mistillit til barneverntjenesten. Både når barneverntjenesten og når en talsperson avklarer spørsmålet, bør det utarbeides referat fra samtalen med barnet.

Informasjon til barnet

For at barnet skal kunne ta stilling til om og hvordan det ønsker å uttale seg i saken, må barnet settes i stand til å treffe et informert valg. Dette forutsetter at barnet får god og tilrettelagt informasjon om saken, prosessen for fylkesnemnda og sine rettigheter. Nemnda har ansvar for å legge til rette for at barnet får nødvendig informasjon gjennom oppdraget som gis til barneverntjenesten eller talspersonen.

Ved avklaring av medvirkningsretten må barnet få:

- grunnleggende informasjon om saken og saksgangen i fylkesnemnda
- informasjon om medvirkningsretten, herunder betydningen av barnets uttalelse. Det er viktig at barnet forstår at det har et reelt valg om å uttale seg eller ikke
- informasjon om hvordan barnet kan medvirke (samtale med nemnda eller talsperson), rammene for de to alternativene (tid, sted, personer), og hvilken støtte barnet måtte ha behov for i forbindelse med samtalen (trygghetsperson el.)

Hva må avklares med barnet?

- om barnet ønsker å uttale seg, og i så fall på hvilken måte
- dersom barnet ønsker talsperson; om det er en person barnet har særlig tillit til og som barnet selv ønsker som talsperson, jf. [talspersonforskriften § 3](#).
- om barnet ønsker å ha med seg en trygghetsperson under samtalen (både ved samtale med nemnda eller talsperson).
- om det er andre forhold som er viktig for barnet ved gjennomføring av samtalen.

4.3. Beslutning om valg av høringsform

Nemndleders beslutning

Nemndleder må i den enkelte sak ta stilling til hvordan barnets rett til medvirkning skal ivaretas. Det må sikres notoritet rundt prosessen, og eventuell dokumentasjon bør lagres på saken (Prosak). I de helt spesielle tilfellene hvor det vurderes at barnet ikke skal medvirke, må dette særskilt begrunnes, og begrunnelsen må komme frem i vedtaket.²

Betydning av reiseavstand mv.

Reiseavstand mellom fylkesnemnda og barnets bosted kan vanskeliggjøre gjennomføringen av samtaler med barn i nemndas lokaler. Hvis et barn ønsker å snakke med nemnda i et fysisk møte bør likevel ikke reiseavstand eller økonomiske forhold være til hinder for det. Se samtidig om bruk av fjernmøte i kapittel 5.1.

Medvirkningsretten i klagesaker

I klager over akuttvedtak medfører fristen i [barnevernloven § 7-23](#) siste ledd at det kan være utfordrende både å avklare om og hvordan barnet ønsker å medvirke, og å gjennomføre høringen, før klagemøtet. I rundskriv om barnets talspersoner det lagt til grunn at nemnda, i forbindelse med behandling av klagesaker, kan innhente barnets syn ved at barnet har samtale med saksbehandler i barneverntjenesten, beredskapsforeldre eller andre. Det vil i slike tilfeller ikke være tale om å oppnevne personen som har samtale med barnet som talsperson.³

Så langt det er praktisk gjennomførbart, anbefales det å høre barnet på samme måte som i ordinære saker.

² Se [HR-2019-2301-A](#).

³ Q 11/2013 side 4.

5. Nemndas samtale med barn

5.1. Rammer og forberedelse

Anbefalinger

- *Høring av barnet bør normalt skje ved et fysisk møte. Det avgjørende for valg av gjennomføringsmåte er hensynet til barnets beste.*
- *Vurder om det er særlige forhold som det må tas hensyn til ved gjennomføring av samtalen. Hvis høringen skal skje gjennom fjernmøte, vær særlig oppmerksom på hvilke rammer og tilrettelegging det er behov for, slik at samtalen kan gjennomføres forsvarlig og på en god måte for barnet.*
- *Avklar roller og rammer før samtalen gjennomføres.*
- *Samtaler i nemndas lokaler bør skje i et rom som er tilrettelagt for barn.*

Utgangspunktet om fysisk møte

Samtalen med barnet bør som regel gjennomføres i et fysisk møte med barnet. Et fysisk møte anses å være best egnet for å kunne etablere god kontakt med hos barnet.. Et fysisk møte gir normalt også bedre forutsetninger for nemndas kommunikasjon med barnet.

Fjernmøte

I noen tilfeller kan barnesamtalen likevel gjennomføres ved bruk av fjernmøte. Dette kan være aktuelt hvor barnet ønsker å snakke direkte med nemnda, men hvor det ikke er mulig med fysisk møte som for eksempel i en klagesak. Fjernmøte kan også være et alternativ dersom barnet selv ønsker å bruke fjernmøteteknikk, eller dersom nemnda allerede har snakket med barnet og skal gjennomføre en ny samtale.

Dersom samtalen gjennomføres ved fjernmøte, må nemndleder være spesielt oppmerksom på at samtalen foregår på en forsvarlig måte, hvor barnet fritt får gitt uttrykk for sitt syn.

Tidspunktet for samtalen

Det kan være en fordel at nemnda gjennomfører høringen av barnet noe tid før nemndas møte i saken. Særlig gjelder dette når saken behandles i forhandlingsmøte. Da vil skriftlig referat fra samtalen bli tilgjengelig for partene før forhandlingsmøtet starter opp.

Dette vil samtidig kunne by på praktiske utfordringer, som gjør at samtalen i praksis ofte må gjennomføres samme dag som oppstart av forhandlingsmøtet i saken.

Barnevennlige omgivelser

Samtalen bør normalt gjennomføres i fylkesnemndas lokaler, i et rom som er barnevennlig innredet, for eksempel med sofa, lenestoler, farger, bilder, tegnesaker o.l. Nemndas antrekk bør ikke være for formelt.

Særlige forhold som det må tas hensyn til

Nemndleder må være oppmerksom på om det er behov for særskilt tilrettelegging ved gjennomføring av samtalen, f.eks. hvis barnet ikke vil møte sine foreldre eller andre i nemndas lokaler.

Trygghetsperson

Barnet kan ha med seg en trygghetsperson i samtalen med nemnda. Trygghetspersonen kan være en viktig støtte for barnet og barnets mulighet til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Barnets foreldre, fosterforeldre mv. bør ikke være til stede under selve samtalen.

Deltakere i samtalen med barnet

Det må vurderes konkret hvor mange av nemndas medlemmer som skal delta i samtalen. Som et utgangspunkt anbefales det at hele nemnda er til stede. Da vil alle som skal avgjøre saken, få møte barnet og høre barnet synspunkt. Det kan samtidig oppleves overveldende for barnet å ha samtale med hele nemnda, og dermed legge begrensninger på barnets evne og vilje til å gi uttrykk for sine synspunkter.

For å trygge barnet, er det viktig å introdusere barnet for nemndas medlemmer med forklaring på hvem de er og hvorfor de er med i samtalen. Nemndsmedlemmer som ikke leder samtalen bør sitte tilbaketrasket, men slik at de naturlig kan ha kontakt med barnet og delta i samtalen.

Nemndleder bør ikke gjennomføre en samtale med barn alene, både av hensyn til barnet og til nemndleder selv. Det vil for eksempel kunne oppstå en vanskelig situasjon hvis barnet i etterkant reiser kritikk eller anklager mot nemndleders uttalelser eller opptreden under samtalen. En tredjeperson vil kunne representere en trygghet både for barnet og nemndleder. Dersom barnet ikke har med seg trygghetsperson i samtalen, kan denne tredjepersonen være en ansatt i nemnda.

Roller og rammer

Samtalen med barnet ledes av nemndleder eller det fagkyndige medlemmet. Dersom samtalen skal ledes av den fagkyndige bør dette avklares i rimelig tid før samtalen skal gjennomføres, slik at den fagkyndige får tilstrekkelig tid til forberedelse. Under samtalen bør nemndas øvrige medlemmer gis anledning til å komme med supplerende spørsmål.

Nemndleder må orientere nemndas medlemmer om rammene for samtalen og hvilken betydning dette har for samtalen og spørsmål som skal/kan stilles, plan for innhold og gjennomføring av selve samtalen, hvem som tar notater mv. Det kan være en fordel at andre enn den som leder samtalen tar notater.

Formålet med samtalen er å realisere barnets rett til å medvirke i egen sak. Den er ikke et bevisopptak eller avhør. Det bør derfor ikke tas lyd- og bildeopptak av samtalen. Opptak av samtalen med barnet reiser også personvernrettslige spørsmål.

5.2. Samtalen

Anbefalinger

- *Avklar gjerne uttrykkelig med barnet hvordan det kan forholde seg dersom det ikke ønsker å svare på spørsmål – verbalt eller på annen måte.*
- *Vis naturlig interesse for barnet og barnets perspektiv.*
- *Snakk enkelt. Vær direkte og konkret. Ikke unnlut å ta opp vanskelige temaer.*
- *Forsøk å få til en naturlig dialog med barnet.*
- *Vær fleksibel og følg barnets tanker og resonnementer.*
- *Søk etter barnets opplevelse av sitt liv og sin situasjon heller enn barnets «vilje» eller «valg».*
- *Oppsummer gjerne det du oppfatter som viktig for barnet underveis i samtalen.*
- *Gjennomgå uttalelsene med barnet ved samtals avslutning.*

Kontaktetablering

Kontakten med barnet etableres når det blir hentet, ved litt småprat og gjennom presentasjon og innledning. En god kontaktetablering, hvor barnet kan oppleve tillit til de voksne, danner grunnlaget for barnets mulighet til å uttrykke seg overfor nemnda.

En viktig forutsetning for å kunne oppnå kontakt og tillit hos barnet er at den voksne viser en naturlig interesse for barnet og barnets perspektiv gjennom hele samtalen.

Den som skal lede samtalen bør ta imot barnet, ønske det velkommen og følge det til rommet der samtalen skal finne sted. De øvrige medlemmene kan møte barnet i selve rommet. Det kan oppleves overveldende for barnet å bli tatt imot av alle nemndsmedlemmene på en gang.

Informasjonsdelen

Informasjonen må tilpasses barnets alder og modenhet.

Informasjonen skal gi barnet forståelse for saken og sine rettigheter, samtidig som den kan brukes til å bygge tillit hos barnet og få barnet til å «senke skuldrene». Informasjonsdelen bør ikke være en monolog og den bør ikke være lang. Barnet skal informeres om hva saken gjelder. En innfallsvinkel for å få til dialog kan være å spørre barnet om det vet hva saken handler om.

Barnet skal informeres om sin rett til å uttale seg i saken, men at det ikke har plikt til å uttale seg. Barnet må også informeres om at det selv bestemmer hva det vil si noe om, og at det er barnets egen mening nemnda ønsker å høre. Barnet må gjøres kjent med at dets mening er viktig, men at det er nemnda som avgjør saken.

Dersom saken skal behandles som samtaleprosess bør barnet informeres om at foreldrene og barneverntjenesten skal ha et møte og snakke sammen for å se om de kan bli enige om en løsning som de mener er til det beste for barnet.

Det er særlig viktig at det kommuniseres tydelig overfor barnet at det er frivillig å være der og at barnet ikke trenger å si noe. Både situasjonen og styrkeforholdet mellom barnet og de voksne vil samtidig kunne legge begrensninger på barnets opplevelse av reell valgfrihet. Et barn vil kunne oppleve en sterk følelsesmessig forpliktelse til å svare på spørsmål som den voksne stiller. For at barnet skal oppleve størst mulig grad av reell frihet til faktisk å la være å svare på spørsmål, kan man lage en «avtale» med barnet. Man kan for eksempel avtale med barnet at dersom det ikke ønsker å svare kan barnet kommunisere dette på en nærmere angitt måte, verbalt eller nonverbalt. Avtalen kan gå ut på at barnet rister på hodet, ser ned, ser bort eller lignende, dersom det ikke ønsker å svare på et spørsmål. Dersom en slik teknikk benyttes må samtidig den som leder samtalen sette ord på barnets tegn underveis, slik at man forsikrer seg om at man har forstått barnet riktig. For eksempel: *«Nå ser jeg at du ser ned. Etter det vi ble enige om forstår jeg da at du ikke har lyst til å svare på det spørsmålet. Det er helt greit. Da vil jeg gjerne høre litt om ...»*

Barnet må gjøres kjent med at det vil bli skrevet et referat av samtalen, og at referatet vil bli gitt til foreldrene og barneverntjenesten. Det er viktig at man er tydelig på dette premisset for samtalen.

Barnets syn

Etter kontaktetableringen og informasjonsdelen vil det normalt være greit å «gå rett på». Barnet vet normalt hvorfor det har kommet til samtalen, og venter ofte på «å komme i gang». Yngre barn vil også kunne ha begrenset tid de klarer å konsentrere seg i en samtale. «Konsentrasjonstiden» bør derfor i størst mulig grad benyttes til å samtale om sakens temaer.

Samtalen bør legges opp som en dialog med barnet, ikke en ensidig utspørring. Vis naturlig interesse for barnet og dets liv under samtalen. Snakk enkelt, vær direkte og konkret. Ikke unnlut å ta opp vanskelige temaer.

Et startsted for samtalen kan være å la barnet fortelle om hvordan det har det i dag og søke å kartlegge hvem barnet opplever som viktige personer i sitt liv. Følg opp med åpne spørsmål og gå mer i dybden der det er naturlig (*«kan du fortelle litt mer om ...»*).

Vær fleksibel og «følg» barnet i det barnet forteller om. Barnets tankerekker følger ikke nødvendigvis den kronologien nemnda har sett for seg. Et barn kan være springende i tanker og tema. Sjansen for å få frem barnets synspunkter og perspektiv øker ved at man følger barnet i dets tankerekker og utforsker relevante temaer når barnet løfter dem frem.

Forsøk å avklare barnets syn på kravene i saken. Snakk med barnet om barnets synspunkter på ulike utfall av saken, og hva som vil være viktig for barnet gitt ulike utfall. En innfallsvinkel kan være å knytte spørsmålene opp mot barnets tanker eller følelser om ulike utfall av saken.

Det kan være hensiktsmessig å søke mer etter barnets opplevelse av sitt liv og sin situasjon, enn etter barnets «vilje» eller «valg». Hvis barnet gir uttrykk for hva det vil, kan man prøve å finne ut av barnets begrunnelse.

Man kan oppsummere og gjenta viktige synspunkter til barnet underveis *f.eks.:* *«Da hører jeg at det er viktig for deg at ..., og at Har jeg forstått deg riktig da?»* Dette viser barnet at du lytter, samtidig som man løpende avklarer at man har forstått barnet riktig. Det forenkler også den avsluttende oppsummeringen.

Avslutning

Ved avslutning av samtalen må barnets synspunkter oppsummeres av den som leder samtalen, for å forsikre seg om at man har forstått barnet riktig. Bruk nok tid, og sørg for at nyansene i barnets formuleringer blir riktig gjengitt. Det bør i størst mulig utstrekning gjengis ordrett hva barnet har sagt. Det kan ha stor betydning for barnet om man bytter ut et ord med et annet. Det er viktig at barnet gis en reell mulighet til å korrigere eller legge til opplysninger. Dersom samtalen gjennomføres

noe tid forut for møtet, bør den voksne opplyse barnet om at det har mulighet for å ta kontakt dersom det ønsker å endre eller legge noe til sin uttalelse.

Gi gjerne barnet en positiv tilbakemelding. Den som leder samtalen kan gjenta at barnets mening er viktig, men at nemnda også skal høre hva de andre sier om saken og at det er nemnda som skal avgjøre saken. Dersom saken behandles i samtaleprosess kan en si at de voksne skal snakke sammen og prøve å finne en løsning som de mener er til barnets beste.

Det bør avklares om barnet har en mening om hvem som skal fortelle om resultatet av saken. Når barnet har synspunkter på hvem som skal formidle avgjørelsen, må dette følges opp i vedtaket.

5.3. Referat

Anbefaling

- *Referatet bør utformes slik at det er mulig for andre å se barnets svar/uttalelser i sammenheng med de spørsmål som ble stilt eller temaer som ble tatt opp. Bruk gjerne sitater.*

Ansvar

Nemndleder har ansvar for å utforme referat fra samtalen. En mal for referat fra barnesamtalen ligger under møtefanen i ProSak. Referatet skal gjennomgås og godkjennes av alle nemndsmedlemmene som deltar i samtalen. Nemndleder må signere referatet.

Referatets innhold

Referatet skal inneholde

- tid og sted for samtalen
- varighet
- hvem som var til stede
- hvem som fulgte barnet
- hvilken informasjon barnet fikk før samtalen startet
- hva barnet ga uttrykk for
- barnets eventuelle synspunkter på hvem som skal formidle avgjørelsen til barnet

Referatet må gjengi hovedpunktene fra samtalen. Referer særlig sentrale uttalelser fra barnet. Referatet bør utformes slik at det er mulig for andre å se barnets svar i sammenheng med de spørsmål som ble stilt.

Det bør komme frem av referatet hvordan barnet fremsto under samtalen; om det gråt, lo, vandret rundt etc. Det bør ikke gjøres vurderinger eller fortolkninger av barnets uttalelser og uttrykk, men gis en mest mulig objektiv og deskriptiv beskrivelse.

Det må lages referat selv om barnet ikke ønsker å gi uttrykk for sin oppfatning i saken.

Tidspunkt for referat

Dersom referatet ikke er ferdigstilt før forhandlingsmøte, må nemndleder gi partene et muntlig referat fra samtalen. Det skriftlige referatet må sendes partenes prosessfullmektiger.

6. Medvirkning gjennom bruk av talsperson

Anbefalinger

- *Talsperson oppnevnes som hovedregel fra nemndas utvalg. I særlige tilfeller kan det oppnevnes andre personer som talsperson.*
- *Talspersonen må være habil. Beredskapsforeldre, fosterforeldre o.l. kan ikke oppnevnes som talsperson.*
- *Talspersonenes rapport bør være mottatt av partene i god tid før møtet.*
- *Talspersonen skal normalt innkalles som vitne i forhandlingsmøte.*

Rettslig rammeverk

I tillegg til [barnevernloven § 7-9](#), er det gitt forskrift om talsperson.⁴ Departementet har utdypet forskriften i rundskriv om talsperson.⁵

Som hovedregel skal det benyttes talspersoner fra nemndas utvalg.

Talsperson utenfor nemndas utvalg

I særlige tilfeller kan det oppnevnes en talsperson som ikke inngår i fylkesnemndas utvalg.⁶ Som eksempel gjelder det hvis:

- Barnet har et særlig tillitsforhold til vedkommende (f.eks. en lærer).
- Tidsaspektet ved klagesaker kan gjøre det vanskelig å få oppnevnt talsperson fra nemndas utvalg.
- Barnet har andre spesielle behov som må ivaretas, f.eks. språkutfordringer eller at det har vært utsatt for traumatiske hendelser.

I slike tilfeller er det spesielt viktig at det avklares om personen har noen bindinger til partene, at det gis tilstrekkelig informasjon om talspersonens plikter og om hvordan oppdraget skal utføres. Se ellers punktet om informasjon nedenfor.

⁴ [Forskrift om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker § 3.](#)

⁵ [Rundskriv Q-2013-11](#)

⁶ [Forskriftens § 3](#) annet ledd annet punktum.

Talspersonens habilitet

Talspersonen må være habil og uavhengig av barneverntjenesten og barnets foreldre.⁷ Derfor kan bla. følgende ikke være talsperson:⁸

- personer som er ansatt i et organ som behandler saken
- personer som har nær tilknytning til noen som avgjørelsen i saken kan ha betydning for

Det betyr at ansatte i barneverntjenesten, fosterforeldre, beredskapsforeldre, nær biologisk familie eller lignende, ikke skal oppnevnes som talsperson. De kan likevel formidle barnets mening, men da gjør de det ikke som talsperson.

Oppnevning og informasjon til talspersonen

I tillegg til informasjon om hva saken gjelder og hvilke tema talspersonen skal ta opp med barnet, bør oppnevningensbrevet inneholde:

- Kortfattet og objektiv informasjon om barnet.
- Informasjon som saksbehandlingsmåte/ prosess, f.eks. om det er forhandlingsmøte, klagesak eller samtalemøte.
- Opplysninger om at talspersonen må informere barnet om saken, saksbehandlingsmåte og om barnets rettigheter.

Talspersonen skal ikke motta flere opplysninger enn at vedkommende kan møte barnet på en åpen måte.⁹

Talspersonens samtale

Som hovedregel skal talspersonen gjennomføre samtalen alene med barnet. Barnet skal likevel ha anledning til å ha med seg en trygghetsperson dersom det ønsker det.

Talspersonen må informere barnet om at det kan endre sin uttalelse. Hvis barnet i ettertid ønsker å legge til eller endre noe i sin uttalelse, må det skrives en tilleggsrapport. Både gammel og ny rapport er en del av sakens dokumenter.

Talspersonens rapport

Barnets synspunkter bør om mulig gjengis i sitats form. Det bør også fremgå hvordan samtalen har foregått. Nemndleder bør særlig være oppmerksom på om barnet har fått den informasjonen som det har krav på å få. Rapporten skal ikke inneholde talspersonens vurderinger.

Talspersonens rapport bør være mottatt av partene i god tid for møtet i fylkesnemnda.

Talspersonen skal makulere rapporten når oppdraget er fullført.

⁷ [Forskriftens § 1](#) første ledd.

⁸ [Forskriftens § 3](#) fjerde ledd.

⁹ [Forskriftens § 4](#)

Talspersonens forklaring i nemnda

Talspersonen skal normalt innkalles til forhandlingsmøte for å forklare seg om samtalen med barnet.¹⁰

Talspersonen forklarer seg som vitne og skal gi forsikring.¹¹

Utspørringen bør tilpasses talspersonens mandat, som er å formidle barnets synspunkter. Det kan stilles spørsmål for å avklare uklarheter og om gjennomføringen av oppdraget.

7. Medvirkning gjennom sakkyndig

Anbefalinger

- *Når nemnda engasjerer en sakkyndig for å utrede en sak, kan den sakkyndige også få i oppdrag å ivareta barnets medvirkningsrett. Dette bør ikke frata barnet muligheten til å snakke med nemnda, dersom barnet ønsker det. Hva ivaretakelsen av medvirkningsretten innebærer, bør tydeliggjøres i mandatet til den sakkyndige.*
- *I saker med små eller spesielt sårbare barn, vil oppnevning av sakkyndig med begrenset mandat (begrenset til å høre barnet) kunne være en egnet måte å ivareta barnets medvirkningsrett på.*

Barnets rett til å medvirke kan skje gjennom bruk av sakkyndig, enten ved at nemnda engasjerer en sakkyndig med et begrenset mandat til å høre barnet, eller som del av en sakkyndig utredning.

Høring ved bruk av sakkyndig

I noen tilfeller vil en «ordinær» høring gjennom samtale med nemnda eller en talsperson ikke fremstå som en egnet eller tilrådelig måte å ivareta barnets rett til medvirkning. Det kan i slike tilfeller være aktuelt at nemnda engasjerer en person med særlige forutsetninger for å høre barnet. Den sakkyndige kan være en psykolog eller en annen fagperson som har særlige forutsetninger for å snakke med barnet.

I forarbeidene til den nye barnevernsloven er det pekt på at nemnda «i større grad må vurdere om det er behov for å oppnevne en sakkyndig til å snakke med barnet for å opplyse saken.»¹² Det er videre fremholdt at dette «gjelder uavhengig av barnets alder, men særlig i saker som gjelder barn under 7 år og for barn med særlige behov.»

Den sakkyndiges mandat begrenses i disse tilfellene til å ivareta barnets medvirkningsrett gjennom en barnesamtale. Rammen for samtalen må angis i mandatet. Den sakkyndiges arbeid er i dette tilfellet ikke en sakkyndig utredning, og rapporten fra samtalen skal ikke undergis behandling av Barnesakkyndig kommisjon.

¹⁰ [Forskriftens § 5](#)

¹¹ [Forskriften § 5](#) fjerde ledd.

¹² [Prop. 133 L](#) kapittel 20.4.4.5.

Høring i forbindelse med sakkyndig utredning

Når det er besluttet å gjennomføre en sakkyndig utredning vil den sakkyndige normalt snakke med barnet som ledd i utredningen. Det kan vurderes om den sakkyndige også skal ivareta barnets medvirkningsrett. Den sakkyndige vil normalt ha gode forutsetninger for å snakke med barn, og en slik høring vil også begrense antallet personer barnet må forholde seg til.

Man må være oppmerksom på at en samtale med et barn som ledd i en sakkyndig utredning og en samtale som skal ivareta barnets medvirkningsrett, skjer med utgangspunkt i ulike formål. Dersom den sakkyndige skal høre barnet vil det derfor være viktig at formålet og rammene for samtalen avklares med den sakkyndige og tydeliggjøres i mandatet.

Det at en sakkyndig gjennomfører barnesamtale som ledd i en sakkyndig utredning, bør ikke utelukke at barnet også kan få snakke direkte med nemnda, dersom barnet ønsker en slik samtale.

8. Barns medvirkning i samtaleprosess

Anbefalinger

- *Barnet må få tilstrekkelig informasjon om hva samtaleprosess innebærer.*
- *Vurder om det er behov for å gjøre spesielle tilpasninger hvis barnet vil møte i samtalemøtet. Lytt til barnets ønsker og utvis fleksibilitet.*
- *Barn som ikke møter i samtalemøte, må få informasjon om utfallet av samtalemøtet.*
- *Ved gjentatte samtalemøter bør det avklares om barnet ønsker å medvirke på nytt, og eventuelt på hvilken måte.*

[Fylkesnemndenes Veileder for samtaleprosess](#) omtaler barns medvirkning.¹³ I tillegg er det på [fylkesnemndenes hjemmeside](#) lagt ut informasjon for barn om samtaleprosess og barns rettigheter.

8.1. Barn med partsrettigheter

Saksforberedelsen

I fylkesnemndenes veileder for samtaleprosess pkt. 4 står det:

«Når barnet er part, er det viktig at nemndleder sikrer at barnet får tilrettelagt informasjon om samtaleprosess. Det er avgjørende at barnet forstår at samtaleprosess er frivillig og at det er flere muligheter for å tilrettelegge samtalemøtet for å møte barnets behov.

¹³ [Veileder i samtaleprosess](#) kap. 4 og kap. 6.7.

Det er barnets prosessfullmektig som i første rekke sørger for at barnet får tilrettelagt informasjon om samtaleprosess. På fylkesnemndenes hjemmeside er det laget informasjon om samtaleprosess til barn. Nemndleder bør i tillegg vurdere om barnet og prosessfullmektigen skal gis tilbud om et formøte i nemnda, for å gi barnet praktisk informasjon om samtalemøtet og avklare problemstillinger knyttet til barnets deltakelse i møte.»

Samtalemøtet

I samtalemøtet vil barn ha ekstra behov for pauser/ tid til å konferere med sin prosessfullmektig. Dersom barnet har vansker med å gi uttrykk for sin mening i samtalemøtet, kan det vurderes å ha et eget møte for barnet med nemndleder, sakkyndig og prosessfullmektig. I møtet må barnet få informasjon om at de andre partene vil bli gjort kjent med innholdet i samtalen.

Dersom partene blir enige om en hel eller delvis løsning av saken, bør nemndleder vurdere å gi barnet mulighet til lengre betenkningstid, f.eks. til neste dag.

Etter samtalemøtet

Skal det holdes nye møter, må det avklares om og hvordan barnet ønsker å medvirke ved neste møte.

Etter møtet er det som oftest prosessfullmektigen som gir barnet nødvendig informasjon.

8.2. Barn uten partsrettigheter

Saksforberedelsen

I saksforberedelsen må nemndleder forsikre seg om at barnet har fått informasjon om samtaleprosess og retten til medvirkning. I dialog med prosessfullmektigene, for eksempel i et planmøte, bør det avklares hvordan barnet skal medvirke.

Samtalemøte uten barns deltakelse

I [Veileder for samtaleprosess](#) pkt. 6.7 er det gitt følgende råd til hvordan barnets mening kan komme frem i samtalemøtet:

«Dersom barnet ikke er til stede under samtalemøtet, er det viktig at barnets mening likevel blir en del av møtet. Barnets mening behøver ikke komme tidlig i møte. Det anbefales at partene gis mulighet til først å snakke om det som opptar dem mest.

Dersom barnet har fått oppnevnt en talsperson, anbefales det at talspersonens rapport leses opp i sin helhet og ikke oppsummeres av nemndleder. En oppsummering er nemndleders oppfatning av hvordan han eller hun forstår barnet. Det kan bli et element av evaluering i oppsummeringen, hvor det er fort gjort å legge inn premisser. Er rapporten kort, kan den leses opp. Et alternativ er å spørre partene hvordan de oppfatter barnets mening. Det viktigste er å skape refleksjon om barnets stemme i fellesskap.

Det samme gjelder dersom nemndleder og/eller den sakkyndige har skrevet en rapport om sin samtale med barnet.

Barnets stemme er et tema som enkelt kan brukes for å få til en samtale med felles fokus. Spør for eksempel om «hvordan skal vi forstå barnet?», «hva tenker dere barnet vil fortelle oss?»

Dersom nemndleder og den sakkyndige har hatt en samtale med barnet i forkant av møtet og ikke har hatt tid til å skrive rapport, må nemndleder gi et muntlig referat for samtalen.»

Det bør avklares hvem som skal informere barnet om utfallet av samtalemøtet.

Samtalemøte med barns deltakelse

I [Veileder for samtaleprosess](#) pkt. 6.7 er det gitt følgende råd:

«Barn som ikke er part kan likevel gis adgang til å delta i samtalemøte for å si sin mening om saken. Nemndleder må sammen med den sakkyndige, legge til rette for at barnet opplever det trygt å være med i møtet. Barnet kan ta med seg en tillitsperson.»

Som et alternativ til tillitsperson (trygghetsperson), kan det vurderes om barnet skal få partsstatus med egen prosessfullmektig.

I slike tilfeller er det spesielt viktig å ha et eget formøte med barnet, slik at barnet får informasjon om hvordan samtalemøtet vil foregå og om det er noe nemndleder bør være spesielt oppmerksom på.

Høring ved gjentatte samtalemøter

Dersom det blir berammet nytt samtalemøte, må det undersøkes om barnet vil uttale seg på nytt før neste møte. Det kan f.eks. gjøres ved at den som allerede har snakket med barnet, informerer barnet om status for saken, undersøker om barnet ønsker å uttale seg, og på hvilken måte. Ved gjentatte høringer bør neste samtale ta hensyn til at barnet allerede har uttalt seg. Hovedfokus i neste samtale bør være hvordan barnet har opplevd den midlertidige ordningen og barnets ønske fremover.

Samtaleprosesser kan vare over tid. Ved senere møter er det derfor viktig å revurdere om barnet skal få partsrettigheter, f.eks. på grunn av alder eller om det har oppstått spesielle omstendigheter.¹⁴

9. Synliggjøring og vektleggingen av barnets medvirkning i nemndas avgjørelser

Anbefalinger

- *Det bør komme frem av vedtaket om, og eventuelt hvordan, barnet har medvirket i saken.*
- *Dersom barnet ikke har medvirket, må grunnen til dette opplyses*
- *Barnets mening må synliggjøres i vedtaket*
- *Det må komme frem av vedtaket hvilken vekt barnets mening har hatt ved nemndas avgjørelse*

¹⁴ sml. [HR-2020-305-U](#).

Når barnet har medvirket

Barnets mening er en sentral del av vurderingen av hva som er til barnets beste. Det bør komme frem av vedtaket hvordan barnet har medvirket. I samsvar med barnevernloven må det komme frem av vedtaket hva som er barnets synspunkt, hvilken vekt barnets mening er tillagt og hvordan barnets beste er vurdert.¹⁵

Barn som ikke ønsker å uttale seg

Det må komme frem av vedtaket hva som er grunnen til at det ikke har medvirket.

Dersom barnet ikke har ønsket å uttale seg, bør det gis en kort beskrivelse av prosessen for å avklare barnets standpunkt om dette. Det er viktig å synliggjøre at barnet har fått nødvendige opplysninger om saken og dets rett til medvirkning for på denne måten å vise at barnet har vært i stand til å ta et informert valg.

Barn som ikke får anledning til å medvirke til tross for alder og modenhet

Dersom et barn som i utgangspunktet har en alder og modenhet som tilsier at det skal medvirke, helt unntaksvis ikke er informert om saken for fylkesnemnda og fått muligheten til å uttrykke sitt syn, vil dette kreve en særskilt begrunnelse.¹⁶

Gjengivelsen av barnets mening i vedtaket

Barnets mening kan gjengis på ulike steder i vedtaket. Barnets mening kan f.eks. tas inn som et eget punkt eller som en del av nemndas vurdering.

Barnets mening bør i størst mulig utstrekning gjengis slik barnet har uttalt seg, jf. referatet fra samtalen. Dersom talspersonen eller den sakkyndige utdyper referatet i møtet, bør denne tas med i vedtaket.

Vekting av barnets mening i vedtaket

Barnets mening er sentral i avgjørelsen av hva som er til barnets beste. Hvilken vekt barnets mening skal ha i den samlede vurderingen, vil være avhengig av dets alder og modenhet.¹⁷ Barnets mening bør synliggjøres i vedtaket og veies opp mot andre hensyn, for å klarlegge hva som er til barnets beste. Dersom nemndas avgjørelse går imot barnets syn, bør det komme frem av vedtaket hvorfor barnets mening ikke er tillagt avgjørende vekt.

Dersom det er uklart eller uenighet om hva som er barnets mening, bør det komme frem av vedtaket.

¹⁵ [Barnevernloven § 7-19](#), 3. ledd, andre og tredje setning.

¹⁶ [HR-2019 – 2301-A](#).

¹⁷ [Barnevernloven § 1-6](#), tredje punktum.

10. Orientering om nemndas avgjørelse

Anbefalinger

- *Barnet må informeres om utfallet av saken og hvordan dets synspunkter er blitt tatt hensyn til.*
- *Barnets ønske om hvem som skal informere det bør tillegges stor vekt.*

Barnekomiteen har fremhevet viktigheten av at beslutningstaker informerer barnet om utfallet av prosessen, og at barnet forklares hvordan dets synspunkter er blitt tatt hensyn til.¹⁸ Komiteen har uttalt at en slik tilbakemelding er en garanti for at barnets synspunkter ikke bare blir innhentet som en formalitet, men at de også blir tatt på alvor.

Barnets ønske om hvem som skal informere det bør normalt etterkommes. Hvis ikke barnet har hatt noen mening om dette, kan det overlates til barneverntjenesten. Hvis barnet har partsrettigheter, er det normalt prosessfullmektigen som informerer barnet.

Dersom barnet ønsker å bli informert av nemnda om avgjørelsen, kan dette skje ved, eller med bistand av, den fagkyndige.

Dersom resultatet er i tråd barnets ønske, bør det understrekes at avgjørelsen ikke er barnets ansvar, men nemndas avgjørelse. Det må settes av nok tid til å informere barnet og til å svare på spørsmål.

Barnet bør gis mulighet til å ha med seg en person det har tillit til og som kan ivareta barnet.

¹⁸ [Generell kommentar nr. 12](#) til barnekonvensjonen avsnitt 45.

VEDLEGG 1

1. Kort oversikt over det rettslige rammeverket

Barn har etter [Grunnloven § 104](#) en grunnlovsfestet rett til å bli hørt. Det kommer frem av § 104 første ledd at barn har krav på respekt for sitt menneskeverd, og at de har «rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling».

Bestemmelsen kom inn ved Grunnlovsrevisjonen i 2014, og er inspirert av FNs barnekonvensjon artikkel 12. Det kommer frem av forarbeidene til de nye grunnlovsbestemmelsene at de skal tolkes i lys av sine internasjonale forbilder. Dette er også lagt til grunn av Høyesterett.¹⁹ Det nærmere innholdet i Grunnloven § 104 må derfor tolkes i lys av FNs barnekonvensjon artikkel 12, som lyder slik i norsk oversettelse:

1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.
2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.

Barnekonvensjonen artikkel 12 er en prosessregel, som stiller krav til saksbehandlingen i saker som gjelder barn. Barnekomiteen har avgitt en generell kommentar om barnets rett til å bli hørt etter barnekonvensjonen artikkel 12.²⁰ Barnekomiteens generelle kommentarer er ikke rettslig bindende, men er relevante som rettskilder ved fortolkningen av det nærmere innholdet i konvensjonens bestemmelser.²¹

Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) har også innfortolket barns rett til å bli hørt som en del av de prosessuelle garantiene i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8.

Barnekonvensjonen og EMK er inkorporert i norsk rett ved menneskerettsloven [§ 2](#) og [§ 3](#), og har forrang ved motstrid med annen lovgivning.

Barnevernloven inneholder to bestemmelser om barns rett til medvirkning. [§ 1-6](#) er en generell bestemmelse om barns rett til medvirkning i alle forhold som vedrører barnet etter barnevernloven. Bestemmelsen fastslår at alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet etter loven. Bestemmelsen gjelder for alle instanser som

¹⁹ Se f.eks. [Rt. 2015 s. 93](#), avsnitt 57 hvor Høyesterett «legger til grunn at § 102 skal tolkes i lys av de folkerettslige forbildene, men likevel slik at fremtidig praksis fra de internasjonale håndhevsorganene ikke har samme prejudikatsvirkning ved grunnlovstolkningen som ved tolkningen av de parallelle konvensjonsbestemmelsene.» Det fremgår videre av avsnitt 64 i samme dom at Høyesterett legger det samme utgangspunktet til grunn når det gjelder Grunnloven § 104.

²⁰ FNs barnekomite, [Generell kommentar nr. 12](#) (2009) Barnets rett til å bli hørt.

²¹ [HR-2018-2096-A](#) avsnitt 14. Høyesterett har gitt uttrykk for at de generelle kommentarene fra barnekomiteen skal ha «stor vekt» i norsk rett, se [HR-2020-661-S](#) avsnitt 80. Samtidig avhenger vekten av en uttalelse i en generell kommentar av hvor godt forankret uttalelsen er i konvensjonsteksten, og om uttalelsen kan anses som en tolkningsuttalelse eller om den må sees som en tilrådning om optimal praksis på konvensjonens område. Uttalelser som etter sitt innhold må anses som en klar konvensjonstolkning, og er godt forankret i konvensjonens ordlyd, har betydelig vekt ved fastleggelsen av barnekonvensjonens innhold, se [HR-2018-2096-A](#) avsnitt 14 og [HR-2018-2096-A](#) avsnitt 16.

har oppgaver etter barnevernloven.²² [§ 6-3](#) inneholder særregler om barns rett til medvirkning før det tas rettslige og administrative avgjørelser.²³

Barne- og familiedepartementet har gitt [forskrift om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker](#). Det er også gitt en [forskrift om medvirkning og tillitsperson](#), som har som formål å styrke barns medvirkning og innflytelse i barnevernet.

2. Nærmere om barns rett til medvirkning

2.1 Hva innebærer medvirkningsretten?

Retten til medvirkning innebærer en rett for barnet til å få tilstrekkelig og tilpasset informasjon, og til å kunne gi uttrykk for sitt syn fritt og uten press. Barnet ikke har en plikt til å medvirke, og barnet kan selv velge om det vil benytte seg av denne rettigheten eller ikke.

Barnet bør også få mulighet til å gi uttrykk for hvordan det ønsker å bli hørt. FNs barnekomité har understreket at det bør være opp til barnet selv om det ønsker å høres direkte eller på en annen måte, men at det også kan overlates til «den ansvarlige myndighet» å avgjøre dette.²⁴ Komiteen anbefaler videre at barn bør gis rett til å uttale seg direkte til beslutningsorganet dersom dette er mulig.

Retten til fritt å kunne gi uttrykk for sine synspunkter, forutsetter at barnet har tilstrekkelig informasjon om saken til å kunne ta stilling til det aktuelle spørsmålet. FNs barnekomité har uttalt følgende om betydningen av informasjon for realiseringen av barns rett til medvirkning:

«En realisering av barnets rett til å gi uttrykk for sine synspunkter forutsetter at de som er ansvarlige for å høre barnet, og barnets foreldre eller verge, informerer barnet om sakene, om hvilke valg og eventuelle beslutninger som må treffes, og om konsekvensene av disse. Barnet skal også orienteres om situasjonen der han eller hun vil bli bedt om å uttrykke sine synspunkter. Denne retten til informasjon er essensiell, fordi den er en forutsetning for at barnet skal kunne treffe klare beslutninger.»²⁵

2.2 Hvilke barn har rett til å medvirke?

[Barnekonvensjonen artikkel 12](#) og [barnevernloven § 1-6](#) fastslår at alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter har rett til å medvirke i egen sak. Det oppstilles ingen nedre aldersgrense. [Barnevernloven § 6-3](#), fastslår imidlertid at barn som er fylt syv år, eller yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til å medvirke. Sistnevnte bestemmelse blir opphevet ved ikrafttredelsen av ny barnevernslov.

Det må derfor foretas en konkret vurdering i hver enkelt sak om barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter om det saken gjelder. Barnekomiteen har samtidig fremhevet at barnet ikke trenger å ha full forståelse av hele sakskomplekset for å kunne mene noe av betydning for saken.²⁶

²² [Prop. 133 L \(2020-2021\)](#), punkt 7.2.1.2.

²³ Barnevernloven § 6-3 blir opphevet ved ikrafttredelsen av ny barnevernslov.

²⁴ I forslag til ny barnevernslov fremgår det at «nemnda etter en konkret vurdering avgjør hvordan barn uten partsrettigheter skal høres i sak for nemnda. [...] Utgangspunktet for nemndas vurdering av hvordan barn skal høres må være barnets mening og barneverntjenestens vurdering av spørsmålet», se [Prop. 133 L \(2020-2021\)](#) punkt 20.4.4.2.

²⁵ FNs barnekomite, [Generell kommentar nr. 12](#) (2009) Barnets rett til å bli hørt, avsnitt 25.

²⁶ FNs barnekomite, [Generell kommentar nr. 12](#) (2009) Barnets rett til å bli hørt, avsnitt 21.

2.3 Når har barnet rett til å medvirke?

Retten til å bli hørt gjelder «i alle forhold som vedrører barnet». Ordlyden i [barnekonvensjonen artikkel 12](#) peker på et vidt nedslagsområde, og barnekomiteen har understreket at dette vilkåret må bli forstått bredt.²⁷ Det går samtidig en grense for når barnet skal bli hørt ved om barnet blir berørt av det som skal bestemmes eller ikke. I bestemmelsens annet ledd spesifiseres det at barnet skal høres i «enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet». Ordlyden omfatter derfor prosessene som leder til vedtak i barneverntjenesten og i fylkesnemnda.

Dette er også reflektert i [barnevernloven § 1-6](#) som fastslår at barnet har rett til å medvirke i alle forhold som berører barnet etter barnevernloven, og i [§ 6-3](#) som fastslår at barnet skal gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører han eller henne.

Dette innebærer at barnet har rett til å medvirke før fylkesnemnda treffer *materielle avgjørelser*.

Det samme gjelder i utgangspunktet ved *prosessuelle avgjørelser*. Høyesterett har imidlertid i [HR-2020-663-S](#) lagt til grunn at det ved vurderingen av om barnet har rett til å uttale seg, kan skilles mellom ulike avgjørelsestyper. Saken gjaldt overprøving av lagmannsrettens beslutning om ikke å gi samtykke til ankebehandling etter [tvisteloven § 36-10](#) tredje ledd. Høyesterett vurderte at barnet ikke hadde forutsetninger for å ha en oppfatning av de prosessuelle spørsmålene Høyesterett skulle ta stilling til i denne saken. I juridisk teori er det også gitt uttrykk for at det trolig er anledning til å skille mellom ulike avgjørelsestyper, og det er trukket frem at selv om også spørsmål av rent prosessuell karakter berører barnet indirekte, innebærer de ikke en materiell vurdering av saken.²⁸

FNs barnekomité har videre understreket at barnet ikke skal høres oftere enn det som er nødvendig, og særlig ikke “dersom det er snakk om gransking av hendelser som har vært til skade for barnet.”²⁹ Basert på barnekomiteens uttalelser, har også Høyesterett lagt til grunn at barn ikke skal høres oftere enn nødvendig.³⁰ Høyesterett har imidlertid også lagt til grunn at det er “viktig at det ikke har gått for lang tid mellom barnets uttalelse og den avgjørelse som treffes.”³¹ Dette er begrunnet med at barnets alder og modenhet er av sentral betydning for hvilken vekt det skal legges på barnets synspunkt, og at barnets alder og aldersutviklingen gjennomgående har stor betydning for barnets modenhet.

Høyesterett har videre lagt til grunn at barnets rett til medvirkning er unntaksfri, men at det i helt spesielle situasjoner kan gjøres unntak fra, eller tilpasninger til, plikten til at barn skal informeres og gis anledning til å uttale seg.³² Høyesterett understreket imidlertid følgende:

“Jeg understreker samtidig at plikten til å høre barnet - både under forvaltningsbehandlingen og behandlingen for domstolene - i utgangspunktet ligger fast, slik at det bare kan gjøres unntak eller tilpasninger i helt spesielle situasjoner. Jeg nevner også at denne vurderingen kan stille seg annerledes ved førstegangsavgjørelser enn i omgjøringsaker der barnet allerede er blitt hørt tidligere i prosessen.”

2.4 Krav til gjennomføringen

²⁷ FNs barnekomite, Generell kommentar nr. 12 (2009) Barnets rett til å bli hørt, avsnitt 26-27.

²⁸ [Kirsten Sandberg, Kommentar til Høyesteretts storkammeravgjørelser om barnevern etter EMDs dommer mot Norge](#), tilgjengelig på Juridika.no.

²⁹ [FNs barnekomite, Generell kommentar nr. 12 \(2009\) Barnets rett til å bli hørt](#), avsnitt 2.4.

³⁰ [HR-2019-2301-A](#), avsnitt 86.

³¹ [HR-2017-1996-U](#).

³² [HR-2019-2301-A](#), avsnitt 70 og 75.

Medvirkningsretten må ivaretas på en måte som er tilpasset det enkelte barn. Barnekomiteen har fremhevet at myndighetene må sørge for at barnet føler seg trygg og respektert, for å sikre at barnet gir uttrykk for sin reelle mening om saken. Komiteen har videre understreket betydningen av en barnevennlig prosess:

«Et barn kan ikke bli hørt på en effektiv måte dersom omgivelsene er truende, fiendtlige, ufølsomme eller uegnet for et barn på hans/hennes alder. Prosessen må være både tilgjengelig og barnevennlig. Særlig bør det vies oppmerksomhet til utarbeiding og utdeling av barnevennlig informasjon, nødvendig hjelp til barnet slik at han/hun kan tale sin sak, personale med egnet kompetanse, utformingen av rettslokalene, antrekket til dommere og sakførere, sight screens og separate venterom.»³³

Når det gjelder barn som har vært utsatt for omsorgssvikt, vold eller overgrep, har barnekomiteen understreket at myndighetene må utvise sensitivitet i høringen av barnet, for å unngå mulige negative konsekvenser og å sørge for full beskyttelse av barnet.

2.5 Betydningen av barnets mening

Barnets syn skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet. Barnekomiteen har fremhevet at alder alene ikke er avgjørende for hvilken betydning man skal tillegge et barns synspunkter. Komiteen har også understreket at det ikke er tilstrekkelig bare å lytte til barnet, og at barnets synspunkter skal tas alvorlig.

Barnekomiteen har videre lagt til grunn at barnets synspunkt er ett av flere momenter som inngår i vurderingen av hva som er barnets beste.³⁴ Momentene i barnets-beste vurderingen må vurderes og veies opp mot hverandre. Dersom de enkelte momentene er motstridende, må det foretas en balansert avveining.

Barnets synspunkt skal derfor tillegges vekt etter alder og modenhet, og må balanseres opp mot de andre momentene som inngår i den konkrete vurderingen av hva som er barnets beste. Barnets synspunkt vil derfor ikke alltid være utslagsgivende, og det er beslutningstaker som må vurdere konkret hvilken vekt barnets synspunkt skal tillegges vurdert opp mot øvrige relevante momenter.

2.6 Krav til begrunnelsen – barnets mening

Det følger av [barnevernloven § 6-3a](#) at det skal komme frem av vedtaket hva som er barnets synspunkt, og hvilken vekt barnets mening er tillagt. Hvordan barnets beste er vektlagt skal også komme frem av vedtaket.

2.7 Barnets rett til informasjon om vedtaket

Barnekomiteen har videre fremhevet at beslutningstakeren skal orientere barnet om utfallet av prosessen og forklare hvordan barnets synspunkter er blitt tatt hensyn til.³⁵ Komiteen har uttalt at en

³³ FNs barnekomite, [Generell kommentar nr. 12](#) (2009) Barnets rett til å bli hørt, avsnitt 34.

³⁴ FNs barnekomite, [Generell kommentar nr. 14](#) (2013) om barnets rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn, avsnitt 50, jf. avsnittene 52-79, hvor det kommer frem at barnekomiteen har satt opp en ikke-uttømmende liste over elementer som kan være relevante i barnets beste-vurderingen. Disse er: i) barnets synspunkt, ii) barnets identitet, iii) bevaring av familiemiljøet og opprettholdelse av relasjoner, iv) omsorg, beskyttelse og sikkerhet for barnet, v) barnets sårbarhet, vi) barnets rett til helse, og vii) barnets rett til utdanning.

³⁵ FNs barnekomite, [Generell kommentar nr. 12](#) (2009) Barnets rett til å bli hørt, avsnitt 45.

slik tilbakemelding er en garanti for at barnets synspunkter ikke bare blir hørt som en formalitet, men også tatt alvorlig.³⁶

³⁶ I [Generell kommentar nr. 12](#) (2009) Barnets rett til å bli hørt, punkt D om grunnleggende krav til gjennomføringen av barnets rett til å bli hørt, avsnitt 134 bokstav i) fremgår det at prosesser der barn skal høres skal være *ansvarlige*. I forlengelsen av dette kommer frem: «det er viktig at man er forpliktet til å følge opp og evaluere prosessen. Barna må f.eks. i enhver etterforsknings- eller konsultasjonsprosess informeres om hvordan deres synspunkter er blitt tolket og brukt, og de må, dersom det er behov for det, gis anledning til å komme med innsigelser mot og påvirke analysen av deres utsagn. Barna har også krav på å få klare tilbakemeldinger om hvordan deres medvirkning har påvirket utfallet av prosessen. Barna skal, når det er hensiktsmessig, gis anledning til å delta i oppfølgingsprosesser eller oppfølgingsaktiviteter. Overvåkning og evaluering av barns medvirkning skal skje med barna selv som deltakere, der dette er mulig.»

VEDLEGG 2

I hvilke avgjørelsestyper utløses medvirkningsretten?

Medvirkningsretten gjelder i utgangspunktet både for materielle og prosessuelle avgjørelser.

1. Materielle krav

Et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til å medvirke når det skal treffes avgjørelse om:

- omsorgsovertakelse § 4-12 (§ 4-8)
- fastsettelse av plasseringsalternativ § 4-14, konkret plasseringssted § 4-15,
- regulering av samvær § 4-19, regulering av annen kontakt § 4-19, sperret adresse § 4-19 og tilsyn
- oppheving av omsorgsvedtak § 4-21,
- flytting av barn § 4-17
- fratakelse av foreldreansvar § 4-20
- adopsjon § 4-20 (for barn over 12 år er det i tillegg et vilkår at barnet samtykker i adopsjon)
- klagesaker hvor det er truffet vedtak om akutt plassering, jf. § 4-6 andre ledd eller midlertidig vedtak etter § 4-9, jf. § 4-8 og samværsvedtak etter § 4-6 tredje ledd
- pålegg om hjelpetiltak, jf. § 4-4, tredje ledd

Pålegg om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4 tredje ledd kan reise særlige spørsmål. I forarbeidene til bestemmelsen fremgår det at det må vurderes konkret om saken berører barnet slik at det skal medvirke.³⁷ Det avgjørende vil normalt være i hvilken grad barnet blir *praktisk berørt* av tiltaket.

2. Prosessuelle avgjørelser mv.

Barnets medvirkningsrett gjelder i utgangspunktet også for prosessuelle spørsmål. Imidlertid vil det være et spørsmål om barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter om det som skal avgjøres.

³⁷ [Prop. 72 L \(2014-2015\)](#) kapittel 8.3.

Barnets alder og modenhet vil være av betydning for vurderingen av om medvirkningsretten utløses.³⁸

Hvis det er en nær sammenheng mellom et prosessuelt spørsmål og sakens materielle krav, vil barnets mening om sakens materielle spørsmål kunne ha betydning for sakens prosessuelle spørsmål. Selv om barnet ikke nødvendigvis har forutsetninger for å uttale seg direkte om det prosessuelle spørsmålet, kan dette innebære at barnet bør høres før den prosessuelle avgjørelse treffes.

I det følgende redegjøres det for barnets rett til medvirkning ved ulike typer prosessuelle avgjørelser.

2.1 Avvisning

Avvisning som følge av at nemnda ikke har stedlig kompetanse, jf. [barnevernloven § 1-2](#) (jurisdiksjon). En avgjørelse om avvisning fordi nemnda ikke har stedlig kompetanse etter barnevernloven § 1-2 kan treffes under saksforberedelsen, jf. [barnevernloven § 7-13](#), eller etter at saken har vært behandlet i forhandlingsmøte. Et spørsmål om avvisning etter barnevernloven § 1-2 (om saken hører inn under norske eller andre lands myndigheter) vil etter sin art kunne få stor praktisk betydning for barnets liv og fremtid. Dette tilsier at barnet høres om forhold av betydning for avvisningsspørsmålet, både når avgjørelsen treffes under saksforberedelsen og i forhandlingsmøte. Det sentrale vil være å søke å kartlegge barnets syn/opplevelse av tilhørighet til Norge/annet land (fast bosted) mv.

Avvisning av sak etter [barnevernloven § 4-19](#) femte ledd (sperrefrist for ny samværsvurdering) og [barnevernloven § 4-21](#) andre ledd første punktum (sperrefrist for krav om tilbakeføring). Bestemmelsene om sperrefrist innebærer at saken i utgangspunktet skal avvises så lenge sperrefristen løper. Fylkesnemnda har samtidig adgang til å ta saken inn til ny behandling før sperrefristen er utløpt, f.eks. når det har oppstått nye forhold rundt barnets situasjon. Det må vurderes konkret om barnet skal høres før det treffes vedtak om avvisning. Hovedformålet med sperrefristen er å sikre stabilitet rundt barnet og barnets situasjon. Dersom barnet rutinemessig høres ved spørsmål om avvisning innenfor sperrefristen vil formålet med sperrefristen langt på vei undergraves, i strid med hensynet til barnets beste, jf. [barnevernloven § 4-1](#).

Dersom det ikke kommer frem opplysninger som innebærer at saken bør tas opp til behandling før utløpet av sperrefristen, kan dette tilsa at barnet ikke høres før det treffes vedtak om avvisning.

³⁸ Se [HR-2021-763-F](#) og [LH-2021-62426](#) som gjelder rent prosessuelle spørsmål.

Avvisning av en sak etter [barnevernloven § 4-21](#) andre ledd andre punktum (tilknytningskriteriet). Når tilknytningskriteriet er fastslått, er det avgjørende for spørsmålet om saken skal behandles på nytt om det har skjedd «vesentlige endringer i barnets situasjon». Formålet bak bestemmelsen i

§ 4-21 andre ledd andre punktum er å sikre barnet kontinuitet og stabilitet. De samme hensyn som angitt over (sperrefristen) gjør seg gjeldende også her. Dersom saken ligger an til å bli avvist fordi det ikke har skjedd endringer i barnets situasjon, trekker dette i retning av at det skjer uten at barnet involveres.

Avvisning av sak etter [barnevernloven § 4-19](#) tredje og fjerde ledd (samvær for andre enn foreldrene):

Spørsmålet er om et barn skal høres før det treffes avgjørelse om avvisning som følge av manglende partsrettigheter.

[HR-2021-763-F](#) gjaldt spørsmål om medvirkning for en seks år gammel gutt i en sak hvor Høyesterett skulle ta stilling til om besteforelder hadde anledning til å få behandlet krav om samvær. Høyesterett viste til at bestemmelsen i § 4-19 fjerde ledd er en prosessuell bestemmelse om partsrettigheter og at anken gjaldt rettsanvendelsen. Retten uttalte at «det er vanskelig å se at barnet vil være i stand til å danne seg egne synspunkter på dette prosessuelle spørsmålet», og barnet ble ikke hørt.

Rekkevidden av Høyesteretts avgjørelse kan være noe usikker. Konkret begrunnes avgjørelsen langt på vei med at barnet, som var seks år gammelt, ikke ble vurdert å være i stand til å danne seg egne synspunkter på det prosessuelle spørsmål som sto til prøving. Dette tilsier at vurderingen etter omstendighetene vil kunne bli annerledes for et eldre barn.

Medvirkningsspørsmålet vil kunne stille seg annerledes dersom det er barnets *relasjon* til besteforeldrene eller andre som barnet har en nær tilknytning til, som er avgjørende for spørsmålet om saken skal tas opp til behandling (partsrettigheter innvilges). Barnets eget syn på relasjonen til besteforeldrene mv. og evt. ønske om kontakt vil være noe et barn i sin alminnelighet vil kunne være i stand til å danne seg egne synspunkter om.

2.2. Partsrettigheter

Avgjørelser om barnet skal ha partsrettigheter: Spørsmålet om et barn skal gis partsrettigheter vil i praksis ofte oppstå etter anmodning fra- eller gjennom en advokat eller part i saken. Hvorvidt det i tillegg vil være behov for å høre barnet om spørsmålet, må vurderes konkret. Hvor det er andre enn barnet selv som har krevd at barnet gis partsrettigheter, og det ut fra barnets alder fremstår uaktuelt at barnet gis partsrettigheter, vil det normalt ikke være nødvendig å høre barnet særskilt om partsspørsmålet.

Hvis nemnda av eget initiativ mener at et barn bør gis partsrettigheter vil det kunne være en hensiktsmessig fremgangsmåte å oppnevne en advokat for barnet, som deretter avklarer partsspørsmålet nærmere med barnet.

Avgjørelse om andres partsrettigheter: Ved spørsmål om andres partsrettigheter må det vurderes konkret om barnet skal høres. Selv om barnet sjelden vil ha forutsetninger for å mene noe om de rettslige sider av spørsmålet, vil barnet kunne være i stand til å danne seg synspunkter på sin relasjon til f.eks. far eller fosterforeldre, hvilket kan være av betydning for spørsmålet om partsrettigheter. Se ellers over, om spørsmålet om samværsrett for andre enn foreldrene.

2.3 Avgjørelser om behandlingsform mv.

Beslutninger om behandlingsform (forhandlingsmøte, samtaleprosess, forenklet/delvis skriftlig behandling) og tilsvarende saksstyrende beslutninger om gjennomføringen av forhandlingsmøtet, utløser normalt ikke en selvstendig medvirkningsrett for barnet. Samtidig kan barnets syn på sakens materielle spørsmål være av betydning for valg av behandlingsform, f.eks. om saken skal undergis rent skriftlig behandling (f.eks. spørsmål om oppheving av omsorgsvedtak som barnet selv ikke ønsker) eller om det skal gjennomføres samtaleprosess. Selv om barnet ikke høres særskilt om behandlingsformen vil med andre ord barnets syn på sakens materielle spørsmål kunne være av betydning for valget av behandlingsform.

NASJONAL VEILEDER FOR BEHANDLING AV BARNEVERNSSAKER

Innholdsfortegnelse

Innledning til veileder	3
1. Saksforberedelse når saken kommer inn.....	4
2. Planmøte.....	4
3. Hvem er parter i saken?.....	7
4. Når skal saken berammes?	8
5. Forening av saker til felles behandling	8
6. Oppnevning av sakkyndige og mandat.....	9
7. Oppnevning av meddommere og habilitetsvurdering	10
8. Betydningen av kultur, etnisitet, språk og religion	11
9. Høring av barn.....	11
10. Oppnevning av prosessfullmektiger for private parter	12
11. «Samtaleprosess», nedleggelse av felles påstand, stansing.....	13
12. Gjennomføring av hovedforhandling	14
13. Domskriving – begrunnelse.....	14
14. Informasjon til barnet om resultatet i saken	17
15. Utsatt iverksettelse.....	17
16. Midlertidige avgjørelser etter barnevernloven § 4-6 annet ledd (akuttvedtak).....	18
17. Saker der barn har tilknytning til andre land	18
18. Godtgjørelse og salær til meddommere, sakkyndige og prosessfullmektiger.....	19
19. Ankebehandling i lagmannsretten	19
Vedlegg 1: Eksempel på brev til meddommere i barnevernssak.....	22
Vedlegg 2: Dokumenter/dokumenttyper som bør bes lest av meddommere.....	23
Vedlegg 3: Dokumenter som bør forutsettes produsert og fremlagt av kommunen i samarbeid med private parter, alt for hvert barn og oppdatert for domstolsbehandlingen for hver instans	24
Vedlegg 4: Mal for innkalling til planmøte i saker etter barnevernloven	25
Vedlegg 5: Mal for rettsbok planmøte i saker etter barnevernloven - tingretten.....	26
Vedlegg 6: Mal for rettsbok planmøte i saker etter barnevernloven - lagmannsretten.....	31

Vedlegg 7: Forslag til beslutning om felles prosessfullmektig i barnevernssaker	37
Vedlegg 8: Forslag til sakkyndig mandat i barnevernssaker og omsorgsovertakelse og/eller samvær	38
Vedlegg 9: Forslag til sakkyndig mandat i barnevernssaker om tilbakeføring	41
Vedlegg 10: Forslag til sakkyndig mandat i barnevernssaker om adopsjon.....	43
Vedlegg 11: Forslag til sakkyndig mandat for høring av barn for sakkyndige	45
Vedlegg 12: Kjennelse sakkyndig	46

INNLEDNING TIL VEILEDER

En rekke barnevernssaker fra Norge har vært behandlet i Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) de siste årene. Norge har fått kritikk i flere av sakene, og Høyesterett har fulgt opp ved å behandle uvanlig mange saker av denne typen både i 2020 og 2021. Særlig sentrale er storkammeravgjørelsene fra Høyesterett vinteren 2020: [HR-2020-661-S](#), [HR-2020-662-S](#) og [HR-2020-663-S](#).

Med dette bakteppet oppnevnte Domstolsadministrasjonen høsten 2020 en arbeidsgruppe bestående av dommere fra tingretten og lagmannsretten samt representanter fra Domstolsadministrasjonen, for å utarbeide en nasjonal veileder for domstolene ved behandling av barnevernssaker. Dette for å sikre at sakene blir behandlet fullt ut i samsvar med EMD og Høyesteretts avgjørelser, FNs barnekonvensjon, og til barnets beste.

Veilederen gir ikke bindende retningslinjer for den enkelte dommer utover det som følger av lovbestemmelser og andre rettskilder, men er ment som et praktisk verktøy og oppslagsverk.

Det må alltid gjøres en konkret vurdering av hva som er forsvarlig, hensiktsmessig og i samsvar med barnets beste i den enkelte saken.

Overordnet må beslutningsprosessen samlet sett være rettferdig og ivareta foreldrenes prosessuelle rettigheter etter blant annet Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) [artikkel 6](#) nr. 1 og [artikkel 8](#). Den må også ivareta barns prosessuelle rettigheter etter Grunnloven og FNs barnekonvensjon. Prosessen skal gjennomføres på en slik måte at både barnets og de biologiske foreldrenes syn og interesser gjøres kjent for – og blir sett hen til – av domstolen. De biologiske foreldrene skal være involvert i slik grad at det gjør dem i stand til fullt ut å legge frem og argumentere for sin sak, og i rett tid utøve sine rettigheter. Retten har ansvaret for å skaffe seg et tilstrekkelig og oppdatert beslutningsgrunnlag, jf. tvisteloven [§ 21-3](#) jf. [§ 11-4](#). Avgjørelsen må bygge på et slikt beslutningsgrunnlag, inneholde en balansert og tilstrekkelig bred avveining av interessene og ha en tilfredsstillende begrunnelse, se blant annet EMDs dom i [Jansen mot Norge](#) (EMD-2016-2822) avsnitt 94 og [Strand Lobben mot Norge](#) (EMD-2013-37283-2) avsnitt 212 samt [HR-2020-661-S](#) avsnitt 171.

Veilederen har en rekke henvisninger til nyere avgjørelser fra EMD og Høyesterett. Fagfeltet er under utvikling, og den elektroniske veilederen, som ligger på domstolenes intranett, vil bli forsøkt oppdatert regelmessig. Ny barnevernlov er vedtatt, og når denne trer i kraft vil henvisningene til barnevernloven også oppdateres. Veilederen i PDF-format kan ikke påregnes oppdatert.

Veilederen bør ses i sammenheng med anbefalingene i [«En domstol til barnets beste»](#), som også er tilgjengelig på intranett.

Det anbefales at veilederen først leses i sin helhet for å få den nødvendige sammenheng og oversikt, og deretter benyttes som oppslagsverk.

Arbeidsgruppen har bestått av:

Lisa Vogt-Lorentzen (lagdommer), Thorstein Funderud Skogvang (tingrettsdommer), Børge Haugseth (seniorrådgiver), Rikke Lassen (tingrettsdommer), Trine Hopsø (seniorrådgiver) og Anita Jarvoll Hekneby (tingrettsdommer).

1.august 2021.

1. Saksforberedelse når saken kommer inn

- Sjøkk:
 - o om domstolen er riktig verneting, jf. [tvisteloven § 36-2 annet ledd](#)
 - o om barnet bor på skjult adresse, jf. [barnevernloven § 4-19 annet ledd](#), og om det i så fall er behov for skjerming av dokumenter i Aktørportalen i henhold til rutinebeskrivelsene
 - o hvem som var parter i saken for fylkesnemnda, og om det er de samme som er parter for tingretten. Se punkt 3 i veilederen. For enslige mindreårige asylsøkere er vergen partsrepresentant, jf. [utlendingsloven § 98 b](#).
- Dersom det foreligger flere krav om overprøving som gjelder samme barn, vurder om sakene kan forenes til felles behandling, jf. [tvisteloven § 15-6](#), se punkt 5 i veilederen. Er det behov for samtykke for å forene saken?
- Oppnevnt prosessfullmektig. Se punkt 10 i veilederen.
- Hvis det er begjært utsatt iverksettelse, se punkt 15 i veilederen.
- Forkynn stevning med pålegg om tilsvar. Vurder om det er behov for kortere tilsvarsfrist enn 3 uker.
- Beram planmøte/beram hovedforhandling, se punkt 4 i veilederen. Dommerfullmektiger bør ikke administrere barnevernssaker, jf. [HR-2020-950-U](#) og [HR-2020-1259-U](#).

2. Planmøte

I planmøte gjøres følgende avklaringer (se mal for rettsbok planmøte):

- Klargjør **hvilke krav** domstolen skal ta stilling til.
 - o Krav som ikke er realitetsbehandlet i fylkesnemnda kan ikke overprøves av retten, jf. [HR-2011-570-A](#) avsnitt 47 og [HR-2021-706-U](#). Kravet kan ikke være rettskraftig avgjort, jf. [HR-2020-121-U](#) og hensynet til kontradiksjon må ivaretas, jf. [HR-2003-506-A](#).
 - o Se tvisteloven [§ 11-4](#) om sakens indispositivitet, [§ 36-1](#) første ledd, siste setning om at andre krav ikke kan trekkes inn og [§ 36-5](#) tredje ledd om rettens kompetanse til å prøve alle sider av saken, og barnevernloven [§ 4-21](#) annet ledd in fine og [§ 4-19](#) femte ledd om sperrefrister for nye saker. [EMK artikkel 13](#) bør også vurderes.
- **Hvem er parter/hvem har partsrettigheter?** Se punkt 3 i veilederen.
- Ved **forening av saker til felles behandling**, avklar om det er behov for tilpasninger under hovedforhandlingen av hensyn til taushetsplikt etc., se punkt 5 i veilederen.

Barns rettigheter i forbindelse med informasjon og medvirkning

- Skal barnet *høres og informeres*? Se punkt 9 og 14 i veilederen. Barn har rett til å bli hørt, informert og å medvirke, men ikke plikt til å uttale seg eller medvirke, jf. barnevernloven. [§ 6-3](#), jf. [§ 1-6](#), Grunnloven [§ 104](#) første ledd og [FNs barnekonvensjon](#) artikkel 12.
- Avklar om barnet er informert om saken i medhold av [barnevernloven § 1-6](#) med tilhørende forskrifter.

Barn med partsrettigheter

- Er det barn som har partsrettigheter, se punkt 3 i veilederen.
- Skal barnet delta under hovedforhandling, og hvordan skal i så fall forhandlingene legges opp for at barnet skal klare å gjøre bruk av sine partsrettigheter?
- Deltakelse via fjernmøteteknologi fra kontoret til barnets prosessfullmektig kan være en hensiktsmessig løsning.
- Det er viktig å la barnet forklare seg så tidlig som mulig under hovedforhandlingen. Se «En domstol til barnets beste» punkt 8.
- Avtal hvordan barn med partsrettigheter skal få informasjon om resultatet i saken.

Fosterforeldre og uttalerett

- I saker om tilbakeføring etter [barnevernloven § 4-21](#): Hvordan skal fosterforeldrene gis anledning til å uttale seg?

Kultur, etnisitet, språk og religion

- Avklar barnets/foreldrenes kulturelle, etniske, religiøse og språklige bakgrunn, se punkt 8 i veilederen.
- Er det behov for tolk?
- Er det behov for oversettelse av dokumenter? Oversettelse må skje i et slikt omfang at partene skal kunne forstå saken og ivareta sine interesser, jf. [HR-2019-937-U](#).

Bevisførsel

- Gir bevisstilbudet et tilstrekkelig og oppdatert bilde av saken, jf. [Strand Lobben-dommen](#) (EMD-2013-37283-2 avsnitt 220) og [HR-2020-663-S](#) avsnitt 94 og 95?
- Hvilke vitner er det behov for?
- Det er foreløpig ikke hjemmel for anonym vitneførsel i sivile saker, jf. [HR-2015-1452-U](#). Det er imidlertid foreslått endringer som åpner for unntak fra vitners plikt til å oppgi personalia i barnevernssaker der det er vedtak om skjult adresse, se [Høringsnotat om endringer i tvisteloven \(20/4753\) 7. oktober 2020](#) punkt 2.6 og forarbeidene til ny barnevernlov, [Prop. 133 L \(2020–2021\)](#) side 425.
- Er partene enige om fylkesnemndas saksfremstilling slik at denne kan benyttes som et utgangspunkt for bevisførselen? Eventuelt avklar hvilke deler av faktum som er bestridt. Hvordan kan omfanget ellers skjæres til?
- Hvilke dokumenter må meddommerne ha lest før hovedforhandling? Se vedlegg med forslag til dokumenter/dokumenttyper som bør leses av meddommerne.

Sakkyndig

- Er det behov for å oppnevne sakkyndig? Hva skal den sakkyndige belyse? Se punkt 6 i veilederen.
- Er det uenighet om behovet for oppnevning av sakkyndig, gi partene en kort frist for å sende inn prosesskrift med sine synspunkt eller la prosessfullmektigene komme med sine anførsler i planmøtet.
- Dersom det skal oppnevnes sakkyndig, drøft mandat og sakkyndiges kompetanse. Se eksempler på mandat vedlagt veilederen.

- Dersom det er uenighet om mandatet, gi partene en kort frist for å sende inn prosesskrift med sine synspunkter eller la prosessfullmektigene komme med sine anførsler i planmøtet.
- Er det oppnevnt sakkyndig i parallell foreldretvist? Avklar om vedkommende eventuelt kan benyttes som sakkyndig også i barnevernssaken, slik at familien i minst mulig grad må forholde seg til ulike personer.

Parallell foreldretvist

- Pågår det parallell foreldretvist?
 - Tvist om fast bosted/foreldreansvar kan få betydning for hvem som er part i sak om omsorgsovertakelse/tilbakeføring, om det er omsorgssituasjonen hos mor eller far som må opplyses, og om barnevernsaken bør stanses til de rettslige spørsmålene etter barneloven er avklart.

Andre forhold

- Er det knyttingspunkter til straffesak eller utlendingssak?
- Er det aktuelt med saksforberedende møte? Se punkt 11 i veilederen.
- Er det andre forhold som kan ha betydning for gjennomføringen av hovedforhandling?
- Kan erfaringer fra fylkesnemndsbehandlingen nyttiggjøres? Sjekk fylkesnemndas møtebok.
- Bør kommunen holde innledningsforedrag først selv om det er private parter som er saksøker/ankende part?
- Understrek viktigheten av at det avsettes tilstrekkelig tid til private parters forklaring.
- Drøft om det kan være hensiktsmessig om private parter gir en fri forklaring og/eller utspørres av administrator innledningsvis før prosessfullmektigene gis anledning til å stille spørsmål. Retten avgjør spørsmålet, jf. [tvisteloven § 23-2](#) andre ledd.

Beramming, sluttinnlegg, utdrag

- Avklar når og over hvor mange dager hovedforhandlingen skal berammes. Se punkt 4 i veilederen.
- Sluttinnlegg bør normalt inngis for å få en god og oppdatert forberedelse til hovedforhandling.
- Drøft om det er tilstrekkelig med dokumentutdrag utarbeidet av retten, eller om det bør utarbeides et faktisk utdrag. Tingretten kan pålegge utarbeidelse av faktisk utdrag når særlige grunner taler for det, jf. [rettsutdragsloven § 10](#) andre ledd jf. [§ 1](#) og [§ 2](#).
- I ankesak krever lagmannsretten normalt faktisk utdrag, jf. [rettsutdragsloven § 10](#) første ledd.
- Se forøvrig vedlegg med forslag til dokumenter som bør forutsettes produsert og fremlagt av kommunen i samarbeid med de private parter.

3. Hvem er parter i saken?

- Den vedtaket retter seg mot, har rettslig interesse og er part i saken, jf. [tvisteloven § 36-3](#) andre ledd.
- Sentralt i denne vurderingen er om vedkommende har del i foreldreansvaret/del i omsorgen/eller samværsrett.
- Det kan også ha betydning hva slags påstand parten nedlegger (er vedkommende kun partshjelper ved overprøvingen uten egen offentlig oppnevnt prosessfullmektig, jf. [tvisteloven § 15-7](#)), hvilken betydning endring i samvær for begjærende forelder vil ha for ikke-begjærende forelder, og om det er den offentlige part eller private part som begjærer overprøving.
- Bare foreldre med foreldreansvar og fast bosted/delt bosted kan reise søksmål om overprøving av omsorgsovertakelse eller krav om tilbakeføring, jf. [HR-2004-951-U](#) og [HR-2020-523-U](#).
- Forelder med samværsrett fastsatt av fylkesnemnda, skal alltid være part i sak reist av den andre forelder om gyldighet av omsorgsovertakelse, da samværs spørsmålet normalt skal prøves subsidiært, og dette vil kunne berøre den andre forelderens samværsrett, jf. [HR-2002-1426](#). Tilsvarende gjelder dersom andre parter enn foreldrene som det er fastsatt samvær for i fylkesnemnda, begjærer overprøving av spørsmålet om samvær. Se [HR-2004-1467-U](#). For partsevne i sak om andre enn foreldre, se [HR-2021-1437-A](#), som gjaldt en mormor.

Partsrettigheter og fosterforeldre

- Fosterforeldre har ikke partsrettigheter i saker om omsorgsovertakelse, samvær med de biologiske foreldrene eller tilbakeføring, men kan ha partsrettigheter i sak etter [barnevernloven § 4-17](#) dersom kommunen sier opp fosterhjemsavtalen fordi de ønsker å flytte barnet til ny omsorgsbasis, jf. [Ot.prp. 44 \(1991-1992\)](#) side 49.
- Fosterforeldre kan dessuten ha rett til samvær etter flytting av barn, jf. [HR-2011-2269-A](#).

Barn og partsrettigheter

- Barn som er fylt 15 år og forstår hva saken gjelder, har partsrettigheter, jf. [barnevernloven § 6-3](#) annet ledd.
- I særskilte tilfeller kan barn under 15 år innvilges partsrettigheter, jf. [barnevernloven § 6-3](#) annet ledd.

[LB-2016-56815](#) og [LE-2020-163380](#) er eksempler på slike vurderinger: Barn på 14 år og 10 måneder, og barn på 14 og 11 år ble ikke gitt partsrettigheter.

- I saker som gjelder tiltak for barn med atferdsvansker ([barnevernloven § 4-24](#) og [§ 4-26](#)) og barn som har vært utsatt for menneskehandel, skal barnet alltid innvilges partsrettigheter uavhengig av alder, jf. [barnevernloven § 6-3](#) annet ledd.
- Vurderinger av om barnet skal være part i saken, skal være oppdatert, jf. [HR-2020-305-U](#). Beslutning fra lagmannsretten 6 dager før barnet fylte 15 år ble opphevet fordi det skulle vært avklart om barnet ville gjøre bruk av sine partsrettigheter. Se også [HR-2018-922-U](#).

4. Når skal saken berammes?

- Saken skal berammes «straks», jf. [tvisteloven § 36-5](#) første ledd.
- Dersom planmøte berammes umiddelbart etter at krav om overprøving er mottatt, berammes hovedforhandling under planmøte.
- Dersom planmøte avholdes etter at tilsvarsfristen er utløpt, må forberedende dommer/saksbehandler ta kontakt med prosessfullmektigene så raskt som mulig etter at kravet om overprøving er innkommet retten, for å finne tidspunkt for hovedforhandling.
- Det bør tas utgangspunkt i antall dager som ble brukt i fylkesnemnda/tingretten. Avklar om språkproblemer eller bruk av tolk medførte utfordringer knyttet til tidsbruken.
- Dersom det skal oppnevnes sakkyndig, må dette tas med i vurderingen av hvor raskt hovedforhandling kan berammes.

5. Forening av saker til felles behandling

- Flere barnevernssaker om samme barn kan forenes til felles behandling jf. [tvisteloven § 15-16](#). Eksempel på dette er sak om omsorgsovertakelse fra mor og sak om fastsettelse av samvær for far uten foreldreansvar.
- Flere saker om samvær for samme barn, typisk for foreldre og besteforeldre, innebærer normalt at alle som krever samvær, er parter i samme sak da det skal gjøres en totalvurdering av samværsomfanget. Se punkt 3 i veilederen.
- Saker som gjelder flere søsken, behandles normalt sammen. Også om barna er halv søsken, det vil si har ulik mor eller far, kan det være hensiktsmessig å forene sakene til felles behandling. Her bør det imidlertid innhentes samtykke til opphevelse av taushetsplikten hvor det er aktuelt. Dette spørsmålet bør tas opp på planmøtet med prosessfullmektigene, se punkt 2 i veilederen.
- Det kan også være behov for praktiske tilpasninger under hovedforhandlingen, som at en part aksepterer å forlate rettsmøte under vitneførsel om særlige sensitive opplysninger om den annen part.
- I avgjørelsen av om sakene skal forenes til felles behandling, er hensynet til barnets beste et vesentlig moment, jf. [Grunnloven § 104](#) annet ledd og [FNs Barnekonvensjon](#) art. 3.

6. Oppnevning av sakkyndige og mandat

- Se veiledende retningslinjer for sakkyndigarbeid i barnevernssaker ([veileder fra BFD](#) og [veileder fra Advokatforeningen](#))
- Sakkyndig skal oppnevnes når det er nødvendig for å få et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag, jf. [tvisteloven § 25-2](#) første ledd, [Strand Lobben dommen](#) (EMD-2013-37283-2) avsnitt 213 og 222-223, [F.Z. vs. Norway](#) (application no. 64789/17) avsnitt 55 og 5,7 og [HR-2020-663-S](#) avsnitt 99 og 116-121. Se eksempelvis [HR-2020-916-U](#), [HR-2020-919-U](#), [HR-2020-980-U](#), [HR-2020-1023-U](#), [HR-2020-1021-U](#), [HR-2020-1789-A](#), [HR-2020-1805-U](#), [HR-2020-1932-U](#) og [HR-2020-1962-U](#).

Relevante momenter kan blant annet være:

- barnets alder og modenhet
- hvor sentralt sakkyndige vurderingstemaer er for sakens spørsmål
- om det tidligere er innhentet sakkyndig erklæring, og i så fall om
 - o mandatet (fremdeles) er dekkende for sakens spørsmål
 - o hvor lenge det er siden forrige erklæring
 - o om det er anført at det er skjedd endringer i foreldrenes/barnas situasjon
- om det foreligger andre fagkyndige vurderinger
- om det er behov for sakkyndig for å oppfylle barnets rett til å bli hørt
- om partene har begjært oppnevning av sakkyndig
- om både barnets og foreldrenes aktuelle situasjon er godt og oppdatert belyst

Dersom det er enighet om at det skal oppnevnes sakkyndig, fatter retten en beslutning om slik oppnevning.

Dersom det ikke er enighet om hvorvidt det skal oppnevnes sakkyndig, skal retten avsi kjennelse, se vedlegg med eksempel på kjennelse.

Oppnevning av sakkyndige

- Ved oppnevning av sakkyndig, gis partene anledning til å uttale seg om forslag til mandat, sakkyndiges faglige kvalifikasjoner og habilitet.
- Mandatet til de sakkyndige må speile det som er bevistema i saken. Se blant annet punkt 8 i veilederen om kultur, etnisitet, språk og religion, samt vedlagte eksempler på maler ved omsorgsovertakelse, samvær, tilbakeføring og adopsjon. Se også vedlagt eksempel på oppnevning av sakkyndig for høring av barn.
- Den sakkyndige bør få anledning til å uttale seg om mandatet før dette fastsettes .
- Dersom det er uenighet mellom partene om utformingen av mandatet, skal retten avsi kjennelse. Se vedlegg med eksempel på slik kjennelse.
- Det er opp til retten å velge sakkyndig, så lenge personen er habil og innehar nødvendige faglige kvalifikasjoner.
- I forbindelse med oppnevningen bes den sakkyndige fremlegge en utfylt egenerklæring for retten, jf. [veiledende retningslinjer om bruk av egenerklæring fra sakkyndige i barnevernssaker](#) og [veiledende mal for egenerklæring](#) vedtatt av Barn-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 1. juli 2014.

Rapporter og erklæringer

- Sakkyndigrapporter i barnevernssaker (rettsoppnevnte, privat engasjerte og sakkyndige engasjert av barneverntjenesten), skal forelegges Barnesakkyndig kommisjon før retten kan legge dem til grunn, jf. barnevernloven [§ 2-5](#) og [§ 7-24](#) tredje ledd. Det er i prinsippet tilstrekkelig at det foreligger uttalelse fra kommisjonen før dom er avsagt. Hvis uttalelse fra kommisjonen først foreligger etter hovedforhandling, og kommisjonen har merknader til rapporten, bør partene gis anledning til kontradiksjon.
- Erklæringer fra helseinstitusjoner og andre tjenesteytende institusjoner som det offentlige fører tilsyn med, skal ikke forelegges Barnesakkyndig kommisjon, se [Ot.prp. nr. 68 \(2007–2008\)](#) side 30. Dette omfatter eksempelvis epikriser, utredninger fra henholdsvis pedagogisk-psykologisk rådgivningstjeneste, poliklinikker innenfor psykiatrien og barnevernsinstitusjoner med utredningskompetanse.
- Sakkyndigrapport i sak etter barneloven kan fremlegges i sak etter barnevernloven, jf. [HR-2020-1805-U](#) avsnitt 20 og 21.
- Ved fastsettelse av frist for ferdigstilling av den sakkyndige rapporten, bør det hensyntas at Barnesakkyndig kommisjon i brev av 22.06.2021 har bedt om at sakkyndigrapporter innsendes senest fire uker før hovedforhandling, fortrinnsvis seks uker, for at kommisjonen skal få tilstrekkelig tid til å gjennomgå disse.

7. Oppnevning av meddommere og habilitetsvurdering

- Når saken er berammet, skal det oppnevnes alminnelig og fagkyndig meddommer, jf. [tvisteloven § 36-4](#) første ledd og domstolloven [§ 88](#) og [§ 94](#), uavhengig av om partene krever det.
- Retten settes ikke med meddommere
 - o ved avgjørelse om utsatt iverksettelse, se punkt 15 i veilederen.
 - o når det foreligger samtykke til skriftlig behandling etter [tvisteloven § 9-9](#) annet ledd. Se for øvrig [HR-2021-897-U](#) avsnitt 11 og 29.
 - o ved lagmannsrettens samtykkevurdering etter [tvisteloven § 36-10](#) tredje ledd
- Fagkyndig meddommer oppnevnes normalt fra [Psykologforeningens liste over sakkyndige](#) som har tatt utdanningsprogrammet til Barne- og familiedepartementet.
- Forberedende dommer har ansvar for at den fagkyndige meddommerens habilitet blir kontrollert før denne oppnevnes. Fylkesnemndas vedtak, stevning og tilsvar oversendes den fagkyndige meddommer for gjennomlesning. Lagmannsretten sender også tingrettens dom, anke og anketilsvar.
- Forberedende dommer har ansvar for at også den alminnelige meddommerens habilitet blir kontrollert. Personer som arbeider i barneverntjenesten i den aktuelle kommunen, skal ikke oppnevnes, selv om de ikke har hatt befatning med familien det gjelder.
- Digitalt utdrag oversendes meddommerne så snart det foreligger. Se vedlagt eksempel på oversendelsesbrev til meddommerne. Dersom det senere innkommer sentrale dokumenter som f.eks. sakkyndig rapport, ettersendes dette til begge meddommerne.

8. Kultur, etnisitet, språk og religion

- Retten må vurdere behovet for å få belyst eventuell betydning av kulturell, etnisk, språklig og religiøs bakgrunn.
- Generelle kulturelle/etniske/religiøse særtrekk kan opplyses gjennom sakkyndige vitner og dokumentbevis.
- Retten bør blant annet vurdere, herunder be rettsoppnevnte sakkyndige vurdere:
 - o om kulturelle/religiøse/etniske forhold kan påvirke mulighetene for å få til nødvendige endring i foreldrenes omsorgsevne og/eller samværskompetanse
 - o om det er behov for særlige tilpasninger av hjelpetiltak tatt i betraktning foreldrene kulturelle/etniske/ religiøse bakgrunn, eventuelt språklige utfordringer.
 - o eventuell betydning av barnets identitetsutvikling og rett til å ta del i sin egen kultur, jf. Grunnloven [§ 16](#) og [§ 108](#), [EMK artikkel 9](#), [Barnekonvensjonen](#) artikkel 30, [FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter](#) artikkel 27
- Hvis barnet høres, bør det få anledning til å uttale seg om hvilken betydning dets kulturelle/etniske/religiøse/språklige bakgrunn bør ha for avgjørelsen av sakens spørsmål. Dette gjelder både i spørsmål om omsorgsovertakelse, tilbakeføring, valg av fosterhjem, fastsettelse av samvær og adopsjon. Barn og foreldre kan ha ulike oppfatninger om dette temaet.

9. Høring av barn

- Se "En domstol til barnets beste" [punkt 1, 2, 3](#) og [punkt 4](#) som gir praktiske anbefalinger i forbindelse med høring av barn.
- Barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter om det saken gjelder, jf. [HR-2021-763-F](#), skal gis anledning til å uttale seg om spørsmål som berører dem, jf. [Grunnloven § 104](#) første ledd, [FNs barnekonvensjon](#) artikkel 12 jf. [FNs barnekomites generelle kommentarer nr. 12](#), og [barnevernloven § 6-3](#) første ledd. I denne vurderingen må det blant annet tas hensyn til barnets alder, utvikling, situasjon og eventuelle særlige behov, når barnet er hørt sist, og om barnet ønsker å uttale seg.
- Barnet har ikke plikt til å uttale seg.
- Eksempler på avgjørelser om når barn skal høres:
 - o [HR-2016-2314-U](#) avsnitt 15-17: Det klare utgangspunktet er at barnet skal gis rett til å bli hørt. I [LB-2019-67035](#) måtte eksempelvis barn på 6 år med symptomer på reaktiv tilknytningsforstyrrelse få anledning til å bli hørt.
 - o [HR-2019-2301-A](#): Høyesterett aksepterte at barn på 7 år ikke skulle høres.
 - o [HR-2020-1619-U](#) avsnitt 12-13: Retten til å uttale seg gjelder også midlertidige avgjørelser. I denne saken uttalte imidlertid Høyesterett at retten ikke står like sterkt ved midlertidige avgjørelser etter barneloven. Se også [LB-2019-80003](#).
 - o [HR-2013-1960-U](#) avsnitt 16 og 17: Retten til å uttale seg kan også gjelde krav om utsatt iverksettelse. I saken var barnet 13 år gammelt.
 - o [HR-2021-763-F](#): Barnet skulle ikke høres ved avgjørelse av prosessuelle spørsmål som det var vanskelig å se at barnet ville være i stand til å danne seg egne synspunkter på. Se også [HR-2020-663-S](#) avsnitt 85
- Barn som skal høres, bør gis anledning til å uttale seg direkte til retten dersom det ønsker det, så fremt ikke hensynet til barnets beste taler imot det, jf. FN's barnekomites generelle kommentarer nr. 12

- Dersom barnet skal uttale seg direkte til retten, bør alle dommerne som skal avgjøre saken, være til stede. Dette kan gjennomføres på ulike måter, blant annet kan bruk av fjernmøteteknologi være hensiktsmessig, slik at ikke alle dommerne behøver å være til stede i samme rom som barnet. Dersom barnet deltar i samtalen via fjernmøteteknologi fra annet sted enn domstolens lokaler, bør retten forsikre seg om at omstendighetene rundt barnet er forsvarlige og egnet for slik samtale.
- Barn som barnevernet har overtatt omsorgen for, har anledning til å ha med seg en person det har særlig tillit til, når det skal uttale seg, dersom barnet ønsker det, jf. [barnevernloven § 1-6](#).
- Barnet som skal høres, bør blant annet få anledning til å uttale seg om hvilken betydning dets kulturelle, etniske, religiøse og språklige bakgrunn bør ha for valg av omsorgsbasis, fastsettelse av samvær, valg av fosterhjem, tilbakeføring og adopsjon i den grad det er relevant. Se for øvrig punkt 8 i veilederen.
- Se under punkt 14 i veilederen angående etterfølgende informasjon til barnet.

10. Oppnevning av prosessfullmektiger for private parter

- Private partene har rett til fri sakførsel, jf. [rettshjelpsloven § 16](#) første ledd nr. 2.
- Det skal oppnevnes prosessfullmektig for hver av de private partene dersom de har motstridende interesser.
- Dommeren bør gjøre en konkret vurdering av om det kan oppnevnes felles prosessfullmektig for to eller flere av de private partene. Denne vurderingen bør gjøres uavhengig av de vurderingene fylkesnemnda har gjort, da partene kan ha endret synspunkt i løpet av den rettslige prosessen, og/eller det kan foreligge flere opplysninger i saken enn for nemnda. Se vedlegg med forslag til beslutning om oppnevning av felles prosessfullmektig.
- Vurder muligheten for å gi privat part status som partshjelper etter bestemmelsene i [tvisteloven § 15-7](#) dersom parten ikke krever sine rettigheter overprøvd. Dette kan ha betydning for om parten skal innvilges fri sakførsel.

11. «Samtaleprosess», nedleggelse av felles påstand, stansing

Saksforberedende møter/samtaleprosess

- Det kan avholde saksforberedende møte i medhold av [tvisteloven § 9-5](#) tredje ledd.
- Fylkesnemnda har hjemmel for samtaleprosess i [barnevernloven § 7-25](#), herunder å gjennomføre midlertidige ordninger for en nærmere fastsatt tid (prøveperiode), jf. [§ 7-25](#) tredje ledd. Det er ikke tilsvarende hjemler for domstolene hverken hva gjelder samtaleprosess eller «prøveperioder». Det kreves egne administrative vedtak før hjelpetiltak kan igangsettes, som setter krav til saksbehandling og klageadgang m.m. Slike vedtak vil imidlertid kunne innebære at det opprinnelige tvangsvedtaket som retten skal overprøve, må anses å ha falt bort med de eventuelle følger som er skissert i [tvisteloven § 36-1](#) andre ledd.

Trekking av søksmål og felles påstand

- Det kan ikke inngås rettsforlik i barnevernssaker, men partene kan trekke søksmålet/ anken eller partene kan nedlegge likelydende påstand. Retten er ikke bundet av partenes påstander selv om disse er likelydende, jf. [tvisteloven § 11-4](#). Dersom en av partene trekker søksmålet/anken, er retten i utgangspunktet avskåret fra å prøve saken. Om oppfriskning av søksmålsfristen for motsøksmål, se [HR-2011-1842-U](#) og [HR-2013-107-U](#), samt [LB-2021-013026](#).
- Selv om det nedlegges felles påstand, bør det normalt avholdes rettsmøte, jf. [HR-2019-1741-U](#) hvor det vises til at det er høy terskel for å undergi denne sakstypen skriftlig og forenklet behandling. Ved kurante tilbakeføringssaker kan imidlertid skriftlig behandling uten meddommere være aktuelt etter [tvisteloven § 9-9](#) annet ledd i, jf. [HR-2012-1262-A](#) avsnitt 28.
- Dersom det nedlegges felles påstand etter at barnet er hørt, bør det vurderes om barnet bør gis anledning til å uttale seg om den omforente påstanden før dom avsies.

Stansing

- Barnevernssaker kan stanses i medhold av [tvisteloven § 16-17](#) og [§ 16-18](#), jf. [LB-2020-115922](#). Stansing bør imidlertid praktiseres restriktivt da denne type saker i utgangspunktet skal behandles så raskt som mulig.
- Eksempler på når stansing benyttes:
 - o Saker om overprøving av akuttvedtak hvor sak om omsorgsovertakelse allerede er berammet i fylkesnemnda, slik at vedtak i sistnevnte sak vil komme kort tid etter tingrettens overprøving av akuttvedtaket, se punkt 16 i veilederen.
 - o Når partsforholdet i barnevernssaken er avhengig av pågående sak for domstolene etter barneloven.
- Avtalt stansing etter [tvisteloven § 16-17](#) fordi partene ønsker å prøve ut hjelpetiltak/ tilbakeføring før hovedforhandling avholdes, vil kunne være betenkelig av samme grunner som beskrevet over om «prøveperioder». Kommunen kan eventuelt forespørres om den fortsatt anser omsorgsovertakelsen som «nødvendig» selv om den finner grunnlag for å stanse saken og prøve ut hjelpetiltak.

12. Gjennomføring av hovedforhandling

- Rettsmøtene holdes som hovedregel for lukkede dører, og sakens dokumenter er unntatt offentlighet jf. [tvisteloven § 36-7](#)
- Retten har ansvaret for å skaffe seg et tilstrekkelig og oppdatert beslutningsgrunnlag, iht. tvisteloven [§ 11-4](#), jf. [§ 21-3](#) annet ledd.
- Det kan være hensiktsmessig at kommunens prosessfullmektig holder innledningsforedrag først selv om kommunen er saksøkt/ankemotpart, dersom de private parter ikke har innvendinger mot dette, og det er avklart i planmøte. Se punkt 2 i veilederen.
- Barn med partsrettigheter bør få forklare seg så tidlig i prosessen som mulig, uavhengig av den ordinære rekkefølgen. Retten kan vurdere om barnets forklaring skal gis via fjernmøteteknologi. Se «En domstol til barnets beste» punkt 8.

Bevisførsel, parts- og vitneforklaring

- Foreldre og barn med partsrettigheter bør få forklare seg på en slik måte at de opplever at de har fått gitt retten de opplysninger de mener er relevante for rettens avgjørelse, jf. [Strand Lobben dommen](#) avsnitt 212. Sett av god tid til de private parters forklaringer.
- Partene har møte- og forklaringsplikt for retten, jf. tvisteloven [§ 36-6](#) jf. [§ 23-2](#). Kun når det vil være ubetenkelig kan retten beslutte at en privat part kan unnlate å forklare seg. Disse vurderingene må ses i sammenheng med rettens ansvar for sakens opplysning.
- Det er adgang til å unnlate forsikring fra private parter, jf. [tvisteloven § 36-6](#).
- Forsikring avgis ikke av barn under 16 år, og barnets verge eller en annen foresatt gis mulighet for å være til stede under avhøret hvis ikke særlige grunner taler mot det, jf. [tvisteloven § 24-10](#) annet ledd og tredje ledd.
- Parter/vitner kan nekte å forklare seg om forhold som kan medføre straff for dem selv eller deres nærstående, jf. [tvisteloven § 22-9](#).
- Om bevisførsel om vandel og troverdighet se [tvisteloven § 22-6](#).
- Om bevis fremskaffet på utilbørlig måte se [tvisteloven § 22-7](#).
- Et nærstående vitne kan nekte å forklare seg om det som er meddelt dem av partene, jf. [tvisteloven § 22-8](#).
- For pålegg om utlevering av taushetsbelagt informasjon se [barnevernloven § 6-4](#).

13. Domskriving – begrunnelse

- Begrunnelsen skal inneholde en drøftelse av de spørsmål som er avgjørende for resultatet, men trenger ikke behandle alle partenes anførsler i detalj.
- Det må fremgå at avgjørelsen bygger på de overordnede, rettslige prinsippene.
- Vær konkret under redegjørelsen for faktum og den konkrete lovanvendelsen.
- Unngå så langt mulig standardformuleringer og faguttrykk uten forklaring.

Følgende forhold bør etter omstendighetene inngå i begrunnelsen av en dom:

- Grundig drøftelse av hele familiesituasjonen og de faktorene som gjør seg gjeldende i den enkelte saken, herunder særskilte emosjonelle, psykologiske, medisinske, kulturelle, språklige og religiøse momenter.
- Redegjørelse for eventuelle hjelpetiltak som har vært forsøkt for både barn og foreldre, hvordan disse har fungert, og eventuelt drøftelse av hvorfor de ikke har fungert.

- Redegjørelse for eventuelle samvær som har funnet sted, hvordan de har fungert og eventuelt drøftelse av hvorfor de ikke har fungert.
- Redegjørelse for og drøfting av de sakkyndigbevis som foreligger.
- Hvis det ikke er oppnevnt sakkyndig, bør det fremgå hvorfor retten mener beslutningsgrunnlaget likevel er tilstrekkelig.
- Redegjørelse for om mindre inngripende tiltak er vurdert, og hvorfor de eventuelt ikke er funnet tilstrekkelige:
 - Hjelpetiltak sml. omsorgsovertagelse
 - Begrenset samvær sml. nullsamvær
 - Hjelpetiltak med sikte på tilbakeføring/fortsatt fosterhjemsplassing, sml. adopsjon
- Redegjørelse for **barnets situasjon og interesser**, herunder eventuelle endringer
 - Hvis saken gjelder flere barn, må hvert barn vurderes individuelt.
 - Barnets rett til familieliv kan – foruten den biologiske familien – etter omstendighetene også omfatte fosterfamilien. Beskriv barnets tilknytning til henholdsvis biologisk familie og fosterfamilie, eventuelt mangel på sådan.
 - Det bør fremgå hva retten mener er barnets beste på kort og lang sikt – og hvorfor.
 - Barnets mening og hvilken vekt dette er tillagt, bør fremgå. Hvis barnet ikke er hørt, bør årsaken til det fremgå.
 - Det bør fremgå konkret hvilke skadevirkninger fortsatt omsorgsbasis hos biologiske foreldre, mer samvær, tilbakeføring etc. eventuelt får for barnet.
 - Hvis barnet anses som sårbart, bør dette beskrives konkret og årsaker drøftes, herunder hvorfor barnet fortsatt er sårbart når det ikke bor hos de biologiske foreldrene. Det bør fremgå hvilken betydning sårbarheten har for barnets omsorgsbehov, samt om sårbarheten kan avhjelpes med tiltak.
 - Hvis barnet har reaksjoner på samvær, bør dette beskrives konkret og årsaker drøftes. Fosterforeldres beskrivelser bør om mulig underbygges av andre bevismomenter. Det bør fremgå om reaksjonene kan avhjelpes med tiltak.
 - Barnets rett til å nyte sin egen kultur bør drøftes der det er aktuelt.
- Redegjørelse for de biologiske **foreldrenes situasjon og interesser**, herunder eventuelle endringer og potensialet for utvikling
 - Beskriv foreldrenes tilknytning til barnet, eventuelt mangel på sådan.
 - Beskriv foreldrenes omsorgs- og/eller samværsevne, herunder hvilke konkrete mangler som eventuelt foreligger ved denne. Vær varsom med å trekke konklusjoner om foreldrenes omsorgsevne ut fra begrensede eller utilfredsstillende samvær alene.
 - Beskriv foreldrenes kulturelle, etniske, religiøse og språklige bakgrunn, og hvilken betydning dette har for de spørsmål saken reiser, der det er aktuelt.
 - Det bør fremgå om hjelpetiltak og/eller endringer i samværens form eller hyppighet kan avhjelpe omsorgs- og/eller samværsituasjonen på kort eller lang sikt.

- Redegjørelse **for andre berørte personers situasjon og interesser**, slik som søsken.

Balansert avveining av interessene:

- Det må fremgå at hensynet til familiebånd er vurdert, og hvilken vekt dette er tillagt ved avveiningen mot det overordnede hensynet til barnets beste.
- Det bør fremgå hvordan retten har vurdert prinsippet om at tiltak skal være i samsvar med målet om å gjenforene barn og foreldre, frem til det er grunnlag for å oppgi dette målet.
- Hvis gjenforeningsmålet oppgis, skjerpes kravene til begrunnelse:
 - o At gjenforeningsmålet er forlatt, bør fremgå eksplisitt av avgjørelsen.
 - o Det kreves grundige overveielser der det også ses hen til myndighetenes positive plikt til å legge til rette for gjenforening.
 - o Det bør fremgå hvorfor tilbakeføring ikke er mulig, herunder om dette skyldes at myndighetene har brutt plikten til å tilrettelegge for gjenforening.
 - o Konsekvensene for barnet ved at tilbakeføring ikke vil skje, bør fremgå under vurderingen av barnets beste.
 - o Ved kutting av familiebåndene, slik som adopsjon og svært begrenset samvær, kreves «very exceptional circumstances».
- **Samvær og tilsyn:**
 - o Samvær skal vurderes og fastsettes konkret, det er ingen standard norm.
 - o Ved samværsfastsettelsen bør retten ta utgangspunkt i gjenforeningsmålet, samtidig som barnet ikke må utsettes for en urimelig belastning. Samværsomfang må heller ikke ligge nært opp til denne grensen.
 - o Tilsyn må begrunnes konkret og kan kun idømmes når det foreligger spesielle grunner.
- Momentene vil i varierende grad også kunne være aktuelle for kjennelser og beslutninger.
- Sentrale kilder for visse temaer:
 - o Overordnede prinsipper: [Strand Lobben mot Norge](#) avsnitt 202–213 og [HR-2020-661-S](#) avsnitt 70–82 og 93–171.
 - o Barnets beste: [Barnekomiteens generelle kommentar](#) nr. 14, særlig avsnitt 41–84.
 - o Betydningen av tidligere feil: [HR-2020-661-S](#) avsnitt 113–116, 135–139 og 153–154, og [HR-2020-662-S](#) avsnitt 60–61.
 - o Kultur, språk og religion: [T.S. og J.J. \(EMD-2015-15633\)](#) avsnitt 30, [Jansen mot Norge](#) (EMD-2016-2822) avsnitt 100 og 103, [Hasan mot Norge](#) (EMD-2015-27496) avsnitt 158, [HR-2019-788-U](#) avsnitt 25 og 28, kammerdom i saken Ibrahim mot Norge (EMD-2016-15379) avsnitt 64, samt [HR-2020-1788-A](#) avsnitt 113.
 - o Akuttvedtak: [Hernehult mot Norge](#) (EMD-2016-14652) avsnitt 75 og [HR-2020-662-S](#) avsnitt 62–74.

- Omsorgsovertagelse: [K.O. og V.M. mot Norge](#) (EMD-2016-64808) avsnitt 63–66, [A.S. mot Norge](#) (EMD-2015-60371) avsnitt 61, [Hernehult mot Norge](#) avsnitt 63, [HR-2020-662-S](#) avsnitt 43–61, HR-2020-663-S avsnitt 63, [HR-2020-2081-A](#) avsnitt 45 og [M.L. mot Norge](#) (EMD-2016-64639) avsnitt 81 og 89.
- Hjelpetiltak: [HR-2021-833-U](#) avsnitt 19–25.
- Tilbakeføring: [Pedersen mot Norge](#) (adopsjon etter barnevernloven § § 4-20 tredje ledd) avsnitt 64–65 og [HR-2020-1788-A](#).
- Samvær: [K.O. og V.M. mot Norge](#) avsnitt 69, [HR-2020-661-S](#) avsnitt 133–134 og 144–145, [HR-2020-662-S](#) avsnitt 114–138, [M.L. mot Norge](#) avsnitt 79, [HR-2021-474-A](#) avsnitt 43–58, R.O. mot Norge (EMD-2018-49452) avsnitt 33 og K.E. og A.K. mot Norge (EMD-2018-57678) avsnitt 49–50.
- Kontakt via telefon *mv*: [HR-2020-1967-A](#).
- Tilsyn: [K.O. og V.M. mot Norge](#) avsnitt 69, [HR-2020-661-S](#) avsnitt 156 og [HR-2020-662-S](#) avsnitt 148–149.
- Adopsjon: [Strand Lobben mot Norge](#) avsnitt 208–209, [Pedersen mot Norge](#) avsnitt 66–68 og [HR-2020-661-S](#) avsnitt 87–92, 98–111, 135–139 og 205–206.

14. Informasjon til barnet om resultatet i saken

- Se [«En domstol til barnets beste»](#) punkt 6 og 7.
- Barn med partsrettigheter og barn som har uttalt seg, skal få tilpasset informasjon om resultatet i saken, jf. [barnevernloven § 1-6](#).
- Barnet bør også få en begrunnelse for resultatet.
- Rettsoppnevnt sakkyndig kan forespørres om hvem sakkyndig mener bør informere barnet.
- Dersom den sakkyndige skal orientere barnet, bør det varsles når tidspunkt for domsavgivelse nærmer seg, slik at den sakkyndige kan gjøre avtale om å orientere barnet den dagen (eller påfølgende dag.)
- Det bør utarbeides dokumentasjon på når, hvor, av hvem og hvordan informasjonen ble gitt til barnet. Dokumentasjonen bør sendes til partenes prosessfullmektiger.

15. Utsatt iverksettelse

- Søksmål er ikke til hinder for at tvangsvedtak settes i verk. Den rett saken er brakt inn for, kan imidlertid ved kjennelse bestemme utsatt iverksettelse etter [tvisteloven § 36-2](#) tredje ledd.
- Avgjørelsen beror på en skjønnsmessig vurdering hvor flere forhold er relevante, jf. [HR-2021-667-F](#) avsnitt 12 og [HR-1997-339-K](#).
- Ankes en dom som opprettholder et tvangsvedtak, treffer underinstansen avgjørelse i spørsmålet om utsatt iverksettelse inntil dokumentene i ankesaken er sendt ankeinstansen. Etter dette hører avgjørelsen under ankeinstansen. At en begjæring om utsatt iverksettelse er behandlet av underinstansen, er ikke til hinder for at ny begjæring fremsettes for ankeinstansen.

- Når retten mottar begjæring om utsatt iverksettelse, bør de øvrige parter gis en kort frist, vanligvis en uke, for å komme med uttalelse til spørsmålet.
- Dersom vedtaket allerede er iverksatt når retten mottar begjæringen, skal saken i utgangspunktet avvises grunnet manglende rettslig interesse jf. [tvisteloven § 1-3](#), jf. [HR-2013-510-U](#). [Tvisteloven § 36-2](#) annet ledd annet punktum kan imidlertid gi hjemmel for omgjøring i den forstand at det kan treffes avgjørelse om at et tvangsvedtak som er gjennomført, ikke skal opprettholdes.
- Retten til å uttale seg kan også gjelde ved krav om utsatt iverksettelse, jf. [HR-2013-1960-U](#) avsnitt 16 og 17. I saken var barnet 13 år gammelt.
- Begjæring om utsatt iverksettelse behandles skriftlig og uten meddommere.

16. Midlertidige avgjørelser etter barnevernloven § 4-6 annet ledd (akuttvedtak)

- Gi saksøkte en kort tilsvarefrist, normalt en til to uker.
- Beram planmøte raskt.
Bruk planmøtet til å drøfte behovet for bevis og minn om at det sentrale er bevis knyttet til den konkrete situasjonen som foranlediget akuttvedtaket.
- Barnets rett til å uttale seg gjelder også ved midlertidige avgjørelser. I en sak om midlertidig avgjørelse etter barneloven, har imidlertid Høyesterett lagt til grunn at den ikke står like sterkt som ved ordinære avgjørelser, jf. [HR-2020-1619-U](#) avsnitt 12–13 (barneloven).
- Beram hovedforhandling innen en til to måneder etter at saken er kommet inn. Avklar når det er berammet møte i fylkesnemnda om omsorgsovertakelse.
- Dersom møte i fylkesnemnda er berammet innen en til to måneder, bør prosessfullmektigene kontaktes omgående for å drøfte muligheten for om saken for domstolene kan trekkes eller stanses, jf. [tvisteloven § 16-17](#) og [§ 16-18](#) andre ledd.
- Den rettslige interessen i selvstendig prøving av akuttvedtaket faller bort når fylkesnemnda har truffet vedtak i omsorgsovertakelsessaken, jf. [tvisteloven § 36-1](#) andre ledd og [§ 1-3](#) andre ledd.
- Muntlig forhandling for overprøving av midlertidig avgjørelse bør normalt kunne gjennomføres på en dag.

17. Saker der barn har tilknytning til andre land

- Barnevernloven gjelder i utgangspunktet for alle barn som oppholder seg i Norge, jf. [barnevernloven § 1-2](#) første ledd. Dette gjelder uavhengig av barnets statsborgerskap, oppholdsstatus og oppholdstid.
For barn som har vanlig bosted i Norge, men oppholder seg i en annen stat, og barn som oppholder seg i Norge, men har vanlig bosted i en annen stat, se § 1-2 annet ledd.
- Det er ulovlig å ta med seg barn ut av Norge uten barneverntjenestens samtykke dersom vedtak etter [barnevernloven §§ 4-6](#) annet ledd, [4-9](#) første ledd, [4-25](#) annet ledd annet punktum og [4-29](#) fjerde ledd er *iverksatt*, eller når det er *truffet vedtak* etter §§ [4-8](#), [4-12](#), [4-24](#) og [4-29](#) første og annet ledd, eller *begjæring om slike tiltak er sendt fylkesnemnda*, jf. [§ 4-31](#).
- Se forøvrig retningslinjer utarbeidet av Barne-, likestilling og inkluderingsdepartementet [Q-42/2015](#).

- Utenlandske myndigheter, herunder utenriksstasjoner, er ikke part i en barnevernssak, og har i utgangspunktet ikke rett til opplysninger i saken. Private parter kan imidlertid selv gi utenlandske myndigheter tilgang til slik informasjon.
- Private parter kan velge en representant fra en utenriksstasjon som fullmektig i en barnevernssak, se rundskrivet [Q-42/2015](#) punkt 11. Se også [tvisteloven § 3-3](#).
- Dersom representanter fra en utenriksstasjon anmoder om å være til stede under hoved/ankeforhandlingen, må dette vurderes etter [tvisteloven § 36-7](#) annet ledd. Det er kun private parter som kan begjære dette. Se Q-42/2015 punkt 12.3.

18. Godtgjørelse og salær til meddommere, sakkyndige og prosessfullmektiger

- Godtgjørelse til fagkyndige meddommere gis etter medgått tid og følger offentlige satser.
- Godtgjørelse til rettsoppnevnt sakkyndig dekkes av staten (retten). Dette gjelder også når retten benytter sakkyndig til å høre barnet. Godtgjørelse gis etter [salærforskriften § 1](#), og følger offentlige satser. Merk [salærforskriften § 2](#) første ledd om forskjellig godtgjørelse til sakkyndig som jobber i det offentlige og sakkyndige som er privatpraktiserende.
- Dersom retten av særlige grunner benytter talspersonen som var oppnevnt for fylkesnemnda til å høre barnet, er det naturlig å benytte fylkesnemndas satser for godtgjørelse til talspersoner.
- Godtgjørelse til kommunens prosessfullmektig, vitner og partsrepresentant dekkes av kommunen, jf. [barnevernloven § 7-24](#) fjerde ledd.
- Godtgjørelse til private parterts prosessfullmektig og vitner dekkes av staten (retten), jf. [rettshjelploven § 16](#) første ledd nr. 2. Salæret til private parters prosessfullmektiger fastsettes etter medgått tid og følger offentlige satser, jf. [rettshjelpslovens § 16](#) første ledd jf. [salærforskriften § 1](#). Stykkprisen for fylkesnemnda kan gi veiledning, se [stykkprisforskriften § 6](#).

19. Ankebehandling i lagmannsretten

De øvrige delene av veilederen gjelder også for lagmannsretten, med følgende tilpasninger og tilføyelser:

Planmøte (punkt 2) og Berammelse (punkt 4)

Dersom barnet skal høres direkte av alle dommerne som skal avgjøre saken, vil det normalt være mest praktisk å gjøre dette i tilknytning til ankeforhandlingen, se tilleggsmerknadene til punkt 9 nedenfor. Det må tas hensyn til dette ved avsetting av tid til ankeforhandlingen og ved fastsetting av tidsplan.

Hvem er parter i saken (punkt3)

Lagmannsretten må gjøre en oppdatert vurdering av hvem som er parter i saken, herunder om barn er blitt gamle nok til å ha selvstendige partsrettigheter etter barnevernloven § 6-3 annet ledd.

Sakkyndighet (punkt 6)

Dersom tingretten har oppnevnt sakkyndig, kan denne som hovedregel reoppnevnes. Vurder i så fall om mandatet fra tingretten er dekkende for sakens spørsmål, slik at det kan være tilstrekkelig med et tilleggsmandat for å sikre at beslutningsgrunnlaget er oppdatert.

Høring av barn (punkt 9)

Midlertidig avgjørelse og utsatt iverksettelse

- Utgangspunktet er at barnet har rett til å uttale seg på nytt for lagmannsretten selv om det har uttalt seg til tingretten, jf. [HR-2020-1619-U](#) avsnitt 14-18 (barneloven).

Samtykkebeslutning etter [tvisteloven § 36-10](#) tredje ledd

- Lagmannsretten må vurdere om barnet skal få (ny) anledning til å bli hørt før retten avgjør om det skal gis samtykke til fremme av anken. Dersom det er noe som tilsier at barnet bør gis anledning til å bli hørt, for eksempel at det er gått lang tid siden barnet ble hørt, eller barnets/foreldrenes situasjon har endret seg, kan det tale for å fremme anken såfremt vilkårene for øvrig er oppfylt. Se til sammenligning [HR-2020-331-U](#) avsnitt 20 (barneloven).
- Høring på dette stadiet kan normalt foretas av førstehåndsdommer alene.
- I saker der lagmannsretten ikke samtykker til fremme av anken, bør det fremgå av beslutningen hvordan lagmannsretten har vurdert barnets rett til å bli hørt, sml. [HR-2017-18-U](#) avsnitt 17 og 18 (barneloven), [HR-2017-1996-U](#) avsnitt 16 og 17 (barnebortføring) og [HR-2020-331-U](#) (barneloven).

Full prøving av saken

- Ved full prøving av saken med muntlig forhandling i lagmannsretten, skal barn som er blitt hørt under tingrettsbehandlingen, som den klare hovedregel gis anledning til å bli hørt på nytt. Hvis barnet ikke ble hørt under tingrettsbehandlingen, må lagmannsretten gjøre en selvstendig, oppdatert vurdering av om barnet nå har rett til å bli hørt.
- Dersom barnet skal høres direkte av alle dommerne som skal avgjøre ankesaken, vil det normalt være mest praktisk å gjøre dette i tilknytning til ankeforhandlingen. En mulighet er å høre barnet på morgenen før rett settes første rettsdag. Alternativt kan det gjøres i en pause tidlig i forhandlingene.
- Det må skrives et referat fra samtalen, som partene umiddelbart må få tilgang til – helst før forklaringen fra eventuell rettsoppnevnt sakkyndig og senest før bevisførselen er avsluttet.

Samtykkebeslutning etter [tvisteloven §36-10](#) tredje ledd

Høring av barnet

- Se tilleggsmerknader til punkt 9 ovenfor.

Samtykkevurderingen

- For å gi samtykke til fremme av anken, må minst ett av vilkårene i [tvisteloven § 36-10](#) tredje ledd bokstav a–d være oppfylt. Dersom et eller flere vilkår er oppfylt, kan lagmannsretten likevel etter en skjønnsmessig vurdering beslutte ikke å gi samtykke. Foreligger det tvil om det vil kunne innebære en krenkelse av Grunnloven eller EMK dersom tingrettens dom blir stående, må samtykke til ankebehandling gis, jf. [Grunnloven § 92](#), [EMK artikkel 13](#) og [HR-2020-1789-A](#) avsnitt 46 og 63–64.
- Lagmannsretten må vurdere alle anførselene. I tillegg må lagmannsretten alltid vurdere om vilkåret i [tvisteloven § 36-10](#) tredje ledd bokstav c er oppfylt. Lagmannsretten må vurdere om tingrettens saksbehandling, herunder dens beslutningsgrunnlag og begrunnelse, medfører at retten til familieliv kan være krenket dersom tingrettens dom blir stående som endelig avgjørelse i saken.

Sjekk herunder:

- Hadde tingretten et tilstrekkelig og oppdatert beslutningsgrunnlag? Se blant annet punkt 6 (Sakkyndighet), 8 (Kultur, etnisitet, språk og religion) og 9 (Høring av barn).
- Er tingrettens begrunnelse forsvarlig? Se punkt 13 (Domskriving –begrunnelse). Sjekk blant annet om tingretten har:
 - o lagt til grunn riktig rettslig norm/terskel for hvert av kravene som avgjøres,
 - o i tilstrekkelig grad sett hen til målet om gjenforening og det overordnede hensynet til barnets beste,
 - o vurdert anførsler om ny situasjon hos barn og/eller foreldre,
 - o vurdert alternative tiltak, slik som justeringer i samværet,
 - o vurdert momenter knyttet til kultur, etnisitet, språk og religion der det gjør seg gjeldende, og
 - o vurdert samvær konkret.

Begrunnelsen for beslutningen

Beslutningen skal angi ankegrunnene, samt hvilke av de lovbestemte vilkårene som er vurdert. For øvrig skal beslutningen begrunnes i den grad hensynet til forsvarlig saksbehandling tilsier det, samt der det fremstår som nødvendig for å sikre en reell etterprøving. Begrunningsplikten vil særlig slå inn ved vurderinger etter [tvisteloven § 36-10](#) tredje ledd bokstav b og c, samt hvis lagmannsretten ikke gir samtykke selv om et av de alternative vilkårene er oppfylt. Uavhengig av hva som er anført i anken, må lagmannsretten etter omstendighetene begrunne grundig at vilkåret i bokstav c ikke er oppfylt – det vil si hvorfor det ikke er vesentlige mangler ved tingrettens dom og saksbehandling. Se [HR-2020-661-S](#) avsnitt 59 jf. [HR-2017-776-A](#), særlig avsnitt 43–44, 50–52 og 57–58.

Plikt til å vurdere samtykke for tilknyttede krav

Selv om [tvisteloven § 36-10](#) tredje ledd kun er oppfylt for et krav – typisk samværskravet, kan lagmannsretten gi samtykke til å fremme anken også for andre krav som står i sammenheng med det – typisk omsorgskravet, jf. [HR-2020-907-U](#) avsnitt 11–12. Fordi lagmannsretten i disse situasjonene har kompetanse til å gi samtykke, må den ta stilling til om det skal gis samtykke også for slike tilknyttede krav, jf. [HR-2019-1001-U](#) avsnitt 24.

Plikt til å behandle krav som ikke er omfattet av samtykket

Dersom lagmannsretten bare har gitt samtykke til fremme av anke for visse krav, er en slik begrensning ikke bindende for lagmannsrettens videre behandling. Lagmannsretten vil i visse tilfelle ha plikt til å behandle krav som ikke er omfattet av samtykket, jf. [HR-2021-897-U](#) avsnitt 26-31.

Vedlegg 1: Eksempel på brev til meddommere i barnevernssak

Oversendelse av saksdokumentene til meddommerne med litt forklaring om hva saken gjelder og hvordan saken behandles

Til:

Fagkyndig meddommer og alminnelig meddommer (navn)

Hei

Vi skal være dommere sammen i en barnevernssak i ... tingrett / lagmannsrett.

Sakens ramme er at fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker har fattet tvangsvedtak etter barnevernloven som går ut på ... (Eks: omsorgsovertakelse og plassering i fosterhjem for barnet/a til NN, og at NN hor reist sak for retten hvor hun ber oss oppheve dette vedtaket).

Vi skal avgjøre om (Eks: vilkårene for omsorgsovertakelse er oppfylt. Hvis vilkårene ikke er oppfylt, skal barna tilbakeføres til foreldrene. Og omvendt, hvis vilkårene er oppfylt, skal barna fortsatt være under barnevernets omsorg. Da skal vi i så fall også avgjøre spørsmål om samvær mellom barna og deres foreldre.) Dette blir forklart grundigere etter hvert.

[Kort om bakgrunnen for saken, hvilke barn saken gjelder og hvem som er parter]

Saken går over ... dager. Vedlagt følger sakens dokumenter (faktisk utdrag). Det er ikke meningen at noen av oss skal lese alle dokumentene før vi kommer til hovedforhandlingen, men det er uansett hensiktsmessig at vi er kjent med de store trekkene i saken før vi begynner. Jeg har gitt advokatene beskjed om at **jeg vil be dere lese** (se vedlegget «Dokumenter/dokumenttyper som bør bes lest av meddommerne» og vurder hvilke dokumenter det er hensiktsmessig at meddommerne leser)

- Fylkesnemndas vedtak (side i utdraget)
- Sakkyndig utredning (side i utdraget)
- Rapport (side i utdraget)
- Tingrettens dom (side i utdraget)
- Anken (side i utdraget)
- Anketilsvaret (side i utdraget)

Ta dokumentene med til hovedforhandlingen. Dokumentene må behandles med forsiktighet. De skal ikke være tilgjengelige for andre, og de skal makuleres eller tilbakeleveres til retten etter hovedforhandlingen.

Ellers litt praktisk: Rettsdagene blir fulle dager i retten. I løpet av saken avtaler vi nærmere når og hvordan vi holder kontakten og møtes etter selve saken for å snakke om dommen.

Hvis du lurer på noe før vi møtes, ta kontakt med (E-post og telefonnummer til dommeren). Vi møtes (tid og sted), slik det fremgår av innkallingen. (For Oslo tingrett: Merk at det er sikkerhetskontroll i tinghuset, så det kan ta litt tid å komme inn. Ta det med i beregningen.)

Med vennlig hilsen

dommer

Vedlegg 2: Dokumenter/dokumenttyper som bør bes lest av meddommere

(Må tilpasses den enkelte saken, og bør stilles opp i kronologisk rekkefølge og datert + med sidehenvisning i utdraget)

- Eventuelle sakkyndige utredninger før vedtaket som skal overprøves
- Eventuelle epikriser eller utredningsrapporter for barn og/eller foreldre før vedtaket
- Eventuelle evalueringer av hjelpetiltak før vedtaket
- Eventuelle tidligere dommer i barnevernssak og/eller tilgrensende straffesak

- Fylkesnemndas vedtak som er bragt inn til overprøving
- *For lagmannsretten; tingrettens dom i overprøvingssaken*

- Stevning og tilsvær
- *For lagmannsretten; anke og anketilsvær*

- Eventuelle sakkyndige utredninger etter vedtaket
- Eventuelle epikriser eller utredningsrapporter for barn og/eller foreldre etter vedtaket
- Eventuelle evalueringer av hjelpetiltak etter vedtaket

- Alle samværsrapporter, også etter fylkesnemndas vedtak
- Referat fra samtale(r) med barnet før behandling i fylkesnemnd/domstol
- Oversiktsdokumenter og tidslinjer etter listen nedenfor

Vedlegg 3: Dokumenter som bør forutsettes produsert og fremlagt av kommunen i samarbeid med private parter, alt for hvert barn og oppdatert for domstolsbehandlingen for hver instans

- Tidslinje
- Oversikt bekymringsmeldinger
- Oversikt hjelpetiltak (type, varighet, hyppighet og omfang, evaluering)
- Oversikt arbeid relatert til barnevernloven § 4-16 ift. foreldre og ift. barnet, og målet om gjenforening
- Oversikt over gjennomførte samvær, samt vedtak, rapporter og evalueringer

Vedlegg 4: Mal for innkalling til planmøte i saker etter barnevernloven

I planmøtet bes prosessfullmektigene forberede seg på å besvare følgende:

Generelle avklaringer

1. Klargjøring av kravene saken gjelder mv.
2. Den faktiske fremstillingen i fylkesnemdas vedtak / tingrettens dom
3. Skal saken behandles etter særlige regler?
4. Særlige forhold

Aktuelle momenter kan være tidligere saker om samme eller tilgrensede temaer, særlige behov hos barn eller foreldre, om barnet har søsken, rus, psykiatri, vold / overgrep, om barnet bor på sperret adresse eller barnets / foreldrenes kulturelle, etniske, religiøse og språklige bakgrunn.

Er det knyttingspunkter til straffesak eller sak etter barnelova eller utlendingsloven?

5. Deling av forhandlingene, evt. også dommen

Bevisførsel

6. Høring av barnet
7. Dokumentbevis
8. Vitneførsel, herunder fullt navn og adresse på vitner, samt fritak eventuell taushetsplikt
9. Rettsoppnevnte sakkyndige

Saksforberedelsen

10. Rettsmøter under saksforberedelsen
11. Avsluttet saksforberedelse
12. Sluttinnlegg
13. Andre forhold av betydning for saksforberedelsen

Hovedforhandling

14. Berammelse
15. Fagkyndig og alminnelig meddommer
16. Tolk
17. Faktisk utdrag
18. Juridisk utdrag
19. Gjennomføring av hoved-/ ankeforhandlingen
20. Hjelpedokumenter
21. Annet

Vedlegg 5: Mal for rettsbok planmøte i saker etter barnevernloven - tingretten

Møtedeltakere: Dommeren og prosessfullmektigene.

Møtet ble holdt som fjernmøte. Deltakerne var på sine kontorer uten partene til stede.

Ingen hadde innvendinger mot dommerens habilitet.

Partene ble gitt anledning til å uttale seg om plan for den videre behandlingen av saken.

Spørsmål	Partenes synspunkter og rettens beslutninger
Generelle avklaringer	[Se Nasjonal veileder for behandling av barnevernsaker punkt 2.]
1. Klargjøring av kravene ankesaken gjelder mv.	<p>Hvilke krav gjelder saken?</p> <p>Følgende avklaringer ble gjort [eksempler:</p> <ul style="list-style-type: none"> – anførsler / påstandsgrunnlag – påstand – om det er deler av fylkesnemndas konklusjoner som ikke bestrides [men husk at saken er indispositiv] – hvilke krav er realitetsbehandlet i fylkesnemnda <p>Hvem er parter i saken?</p> <p>[Se Nasjonal veileder punkt 3. Merk at saker om samvær skal behandles samlet for alle samværsberettigede, og at barn over 15 år som hovedregel har partsrettigheter, jf. bvl. § 6-3 andre ledd.]</p> <p>Forening av saker til felles behandling?</p> <ul style="list-style-type: none"> – [Er det behov for tilpasninger under hovedforhandling?] <p>Er det krevd utsatt iverksettelse?</p> <p>[Dersom prosessfullmektigene ikke er forberedt på å gjøre nødvendige avklaringer, gis nødvendige frister.]</p>
2. Den faktiske fremstillingen i fylkesnemndas vedtak/ tingrettens dom	<p>[Alt. 1:] Partene har ikke innvendinger mot de følgende delene av den faktiske fremstillingen i fylkesnemndas vedtak:</p> <ul style="list-style-type: none"> – [] <p>[Alt. 2:] [Partene] fikk frist til [dato] for å klargjøre om det er deler av den faktiske fremstillingen i fylkesnemndas vedtak som de ikke har innvendinger mot.</p>
3. Skal saken behandles etter særlige regler?	Tvisteloven kapittel 36 – saker om administrative tvangsvedtak i helse- og sosialsektoren.

4. Særlige forhold	<ul style="list-style-type: none"> – Er det tidligere saker om samme eller tilgrensende tema? – Politianmeldelse / straffesak? – Foreldretvist? – Utlendingssak? – Rus eller psykiatri? – Vold eller overgrep? – Særlig behov barn? – Særlig behov hos foreldre? – Søsken? – Barnets / foreldrenes kulturelle, etniske, religiøse og språklige bakgrunn. – Behov for tilsyn? – Bor barnet på sperret adresse? <p>Hva krever forholdene av tiltak, undersøkelse, dokumentasjon og samordning?</p> <p>Er det aktuelt med saksforberedende møte, jf. tvisteloven § 9-5 tredje ledd</p>
5. Deling av forhandlingene evt. også dommen	[Normalt ikke aktuelt. Hjemmel er tvisteloven § 16-1.]
Bevisførsel	[Gir tilbudet et tilstrekkelig og oppdatert bilde av saken?]
6. Høring av barnet	<p>Barnet er [år] år og [måneder] måneder gammelt.</p> <p>Barnet [er / er ikke] orientert om saken, jf. barnevernloven § 1-6.</p> <p>Barnet ble sist hørt [dato] av [hvem] i forbindelse med [].</p> <p>[Alt. 1:] Barnet skal informeres og gis anledning til å uttale seg, jf. barnevernloven § 6-3. Det er enighet om at høring av barnet skal skje på følgende måte: . . . [hvem, når, hvordan].</p> <p>[Se Nasjonal veileder punkt 9 og eksempel på mandat. Alternativer:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Sakkyndig med særskilt mandat eller som del av utredning – Samtlige dommere som skal behandle saken – Barnets talsperson <p>Hvis det skal oppnevnes en person for å høre barnet:</p> <p>a) Partene er enige om at talsperson / sakkyndig gis mandat til å [informere barnet og] gi barnet anledning til å uttale sin mening om sakens spørsmål.</p> <p>b) Dommeren opplyste at retten innkaller talsperson / sakkyndig til hovedforhandlingen.</p> <p>c) Det ble avtalt at talspersonen / den sakkyndige skal få tilsendt følgende dokumenter på forhånd: ... (Retten avgjør hva som skal sendes)]</p>

	<p>[Alt. 2:] Barnet skal ikke <i>[informeres og]</i> høres fordi ... [angi begrunnelse].</p> <p><i>[Dersom barnet skal høres:]</i> Avklar hvordan barnet skal få informasjon om resultatet i saken.</p>
7. Dokumentbevis	<p><i>[Ved straffesak: Retten innhenter dokumenter fra politiet, jf tvisteloven §§ 21-5 og 26-5 jf. politiregisterloven § 30.]</i></p> <p>Begjæringer om bevis tilgang (provokasjoner) [Part] fikk frist til [dato] med å etterkomme motpartens begjæring(er) om bevis tilgang, eller begrunne hvorfor begjæringen(e) ikke etterkommes.</p> <p>Ytterligere dokumentbevis [Alt. 1:] Prosessfullmektigene uttalte seg om behovet for ytterligere bevisførsel.</p> <p>[Alt. 2:] Saksøker/ saksøkte/ Partene har per i dag ikke planer om ytterligere dokumentbevis.</p> <p>Prosessfullmektigene ble gitt anledning til å uttale seg om hvilke dokumenter meddommerne må ha lest før hovedforhandling.</p>
8. Vitneførsel	<p>Saksøker vil føre følgende vitner:<i>[fullt navn og adresse, samt hva vitnet skal forklare seg om, jf. tvisteloven § 21-6]</i></p> <p>Saksøkte vil føre følgende vitner: <i>[fullt navn og adresse, samt hva vitnet skal forklare seg om, jf. tvisteloven § 21-6]</i></p> <p>Partene fikk frist til [dato] for å melde ytterligere vitner</p> <p><i>[Taushetsplikt: I den grad det er nødvendig for behandling av saken, kan domstolene gi pålegg til offentlige myndigheter, visse yrkesutøvere med profesjonsbestemt taushetsplikt, og private som utfører oppgaver for det offentlige, om utlevering av taushetsbelagt informasjon, se barnevernloven § 6-4. Opplysninger skal så langt som mulig, innhentes i samarbeid med den saken gjelder.]</i></p>
9. Rettsoppnevnte sakkyndige	<p><i>[Er det behov for å oppnevne sakkyndig? Hva skal den sakkyndige belyse?]</i></p> <p>[Alt. 1:] Partene er enige om at retten skal oppnevne sakkyndig.</p> <p><i>[Se Nasjonal veileder punkt 6. Bruk Norsk Psykologforenings liste over godkjente sakkyndige i barne- og familiesaker, jf. foreningens nettsider.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Hvilke kvalifikasjoner bør den sakkyndige ha? – Sett frist for (omforent) forslag, kontaktinformasjon og evt. CV, samt mandat for den sakkyndige.)] <p>[Eksempel:] Det er enighet om at retten skal oppnevne sakkyndig. Partene gis frist til [dato] for å fremsette et omforent forslag til</p>

	<p>sakkyndig, med minst to kandidater i prioritert rekkefølge. Partene skal ikke selv kontakte kandidatene på forhand. Dersom partene ikke kommer til enighet om et omforent forslag innen den gitte tidsfristen, bes partene [innen samme frist/en ukes frist] om å fremsette eget forslag til sakkyndig, med minst to kandidater i prioritert rekkefølge. Det bes i så fall om at forslagene utveksles mellom partene i forkant, slik at partene innen samme frist kan kommentere hverandres forslag.</p> <p>Den sakkyndiges rapport bør foreligge senest [antall] uker før hovedforhandlingen.</p> <p>[Alt. 2:] Partene er uenige om retten skal oppnevne sakkyndig. Partene ble gitt frist til [dato] for bemerkninger til dette spørsmålet.</p> <p>[Alt 3.:] Det er ikke aktuelt med rettsoppnevnt sakkyndig.</p>
10. Avsluttet saksforberedelse	<p>Saksforberedelsen avsluttes [tre uker] før hovedforhandlingen.</p> <p><i>[Oversittelse av fristen medfører ikke at bevisene kan avskjæres. Partene oppfordres likevel til å inngi dokumenter innen fristen.]</i></p>
11. Sluttinnlegg	<p>[Alt 1.:] Frist for sluttinnlegg: [to uker] før hovedforhandling, jf. tvisteloven § 9-10 annet ledd.</p> <p>Saksøker / kommunen inngir utkast til framdriftsplan, som er omforent med saksøkte / privat part, sammen med sitt sluttinnlegg. Rettsdagene begynner kl. 0900, og bør i utgangspunktet være avsluttet innen kl. [1500]. Dette må reflekteres i tidsplanen. Det må også settes av tid til pauser.</p>
12. Andre forhold av betydning for saksforberedelsen	
Ankeforhandling	
13. Berømmelse	<p>(Alt. 1:) Hvor mange dager må settes av til hovedforhandling, og når kan denne berømmes?</p> <p>(Alt. 2:) Hovedforhandling er forhåndsreservert til [dato]. Det er satt av [antall] rettsdager.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Bekreftelse på at forhåndsreservert dato passer – Vurdere tidsavsetting – for kort eller for lang?
14. Fagkyndig og alminnelig meddommer	<p>Retten settes med to meddommere, hvorav én lek og én fagkyndig.</p> <p><i>[Normalt en psykolog fra Psykologforeningens liste, se pkt. 9]</i></p>
15. Tolk	<p>[Part/vitne] trenger tolk.</p> <p>Tolkespråk: Antall tolker: Retten innkaller tolk.</p>

	<p><i>[Må alt tolkes? Er det omfattende dokumentasjon og/eller vitneførsel på engelsk? Forventer retten oversettelse av dokumenter på utenlandsk språk? Må vitneforklaringer på engelsk tolkes i retten?]</i></p> <p><i>[Er det behov for oversettelse av dokumenter til privat part?]</i></p>
16. Faktisk utdrag	Er det behov for faktisk utdrag eller er det tilstrekkelig med dokumentutdrag utarbeidet av retten?
17. Juridisk utdrag	Prosessfullmektigene bes samarbeide om utarbeidelse av felles juridisk utdrag.
18. Gjennomføring av hovedforhandlingen	<p><i>[Det kan være aktuelt å snu rekkefølgen på partenes innlegg, slik at kommunen har første innlegg.]</i></p> <p><i>[Understrek viktigheten av å avsette tilstrekkelig tid til private parters forklaring. Hvem skal stille spørsmål til private parter først?]</i></p> <p><i>[Når det er barn med partsrettigheter: Hvordan må hovedforhandlingen legges opp for at barnet best mulig kan gjøre bruk av sine partsrettigheter?]</i></p>
19. Hjelpedokumenter	<p>Retten ber kommunen om å utarbeide følgende hjelpedokumenter, som bør være omforent med privat part:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tidslinje • Oversikt bekymringsmeldinger • Oversikt hjelpetiltak (type, varighet, hyppighet og omfang, evaluering) • Oversikt over arbeid relatert til barnevernloven § 4-16 ift. foreldre og ift. barnet, og målet om gjenforening • Oversikt over gjennomførte samvær, samt evt. rapporter og evalueringer
20. Annet	<p><i>[Vurder om det er hensiktsmessig at kopi av prosesskriv sendes direkte til eventuell rettsoppnevnt sakkyndig.]</i></p> <p>Dommeren spurte prosessfullmektigene om de ønsket å ta opp ytterligere forhold, uten at noe ble tatt opp.</p>

Dommeren erklærte møtet for avsluttet, og opplyste at utskrift vil bli gjort tilgjengelig i Aktørportalen.

Rettsmøtet varte fra kl. til kl.

Vedlegg 6: Mal for rettsbok planmøte i saker etter barnevernloven - lagmannsretten

Møtedeltakere: Dommeren og prosessfullmektigene.

Møtet ble holdt som fjernmøte. Deltakerne var på sine kontorer uten partene til stede.

Ingen hadde innvendinger mot dommerens habilitet.

Partene ble gitt anledning til å uttale seg om plan for den videre behandlingen av saken.

Spørsmål	Partenes synspunkter og rettens beslutninger
Generelle avklaringer	[Se Nasjonal veileder for behandling av barnevernsaker punkt 2.]
1. Klargjøring av kravene ankesaken gjelder mv.	Hvilke krav gjelder saken? Følgende avklaringer ble gjort [eksempler: – anførsler / påstandsgrunnlag – påstand – om det er deler av tingrettens vurderinger/ konklusjoner som ikke bestrides [men husk at saken er indispositiv] Hvem er parter i saken? [Se Nasjonal veileder punkt 3. Merk at saker om samvær skal behandles samlet for alle samværsberettigede, og at barn over 15 år som hovedregel har partsrettigheter, jf. bvl. § 6-3 andre ledd.] Forening av saker til felles behandling? – [Er det behov for tilpasninger under ankeforhandling?] Er det krevd utsatt iverksettelse? [Dersom prosessfullmektigene ikke er forberedt på å gjøre nødvendige avklaringer, gis nødvendige frister.]
2. Den faktiske fremstillingen i fylkesnemndas vedtak/ tingrettens dom	[Alt. 1:] Partene har ikke innvendinger mot de følgende delene av den faktiske fremstillingen i tingrettens dom: – [] [Alt. 2:] [Partene] fikk frist til [dato] for å klargjøre om det er deler av den faktiske fremstillingen i tingrettens dom som de ikke har innvendinger mot.
3. Skal saken behandles etter særlige regler?	Tvisteloven kapittel 36 – saker om administrative tvangsvedtak i helse- og sosialsektoren.

4. Særlige forhold	<ul style="list-style-type: none"> – Er det tidligere saker om samme eller tilgrensende tema? – Politianmeldelse / straffesak? – Foreldretvist? – Utlendings sak? – Rus eller psykiatri? – Vold eller overgrep? – Særlig behov barn? – Særlig behov hos foreldre? – Søskene? – Barnets / foreldrenes kulturelle, etniske, religiøse og språklige bakgrunn. – Behov for tilsyn? – Bor barnet på sperret adresse? <p>Hva krever forholdene av tiltak, undersøkelse, dokumentasjon og samordning?</p> <p>Er det aktuelt med saksforberedende møte, jf. tvisteloven § 9-5 tredje ledd</p>
5. Deling av forhandlingene evt. også dommen	[Normalt ikke aktuelt. Hjemmel er tvisteloven § 16-1.]
Bevisførsel	[Gir tilbudet et tilstrekkelig og oppdatert bilde av saken?]
6. Høring av barnet	<p>Barnet er [år] år og [måneder] måneder gammelt.</p> <p>Barnet [er / er ikke] orientert om saken, jf. barnevernloven § 1-6.</p> <p>Barnet ble sist hørt [dato] av [hvem] i forbindelse med [].</p> <p>[Alt. 1:] Barnet skal informeres og gis anledning til å uttale seg, jf. barnevernloven § 6-3. Det er enighet om at høring av barnet skal skje på følgende måte: . . . [hvem, når, hvordan].</p> <p>[Se Nasjonal veileder punkt 9 og eksempel på mandat. Alternativer:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Sakkyndig med særskilt mandat eller som del av utredning – Samtlige dommere som skal behandle saken – Barnets talsperson <p>Hvis det skal oppnevnes en person for å høre barnet:</p> <p>a) Partene er enige om at talsperson / sakkyndig gis mandat til å [informere barnet og] gi barnet anledning til å uttale sin mening om sakens spørsmål.</p> <p>b) Dommeren opplyste at retten innkaller talsperson / sakkyndig til ankeforhandlingen</p> <p>c) Det ble avtalt at talspersonen / den sakkyndige skal få tilsendt følgende dokumenter på forhånd: ... (Retten avgjør hva som skal sendes)]</p>

	<p>[Alt. 2:] Barnet skal ikke <i>[informeres og]</i> høres fordi ... [angi begrunnelse].</p> <p><i>[Dersom barnet skal høres:]</i> Avklar hvordan barnet skal få informasjon om resultatet i saken.</p>
7. Dokumentbevis	<p><i>[Ved straffesak: Retten innhenter dokumenter fra politiet, jf tvisteloven §§ 21-5 og 26-5 jf. politiregisterloven § 30.]</i></p> <p>Begjæringer om bevis tilgang (provokasjoner) [Part] fikk frist til [dato] med å etterkomme motpartens begjæring(er) om bevis tilgang, eller begrunne hvorfor begjæringen(e) ikke etterkommes.</p> <p>Ytterligere dokumentbevis [Alt. 1:] Prosessfullmektigene uttalte seg om behovet for ytterligere bevisførsel.</p> <p>[Alt. 2:] Ankende part/ Ankemotpart/ Partene har per i dag ikke planer om ytterligere dokumentbevis.</p> <p>Prosessfullmektigene ble gitt anledning til å uttale seg om hvilke dokumenter meddommerne må ha lest før ankeforhandling.</p>
8. Vitneførsel	<p>Ankende part vil føre følgende vitner:<i>[fullt navn og adresse, samt hva vitnet skal forklare seg om, jf. tvisteloven § 21-6]</i></p> <p>Ankemotparten vil føre følgende vitner: <i>[fullt navn og adresse, samt hva vitnet skal forklare seg om, jf. tvisteloven § 21-6]</i></p> <p>Partene fikk frist til [dato] for å melde ytterligere vitner</p> <p><i>[Taushetsplikt: I den grad det er nødvendig for behandling av saken, kan domstolene gi pålegg til offentlige myndigheter, visse yrkesutøvere med profesjonsbestemt taushetsplikt, og private som utfører oppgaver for det offentlige, om utlevering av taushetsbelagt informasjon, se barnevernloven § 6-4. Opplysninger skal så langt som mulig, innhentes i samarbeid med den saken gjelder.]</i></p>
9. Rettsoppnevnte sakkyndige	<p><i>[Er det behov for å oppnevne sakkyndig? Hva skal den sakkyndige belyse?]</i></p> <p>[Alt. 1:] Partene er enige om at retten skal oppnevne sakkyndig.</p> <p><i>[Se Nasjonal veileder punkt 6. Bruk Norsk Psykologforenings liste over godkjente sakkyndige i barne- og familiesaker, jf. foreningens nettsider.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Hvilke kvalifikasjoner bør den sakkyndige ha? – Sett frist for (omforent) forslag, kontaktinformasjon og evt. CV, samt mandat for den sakkyndige.] <p>[Eksempel:] Det er enighet om at retten skal oppnevne sakkyndig. Partene gis frist til [dato] for å fremsette et omforent forslag til</p>

	<p>sakkyndig, med minst to kandidater i prioritert rekkefølge. Partene skal ikke selv kontakte kandidatene på forhand. Dersom partene ikke kommer til enighet om et omforent forslag innen den gitte tidsfristen, bes partene [innen samme frist/en ukes frist] om å fremsette eget forslag til sakkyndig, med minst to kandidater i prioritert rekkefølge. Det bes i så fall om at forslagene utveksles mellom partene i forkant, slik at partene innen samme frist kan kommentere hverandres forslag.</p> <p>Den sakkyndiges rapport bør foreligge senest [antall] uker før ankeforhandlingen.</p> <p>[Alt. 2:] Partene er uenige om retten skal oppnevne sakkyndig. Partene ble gitt frist til [dato] for bemerkninger til dette spørsmålet.</p> <p>[Alt 3.:] Det er ikke aktuelt med rettsoppnevnt sakkyndig.</p>
10. Avsluttet saksforberedelse	<p>Saksforberedelsen avsluttes [tre uker] før ankeforhandlingen.</p> <p><i>[Oversittelse av fristen medfører ikke at bevisene kan avskjæres. Partene oppfordres likevel til å inngi dokumenter innen fristen.]</i></p>
11. Sluttinnlegg	<p>[Alt 1.:] Frist for sluttinnlegg: [to uker] før ankeforhandling, jf. tvisteloven § 9-10 annet ledd.</p> <p>Ankende part / kommunen inngir utkast til framdriftsplan, som er omforent med ankemotparten / privat part, sammen med sitt sluttinnlegg. Rettsdagene begynner kl. 0900, og bør i utgangspunktet være avsluttet innen kl. [1500]. Dette må reflekteres i tidsplanen. Det må også settes av tid til pauser.</p>
12. Andre forhold av betydning for saksforberedelsen	
Ankeforhandling	
13. Berammelse	<p>(Alt. 1.: Hvor mange dager må settes av til ankeforhandling, og når kan denne berammes?</p> <p>(Alt. 2.: Ankeforhandling er forhåndsreservert til [dato]. Det er satt av [antall] rettsdager.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Bekreftelse på at forhåndsreservert dato passer – Vurdere tidsavsetting – for kort eller for lang?
14. Fagkyndig og alminnelig meddommer	<p>Retten settes med to meddommere, hvorav én lek og én fagkyndig.</p> <p><i>[Normalt en psykolog fra Psykologforeningens liste, se pkt. 9]</i></p>
15. Tolk	<p>[Part/vitne] trenger tolk.</p> <p>Tolkespråk: Antall tolker: Retten innkaller tolk.</p>

	<p><i>[Må alt tolkes? Er det omfattende dokumentasjon og/eller vitneførsel på engelsk? Forventer retten oversettelse av dokumenter på utenlandsk språk? Må vitneforklaringer på engelsk tolkes i retten?]</i></p> <p><i>[Er det behov for oversettelse av dokumenter til privat part?]</i></p>
16. Faktisk utdrag	<p>Ankende part skal utarbeide faktisk utdrag som skal være kronologisk etter dokumentets dato. Retten ber om at utdraget også utarbeides elektronisk i form av én søkbar pdf-fil (OCR-behandlet), med samme sidenummerering som papirutdraget.</p> <p>Frist og instruksjoner for utarbeidelsen vil bli sendt i eget brev omkring to måneder før ankeforhandlingen.</p> <p><i>[Saksforberedende dommer kan i særlige tilfeller unnlate å be om utdraget i elektronisk form, for eksempel der ankende part er selvprosederende.]</i></p>
17. Juridisk utdrag	<p>Prosessfullmektigene bes samarbeide om utarbeidelse av felles juridisk utdrag.</p> <p>[Alternativt tillegg:] Retten ba om å få juridisk utdrag elektronisk på samme måte som det faktiske utdrag. Dette bør foreligge senest dagen før oppstart av ankeforhandlingen.</p>
18. Gjennomføring av ankeforhandlingen	<p><i>[Det kan være aktuelt å snu rekkefølgen på partenes innlegg, slik at kommunen har første innlegg.]</i></p> <p><i>[Understrek viktigheten av å avsette tilstrekkelig tid til private parter forklaring. Hvem skal stille spørsmål til private parter først?]</i></p> <p><i>[Når det er barn med partsrettigheter: Hvordan må ankeforhandlingen legges opp for at barnet best mulig kan gjøre bruk av sine partsrettigheter?]</i></p>
19. Hjelpedokumenter	<p>Disposisjoner <i>[Husk å få ett ekstra eksemplar til protokollfører]</i></p> <p>Retten ber kommunen om å utarbeide følgende hjelpedokumenter, som bør være omforent med privat part:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tidslinje • Oversikt bekymringsmeldinger • Oversikt hjelpetiltak (type, varighet, hyppighet og omfang, evaluering) • Oversikt over arbeid relatert til barnevernloven § 4-16 ift. foreldre og ift. barnet, og målet om gjenforening • Oversikt over gjennomførte samvær, samt evt. rapporter og evalueringer

20. Annet

[Vurder om det er hensiktsmessig at kopi av prosesskriv sendes direkte til eventuell rettsoppnevnt sakkyndig.]

Dommeren spurte prosessfullmektigene om de ønsket å ta opp ytterligere forhold, uten at noe ble tatt opp.

Dommeren erklærte møtet for avsluttet, og opplyste at utskrift vil bli gjort tilgjengelig i Aktørportalen.

Rettsmøtet varte fra kl. til kl.

Vedlegg 7: Forslag til beslutning om felles prosessfullmektig i barnevernssaker

Rettsens beslutning, mal/utgangspunkt

Advokatene A og B har begjært seg oppnevnt som prosessfullmektig for hver sin part.

Retten vil ikke oppnevne to prosessfullmektiger på det offentliges bekostning i saken.

Det vises til at spørsmål om dette ble reist av retten første gang i planmøte (dato). I rettsboken herfra framgår det under punkt X (...):

Under pkt. Y framgår det så:

(Eksempel...Dommeren bemerket at når foreldrene lever sammen og ser ut til å ha fullt ut sammenfallende interesser, er det ikke nødvendigvis gitt at de skal ha hver sin prosessfullmektig. Dette kommer retten eventuelt nærmere tilbake til etter at dom i straffesaken foreligger),

I brev av (dato) skrev retten om spørsmålet om prosessfullmektiger:

De private partene er i dag representert ved hver sin prosessfullmektig. Ingen av disse har så langt begjært seg oppnevnt på det offentliges bekostning. Retten antar at advokatene forutsetter oppnevning, fordi en part har rett til advokatbistand på det offentliges bekostning i saker om tvangsinngrep etter lov om barneverntjenester, iht. rettshjelploven § 16 første ledd nr. 2. Denne retten er imidlertid avgrenset til det som er nødvendig, jf. rettshjelplovens § 1. Bestemmelsen angir at lovens formål er «å sikre nødvendig bistand til personer som ikke selv har økonomiske forutsetninger for å kunne ivareta et rettshjelpsbehov av stor personlig velferdsmessig betydning». I dette ligger blant annet at det ikke er nødvendig at parter med en felles sak uten motstridende interesser, skal få dekket kostnader til hver sin advokat.

Retten ber derfor advokatene om snarest, og senest innen (dato) avklarer hvorfor partene - slik saken står nå -, eventuelt mener det er nødvendig at det oppnevnes to advokater på det offentliges bekostning.

Retten viser i denne sammenheng til at det er opplyst at (eksempel...partene er gift og lever sammen, har felles foreldreansvar, og at de ønsker barna tilbakeført til en omsorgssituasjon som de skol tilby i fellesskap. Det synes ikke som det verken i barnevernssaken nå, og heller ikke i straffesaken, har vært anført å foreligge motstridende interesser. Med tanke på sakens omfang nevnes ellers at både saken og dens sentrale innhold er godt kjent fra tidligere for både partene og advokatene).

Etter fristens utløp vil spørsmål om oppnevning avgjøres.

A og B har uttalt seg innen fristen, og har i hovedsak gjort gjeldende (...)

Med henvisning til det som er gjort rede for i rettens varsel, og til at ingen av advokatene for de private parter har gitt noen opplysninger som tilsier at det foreligger noen interessekonflikt mellom de to partene i barnevernssaken, er det rettens beslutning at det ikke vil oppnevnes to prosessfullmektiger på det offentliges bekostning.

De private partene må etter dette enten bekoste en av advokatene selv, eller samle seg om å gi felles oppdrag til den ene, eller finne en tredje advokat til et felles oppdrag, eventuelt be retten om å velge advokat hvis de ikke selv ønsker å velge noen konkret.

Tilbakemelding på hva partene beslutter bes meddelt retten senest (dato), når retten vil foreta én oppnevning i tråd med det overnevnte.

Vedlegg 8: Forslag til sakkyndig mandat i barnevernssaker og omsorgsovertakelse og/eller samvær

I medhold av tvisteloven § 25-3, oppnevnes du som sakkyndig for **(NN)** tingrett/lagmannsrett i overnevnte sak.

Retten skal behandle spørsmålet om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12/§ 4-8 andre ledd og/eller samvær etter barnevernloven § 4-19.

Det (de) sentrale spørsmålet(ene) som retten ønsker sakkyndig bistand til å belyse, er særlig:

(Det er et mål å spisse hva det spørres etter. Ta gjerne utgangspunkt i fylkesnemndas vedtak/tingrettens dom og ta dette opp eksplisitt i planmøtet. Eksempler på problemstillinger som kan etterspørres i sakkyndigmandatet er om barnets spesielle fungering skyldes medfødte forhold eller utilstrekkelig omsorg, om foreldrenes vansker er situasjonsbestemt eller varige, om disse eventuelt kan kompenseres med hjelpetiltak, hva barnets reaksjoner etter samvær kan skyldes, om ulike kulturelle uttrykk ved samspill er vurdert, om det er endringspotensiale hos foreldrene eller ikke o.s.v.)

Mandatet bør ikke etterspørre hva som er det beste for barnet, eller om foreldrene mangler tilstrekkelig omsorgsevne. Dette er juridiske vurderinger som skal foretas av retten.)

Det må leveres egenerklæring i tråd med gjeldende krav fra Barne- og familiedepartementet.

Du gis følgende mandat:

(Det som følger nedenfor må redigeres i den enkelte saken med tanke på hva som er tvistetemaet og den sentrale uenigheten, hva som er barnets aktuelle situasjon, og hvilke personer som er aktører. Begrens mandatet.)

1. Gi en kort beskrivelse og vurdering av barnets utviklingsstatus og fungering. Drøft hva eventuelle avvik kan skyldes, fortrinnsvis ved å oppstille ulike hypoteser hvis det ikke er åpenbart. Drøft også ulike konsekvenser barnets utviklingsstatus og fungering har for barnets omsorgs- og samværsbehov.
2. Dersom barnet vurderes som særlig sårbart, beskriv denne sårbarheten og drøft ulike hypoteser om hva den kan skyldes, og hva som påvirker den i dag. Om barnet allerede er plassert utenfor hjemmet, bør det drøftes om selve plasseringen/prosessen har hatt betydning og hvordan.
3. Beskriv kort og vurder foreldrenes omsorgs-/samværsevne i forhold til å oppfatte og ivareta barnets behov. Eventuelle mangler må beskrives, og konsekvensene for barnet hittil, og i det videre ved uendret betingelser, må vurderes og drøftes, på kort og lang sikt. Vurder *(hvis aktuelt)* om foreldrenes kulturelle bakgrunn kan ha betydning for deres atferd, oppdragerpraksis og kommunikasjon, eventuelt for å motta veiledning i form av hjelpetiltak. *(Ved sak som har vært behandlet tidligere; Beskriv og vurder eventuelle endringer i foreldrenes omsorgsevne siden de sist ble utredet, og drøft betydningen av disse i forhold til vurderingen av omsorgs-/samværsevne i dag og på sikt.)*
4. Beskriv og vurder relasjonen mellom barnet og foreldrene *(alternativt; Beskriv eventuelle avvik i forholdet mellom barnet og foreldrene ut fra det som normalt kan forventes.)*

5. Dersom det vurderes å være mangler i foreldrenes omsorgs-/samværskompetanse, må relevante hjelpetiltak beskrives og drøftes, både i forhold til foreldrenes utviklingspotensiale og i forhold til barnets behov på kort og lang sikt.
6. Dersom omsorgsovertakelse vurderes som aktuelt, må barnefaglige hensyn som taler både for og imot inngrep drøftes, herunder realistisk forventet forløp i barneverntjenestens regi. Videre må konsekvensene for barnet på kort, mellomlang (oppvekst) og lang (livsperspektiv) sikt, drøftes, også slik at barnets relasjon til foreldre, søsken, annen familie og nettverk, samt eventuelle spesielle språklige, religiøse, etniske eller kulturelle forhold behandles. Konsekvensene for foreldrene og eventuelle søsken må også gjøres rede for.
7. Ulike samværsordninger (hyppighet, varighet av det enkelte samvær, sted for samvær, målsetting, eventuell utvikling/opptrapping/nedtrapping) og deres konsekvenser for barnet bes vurdert, herunder om samvær eventuelt bør være med tilsyn. Drøftelsen må omfatte ulike samværsordningers betydning for senere spørsmål om tilbakeføring til foreldrene.
8. Dersom barnet er plassert og har reaksjoner i tilknytning til samvær, drøft ulike hypoteser om hva reaksjonene kan skyldes, og hvordan de kan møtes eller avhjelpes, og hvilke konsekvenser det kan ha for barnet om situasjonen vedvarer. Den sakkyndige bør observere forberedelser og gjennomføring av samvær, og vurdere konkret om samvær er planlagt, forberedt og gjennomført på en hensiktsmessig måte, samt anbefale eventuelle endringer eller tilpasninger.
9. Hvis det er særlige forhold som kan utgjøre risiko for barnets helse eller utvikling, bes dette særskilt drøftet.
10. Den sakkyndige må under alle punktene gi uttrykk for tvil der det er tvil, og opplyse om hva som er årsaken til tvilen. Usikkerhetsmomenter må identifiseres og drøftes, og relevant faglig uenighet må presenteres.
11. Det forutsettes at den sakkyndige har samtaler med foreldrene og med barnet, og at det foretas observasjoner av foreldrene sammen med barnet i den grad det er mulig og forsvarlig.
12. Den sakkyndige må påse at informasjonsgrunnlaget er oppdatert, og står fritt med hensyn til hvilke informanter for øvrig som skal kontaktes. Eventuelle spørsmål om taushetsplikt kan avklares via retten.
13. Den sakkyndige skal informere barnet om saken og gi barnet anledning til å uttale seg dersom barnet ønsker dette. Barnet skal dessuten orienteres om sin rett til å uttale seg direkte til dommerne i saken, og om sin rett til ikke å uttale seg i saken.

Vedlagt følger kopi av de dokumenter som hittil foreligger i saken. Senere dokumenter vil bli ettersendt.

For at prosessen skal være tillitsskapende og forutsigbar for barnet og foreldrene, bes du gjøre klare avtaler med foreldrene og eventuelle komparenter i god tid, og informere raskt om forventet oppstartstid og om din framdriftsplan.

Dersom det er behov for ytterligere faktiske opplysninger, kan du kontakte undertegnede.

Frist for å avgi skriftlig uttalelse er **(dato)**. Uttalelsen sendes til **(NN)** tingrett/lagmannsrett og prosessfullmektigene, og samtidig direkte til Barnesakkyndig kommisjon for uttalelse.

Det medfører store ulemper og unødige kostnader om den sakkyndige ikke leverer til avtalt tid, og retten forutsetter at fristen overholdes.

Det forutsettes at du er til stede under rettsmøtet og avgir forklaring. Rettsmøtet er berammet til **(dag, dato, klokkeslett)**. Saken er berammet med **(x)** dager. Du vil senere motta innkalling til rettsmøtet.

Som rettsoppnevnt sakkyndig, får du godtgjøring etter gjeldende salærbestemmelser.

Vedlegg 9: Forslag til sakkyndig mandat i barnevernssaker om tilbakeføring

I medhold av tvisteloven § 25-3, oppnevnes du som sakkyndig for **(NN)** tingrett / lagmannsrett i overnevnte sak.

Retten skal behandle spørsmålet om tilbakeføring etter barnevernloven § 4-21, (*subsidiært krav om endring i fastsatt samværsordning.*)

Det (de) sentrale spørsmålet(ene) som retten ønsker sakkyndig bistand til å belys er særlig:

(Det er et mål å spisse hva det spørres etter. Ta gjerne utgangspunkt i fylkesnemndas vedtak / tingrettens dom og ta dette opp eksplisitt i planmøtet. Eksempler på problemstillinger som kan etterspørres i sakkyndigmandatet er om foreldrene bærer på traumer, herunder om disse er tilstrekkelig bearbeidet, om foreldrene erkjenner at barnet har levd i en omsorgssvikt situasjon, og om foreldrene erkjenner barnets vanskelige erfaringer, om det er mulig å reparere relasjonen mellom foreldrene og barnet, og sikre barnet en positiv utvikling hjemme hos foreldrene, hvilke endringer som har skjedd i foreldrenes fungering / livssituasjon etter omsorgsovertakelsen, om foreldrene er rusfri og eventuelle prognoser for fortsatt rusfrihet e.t.c.

Mandatet bør ikke etterspørre hva som er best for barnet, om det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi forsvarlig omsorg, eller om barnet har fått slik tilknytning til fosterforeldrene at det kan føre til alvorlige problemer for barnet om det tilbakeføres til foreldrene. Dette er juridiske vurderinger som skal foretas av retten.)

Det må leveres egenerklæring i tråd med gjeldende krav fra Barne- og familiedepartementet.

Du gis følgende mandat:

(Det som følger nedenfor, må redigeres i den enkelte sak med tanke på hva som er tvistetemaet og den sentrale uenigheten, hva som er barnets aktuelle situasjon, og hvilke personer som er aktører. Begrens mandatet.)

1. Gi en kort beskrivelse og vurdering av barnets utviklingsstatus og fungering. Drøft også ulike konsekvenser barnets utviklingsstatus og fungering har for barnets omsorgs- og samværsbehov.
2. Dersom barnet vurderes som særlig sårbart, beskriv denne sårbarheten og drøft ulike hypoteser om hva den kan skyldes, og hva som påvirker den i dag. Det bør drøftes om selve plasseringen/prosessen har hatt betydning og hvordan.
3. Dersom barnet har reaksjoner etter samvær med foreldrene, drøft ulike hypoteser om hva reaksjonene kan skyldes.
4. Beskriv kort og vurder foreldrenes omsorgsevne (*og samværsevne*) i forhold til å oppfatte og ivareta barnets behov. Gi en særskilt redegjørelse for eventuell utvikling/ endring av foreldrenes omsorgsevne (*samværsevne*)/livssituasjon siden omsorgsovertakelsen, og hva dette eventuelt kan skyldes. Drøft betydning av utviklingen /endringen i forhold til barnets omsorgsbehov.
5. Redegjør for om og i så fall hvilke type hjelpetiltak som kan avhjelpe eventuelle mangler i foreldrenes omsorgsevne både på kort og lang sikt.
6. Vurder (*hvis aktuelt*) om foreldrenes kulturelle bakgrunn kan ha betydning for deres atferd, oppdragerpraksis og kommunikasjon, eventuelt for å motta veiledning i form av hjelpetiltak.
7. Beskriv og vurder relasjonen mellom barnet og foreldrene. Dersom relasjonen vurderes som manglende eller svak, drøft ulike hypoteser om hva dette kan skyldes.
8. Beskriv og vurder relasjonen mellom barnet og fosterforeldrene, samt eventuelle andre personer i miljøet der barnet bor med relevant relasjon til barnet.

9. Drøft om barnets tilknytning til fosterhjemmet og miljøet der kan påvirke barnets utvikling på kort eller lang sikt dersom barnet tilbakeføres til biologiske foreldre.
10. Redegjør for (*hvis aktuelt*) hvordan barnets tilknytning til sin religiøse, kulturelle, etniske og språklige bakgrunn har vært holdt ved like etter omsorgsovertakelsen. Drøft betydning det har for dette konkrete barnet å opprettholde en slik tilknytning.
11. Den sakkyndige må under alle punktene gi uttrykk for tvil der det er tvil, og opplyse om hva som er årsaken til tvilen. Usikkerhetsmomenter må identifiseres og drøftes, og relevant faglig uenighet må presenteres.
12. Det forutsettes at den sakkyndige har samtaler med foreldrene, fosterforeldrene og barnet, og at det foretas observasjoner av foreldrene sammen med barnet, og fosterforeldrene sammen med barnet, i den grad det er mulig og forsvarlig.
13. Den sakkyndige må påse at informasjonsgrunnlaget er oppdatert, og står fritt med hensyn til hvilke informanter for øvrig som skal kontaktes. Eventuelle spørsmål om taushetsplikt kan avklares via retten.
14. Den sakkyndige skal informere barnet om saken og gi barnet anledning til å uttale seg dersom barnet ønsker dette. Barnet skal dessuten orienteres om sin rett til å uttale seg direkte til dommerne i saken, og om sin rett til ikke å uttale seg i saken.

Vedlagt følger kopi av de dokumenter som hittil foreligger i saken. Senere dokumenter vil bli ettersendt.

For at prosessen skal være tillitsskapende og forutsigbar for barnet og foreldrene, bes du gjøre klare avtaler med foreldrene og eventuelle komponenter i god tid, og informere raskt om forventet oppstartstid og om din fremdriftsplan.

Dersom det er behov for ytterligere faktiske opplysninger, kan du kontakte undertegnede.

Frist for å avgi skriftlig uttalelse er **(dato)**. Uttalelsen sendes til **(NN)** tingrett/lagmannsrett og prosessfullmektigene, og samtidig direkte til Barnesakkyndig kommisjon for uttalelse.

Det medfører store ulemper og unødige kostnader om den sakkyndige ikke leverer til avtalt tid, og retten forutsetter at fristen overholdes.

Det forutsettes videre at du er tilstede under rettsmøtet og avgir forklaring. Rettsmøtet er berammet til (*dag, dato, klokkeslett*). Saken er berammet med (*x*) dager. Du vil senere motta innkalling til rettsmøtet.

Som rettsoppnevnt sakkyndig, får du godtgjøring etter gjeldende salærbestemmelser.

Vedlegg 10: Forslag til sakkyndig mandat i barnevernssaker om adopsjon

I medhold av tvisteloven § 25-3 oppnevnes du som sakkyndig for **(NN)** tingrett/lagmannsrett i overnevnte sak.

Retten skal behandle spørsmålet om fratagelse av foreldreansvar og samtykke til adopsjon etter barnevernloven § 4-20.

(Dersom saken også omfatter krav om tilbakeføring, bør dette forslaget kombineres med forslaget for tilbakeførings sak.)

Det (de) sentrale spørsmålet(ene) som retten ønsker sakkyndig bistand til å belyse er særlig:

(Det er et mål å spisse hva det spørres etter. To gjerne utgangspunkt i stridens kjerne i fylkesnemndas vedtak/tingrettens dom, og ta dette opp eksplisitt i planmøtet. Eksempler på problemstillinger som kan etterspørres i sakkyndigmandatet er om barnet har særskilt behov for stabilitet og ro, oppfølgingen / kvaliteten på samværene mellom barnet og foreldrene, muligheten for at foreldrene vil kunne bli i stand til å ivareta barnets omsorgsbehov på lang sikt, barnets tilknytning til foreldrene og fosterforeldrene o.s.v.)

Mandatet bør ikke etterspørre hva som er det beste for barnet, om det er sannsynlig at foreldre er varig ute av stand til å gi barnet forsvarlig omsorg, eller om barnet har slik tilknytning til fosterhjemmet og miljøet der at det vil føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet. Dette er juridiske vurderinger som skal foretas av retten.)

Det må leveres egenerklæring i tråd med gjeldende krav fra Barne- og familiedepartementet.

Du gis følgende mandat:

(Det som følger nedenfor, må redigeres i den enkelte sak med tanke på hva som er tvistetemaet og den sentrale uenigheten, hva som er barnets aktuelle situasjon, og hvilke personer som er aktører. Begrens mandatet.)

1. Gi en kort beskrivelse og vurdering av barnets utviklingsstatus, fungering og omsorgsbehov. Dersom barnet vurderes som særlig sårbart, beskriv denne sårbarheten og drøft ulike hypoteser om hva den kan skyldes, og hva som påvirker den i dag.
2. Dersom barnet har reaksjoner etter samvær med foreldrene, drøft ulike hypoteser om hva reaksjonene kan skyldes.
3. Drøft barnets behov for kontakt med biologiske foreldre fremover på kort og lang sikt, og muligheten for positive samvær med disse.
4. Redegjør for foreldrenes omsorgskompetanse, herunder for muligheten for endring i denne.
5. Redegjør kort for foreldrenes samværskompetanse, og om eventuelle mangler kan avhjelpes med tiltak i forkant, under eller i etterkant av samværene.
6. Drøft hvilken betydning det eventuelt kan ha for barnets identitetsutvikling om barnet er fosterhjemsplassert eller adopteres. Vurder også *(hvis aktuelt)* hvordan en adopsjon eventuelt vil kunne påvirke barnets mulighet for å opprettholde tilknytningen til sin religiøse, etniske, kulturelle og språklige bakgrunn. Herunder bes det også vurdert hvordan en eventuell manglende opprettholdelse av religiøse, kulturell, etnisk og språklig bakgrunn kan påvirke barnets utvikling.
7. Beskriv og vurder relasjonen mellom barnet og foreldrene, samt mellom barnet og eventuelle søsken eller andre personer tilknyttet biologisk familie med relevant relasjon til barnet. Dersom

relasjonen mellom barnet og foreldrene vurderes som manglende eller svak, drøft ulike hypoteser om hva dette kan skyldes.

8. Beskriv og vurder relasjonen mellom barnet og fosterforeldrene, samt eventuelle andre personer i miljøet der barnet bor med relevant relasjon til barnet.
9. Den sakkyndige må under alle punktene gi uttrykk for tvil der det er tvil, og opplyse om hva som er årsaken til tvilen. Usikkerhetsmomenter må identifiseres og drøftes, og relevant faglig uenighet må presenteres.
10. Det forutsettes at den sakkyndige har samtaler med foreldrene, fosterforeldrene og barnet, og at det foretas observasjoner av foreldrene sammen med barnet, og fosterforeldrene sammen med barnet, i den grad det er mulig og forsvarlig.
11. Den sakkyndige må påse at informasjonsgrunnlaget er oppdatert og står fritt med hensyn til hvilke informanter for øvrig som skal kontaktes. Eventuelle spørsmål om taushetsplikt kan avklares via retten.
12. Den sakkyndige skal informere barnet om saken og gi barnet anledning til å uttale seg (*når det er aktuelt*) dersom barnet ønsker dette. Barnet skal dessuten orienteres om sin rett til å uttale seg direkte til dommerne i saken, og om sin rett til ikke å uttale seg i saken.

Vedlagt følger kopi av de dokumenter som hittil foreligger i saken. Senere dokumenter vil bli ettersendt.

For at prosessen skal være tillitsskapende og forutsigbar for barnet og foreldrene, bes du gjøre klare avtaler med foreldrene og eventuelle komparenter i god tid, og informere raskt om forventet oppstartstid og om din fremdriftsplan.

Dersom det er behov for ytterligere faktiske opplysninger, kan du kontakte undertegnede.

Frist for å avgi skriftlig uttalelse er **(dato)**. Uttalelsen sendes til **(NN)** tingrett/lagmannsrett og prosessfullmektigene, og samtidig direkte til Barnesakkyndig kommisjon for uttalelse.

Det medfører store ulemper og unødige kostnader om den sakkyndige ikke leverer til avtalt tid, og retten forutsetter at fristen overholdes.

Det forutsettes videre at du er til stede under rettsmøtet og avgir forklaring. Rettsmøtet er berammet til **(dag, dato, klokkeslett)**. Saken er berammet med **(x)** dager. Du vil senere motta innkalling til rettsmøtet.

Som rettsoppnevnt sakkyndig, får du godtgjøring etter gjeldene salærbestemmelser.

Vedlegg 11: Forslag til sakkyndig mandat for høring av barn

I medhold av tvisteloven kapittel 25 oppnevnes du som sakkyndig for ... tingrett / lagmannsrett for å gi barnet / barna saken gjelder, anledning til å uttrykke sitt syn på de spørsmål saken gjelder.

Barnet / Barna har rett til å bli informert og hørt i anledning barnevernssaken, men også rett til å ikke uttale seg i sakens anledning.

For at du skal være oppdatert på barnas situasjon før du treffer dem, er det ønskelig at du tar forhåndskontakt med barnevernstjenesten og fosterforeldrene, og eventuelt også BUP. Videre at du gjennom noen sentrale dokumenter setter deg inn i hva som har skjedd i saken.

Det vedlegges derfor kopi av enkelte sentrale dokumenter:

- Vedtak fra fylkesnemnda ...
- ... tingretts dom ...

Deretter bes du gjennomføre samtale med barnet / barna, hvis de ønsker det, hvor det / de informeres om at domstolen skal ta stilling til ...

Barnet / Barna må så få anledning til å uttale seg om dette dersom de ønsker det. Det er viktig at barnet / barna får informasjon om at det / de ikke trenger å si noe hvis det / de ikke vil, og at det barnet / barna sier, vil bli skrevet ned og gjenfortalt til dommerne som skal avgjøre saken, og til foreldrene og de andre voksne som deltar i saken. Barnet / Barna må også informeres om sin rett til å uttale seg direkte til dommerne i saken dersom det / de ønsker det.

Din oppgave er å være barnas talerør ut fra deres egen synsvinkel. Du kan gjerne beskrive hvordan de fremstår, men du skal ikke gi noen sakkyndig vurdering utover dette.

Du må skrive et referat fra samtalen og sende dette til retten, samt eventuelt gi en forklaring i løpet av hovedforhandlingen.

Som rettsoppnevnt sakkyndig, får du godtgjøring etter gjeldende salærbestemmelser.

Ta kontakt med undertegnede hvis noe skulle være uklart.

Vedlegg 12: Kjennelse sakkyndig

Kjennelsen gjelder oppnevning av sakkyndig i sak etter barnevernloven.

Sakens bakgrunn

Ved vedtak ... fra Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker i Y overtok X kommune ved barnevernet omsorgen for:

C født ...

I dom ... stadfestet X tingrett vedtaket. I beslutning ... ga ... lagmannsrett ikke samtykke til fremme av foreldenes anke over dommen.

Foreldrene begjærte omsorgen tilbakeført for barna. I vedtak ... tok fylkesnemnda ikke begjæringen til følge, og fastsatte samvær mellom barn og foreldre.

Foreldrene brakte vedtaket inn for ... tingrett, som ... avsa dom med slik slutning:

«...»

A og B har anket dommen til ... lagmannsrett. X kommune har imøtegått ankene i anketilsvar. H [etternavn], som har partsrettigheter etter barnevernloven § 6-3 andre ledd, har imøtegått ankene i anketilsvar. G [etternavn] har fått mulighet til å utøve tilsvarende partsrettigheter, men har ikke ønsket dette.

Den ... avsa Borgarting lagmannsrett beslutning med slik slutning:

«...»

Ankesaken gjelder dermed samvær med barna ...

Partene er enige om at det skal oppnevnes sakkyndig for lagmannsretten, men uenige i hvem det skal være og hvilket mandat den sakkyndige skal ha. På forespørsel fra retten har partene konkret uttalt seg til mulig oppnevning av psykolog K.

B har i spørsmålet om oppnevning av sakkyndig anført:

Det foreslås at lagmannsretten oppnevner som sakkyndig ... Disse psykologene har tilleggsutdanning og kompetanse i kultur, noe som er sentralt i saken.

I den grad disse har kommet med «systemkritikk» av barnevernet, er denne kritikken på linje med den klare systemkritikken som også Den europeiske menneskerettsdomstolen har kommet med i de sakene hvor Norge er blitt dømt for brudd på Den europeiske menneskerettskonvensjonen artikkel 8 den siste tiden.

For både foreldrene og barna er det viktig at det oppnevnes en sakkyndig som har tilleggsutdanningen på kultur. Så lenge kulturaspektet er en del av mandatet, har det lite for seg å oppnevne en sakkyndig uten denne kompetansen.

B motsetter seg oppnevning av psykologene ... som sakkyndig.

Det anføres at psykolog K er inhabil, jf. tvisteloven § 25-3 jf. domstolloven § 108. Hun er innklaget flere ganger til fagetisk råd i Norsk psykologforening. I en sak fra 2011–2012 etter barnevernloven, som er uten forbindelse med saken her, ble hun innklaget fordi hun hadde konkludert med at far i den saken led av paranoia. Grunnen til dette skal ha vært at han blant hadde høyt gjerde og høy port hjemme hos seg selv. Han hadde imidlertid dette gjerdet på grunn av hestene sine. Bs prosessfullmektig fikk informasjonen fra en psykolog som var involvert i den aktuelle saken. Utfallet av saken er ukjent.

Videre vises det til at psykolog K innehar flere roller som går i hverandre: Hun sitter i barnesakkyndig kommisjon, er sakkyndig og meddommer i foreldretvister etter barneloven, og er sakkyndig og rådgiver for barnevernet.

B har følgende forslag til mandat:

«...»

Uenigheten mellom partene knyttet til mandat virker i hovedsak å gjelde på hvilken måte det kulturelle aspektet skal tas inn i mandatet. Foreldrene er ikke enige i at den sakkyndige kun skal vurdere de kulturelle spørsmål som den sakkyndige finner er av betydning for samværsspørsmålet. I en sak der foreldrene må sies å tilfredsstille vilkårene som minoritetsbefolkning fra [land], jf. barnekonvensjonen artikkel 30, er det viktig at mandatet utformes bredt og åpent, slik at den sakkyndige står fritt til å ta opp de kulturelle spørsmålene som nettopp er av betydning for denne familien. Videre inngår at den sakkyndige skal gi en vurdering av barnas utsagn i de tilrettelagte barneavhørene.

A har sluttet seg til forslagene og anførselene fra B hva gjelder oppnevning av sakkyndig. Forslaget til mandat er supplert med at den sakkyndige skal innhente komparentopplysninger fra de vitnene mor ønsker å føre.

Om psykolog K bemerkes «at anførselen fra fars side, vil kunne være egnet til å skissere en graverende misforståelse eller kommunikasjonssvikt med alvorlige konsekvenser for vedkommende far og hesteeier». Uavhengig av om feil ble begått i den saken, er det mest hensiktsmessig at det oppnevnes en kandidat som partene kan møte med «blanke ark» slik at det ikke foreligger mistanke om forhold som er egnet til å svekke tilliten. Dette er særlig viktig for A, som vil trenge tolk under den sakkyndiges utredning. Også av hensyn til den sakkyndige selv, hensynet til sakens opplysning og blant annet til de svært strenge rettssikkerhetsreglene i tvisteloven kapittel 36, bør det oppnevnes en annen kandidat. Det kan ikke være nødvendig å oppnevne den konkrete kandidaten.

X kommune har i spørsmålet om oppnevning av sakkyndig anført:

De psykologene de ankende parter har foreslått, har alle kommet med offentlige uttalelser som innebærer systemkritikk med videre av barneverntjenesten i Norge. De har uttrykt seg på en måte som gir inntrykk av at de har en forutinntatt holdning vis-à-vis barneverntjenesten i Norge. Kommunen kan derfor ikke stille seg bak disse forslagene.

Kommunen gjør ikke gjeldende at noen av de seks psykologer som mor og far har foreslått, vil være inhabile i vår sak. Det anføres imidlertid at terskelen for ikke å oppnevne en sakkyndig i tilfelle det kan oppstå tvil omkring uavhengighet, upartiskhet eller forutinntatthet, er lavere enn terskelen for regulær inhabilitet. Det er viktig at samtlige parter – også kommunen – har tillit til den sakkyndige som oppnevnes.

Kommunen stiller spørsmål om hva det siktes til, når B understreker viktigheten av at «det oppnevnes en sakkyndig som har tilleggsutdanningen på kultur». Det er her ikke tale om noen formalisert tilleggsutdanning i regi av Psykologforeningen. Det kan ikke anses som en nødvendig forutsetning for å bli oppnevnt som sakkyndig i saken, at den aktuelle psykologen har deltatt på slikt kurs, seminar eller lignende.

Kommunen foreslår at psykolog L oppnevnes som sakkyndig. Hun var oppnevnt som talsperson, noe som i realiteten vil si sakkyndig, for barna for tingretten. Ingen av partene hadde da innvendinger mot oppnevningen. Dersom L oppnevnes, slipper dessuten barna å måtte forholde seg til enda en ny aktør i saken. L kan riktignok ikke ses å være inntatt i Psykologforeningens sakkyndigliste.

Dersom lagmannsretten ikke oppnevner L, foreslås i stedet hvilken som helst kandidat fra nevnte sakkyndigliste for Y, bortsett fra ...

På bakgrunn av rettens henvendelse om K, anmoder kommunen om at hun oppnevnes som sakkyndig. Det foreligger ikke objektive holdepunkter for at psykolog K i en annen sak har konkludert med at en part har hatt en diagnose det ikke var grunnlag for. At aktører i saker etter barneloven og barnevernloven undertiden innklages for disiplinærutvalg og lignende, er ikke helt uvanlig, og innebærer ikke i seg selv at en aktør har trådt feil. Selv om K eventuelt for 8–9 år siden begikk en faglig feil, er det på ingen måte diskvalifiserende for så vidt gjelder sakkyndigoppdrag i vår sak. Hennes ulike roller er heller ikke diskvalifiserende, men borger tvert imot for erfaring og kvalitet.

Med den korte tiden som nå er igjen til ankeforhandlingen, haster det med oppnevning.

På vegne av kommunen foreslås at den rettsoppnevnte sakkyndige gis slikt mandat:

«...»

Lagmannsretten er kommet til at psykolog K skal oppnevnes som sakkyndig i saken.

Retten kan oppnevne sakkyndig når det er nødvendig for å få et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag, jf. tvisteloven § 25-2 første ledd. Partene er enige om at det skal oppnevnes en sakkyndig, og lagmannsretten mener dette er nødvendig for å få et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag.

Partene er uenige om hvem som skal oppnevnes, samt om utformingen av mandatet. Disse spørsmålene avgjøres ved kjennelse av forberedende dommer alene, jf. tvisteloven § 19-1 andre ledd bokstav d og § 19-2 andre ledd.

Tvisteloven § 25-3 andre og tredje ledd lyder:

«Som sakkyndige velges personer som har den nødvendige kyndighet og erfaring. Er det opprettet utvalg av sakkyndige, skal det oppnevnes fra utvalget når det ikke er ønskelig å oppnevne andre. ...

En som ville ha vært inhabil som dommer i saken, skal ikke oppnevnes som sakkyndig. ...»

Domstolloven § 108 lyder:

«Dommer kan heller ikke nogen være, når andre særegne omstendigheter foreligger, som er skikket til å svekke tilliten til hans uhildethet. Navnlig gjelder dette, når en part av den grunn krever, at han skal vike sete.»

Bestemmelsen må tolkes i tråd med Grunnloven § 95 og Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 6, som gir enhver rett til rettergang ved en upartisk domstol. Det følger av rettspraksis at § 108 stiller krav i to retninger. Det må både vurderes om personen vil kunne ta en upartisk avgjørelse som ikke påvirkes av utenforliggende hensyn, og hvordan forholdet tar seg ut overfor partene og allmennheten. Denne siste, objektive tilnærmingen har fått økende vekt i rettspraksis de siste årene, altså «om de særlige forholdene i saken etter en objektiv målestokk gir omverdenen rimelig og saklig grunn til å tvile på dommerens upartiskhet», jf. HR-2017-525-U med videre henvisninger.

Lagmannsretten legger videre til grunn at det er grunn til å vise tilbakeholdenhet med å oppnevne en person som sakkyndig når det ikke foreligger regulær inhabilitet, men hvor det likevel er slik tilknytning eller foreligger slike andre forhold at det vil kunne oppstå tvil om uavhengigheten eller upartiskheten. Det vises til Tore Schei m.fl., *Tvisteloven, kommentarutgave, § 25-3 note 7, Juridika*, revidert per 1. september 2016, med videre henvisninger. Lagmannsretten bemerker imidlertid at det kan være betenkelig generelt å utelukke psykologer fra oppdrag som sakkyndig for retten i barnevernsaker utelukkende fordi de har kommet med det kommunen oppfatter som «systemkritikk». I den enkelte sak kan dette selvfølgelig stille seg annerledes, avhengig av de konkrete omstendighetene. Det vises til sammenligning til ankeutvalgets avgjørelser i HR-2017-90-U og HR-2017-525-U, som begge gjaldt habilitet etter domstolloven § 108 for en fagkyndig meddommer.

På denne bakgrunn har lagmannsretten vært i kontakt med flere av de kandidatene begge sider har anmodet om at blir oppnevnt, uten at de har hatt anledning til å ta oppdaget.

Retten er videre enig med partene i at det er viktig at partene har tillitt til den retten oppnevner som sakkyndig. I denne saken har imidlertid minst én av partene hatt innvendinger til samtlige av de relativt mange kandidatene som er foreslått, herunder den kandidaten forberedende dommer i lagmannsretten har foreslått.

Forberedende dommer i lagmannsretten har foreholdt K de anførelsene som er fremsatt om hennes habilitet, og hun har opplyst at hun anser seg habil.

Lagmannsretten kan ikke se at det foreligger «særegne omstendigheter ... som er skikket til å svekke tilliten til» Ks uhildethet. At en psykolog innklages for fagetisk råd i Norsk psykologforening i en sak og eventuelt får en reaksjon fra rådet, innebærer etter lagmannsrettens syn ikke i seg selv at psykologen vil være inhabil til å være sakkyndig i senere saker. Den omtalte saken fra (...år...) har etter det opplyste ingen tilknytning til saken her. Det er for øvrig ikke opplyst om særskilte likhetstrekk mellom sakene.

Lagmannsretten kan heller ikke se at psykolog Ks ulike roller gjør henne inhabil som sakkyndig i denne saken.

Etter lagmannsrettens syn er dermed psykolog K ikke inhabil etter tvisteloven § 25-3 tredje ledd jf. domstolloven § 108. Lagmannsretten har tatt med i vurderingen at det er fremsatt inhabilitetsinnsigelse, jf. § 108 andre setning, samt at ankende parter eventuelt trenger tolk, uten at det kan gi grunn til en annen vurdering.

Lagmannsretten mener videre at psykolog K har den nødvendige kyndighet og erfaring for oppdraget. Hun står på Psykologforeningens sakkyndigliste og har lang erfaring som rettsoppnevnt sakkyndig i saker etter barnevernloven. At en psykolog innklages for det fagetiske rådet i en sak og eventuelt får en reaksjon derfra, innebærer ikke i seg selv at psykologen mangler nødvendig kyndighet og erfaring til å være sakkyndig i senere saker. Lagmannsretten kan heller ikke se at psykolog Ks ulike roller gjør at hun mangler slik kyndighet og erfaring som kreves etter tvisteloven § 25-3 andre ledd; tvert imot underbygger dette at hun har bred og relevant erfaring for oppdraget.

Så vidt lagmannsretten skjønner, er den «tilleggsutdanningen i kultur» som de ankende parter ønsker at rettsoppnevnt sakkyndig skal ha, ikke et kurs i regi av eller godkjent av Psykologforeningen eller andre relevante organer. Etter lagmannsrettens syn er det sentrale at den som oppnevnes som sakkyndig, har god barne- og psykologfaglig kyndighet og erfaring. Psykolog K har for øvrig etter det opplyste også bred erfaring med sakkyndigoppdrag knyttet til familier med en annen kulturell bakgrunn enn norsk.

Etter tvisteloven § 25-4 fastsetter retten hva den sakkyndige skal utrede, og gir de nødvendige instruksjoner. Ved utformingen av mandatet har lagmannsretten sett hen til de ulike forslagene, herunder vurdert hvordan de ankende partenes kulturelle bakgrunn skal omtales i mandatet. Lagmannsretten mener formuleringen «vurdere de kulturelle spørsmål og forhold som den sakkyndige finner kan være av betydning for samværsspørsmålet» dekker det som er nødvendig for å få et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag hva gjelder dette temaet, også sett hen til barnekonvensjonen artikkel 30. Videre mener lagmannsretten det ikke er hensiktsmessig å innta et eget punkt om at den sakkyndige «skal gi en vurdering av barnas utsagn i de tilrettelagte barneavhørene». Det inngår i den sakkyndiges mandat å sette seg inn i dialogutskriftene fra disse

avhørene, og lagmannsretten forutsetter at de vil bli kommentert i den grad det har betydning for de øvrige punktene i mandatet, herunder punktene om henholdsvis foreldrenes samværskompetanse og samværets omfang.

Den konkrete utformingen av mandatet fremgår av slutningen.

SLUTNING

1. K oppnevnes som sakkyndig i saken for lagmannsretten.
2. Den sakkyndige skal utrede de psykologfaglige og barnefaglige spørsmålene saken reiser. Den sakkyndige skal herunder ...

[Navn lagdommer]

Dokument i samsvar med undertegnet original.

[Navn], signert elektronisk.

Praktiske anbefalinger for domstolsbehandling til barnets beste i saker etter barnevernloven

Stortinget har de senere år vedtatt en rekke lovendringer for å fremme barneperspektivet og barns rettigheter. Blant annet er barns rett til å bli hørt styrket, og i barnevernloven er barns rett til medvirkning inntatt i § 1-6. Det følger av Grunnloven § 104 annet ledd at hensynet til barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle avgjørelser som berører barn. Dette gjelder også prosessuelle avgjørelser.

Disse lovendringene har medført økt fokus på barns rettigheter, og på behov for tilrettelegging for at barna skal kunne benytte seg av disse rettighetene, både i domstolene og i samfunnet for øvrig.

«Domstolsbehandling til barnets beste» er et prosjektarbeid i regi av Domstoladministrasjonen (DA), som med utgangspunkt i barn og unges egne erfaringer med domstolene, har forsøkt å finne frem til praktiske anbefalinger som vil være med å sikre en rettslig prosess tilpasset barnas behov, samt å gjøre prosessen mer tilgjengelig for de barn og unge sakene gjelder. Arbeidet har vært gjennomført av en tverrfaglig arbeidsgruppe bestående av fem tingrettsdommere fra ulike domstoler, en barnefaglig sakkyndig (psykologspesialist), en politiadvokat, en advokat, en representant fra DA og en representant fra barnevernet (sosionom). Arbeidsgruppen har innhentet anbefalinger fra barn og unge fra Forandringsfabrikken på forbedringspunkter i den rettslige prosessen både i barnevernssaker, foreldretvistsaker og straffesaker hvor tiltalte / fornærmede / vitner er under 18 år. Prosjektet har dessuten hatt en referansegruppe bestående av to lagdommere, to tingrettsdommere og en representant fra DA. Anbefalingene er også forelagt Barneombudet for uttalelse.

Forandringsfabrikken er en ideell stiftelse med et Kunnskapscenter som oppsummerer barn og unges kunnskap, og gjennom dette arbeider for å forbedre barnevern, psykisk helsehjelp, skole og rettssystemet. Forandringsfabrikken får barn og unge til å dele sine erfaringer fra møtet med systemene, og til å gi råd til hvordan systemene kan bli bedre. De siste årene har Forandringsfabrikken lyttet til 300 barn som har opplevd vold og overgrep, 600 barn som har fått hjelp i psykisk helsetjeneste, 1200 barn som har vært i barnevernet, og 5000 barn i skolen. Barn og ungdom som ønsker å videreformidle svarene fra undersøkelsene Forandringsfabrikken har foretatt, inviteres med som «proffer». Disse deltar blant annet i møter med nasjonale myndigheter og forskjellige instanser innenfor de ulike systemene. Her gir de råd på bakgrunn av det erfaringsmaterialet Forandringsfabrikken har innhentet fra barn og unge over hele landet. Innspillene til prosjektet «Domstolsbehandling til barnets beste», bygger på oppsummert kunnskap fra 70 barn og unge med erfaring fra rettssystemet. Innspillene er følgelig ikke råd fra enkeltungdommer, men oppsummert kunnskap fra mange barn og unge.

Arbeidsgruppen har tatt med seg proffenes innspill inn i sine diskusjoner for å finne frem til praktiske anbefalinger som medfører domstolsbehandling til barnets beste. Dette har utfordret oss ved at vi har vært nødt til å se den rettslige prosessen fra et annet ståsted enn vi er vant til, samt til å tenke friere rundt hvordan en rettsprosess kan gjennomføres. Fundamentet for de anbefalingene arbeidsgruppen har valgt å gi, er naturligvis forsvarlige barnefaglige vurderinger og lovens ordning.

Hovedbudskapet fra proffene til gjennomføringen av barnevernssakene, handler i stor grad om å skape trygge rammer i rettsprosessen ved å la barna bli involvert i prosessen, at de får tilstrekkelig informasjon til at de forstår hva som foregår og til hvilket tidspunkt, at de får ha med seg en tillitsperson i samtaler med dommer / sakkyndig, samt å la barna få snakke direkte med de som skal avgjøre saken (dommerne) når barna ønsker det. Videre har proffene vært opptatt av at domstolene skal opptre fleksibelt, og tilpasse hovedforhandlingen til barnas behov så langt det lar seg gjøre, når barn har partsrettigheter.

Den enkelte dommer står som alltid fritt i sine dommerbeslutninger innenfor lovens rammer, og disse anbefalingene er kun ment som et verktøy i denne skjønnsutøvelsen. Det grunnleggende hensynet vil alltid være barnets beste.

Flere av anbefalingene i barnevernssakene kan medfører økt tidsbruk for dommerne. Det er derfor viktig at man i fortsettelsen av arbeidet med å tilrettelegge domstolsbehandling til barnets beste, også fokuserer på behovet for økte ressurser til domstolene av denne grunn. I motsatt fall vil ikke tilretteleggingen la seg gjennomføre i praksis.

Oslo, 1.februar 2019

Inger Bonnie Gjerde

Ingrid Stigum

Karianne Pedersen

Lise Gro Søreide

Kurt Kristiansen

Cecilie Pedersen Hille

Anita Jarvoll Hekneby

Merete Svartveit

Marijana Lozic

Jon Ståle Gjesdal Henriksen

Praktiske anbefalinger for domstolsbehandling til barnets beste i saker etter barnevernloven

Innhold

1. Hvem skal barnet høres av?.....	4
1.1. I tingretten:.....	4
1.2 I lagmannsretten:	5
2. Hvor skal barnet høres:.....	7
3. Hvordan skal samtalen med barnet foregå?	7
3.1. Mottakelse og innledende informasjon:	7
3.2. Samtalen:.....	8
3.3. Avslutning:	9
4. Hvordan skal referatet fra barnesamtalen skrives?	9
5. Hvordan bruke barnesamtalen i dommen?.....	10
6. Tilbakemelding til barnet	10
7. Dokumentasjon på tilbakemelding til barnet	11
8. Når barn (ungdom) har partsrettigheter etter bvl. § 6-3 annet ledd	11
8.1. Forberedelser før hovedforhandling:.....	11
8.2. Gjennomføring av hovedforhandling	12
9. Sperret adresse	12

1. Hvem skal barnet høres av?

1.1. I tingretten:

- Barn som skal høres i medhold av bvl. § 6-3 første ledd, bør gis mulighet til å snakke direkte med dommerne (alle tre) dersom de ønsker det, så fremt ikke hensynet til barnets beste taler imot det.
- Dersom barnet skal uttale seg direkte til dommerne, bør alle de tre dommerne (fagdommer, fagkyndig meddommer og alminnelig meddommer) være til stede. Dette kan løses på ulike vis, enten ved at alle dommerne er til stede i rommet, og f.eks. kun den fagkyndige meddommeren fører samtalen, eller ved at en fagdommer og den fagkyndige meddommeren snakker med barnet mens lekdommeren følger samtalen på videooverføring, eventuelt ved at kun fagdommer snakker med barnet og de to andre dommerne følger samtalen på videooverføring. Det må gjøres en konkret vurdering av fremgangsmåten slik at samtalen blir minst mulig belastende for barnet.
- Det må også vurderes om det er behov for at en sakkyndig er til stede i samtalen slik at partene kan ha mulighet til å stille den sakkyndige spørsmål under hovedforhandlingen om gjennomføringen av barnesamtalen.
- Samtalen bør ikke tas opp på film da barnesamtalen ikke skal være et bevisopptak, se under pkt. 2.
- Avklar på planmøtet om barnet ønsker å snakke direkte med dommerne, om det har spesielle behov, eller om det er årsaker til at barnet ikke bør høres av dommerne, men heller snakke med en barnefaglig sakkyndig.
- Ordningen med bruk av barnets talsperson bør ikke videreføres da den har hatt svært ujevn kvalitet, og i henhold til forskriftene kun gjelder for fylkesnemnda.
- Dersom prosessfullmektigene ikke har opplysninger om barnet ønsker å snakke direkte med dommerne, kan det oppnevnes en sakkyndig til å forespørre barnet om dette, eventuelt til å høre barnet dersom det ikke ønsker å snakke med dommerne, men vil uttale seg til den sakkyndige. Barnet må orienteres om at det er tre dommere som skal avgjøre saken, og at alle tre eventuelt vil følge samtalen enten i samme rom eller ved videooverføring.
- Dersom barnet ønsker å snakke med dommerne, bør den sakkyndige samtidig avklare om barnet vil ha med seg noen under samtalen, og hvem dette i tilfelle skal være.
- Barn som barnevernet har overtatt omsorgen for, har anledning til å ha med seg en person det har særlig tillit til i denne samtalen dersom det ønsker det, jfr. bvl. § 1-6. Er det oppnevnt tillitsperson for barnet, vil det ofte være naturlig at det er vedkommende som er med. Dersom barnet ønsker andre personer med på samtalen,

må dommeren vurdere aktuelle problemstillinger knyttet til taushetsplikt og lojalitetskonflikter. Som hovedregel bør hverken biologiske foreldre eller fosterforeldre være tilstede under barnesamtalen.

- Hvem barnet vil ha med seg i samtalen, kan enten avklares av den sakkyndige, eller ved at en saksbehandler i tingretten kontakter barnet.
- Det kan tas opp på planmøtet om det er behov for å høre barnet på nytt dersom det nylig har uttalt seg til fylkesnemnda. Imidlertid vil det ofte gå noe tid mellom fylkesnemndsbehandlingen og overprøvingen i tingretten, og det vil da normalt være nødvendig og behov for at i det minste en sakkyndig avklarer med barnet om det ønsker å uttale seg på nytt. Dersom barnet er blitt plassert i fosterhjem / beredskapshjem etter vedtaket i fylkesnemnda, eller det har skjedd andre store endringer i barnets liv, bør barnet som hovedregel få anledning til å bli hørt en gang til.
- Dersom det oppnevnes sakkyndig for å utarbeide en sakkyndigerklæring, bør barnet likevel få anledning til å uttale seg til dommerne direkte dersom det ønsker det. Den sakkyndige bør i sitt mandat få i oppgave å forespørre barnet om dette.
- Det kan allerede i planmøtet avtales når dommerne skal snakke med barnet, da dette bør foregå i så god tid før hovedforhandling at referat fra samtalen rekkes å bli oversendt partene før hovedforhandling.

1.2 I lagmannsretten:

- Barn som skal høres i medhold av bvl. § 6-3 første ledd, bør gis mulighet til å snakke direkte med dommerne (alle fem) dersom de ønsker det, så fremt ikke hensynet til barnets beste taler imot det.
- Dersom barnet skal uttale seg direkte til dommerne, bør alle fem dommerne (tre fagdommere, en fagkyndig meddommer og en alminnelig meddommer), være til stede. Dette kan løses på ulike vis, enten ved at alle dommerne er til stede i rommet, og f.eks. kun den fagkyndige meddommeren fører samtalen, eller ved at en fagdommer og den fagkyndige meddommeren snakker med barnet mens de øvrige dommerne følger samtalen på videooverføring. Det må gjøres en konkret vurdering av fremgangsmåten slik at samtalen blir minst mulig belastende for barnet.
- Det må også vurderes om det er behov for at en sakkyndig er til stede i samtalen slik at partene har mulighet for å stille den sakkyndige spørsmål under ankeforhandlingen om gjennomføringen av barnesamtalen.
- Samtalen bør ikke tas opp på film da barnesamtalen ikke skal være et bevisopptak, se under pkt. 2.

- Avklar på planmøtet om barnet ønsker å snakke direkte med dommerne, om det har spesielle behov, eller om det er årsaker til at barnet ikke bør høres av dommerne, men heller snakke med en barnefaglig sakkyndig.
- Ordningen med bruk av barnets talsperson bør ikke videreføres da den har hatt svært ujevn kvalitet, og i henhold til forskriften kun gjelder for fylkesnemnda.
- Dersom prosessfullmektigene ikke har opplysninger om barnet ønsker å snakke direkte med dommerne, kan det oppnevnes en sakkyndig til å forespørre barnet om dette, eventuelt til å høre barnet dersom det ikke ønsker å snakke med dommerne, men vil uttale seg til den sakkyndige. Barnet må orienteres om at det er fem dommeren som skal avgjøre saken, og at alle fem eventuelt vil følge samtalen enten i samme rom eller ved videooverføring.
- Dersom barnet ønsker å snakke med dommerne, må den sakkyndige samtidig avklare om barnet vil ha med seg noen under samtalen, og hvem dette i tilfelle skal være. Som hovedregel bør hverken biologiske foreldre eller fosterforeldre være til stede under barnesamtalen.
- Barn som barnevernet har overtatt omsorgen for, har anledning til å ha med seg en person det har særlig tillit til i denne samtalen dersom det ønsker det, jf. bvl. § 1-6. Er det oppnevnt tillitsperson for barnet, vil det ofte være naturlig at det er vedkommende som er med. Dersom barnet ønsker andre personer med på samtalen, må retten vurdere aktuelle problemstillinger knyttet til taushetsplikt og lojalitetskonflikter.
- Hvem barnet vil ha med seg i samtalen, kan enten avklares av den sakkyndige eller ved at en saksbehandler i lagmannsretten kontakter barnet.
- Det kan tas opp på planmøtet om det er behov for å høre barnet på nytt dersom det nylig har uttalt seg til tingretten. Imidlertid vil det ofte gå noe tid mellom tingrettsbehandlingen og ankeforhandlingene i lagmannsretten, og det vil da normalt være nødvendig at i det minste en sakkyndig avklarer med barnet om det ønsker å uttale seg på nytt. Dersom barnet er blitt plassert i fosterhjem / beredskapshjem etter dom i tingretten, eller det har skjedd andre store endringer i barnets liv, bør barnet som den klare hovedregel få anledning til å bli hørt en gang til.
- Dersom det oppnevnes sakkyndig for å utarbeide en sakkyndigerklæring, bør barnet likevel få anledning til å uttale seg direkte til dommerne dersom det ønsker det. Den sakkyndige bør i sitt mandat få i oppgave å forespørre barnet om dette.
- Det kan allerede i planmøtet avtales når dommerne skal snakke med barnet. Dersom det er praktisk mulig, kan det være en fordel at samtalen gjennomføres i god tid før ankeforhandlingen slik at referat fra samtalen rekker å bli oversendt partene før ankeforhandlingen. I motsatt fall kan samtalen finne sted i tilknytning til ankeforhandlingen, enten før oppstart eller i en pause etter partsforklaringene. Referat fra samtalen må da lese opp under ankeforhandlingene.

2. Hvor skal barnet høres:

- Når dommerne skal snakke med barnet, vil samtalen vanligvis foregå i rettsbygningen, enten på fagdommerens kontor, i et møterom eller i et spesialtilpasset rom for samtaler med barn. Særlig for mindre barn vil et tilpasset rom kunne ha positiv betydning for samtalen.
- Når det er en sakkyndig som skal snakke med barnet, vil den sakkyndige stå fritt til å vurdere hvor det vil være mest hensiktsmessig å høre barnet. I noen tilfeller kan et nøytralt samtalested gjøre det lettere for barnet å snakke fritt.

3. Hvordan skal samtalen med barnet foregå?

3.1. Mottakelse og innledende informasjon:

- Fagdommeren bør selv ta imot barnet og de voksne som følger det til samtalen.
- Samtalen kan foregå med en person som barnet har særlig tillit til, se over under punkt 1.
- Dersom det er flere søsken som skal høres, kan den generelle informasjonen gis til søsknene samlet. Deretter høres ett og ett av barna i den rekkefølgen fagdommeren bestemmer etter å ha konferert med barna.
- Fagdommeren må innledningsvis kort redegjøre for hva saken gjelder, bakgrunnen for samtalen, at barnet har rett, men ikke plikt til å uttale seg i saken, samt forsikre seg om at barnet har forstått informasjonen.
- Det er viktig å være tydelig på at dersom barnet ikke ønsker å snakke med dommerne, så er det helt i orden. Samtalen kan da avsluttes.
- Fagdommeren må dessuten forklare barnet at det ikke er barnet som bestemmer resultatet, men at dommerne vil vektlegge barnets syn sammen med de andre opplysningene i saken når de skal avgjøre den. Det er viktig å understreke at det ikke er barnet som har ansvaret for at det er blitt en sak, eller løsningen på denne.
- Dersom det har vært foretatt tilrettelagte avhør av barnet, bør dommer informere barnet om at han eller hun er kjent med at barnet har snakket med politiet på barnehuset.
- Dommeren bør undersøke hva slags informasjon barnet har fått om saken. Dersom barnet etterspør konkrete opplysninger, f.eks. innholdet i en sakkyndigerklæring, bør dommeren opplyse barnet om at han / hun vil formidle dette ønsket om informasjon videre til barneverntjenesten. Dommeren må ikke gi informasjon om faktum til barnet.

- Barnet må bli forklart at foreldrene, barneverntjenesten og eventuelt fosterforeldrene vil få informasjonen barnet gir i samtalen, i form av et referat.
- Undersøk om barnet har spesielle ønsker, og eventuelt bakgrunnen for disse, knyttet til når partene i saken skal få referatet. For barn som har vært utsatt for omsorgssvikt, er det ekstra viktig «å ha kontroll» på prosessen de deltar i. I motsatt fall vil dette kunne fremstå som utrygt.
- Informer barnet om at det vil få opplest dommerens notater på slutten av samtalen slik at barnet gis mulighet for å korrigere dersom det har oppstått misforståelser av hva barnet har ment.
- Informasjonen må gis i en språkform som er tilpasset barnets alder og utvikling. Snakk enkelt og konkret.

3.2. Samtalen:

- Samtalen med barnet skal ikke være et bevisopptak eller avhør. Samtalen er kun ment som en mulighet for barnet til å gi uttrykk for sin oppfatning i saken dersom det har noen.
- Barnet vet normalt hvorfor det har kommet til samtalen, og venter ofte på «å komme i gang». Kontakten med barnet etableres når det blir hentet, og gjennom presentasjon og innledning. Yngre barn har dessuten begrenset tid de klarer å konsentrere seg i en samtale. Det er derfor viktig at «konsentrasjonstiden» i størst mulig grad benyttes til å samtale om sakens temaer.
- Spør om det saken gjelder, nemlig om barnet ønsker å uttale seg, og i så tilfelle hvordan barnets posisjon er i dag, og om barnet har noen tanker om hvordan barnet ønsker å ha det fremover knyttet til de spørsmål saken omhandler.
- Still åpne spørsmål (hva, hvordan, hvorfor, hvilken). Still oppfølgingsspørsmål / gå i dybden («kan du si litt mer om det?») der det er naturlig.
- Snakk enkelt, og ikke unnlatt å ta opp vanskelige temaer. Vær direkte og konkret.
- Dommeren må vise naturlig interesse under samtalen, og gi barnet en opplevelse av at han / hun bryr seg om hvordan barnet har det.
- Barnet bør ikke «konfronteres» med opplysninger som fremkommer i dokumentene. Dersom barnet selv har opplyst om at det f.eks. har lest en sakkyndigrapport, kan imidlertid dommeren spørre barnet om det har noen tanker rundt det som fremkommer der.

3.3. Avslutning:

- Dommeren må avslutningsvis lese opp sine notater for barnet, og forsikre seg om at han / hun har forstått barnet riktig. Bruk god tid, og sørg for at nyansene i barnets formuleringer blir riktig gjengitt. Det kan ha stor betydning for barnet om man bytter ut et ord med et annet. Det er viktig at barnet gis en reell mulighet til å korrigere eller legge til opplysninger til referatet.
- Fortell barnet hva som skal skje videre, og når referatet vil bli sendt ut.
- Det kan være lurt å gjenta at det er de voksne som har ansvaret for situasjonen, og på nytt understreke at det er dommerne som skal avgjøre saken.
- Spør barnet om det ønsker tilbakemelding om resultatet direkte fra dommeren, eller om det er andre barnet ønsker skal informere om dommen.
- Dersom barnet ønsker informasjon om resultatet direkte fra dommeren, kan tilbakemeldingen gis av fagdommeren alene.

4. Hvordan skal referatet fra barnesamtalen skrives?

- Innledningsvis må det i referatet fremgå hvem som fulgte barnet til samtalen, hvor samtalen fant sted, hvem som var til stede under samtalen, og hvor lenge den varte. Det bør også gjengis hvilken informasjon barnet fikk av dommeren før samtalen startet.
- Referatet skal være representativt for det sentrale i barnets uttalelser. Gjengi hovedpunktene fra samtalen, og siter direkte særlig sentrale uttalelser fra barnet.
- Dommerens / den sakkyndiges hovedspørsmål bør også gjengis slik at det er mulig for andre å se barnets svar i sammenheng med de spørsmål som ble stilt.
- Referatet bør fortrinnsvis gjengi samtalen i kronologisk rekkefølge.
- Det kan kort fremgå av referatet hvordan barnet fremsto under samtalen; gråt, lo, vandret rundt etc. Dommeren / den sakkyndige skal ikke gjøre vurderinger / fortolkninger av barnets sinnstilstand i referatet, men gi en mest mulig objektiv og deskriptiv gjengivelse av dette.
- På slutten av referatet bør det fremgå at dommerens / den sakkyndiges notater fra samtalen ble gjennomgått med barnet, og om barnet hadde noe det ønsket å korrigere eller legge til. Det bør dessuten fremgå hvordan barnet ønsker å få tilbakemelding om resultatet i saken. Dersom barnet ikke har noen oppfatning i saken det ønsker å uttrykke, bør det likevel lages referat.

- Referatet må sendes ut til partenes prosessfullmektiger, eventuelt leses opp under ankeforhandlingen dersom samtalen finner sted i tilknytning til denne.
- Referatet bør utformes etter samme mal uavhengig av om det er dommer eller sakkyndig som utarbeider dette.

5. Hvordan bruke barnesamtalen i dommen?

- Det kan være hensiktsmessig at barnets syn tas med innledningsvis under «rettens vurderinger».
- Dommeren må vurdere hvor mye av barnets uttalelser som skal tas med i dommen, men det må som et minimum gis en kort oppsummering av barnets syn eller mangel på oppfatning i saken.
- Det må tydelig fremkomme av dommen hvordan barnets syn og mening er vektlagt, jf. bvl. § 6-3 a. Retten bør imidlertid understreke at det er en samlet vurdering av ulike momenter som ligger til grunn for resultatet, slik at barnet i størst mulig grad fratras ansvaret for utfallet av saken.
- Dersom retten kommer til et annet resultat enn barnet ønsker, er det særlig viktig å gi en grundig begrunnelse for hvorfor barnets syn ikke har vært avgjørende for domsresultatet.

6. Tilbakemelding til barnet

- Når det gis tilbakemelding til barnet, bør barnet ha med seg en voksen det er trygg på, f.eks. tillitspersonen.
- Når barnet skal få tilbakemelding om resultatet i saken, er det viktig at dommeren gir barnet en begrunnelse for resultatet.
- Begrunnelsen må være tilpasset barnets alder og behov, men må samtidig være reell, og ikke utelate sentrale momenter. Imidlertid må det også ved tilbakemeldingen gjøres en «barnets beste vurdering» med tanke på hvor mye informasjon som skal gis. Barnet må også informeres om at dommen «ikke gjelder» før den har rettskraft, og hva det betyr og innebærer.
- Det skal ikke gis andre opplysninger til barnet enn det som fremkommer av dommen.

7. Dokumentasjon på tilbakemelding til barnet

- Det må utarbeides dokumentasjon på når, hvor, av hvem og hvordan tilbakemelding ble gitt til barnet. Se vedlagt mal.
- Dokumentasjonen bør sendes ut til partenes prosessfullmektiger.

8. Når barn (ungdom) har partsrettigheter etter bvl. § 6-3 annet ledd

8.1. Forberedelser før hovedforhandling:

- Dommeren bør på planmøtet undersøke om ungdom med partsrettigheter har fått grundig informasjon fra barnevernet om hva det innebærer å ha partsrettigheter, og om at ungdommen selv kan velge hvilken advokat hun / han vil la seg bli representert av.
- Dersom det på planmøtet er klart at ungdommen vil gjøre bruk av partsrettighetene, og ungdommens prosessfullmektig deltar, bør det her drøftes om det er behov for å gjøre tilpasninger under hovedforhandlingen av hensyn til ungdommen. Det kan f.eks. være at ungdommen bare vil være til stede under deler av forhandlingene, at ungdommen har behov for å kunne gå ut når han / hun måtte ønske det, at ungdommen har behov for at foreldrene og / eller andre aktører forlater salen under ungdommens forklaring og overværer denne på videooverføring, om ungdommen trenger hyppige pauser eller om pausene oppleves som en belastning, om det bør tilrettelegges for eget pauserom for ungdommen etc. Det er viktig at domstolene er fleksible, og tilpasser den rettslige prosessen etter ungdommens behov når dette er rimelig og ikke kommer i konflikt med prosessuelle forhold.
- På planmøtet kan det tas opp viktigheten av at kommunens advokat i saksfremstillingen også tar opp positive sider med ungdommen (særlig viktig ved bvl. § 4-24 saker), slik at det gis et nyansert bilde av ungdommen.
- Det bør avklares på planmøtet om ungdommen kan forklare seg først selv om ungdommen ikke er saksøker, jf. tvl. § 9-15 åttende ledd. Dette kan være viktig for at ungdommen skal oppleve at han/hun kan klare å få frem sitt syn. Dersom ungdommen forklarer seg etter barneverntjenesten og foreldrene, kan ungdommen «ha gitt opp». Særlig er dette viktig dersom kommunen og ungdommen har ulikt syn i saken.
- Det bør sendes ut et informasjonsskriv fra tingretten til ungdommen før hovedforhandlingen, hvor det forklares hva som skal skje i retten. Se vedlagt mal.

- Det må settes av god tid til hovedforhandlingen, og legges opp til korte dager. Det er i noen tilfeller begrenset hvor lenge et barn / ungdom klarer å konsentrere seg.

8.2. Gjennomføring av hovedforhandling

- Dommeren må bruke et enkelt og «vanlig» språk under hovedforhandlingen, og forsikre seg underveis om at ungdommen forstår hva som foregår.
- Dommeren kan gjerne innledningsvis minne øvrige profesjonelle aktører om at alle må tilstrebe å bruke et enkelt språk av hensyn til ungdommen som er til stede.
- Dommeren bør forklare ungdommen ved starten av forhandlingene at han / hun vil kunne kommentere de vitnene som blir ført, men at ungdommen må ta dette opp med advokaten sin underveis.
- Formaning av ungdommen, bør gjøres på en mest mulig hensynsfull måte. Se vedlagt forslag til formaning.
- Før ungdommen forklarer seg kan det være hensiktsmessig at dommeren forklarer nødvendigheten av å stille spørsmål om forhold som for ungdommen ligger langt tilbake i tid. Barn / unge er i større grad enn voksne opptatt av her og nå, og kan derfor ha vanskeligheter med å forstå hvorfor forhold som ligger flere år tilbake i tid kan ha betydning for rettens avgjørelse.
- Dommeren bør være aktiv i administreringen av forhandlingene, og stoppe uhensiktsmessig pågående og aggressiv utspørring av ungdommen fra prosessfullmektigene.

9. Sperret adresse

- Dersom barnet lever på sperret adresse, må retten utvise stor aktsomhet under prosessen slik at barnets tilholdssted (eventuelle nye identitet) ikke blir avslørt.